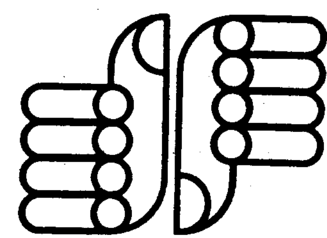

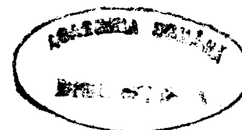
PURGATORIU

Doamne-Dumnezeule! Ce-ai făcut din scriitorul român?!

Lucrarea a fost tipărită cu sprijinul
Fundației SOROS pentru o Societate Deschisă

Paul Goma
JURNAL PE SĂRITE

CUVÎNT ÎNAINTE DE LASZLO ALEXANDRU

Coperta colecției: DAN ALEXANDRU IONESCU

Difuzare:
Editura NEMIRA & Co, str. Crinului nr. 19, sector 1,
București
Telefon: 668.54.10 Telefax: 668.70.51
Clubul cărții: C.P. 26-38, București

VOLUMUL I
ISBN 973-9177-69-7
ISBN 973-9177-70-0

Tipărit la Infopress S.A. Odorheiu Secuiesc

Singurătatea alergătorului de cursă lungă

Editura Nemira îi propune azi cititorului român Jurnalul *unui caz de excepție al literaturii noastre. Obișnuitele criterii de judecată ale criticului se văd puse în dificultate dinaintea scrierilor lui Paul Goma. Caracterul cu totul insolit al rîndurilor care îți stau în față te plimbă între prudența în aprecieri* (Hic sunt leones !), *stupefacția în fața faptelor senzaționale, al căror părtaș – prin aflarea lor – devii, și contemplarea entuziastă a îndemînării stilistice a autorului.*

Este vorba, înainte de orice, de monologul pătimaș și artist al unuia din martorii de seamă ai vieții literare românești. Dar Paul Goma este un martor de seamă *nu datorită rolului central pe care l-ar fi jucat în luarea deciziilor, în culisele literare ale anilor '60-'70. Dimpotrivă, ipostaza sa este aceea, în parte ingrată, a marginalului care face eforturi cu totul disproporționate pentru a debuta, care este „tolerat" în mod provizoriu de structurile redacționale, a ghinionistului cenzurat de fostul coleg de detenție, a scriitorului avînd totală interdicție de semnătură din partea puterii comuniste și, mai ales, a disidentului care are curajul formidabil de a sfida tabuurile politice ale vremii, batjocorindu-l pe agramatul dictator.*

Însă această marginalitate orgolios asumată îi oferă lui Paul Goma posibilitatea rostirii viguroase a propriilor sale adevăruri. Dezleagă mîinile, dar mai ales limba incomodului memorialist. Nici un fel de impedimente formale nu pun stavilă demonului polemic al temutului scriitor. Nimeni nu este iertat pentru gesturile sale greșite, pentru ezitările sale în combaterea răului, pentru duplicitatea sau lașitatea sa. În mod cu totul neobișnuit (și călcînd hotărît pe urmele lui Soljenițîn), Goma își publică în prezent *însemnările acidulate despre* contemporanii *săi și despre faptele lor de* acum. *Toate numele celor „răi" sau „mai puțin răi" sînt scrise și rostite apăsat. Bariera convențională a celor cincizeci de ani de pioasă tăcere asupra nelegiuirilor este respinsă de scriitorul care înțelege să dea rîndurilor sale un pronunțat* caracter pedagogic. *Citindu-l, putem învăța să facem distincția – de multe ori atît de fragilă – între bine și rău, între alb și negru.*

Țin cu deosebire să contrazic ipoteza – tendențios lansată – privind vreun demers resentimentar *al scrisului lui Paul Goma. Este adevărat că, la prima vedere, făcînd lista „victimelor" sale – toate numele cele mai ilustre ale culturii române contemporane – precum și lăsîndu-ne influențați de vehemența tonului folosit, am putea fi păcăliți de o asemenea taxare superficială. Dar e suficient să examinăm mai pe îndelete* motivația *– întotdeauna limpede expusă – a unei invective lansate de Goma, pentru a ne înlătura din minte falsa imagine a unui scriitor nestăpînit, impulsiv și necugetat. Îi propun oricărui cititor de bună credință următorul minim exercițiu intelectual : de cîte ori va fi șocat, sau doar interlocat de ținta vreunei contestații a lui Paul Goma, ei bine, să întoarcă înapoi cîteva pagini : va regăsi mereu, fără greș, cauza evidentă a diatribei, faptele concrete care au dus la „condamnarea" respectivei personalități.*

Desigur, am putea discuta îndelung despre violența stilului, despre improprietatea cutărui epitet, aplicat cutărui celebru scriitor etc. Dar vom putea începe această dezbatere asupra detaliilor abia după ce vom cădea de acord cu un adevăr de principiu : avem de-a face, aici, cu brutalitatea victimei care înțelege să-i răspundă, cu toată energia, agresorului său : „Fiindcă noi, românii, așa ne-am făcut noi pe noi : suntem solidari – dar nu cu victima, ci numai cu agresorul care în mod excepțional a luat-o peste bot – pentru că nu mai e dreptate pe lumea asta : cum adică, eu te mușc de cur și tu... nu muști, la rîndul tău, pe altul – ci te întorci la mine și mă lovești ? Mă jignești ? Păi dacă vede nevastă-mea ce mi-ai făcut ?

Fiindcă la noi, românii – fie aceia și pecenegi – regula este asta : ne mai facem cîte o mică porcărioară înde noi (că oameni suntem !), dar nu în perechi, nu prin relații bilaterale : propostă-ripostă – ci în cerc ! Ca la Perinița, măi frate al meu ! (...)... dacă eu te torn pe tine, tu nu mă torni pe mine, boule, că nu suntem la box, înde noi doi ! – tu torni mai departe..."

Din acest carnaval al complicităților a știut să se sustragă Paul Goma. Și a făcut-o respingînd orice componentă „intelectualistă", de bună creștere și socialitate, care este o piedică în calea rostirii, pînă la capăt, a adevărului. El și-a asumat, cu premeditare, dar și cu amărăciune, rolul bufonului care, luîndu-i pe toți peste picior, spune adevărul în gura mare, camuflat sub platoșa satirei : „Știu, firește, că nu pot cere de la alții să facă ceea ce fac eu. Eu nu sunt om, nu sunt membru al societății, eu nu respect convenientele, nu respect fidelitatea-în-prietenie [în sensul, firește, că înțelege să-și critice, în situații bine motivate,

și prietenii, la fel ca și dușmanii – notă L.A.], sunt brutal, sunt nedrept, sunt imposibil – deci îmi merit locul «în colț» – în care singur m-am postat – sau : încolțat... (și de acolo împroșc venin și înjurături)."

Continuînd admirabila sa fervoare din 1977, cînd a inițiat mișcarea anticomunistă care-i poartă numele, în atitudinea lui Paul Goma s-a petrecut un fenomen interesant : sensibilitatea sa morală s-a întins la țesutul întregii societăți culturale. *Scriitorul înțelege să protesteze cu aceeași vehemență față de niște jumătăți de adevăr strecurate, experimental, de un important romancier la o întîlnire cu cititorii de la... Slobozia, ca și față de niște notițe polemice nesemnate ; față de un șir de acuze nedrepte care îl vizează pe I. Negoițescu, dar și față de manevrele de culise ce tind s-o marginalizeze pe Monica Lovinescu. Metamorfoza, într-o ipostază servilă și duplicitară, a cutărui curajos romancier de pe vremea lui Ceaușescu, este resimțită ca o imensă cedare morală și penalizată în consecință. De ce să ne mai mirăm, în acest context, că Paul Goma sare ca ars atunci cînd subtilul poet Marin Sorescu își precedă ministeriatul la Cultură prin distrugerea volumului* Gardă inversă *? Sau atunci cînd celebrul filozof Gabriel Liiceanu își inaugurează Editura Humanitas sabordînd distribuția volumului* Culorile curcubeului *și trimițîndu-l apoi la topit ?*

*

Citind în manuscris paginile prezentului Jurnal, *am avut surpriza de a mă regăsi aici pe mine însumi, în două-trei rînduri. Ca un personaj în căutarea autorului său (?), am avut prilejul de a constata iritarea lui Paul Goma la primirea unei scrisori din partea mea. Sper că iritarea lui nu va spori, văzînd acum publicat textul respectiv, care mi se pare important pentru imaginea pe care o am eu despre Paul Goma, cît și pentru a pune în evidență natura – de o maximă franchețe și... brutalitate – a relațiilor noastre epistolare. Iată, deci :*

Cluj,
23 nov. 1993

Stimate Domnule Goma,

Mă grăbesc să vă răspund în aceeași zi în care v-am primit scrisoarea și încep direct, atacîndu-vă frontal, cu o întrebare pe șleau : spuneți-mi sincer, există vreun prieten cu care să nu vă fi certat pînă acum ? Pînă într-un timp, mă gîndeam la Mircea Iorgulescu, dar mi l-ați descris într-un hal cum într-adevăr nu merită. Apoi, știam de D-na Lovinescu și de Dl. Ierunca. Iată că nici cu acea

relație nu e totul în regulă. De Gabriela Adameșteanu nu mai vorbesc. M-aș gîndi că urmez eu pe listă, dar mă consolez urgent : 1. numele meu nu merită să figureze în așa o companie selectă ; 2. legăturile epistolare dintre noi sînt mult mai recente (de la *recens*) și mai... platonice, ca să pot fi periclitat...

Aș vrea să pot spune că ei sînt de vină, global, și fiecare în parte. Dar nu pot decît să-mi amintesc de o întrebare ușor patetică, dar întemeiată, pe care v-o puneam cu cîteva luni în urmă : atunci cînd inamicul a ieșit la atac, iar Dvs., aveți un singur glonț pe țeavă, de ce vă hotărîți să trageți tocmai în aliatul care stă în tranșee și refuză să iasă la luptă, alături de Dvs. ? Alegerea mi se pare cam ciudată.

Nu mai spun că o astfel de opțiune presupune autoplasarea într-o ipostază aproape tragică : respins de ticăloși, ocolit de neticăloșii... dubioși, defăimat de invidioși și (în cel mai bun caz) neînțeles de către binevoitori, poziția Dvs. nu-mi pare deloc confortabilă. Culmea este că, deși urmați logica foarte coerentă a unei judecăți morale tranșante și lipsite de jumătăți de măsură, imaginea pe care riscați s-o lăsați (din pricina unor concursuri de împrejurări defavorabile sau a unor... stîngăcii tactice) este aceea a unui gînditor pripit (care e constrîns să-și retracteze unele afirmații), mereu violent și supărat pe toată lumea. Dacă greșesc undeva, vă rog să mă corectați.

Părerea mea, concret, în cazul Liiceanu : am rîs de m-am tăvălit citind-o pe minunata G. Adameșteanu, în legătură cu cinstea pe care i-a făcut-o Liiceanu lui Goma, pentru că l-a publicat în *prestigioasa* sa editură. Ba dimpotrivă, editura cu pricina, abia înființată în 1990, a devenit treptat prestigioasă (cam de prin '92-'93), doar datorită numelor publicate (printre care și al lui Goma...). Văd că mai pun și cei de la *22*/caru-nainte la boi ! Cît despre topiri, n-aveți și aveți dreptate, după cum urmează :

1. **N-aveți dreptate**, pentru că este dreptul editorului să topească volumele care nu se vînd. Dăruirea sau comercializarea lor, la prețuri derizorii, ar putea „strica" piața. Din nefericire, în România de azi, pentru a supraviețui, nu mai poți face raționamente înlăcrimat-sentimentale, ci strict economice. În plus, dacă s-au topit volume de Cioran, tot Humanitas publică masiv operele lui Cioran, pentru cine vrea să le cumpere. Dacă s-a topit Ierunca, este pentru că a) *Piteștiul* s-a scos în două ediții, în tiraje mari, s-a găsit peste tot, pentru toți și b) tot Humanitas l-a publicat din nou pe Ierunca, organizîndu-i, în plus, lansări de carte și conferințe-dialoguri prin toată țara. Deci, ce se pierde pe de o parte, se cîștigă pe de alta. Iar dacă este topită *Culoarea...*, în schimb sînt publicate *Gherla și Soldatul cîinelui*, la aceeași editură.

2) **Aveți dreptate**, pentru că într-adevăr a fost o porcărie, într-adevăr n-a ajuns nici un exemplar din *Culorile...* în provincie, într-adevăr cartea a fost cenzurată subtil și sabordată cu metodă. Mai trebuia însă, cred eu, să țineți seama și de alți doi factori : *al compensației* (tot Liiceanu v-a publicat alte două titluri) și *al oportunității* (riscul ca, atacîndu-l pe Liiceanu, să vă îndepărtați alți cîțiva prieteni, cum s-a și întîmplat).

Știu : îmi veți răspunde – și veți avea perfectă dreptate – că, atunci cînd l-ați atacat pe Ceaușescu, nu v-ați ghidat după vreun factor de oportunitate. Dar îmi permit să observ că realitatea este cu mult schimbată : atunci, aproape toți erau împotriva lui Nea Nicu și vă țineau pumnii pe ascuns. Acum, vreți-nu vreți, există două mari tabere : a lui Iliescu, Funar, Vadim, Măgureanu & Co., care n-au decît de profitat de pe urma unor astfel de valuri, continuînd însă să vă deteste pentru trecutul Dvs. Și cealaltă tabără – oricît ar fi ea de subțire, șubredă, vetustă și impotentă – a lui Coposu, Manolescu, Blandiana, G.D.S., Liiceanu, tinerii liberali etc., etc., care cu timpul se vor constitui într-o alternativă și a căror atacare (doar pe jumătate întemeiată) îl plasează pe „atacator" în afara și a acestei sfere semantice. Întrucît, pînă acum, *tertium non datur*, cine vreți să vă susțină și să vă sprijine, în aceste demersuri ?

Departe de mine ideea de a vă sugera vreun „oportunism", de orice speță ar fi el. Între a analiza situația și a oferi soluții există o considerabilă diferență. Mai știu și că alte stimabile doamne au început prin a vă admira și au sfîrșit străduindu-se să vă impună punctul lor de vedere. Diferențele dintre ele și mine sînt cel puțin două : una esențială – *eu nu sînt o doamnă* ; și una fundamentală – *eu nu dau sfaturi*, eu analizez situația, pentru mine însumi, și pe urmă le spun și altora la ce părere am ajuns.

Cu speranța că n-am fost mai insuportabil în această scrisoare decît în precedentele, vă salut cu aceeași stimă și prietenie din totdeauna,

Laszlo Alexandru

Destinatarul nu mi-a răspuns, direct, la conținutul acestei scrisori, deși i-ar fi fost extrem de ușor să-mi demonstreze că nu Paul Goma l-a atacat, de exemplu, pe Gabriel Liiceanu, ci scriitorul cenzurat a dat o replică, prin protestul său, la abuzul grosolan al editorului. I-ar fi fost foarte la îndemînă să-mi semnaleze că, pe neobservate, făcusem confuzie între victimă și agresor...

Dar, dacă nu mi-a răspuns mie, *a făcut-o foarte limpede în opera sa și, printre altele, chiar în paginile prezentului* Jurnal. *Autorul a*

știut întotdeauna să facă distincție între realitate *și* oportunitate *(„adevărul este o categorie, iar adevărul-spus este o altă") – optînd cu hotărîre pentru prima variantă. Stupefacția cititorului inocent, care asistă la cascada invectivelor și la „mînjirea" persoanelor în aparență foarte onorabile o echivalează – respectînd, firește, proporțiile – pe aceea a lui Tvardovski, neputînd pricepe obstinația lui Soljenițîn în a relata, fără concesii, soarta* zekilor *din Gulag și samavolniciile paznicilor de lagăr. Aici, ca și acolo, scriitorul și-a luat pe umeri povara* adevărului, *rostit cu orice sacrificii ; a plătit acest drept cu ani grei de închisoare, care face ca rostirea lui să fie mai șuierată, iar bisturiul lui să taie mai profund. Dar, pentru a salva viața pacientului, operația este necesară...*

*

*Cele trei volume publicate acum de Editura Nemira (*Jurnal pe sărite, Jurnal de căldură mare, Jurnal de noapte lungă*) oferă o contribuție importantă la mai buna cunoaștere a lui Paul Goma. În contextul literaturii depoziționale, non-fictive – care a cucerit piața de carte a acestor ultimi ani și pe cititorii interesați să cunoască realitățile ținute sub obroc de cenzura comunistă – diaristul Goma se înscrie ca un exponent de frunte. Dar, sub pretextul generos al titulaturii de „jurnal", autorul nu totdeauna notează faptele ce i s-au întîmplat în ziua respectivă ; evenimentul cotidian este permanent „agresat" de fluxul amintirii ; prezentul este împletit cu trecutul : „Senzație stranie : de amețeală, de pierdere a orientării. Din pricină că, în aceeași zi,* scriu *timpul din 1978 și pe cel din 1993."*

De altminteri, a scrie jurnal nu reprezintă o radicală modificare a perspectivei auctoriale : Goma nu va fi niciodată Procopius din Cezareea, ființa schizoidă care zîmbește frumos la contemporani, la puternicii zilei, dar, în secret, îi încondeiază biciuitor, pentru posteritate. Asemenea felonii sînt, în mod evident, disprețuite de autorul nostru. Iată de ce jurnalul în sine nu este mai caustic decît restul operei : pentru că nu are, ca la alții, rostul de a dezvălui aici *ceea ce a fost ocultat* dincolo *(„...cei care scriau jurnal concomitent cu scrisul cărților se simțeau nemulțumiți, frustați că nu putuseră să scrie* adevărul *în romane, așa că îl «treceau» în jurnal.") Nimic din toate acestea la Goma, pentru care însemnările zilnice – vorba vine ! căci vom găsi zile fără nici o... linie, dar și alte zile, în care sînt notate capitole întregi – reprezintă o altă strategie de a pune în pagină temele și obsesiile recurente ale operei sale.*

„Dați-i un tovarăș singuraticului și va vorbi mai mult decît oricine", observa, cu blîndă ironie, Cesare Pavese. Ei bine, jurnalul lui Goma ține loc de „tovarăș singuraticului", în el autorul îi ceartă pe alții, dar se interoghează și pe sine însuși, monologhează asupra etapelor și modalităților de creație a vreunui roman etc. : „Din cînd în cînd mă opresc, citesc ce-a ieșit : găsesc că n-a ieșit prea rău – dar nu despre asta voiam să vorbesc. Sigur, și asta ar fi putut prezenta ceva interes pentru mine, dar altceva, altceva... Mă chem la ordine, mă îndrept, cu ochii țintă la «adevăratul obiectiv» – și iar mă trezesc pe de lături, departe de obiectiv... Și încă ceva : nu m-a hotărît – fiindcă nu văd *– unde și cînd trebuie persoana I și unde, cînd, a III-a. Îmi spun : lasă, aranjezi tu la urmă, ce contează persoana naratoare ? Și numaidecît : ba contează persoana naratoare ! Al dracului contează – dar eu nu știu* unde *să folosesc una, unde alta..." etc.*

Citind prezentul jurnal, viitorii cercetători și istorici literari ai lui Paul Goma vor găsi nu puține indicii de poietică *romanescă, precum și o imagine fidelă despre cronologia și circumstanțele publicării operelor sale, după 1989. De asemenea, sumare reflecții ale romanicerului privind primele cronici din reviste, deci întîmpinarea critică postdecembristă, de care a avut parte.*

Importante sînt aceste volume mai ales pentru sociologii literari, care își vor putea clarifica situația diverselor grupuri scriitoricești de presiune și gradul lor de complicitate/colaborare cu puterea comunistă. Nu în ultimă instanță, se pot regăsi aici pagini picante, pentru amatorii de cancanuri și de culise ale VIP-urilor. Observația necruțătoare a autorului pătrunde pînă în cele mai insesizabile și colaterale amănunte ale comportamentului sau gîndirii scriitorilor : cutare romanicier, pierzîndu-și dinții din față, mușcă din pîine sau din mămăligă cu buza de sus (!). Cutare critic important te întreabă ce mai faci, dar se îndepărtează grăbit, fără a mai aștepta răspunsul : pe el îl interesa doar să-și audă propria întrebare... Un scriitor se ține de braț cu soția, chiar și cînd intră pe ușă (?). Un eseist rafinat și aristocrat reacționează cu o logică buimăcitoare, atunci cînd „locotenentul" lui Iliescu este acuzat de crimă : „Da, dragă, o fi cum zici, dar Gelu, după mamă, e un Sturdza – am cunoscut-o bine pe mama lui (a spus un nume), am dansat cu ea la balul de la... (și a spus iar un nume)."

Ca să nu mai vorbesc de adevărata performanță a portretelor literare, realizate prin însumarea unor detalii amuzante. Iată, în continuare, două exemple contrastante. Întîi, portretul ironic-duios al Monicăi Lovinescu (în tandem cu Marie-France Ionesco) : „Monica (i se mai

spune, ea își spune : Monicuța) se odihnește, jucîndu-se – ca în curtea școlii, în recreații. Cine n-a văzut-o «bîrfind» cu Marie-France (altă Monicuță !) nu știe nimic despre viață, în general, despre sufletel, în special : ce chicote, ce chirăituri, ce cotcodăcituri, ce hohote-țipete, cu lacrimi, pînă la sufocare și tuse ; ce șușoteală, cu ghionți, din aproape, ce pălmuțe, peste masă, ce (concluzii-provizorii-cu-premii) pupături – apoi, răsuflarea o dată recăpătată, de la capăt : ce secrete, ce amănunte, ce înțepături la adresa... a cui o fi, unul – mai frecvent, una... Cu toate că și Monica și Marie-France au, fiecare în parte, program-încărcat, găsesc ele o «fereastră», lunară ori trimestrială, pentru un dineu în două, pentru o cură de rîs, înde ele, fetele, fiicele... În timpul cărora (acum divulg o taină cumplită) fac chef, consumă chiar și al-co-hol (de n-ar afla Eugeniibarbi și Lăncrănjanii...) ! Sunt în stare să termine o sticlă întreagă de vin !" (Să recunoaștem că între vocea ușor răgușită, discursul cerebral și atitudinea hieratică a ziaristei de la Europa liberă, *pe de o parte, și descrierea izbutită de Goma, pe de altă parte, distanța este foarte mare : dar aceasta nu face decît să umple de credibilitate liniile de forță ale unei personalități căreia îi este pusă în lumină și fața ascunsă publicului...)*

Într-o astfel de serie, la loc de cinste, poate fi inclus un portret satiric : „Ăsta-i Damian Necula... Băiat-bun, zice Tudoran. Vedea-l-aș cu el, peste el, la Washington ! Inofensiv, spun alții – depinde ce înțeleg ei prin asta...

Pe mine mă neliniștește prezența lui Necula. Aș merge pînă la a spune că mi-e frică de el – dacă ar fi întru totul adevărat : nu întru totul, dar ceva frică tot mi-e de Necula.

Stai de vorbă cu doi-trei cunoscuți – pe un culoar, pe un trotuar. Vă aflați aproape, apropiați – ca să vă auziți, nu de alta... Și iată-l, răsărit din pămînt, pe Necula. Salută, întreabă, în general : «Ce mai faci ?» – și se bagă. Se bagă ! Nu violent, nu brutal – dar iremediabil ! Își introduce în «cerc» întîi un bombeu ; apoi pipa ; apoi un umăr ; în curînd ești silit tu să te dai în lături – fiindcă a intrat Necula.

Stai de vorbă cu o persoană – fie ea și de sex opus (fie aceea și o persoană cu care ai tot tăcea – în doi)... Și apare Necula ; și salută și face «Ce mai faci ?» și ți se vîră ! Cu bombeul lui, cu pipa lui și cu digestia-grea a lui. Între sufletul tău și trupul ei – păi să nu-l omori – de mic – pe scriitorul cu pipă ?"

*

Lectura, pe alocuri palpitantă, a acestor pagini este dată nu numai de funciara sinceritate a autorului, ci și de impresia că asistăm la dez-

văluirea unor culise, a unor fapte și împrejurări care, pînă acum, îi erau ascunse marelui public. Ne amintim cu toții cum stăteam, în anii '80, cu urechea lipită de Radio Europa liberă, *care însemna pentru noi, cei din țară, maximum de probitate profesională, singura posibilitate de informare onestă. Aflînd acum de luptele intestine ale redacției, de încurajarea personajelor comode și marginalizarea adevăraților disidenți exilați – rămînem cu un gust sălciu.*

Scrisoarea de protest a foștilor rechini comuniști, poate înregistrată de noi, cei din țară, cu speranța într-o schimbare iminentă, este receptată cu o justificată mînie de exilatul parizian : „...căcănarii (Pârvulescu, Bârlădeanu, Apostol, C. Mănescu, Brucan și unul Răceanu) «protestează public», oameni buni ! Că ei nu mai suportă, dragi tovarăși, o asemenea lipsă de democrație ! Ca să vezi ! Cine vorbește – dar, cînd erau ei la conducere, «suportau» lipsa aceea de democrație, bestiile ! Și ticălosul de Apostol, bruta de Pârvulescu (...), javra imundă de Brucan (...). Prea tîrziu, tovarăși ! Ceaușescu a desăvîrșit ceea ce ați început voi – și ce devotați erați : Pârvulescu, Apostol, Bârlădeanu – cît despre Brucan, de la Scînteia, ce să mai vorbim ! Și cînd te gîndești că pe ăștia îi cred occidentalii – nu pe noi, victimele ! Noi nu «reprezentăm» – nici adevărul, nici comunitatea !"

Mai complexă este atitudinea lui Goma față de protestele scriitorilor români, din 1989. Pe de o parte, îi sprijină cu fapta : prin cooptarea unora dintre ei în Pen Club ; prin participarea la mese rotunde ale Europei libere, *realizate în apărarea lor ; prin contribuția la redactarea unor răsunătoare scrisori internaționale de solidarizare etc. (O mică întrebare : cîți dintre ei, persecutați atunci, i-au mulțumit ulterior, în public, lui Paul Goma, pentru sprijinul său ? Și nu mă refer acum doar la „colegiala"... nereprimire în rîndurile Uniunii Scriitorilor !) Pe de altă parte, fostul disident este nemulțumit – și își consemnează și aici dezamăgirea – în legătură cu jumătatea de măsură a protestului celor mai mulți dintre scriitori, fideli pînă în ceasul al doisprezecelea păguboasei tactici a* rezistenței prin cultură *: „...marele memoriu in-te-ri-or ! [Mult s-au scremut – dar și cînd a ieșit, ce-a ieșit : un fîs administrativoid (...)] – a fost semnat, deci, de : Bogza, Doinaș, Hăulică, Paler, Paleologu, Pleșu, Șora. Ăștia măcar au semnat. Ceea ce nu e puțin lucru la un scriitor român, căcăcios din tată-n fiu.*

Monica îmi spune : Buzura... s-a internat în spital, de frică. Înainte de a se băga sub țol, i-a transmis Monicăi (prin Dimisianca ?) rugămintea-din-urmă : «Doamna Monica să-mi facă numai critică

estetică» ! Ceea ce înseamnă că psihiatrul maramureșean a învățat și cuvîntul «estetică» – de unde : de la Gogu Rădulescu ?

Ah, scriitorul român cotidian !"

Singurul consens perfect între cei din țară și cei din exil este trăit în a doua jumătate a lui decembrie '89. Notația devine febrilă, emoția autorului este evidentă, faptele sînt consemnate cu sufletul la gură : „Se petrece, se petrece. *Timișoara, Cluj, Sibiu. Atît ? (...) Se petrece ! Nu mai scriu, istoria se scrie singură. Ca să vezi : «Cea mai lungă noapte – devine zi» (dat fiind momentul, pot spune gogomănii)."*

Trezirea din entuziasm este amară și foarte rapidă. Deja, la 1 ianuarie 1990, găsim notate dubiile autorului : „Îngrijorător. Vești din ce în ce mai proaste :

– Ilieștii pregăteau o lovitură de stat pentru 24 decembrie, dar Timișoara și 21-22 decembrie la București le-a(u) luat-o înainte ;

– în guvern : aceleași moace ;

– «omul cu barbă» : Gelu Voican *! Ca să vezi unde ședea «revoluționarul» ! Dimpreună cu Sergiu Nicolaescu, de altfel. (...) Inima îmi merge la... revoluție, ne-inima îmi spune că securiștii sunt... sforarii. Și profitorii." Din nefericire, ulterioara desfășurare a evenimentelor i-a dat, din nou, perfectă dreptate lui Paul Goma.*

O pasionantă discuție de caz ne oferă autorul descriind culisele revistei România literară *și felul în care s-a format noua echipă, de după 1989. Ca peste tot, și aici se vădesc propensiunea sa către dez-văluire și demonul polemic, care îl caracterizează. Aș vrea să mă pronunț, pe acest subiect, dintr-o poziție* echidistantă *– de această dată, termenul nu mai are în el nimic ironic –, ca unul care am scris* despre *Paul Goma ; (și)* în România literară.

Pînă la proba contrarie, faptele relatate de Goma sînt, în detaliile lor, inatacabile : scurta polemică Manolescu-Paler, în jurul ideii de normalitate, *a răzbătut în presă, iar consecințele sale se cunosc. Precum și ulterioara configurație redacțională a revistei. Condamnabil este și interviul realizat de N. Manolescu, după mineriada din 1990, precum și prestația sa modestă în fața lui Ion Iliescu.*

Impasul logic în care ne aflăm este, însă, următorul : aplicîndu-se o unitate de măsură corectă, se obțin, totuși, rezultate discutabile ! *Să mă explic. Poate fi înțeles, teoretic, blamul pe care Paul Goma îl aruncă asupra pendulărilor tactice în orientarea* României literare. *Dar reproșul de inconsecvență, adresat celei mai importante reviste literare, nu mă va determina să trec de partea unor...* consecvenți *de talia lui E. Simion sau Valeriu Cristea. Anormalitatea realității se pare*

că pretinde un plus de mobilitate din partea noastră. Pentru a te opune unei puteri de sorginte comunistă – de unde, înainte vreme, opoziția deschisă și organizată era prohibită – trebuie să fii, azi, prin excelență, inconsecvent *! În mod paradoxal, „consecvenții" stau acum de partea lui Iliescu, iar* inconsecvenții *– în opoziție. Pînă la un punct, perseverența în neangajare politică putea însemna, înainte de 1989, să nu faci jocul lui Ceaușescu. Același lucru, după 1989, are valoarea unei complicități cu Ion Iliescu. Iată în ce măsură schimbarea realității implică și modificarea comportamentului nostru !*

În acest context, am prilejul să pun în lumină o diferență tranșantă de raționament a polemistului nostru, în comparație cu perspectiva general răspîndită. Fostul disident analizează situațiile și persoanele prin insolitare, prin izolarea unei anumite fapte și judecarea ei necruțătoare. *În al doilea moment, deductiv și analogic, autorul formulează (fie și implicit) concluzia : cel care a putut gîndi/spune/scrie/face așa ceva nu este demn de încredere, deoarece va putea să repete... devierea de la traiectorie. (E cazul, s-o recunoaștem : de cele mai multe ori, realitatea vine și îi confirmă pronosticul pesimist !)*

Pe de altă parte, raționamentul practicat de majoritatea intelectualilor din țară este... strategic și globalist *: „În această împrejurare, e nevoie de persoana X, deci vom face abstracție de «micile» sale eclipse morale, căci este* un individ util.*" Lectura aceasta, de tip* sintactic, *permite escamotarea compromisurilor individuale, de dragul susținerii... cauzei comune. (Să admitem : persoana cu pricina, știindu-se apărată de mentalitatea „oportunistă", va recidiva nonșalant ; poate chiar fără mustrări de conștiință...)*

Și atunci, cum să nu deranjeze un gînditor individualist, neinfluențabil, care amendează nu doar eroarea personală, ci chiar și sistemul global de judecată ? !

Spunînd și scriind acestea, înțeleg să subscriu la profesiunea de credință a lui Paul Goma, prezentă în Jurnal *: „A fi liber, pentru scriitor, înseamnă a spune și a scrie adevărul (atunci cînd scrie și vorbește despre realitatea-așa-cum-este-ea) ; și a accepta adevărul spus, scris de altul, chiar dacă nu-i este cu totul favorabil acel adevăr. A fi scriitor înseamnă a nu minți (...). A fi scriitor înseamnă a fi cel mai liber membru al unei comunități – deci liber de a nu face temenele stăpînului ; nici închinări stăpînirii ; fie și «doar» pentru șefia* Literatorului *; ori pentru prezidența* Fundației Cîndești *; un scriitor nu poate nici măcar schița o închinăciune în direcția tiranului..."*

*

Din aceste rînduri, se poate deduce principiul care stă la baza întregii activități a lui Paul Goma ; pentru el, cultura e un mijloc, nu un scop *! Un mijloc de a exprima și consolida valorile adevărului și ale moralității, un mijloc de a demonta și condamna hidoșenia trădării, a lașității și a crimei. A scrie, pentru Paul Goma, înseamnă a lupta – cu înverșunare, dar și cu luciditate –, a duce lungi și obositoare campanii (nu în Rusia, ca Napoleon, dar cu siguranță împotriva mentalității rusești, sau, mai precis, a mentalității sovietice – fie aceea chiar și repercutată în... literele românești). În sfîrșit (sau, poate, dimpotrivă,* în primul rînd*), a scrie înseamnă, pentru Paul Goma, a fi un slujitor al Memoriei : „...un scriitor nu poate uita – ce s-a întîmplat cu țara lui, cu concetățenii lui ; nu are dreptul să uite (sub pretextul iertării creștinești) ceea ce li s-a întîmplat alor lui, prietenilor, cunoscuților, în acești patruzeci de ani ; nu i se îngăduie să uite realitatea, pretextînd că el este făcător de ficțiune... Numai memorie cu memorie dă o comunitate ; un popor alcătuit din indivizi fără memorie este un nonsens ; un scriitor amnezic, în cel mai fericit caz, e scriitor-de-vagoane, nu conștiință a nației."*

În pragul unei noi renașteri a spiritualității românești – pe care o dorim cu toții –, sînt convins că Paul Goma, cu supărările și diatribele lui, dar și cu imensul său capital de suferință, cu cele patruzeci de cărți ale sale (din care cel puțin trei sînt adevărate capodopere !), cu inteligența și sensibilitatea lui exacerbată, cu moralitatea sa intransigentă, va fi un mare model al nostru, pe care mai devreme sau mai tîrziu societatea românească îl va descoperi și îl va elogia.

Aprilie 1996

LASZLO ALEXANDRU

SCURTĂ CRONOLOGIE

1935 2 octombrie : se naște PAUL GOMA, în satul Mana (Orhei), Basarabia, al doilea fiu (primul murise în 1934) al Mariei (născută Popescu) și al lui Eufimie Goma, amîndoi învățători.

1940 26 iunie : Basarabia, Bucovina de Nord și Herța sunt cedate rușilor.

1941 13 ianuarie : învățătorul E. Goma este arestat și deportat în Siberia.

Iunie (după 22) : basarabenii sunt eliberați de armata română.

1942 septembrie : P.G. intră în clasa I primară la școala din Mana.

1943 septembrie : învățătorul E. Goma se întoarce din Siberia cu un „ocol" de 9 luni prin Lagărul de prizonieri sovietici nr. 1 de la Slobozia (Ialomița).

1944 martie : refugiu în județul Sibiu.

Octombrie : familia se mută la Tîrnava-Mare.

Noiembrie : se ascund prin păduri – semnatarii (români) ai armistițiului acceptaseră ca refugiații să fie considerați „cetățeni sovietici", deci să fie „repatriați" (în Siberia).

1945 ianuarie-mai : familia Goma este prinsă de ciobanii din satul Buia și predată (citește : *vîndută*) jandarmilor ; este internată în Lagărul de refugiați de la Sighișoara. E. Goma falsifică actele, pentru a nu... „beneficia de repatriere".

1946 septembrie : P.G. intră prin concurs în clasa I a Școlii Normale „Andrei Șaguna" din Sibiu, însă reforma învățămîntului (1948) îl trimite în clasa a VII-a.

1949 ianuarie : ambii părinți sunt arestați de nou-înființata Securitate ; mama este liberată în luna mai, tatăl în august.

Septembrie : P.G. intră prin concurs la Liceul „Gheorghe Lazăr" din Sibiu.

1952 mai : arestat pentru un jurnal intim „codificat" ; liberat, dar eliminat din liceu – în cele din urmă, termină liceul la Făgăraș.

1954 septembrie : intră prin concurs la Institutul de literatură „Mihai Eminescu" din București.

1956 octombrie : revoluția din Ungaria. P.G. scrie un capitol de roman și-l citește la un seminar.

22 noiembrie : este arestat și condamnat la 2 ani închisoare pentru „agitație publică".

1958 : liberat din Gherla, dar trimis pentru 36 de luni domiciliu obligatoriu în Bărăgan (urmate de alte 24 de luni).

1962-1965 septembrie : după 3 ani de „libertate" în care lucrează numai ca zilier, P.G. își reîncepe studiile (cu examen de admitere, din anul I) la filologie, București.

1966 ianuarie : P.G. depune la ESPLA manuscrisul romanului *Ostinato* (sub titlul *Cealaltă Penelopă, cealaltă Ithacă*).

Decembrie : debutează cu proză scurtă în revista *Luceafărul*.

1967 ianuarie : constatînd că romanul nu-i va fi publicat în România, P.G. îl trimite în Occident.

1968 7 august : P.G. se căsătorește cu Ana-Maria Năvodaru.

22 august : îi apare volumul de proză *Camera de alături* (EPLA) – primul și ultimul în România, pînă în 1990.

Invazia Cehoslovaciei : ca să intre în Brigăzile Patriotice, P.G. aderă la P.C.R.

Septembrie : redactor la *România literară*.

1970 martie : ca urmare a unei „decodificări" fanteziste (și interesate) din partea lui Al. Ivasiuc a romanului *Ușa noastră cea de toate zilele*, lui P.G. i se interzice să publice (iar altora să scrie despre el) – pedeapsă extinsă și asupra soției și a socrului (traducători din Balzac, Pagnol, Thomas Mann, Clausewitz...).

1971 14 octombrie : la Tîrgul de carte de la Frankfurt/M, se lansează romanul *Ostinato* de P.G. în traducere germană (Suhrkamp), franceză (Gallimard) și era gata și cea italiană (Marco Cugno, pentru Rizzolli), dacă peninsularii nu s-ar fi lăsat răsplătiți de emisarii lui Ceaușescu. Diplomații Oancea și Pușcașu (după demersuri infructuoase de a-i convinge și pe Claude Gallimard și pe Siegfried Unseld, director la Suhrkamp, să *nu* publice cartea – pe cheltuiala guvernului român) au executat ordinul de la București : R.S.R. și-a retras standul de carte de la Frankfurt...

1972 iunie : neputînd „rezolva cazul", Organele îi oferă lui P.G. un pașaport turistic pentru Occident (în același preț, și sfatul de a nu se mai întoarce în patria lui Draculescu) – cu care prilej asistă la ediția '72 a Tîrgului de carte de la Frankfurt (unde i se lansează al doilea roman tradus în germană, *Ușa...*), dă interviuri, scrie articole pentru presa germană, franceză, italiană, britanică, americană etc.

1973 iunie : se întoarce în România – nu înainte de a fi înregistrat, pentru *Europa liberă*, largi extrase din *Ușa...* și din *Gherla*.

1974 14 iulie : moare, la București, mama lui P.G.

1975 2 noiembrie : se naște, la București, fiul lui P.G., Filip-Ieronim.

1976 : continuă (din 1971) să se transmită la *Europa liberă, în lectura autorului*, fragmente din cărțile sale : articole, interviuri, scrisori deschise ale aceluiași sunt citite de crainici ai postului.

1977 ianuarie : P.G. se solidarizează cu *Charta 77* printr-o scrisoare difuzată de *Europa liberă*.

1 aprilie : arestat.

6 mai : liberat în urma presiunilor internaționale, dar mutat la o adresă greu, dacă nu imposibil de găsit.

Septembrie : constatînd izolarea absolută, lipsa de ecou, prin *Europa liberă*, a grevei minerilor (1-3 august), P.G. se hotărăște să accepte pașaportul turistic pînă atunci refuzat.

22 noiembrie : P.G. împreună cu soția și fiul ajung în Franța, unde cer azil politic.

1978 : membru fondator al CIEL (Comitetul Intelectualilor pentru Europa Libertăților) ; membru fondator al revistei *L'Alternative* ; membru în colegiul de onoare al revistei *Kontinent*.

1980 : director al colecției „Est-Ouest" de la Editura Hachette și apoi Albin Michel.

Decembrie : P.G. participă, la Madrid, la „contraconferința post-Helsinki", în timpul căreia se manifestă „brațul armat al Securității" – amenințări cu moartea, false biografii (acestea fabricate în atelierele lui I.C. Drăgan), alarme cu bombe etc.

1981 5 februarie : P.G. primește prin poștă un colet conținînd o bombă.

1982 martie : o nouă tentativă a Securității de a-l asasina pe P.G.

1983 : membru fondator al *Internaționalei Rezistenței*, organism anticomunist cu sediul la Paris.

1984 : P.G., director al Departamentului Europa al *Internaționalei...*, organizează la Senatul Franței două colocvii (*Yalta* și *Pacifismul*.)

1986 februarie : P.G. este numit *Chevalier de l'Ordre des Arts et des Lettres* de către ministrul Culturii al Franței.

1990 : după 20 de ani de inexistență ca scriitor român, P.G. *debutează editorial în românește.*

1992 : Premiul Uniunii Scriitorilor (*Ostinato*) ; după 6 luni, G. Liiceanu îi trimite la topit o carte nedistribuită în 1990 (*Culoarea curcubeului*).

1993 : M. Sorescu topește plumburile romanului (cules în 1990) *Gardă inversă.*

1995 21 martie : P.G. se anunță candidat la alegerile prezidențiale din 1996 (România).

P.G.

NOTA AUTORULUI

Jurnal pe sărite – primul, cronologic – este alcătuit din însemnări manuscrise („Caietul Verde") și dactilografiate.

Jurnal pe sărite se întinde – cu goluri de ani – între februarie 1978 și iunie 1993 ; între sfîrșitul lunii iunie și începutul lui iulie 1989, însemnările au fost dezvoltate într-un volum autonom (scris chiar în acel interval), formînd a doua secțiune intitulată : *Jurnal de căldură mare.*

A treia secțiune : *Jurnal de noapte lungă*, acoperă timpul dintre 23 septembrie și 31 decembrie 1993, iar de la 1 ianuarie 1994 se scrie *Jurnal de zile scurte.*

Jurnal pe sărite include, am mai spus, transcrierea „Caietului Verde" – cu omisiuni (marcate), însă fără nici o modificare.

Autorul

Paris, 11 februarie 1994

I

JURNAL PE SĂRITE

(9 februarie 1978 – 2 iunie 1993)

1978

Paris, joi, 9 februarie 1978

Încep acest jurnal – al cîtelea ? – în ajunul plecării la Ionesco, la casa lui de la țară, pe undeva pe lîngă Houdan. Încă nu știu cum se cheamă localitatea. M-am (m-au) hotărît să plec măcar pentru o săptămînă din Paris, poate-poate îmi vin în fire. Iată, a trecut o lună și jumătate din cele șase, cîte promisesem la Seuil, și n-am scris din „jurnal" decît vreo treizeci de pagini și acelea ne-definitive (dar deloc).

Nici de astă dată nu-mi fac iluzii în privința jurnalului (ăsta, cel fără ghilimelele deriziunii).

Deși. Deși poate că ar fi mai interesant, pentru mine, să țin un „jurnal al jurnalului".

Condițiile (n-am alt termen la îndemînă) de acasă nu sunt favorabile scrisului. Cu Filip aș scoate-o la capăt – doar suntem neamuri, pînă la urmă ne-am înțelege – dar cu adevărat torturant : telefonul. Și, decurgînd din el, „angajamentele" : întîlniri, interviuri, călătorii, conferințe... Nu sunt făcut pentru așa ceva, anul 1977 mi-a ajuns, m-a umplut pentru... zece vieți. Nici nu îndrăznesc să mă plîng, ceilalți ar crede că fac pe nebunul – cînd sunt doar un comod, un leneș, un egoist. Toate astea (calitățile...) nu se împacă de fel cu militantismul, care cere disponibilitate, structură de pionier-al-patriei, de „Mereu gata !" – oricînd, pentru orice.

Bine-bine, *oricînd* merge – dar nu și *orice*. Fiindcă... orice fleac (astfel văzut de aici, de departe – sau din egoismul meu) poate fi foarte important acolo, la fața locului. Am verificat pe pielea mea această importanță și le reproșam (doar în gînd) celor de afară, de departe, că nu fac nimic, nu fac ce trebuie, de ce am *eu* nevoie... Jos, la Rahova[1], prin a doua jumătate a lui aprilie, *cînd nu mai puteam, nu mai puteam*, nu ziceam eu, uneori chiar cu glas : „Țepeneag, de ce nu miști, de ce nu faci ceva ?" Ei bine, acum e rîndul meu să fiu interpelat, apostrofat de cei aflați *jos, în Rahovele eterne* – și ce voi răspunde la Judecata de Apoi, cînd voi fi întrebat de ce n-am mișcat, de ce n-am făcut nimica pentru semeni ? (patetic).

Oricum : am intrat în această horă, mort-copt, trebuie să joc.

Orișicîtuși, nu mi-e bine, ba mi-e de-a dreptul rău. Sunt bolnav cu adevărat și de multă vreme (de la Rahova, desigur). Și mai bolnav

[1] Pe Calea Rahovei se afla Direcția Centrală a Securității.

mă simt din pricină că nu sunt în stare să mă îngrijesc, așa cum mi-a recomandat (în fapt : comandat !) doctorul Metzianu, rugat de Monica și de Virgil să vadă ce-i cu mine. Îmi tot zic : mîine, mîine – si-gur ! Sau săptămîna viitoare, uite, de luni, mă internez pentru analize (dar mai ales pentru odihnă). Dorm rău, mă trezesc stors, cu creierii gelatină. Apoi, de cînd am venit în Franța (acum, a doua oară), am băgat de seamă : alcoolul, chiar un pahar cu bere pișvasăroasă, îmi agită și mai vîrtos somnul și așa agitat.

N-am să recapitulez evenimentele trecute, dar mă plîng : călătoriile (în Germania, în decembrie 1977, și în Anglia, în a doua jumătate a lui ianuarie acest an) m-au dis-trus. Chiar atunci cînd nu mă solicitau direct (aș spune chiar somnul, în călătorie – așa cum este el – din oarecum agitat devine de-a dreptul corvoadă). Nu sunt eu făcut ca să, asta, cum îi zice ? Îi zice : a cutreiera lumea... Nu, nu, nu-i pentru mine. Mă gîndesc cu spaimă (cu atît mai terifiantă, cu cît nu mă pot plînge nici Anei) că are să trebuiască să mă duc și în America. Dar poate că scap, poate că pînă atunci cade guvernul, cade Nea Nicu, vine regele, noi ne întoarcem la casa noastră... Pe de altă parte, vor fi avînd dreptate amicii care mă sfătuiesc să bat fierul cît e cald ; cît timp presa se interesează de mine, să vorbesc despre cei care au rămas acasă și nu pot vorbi. Atît, că a început să-mi devină peste puteri. Vreau să dorm. Și să dorm. Și, eventual, să scriu.

Plecînd din România, nu-mi imaginam că pierderea manuscriselor mă va afecta. Dar, iată, pierderea este o adevărată rană. *7-1*, romanul fără titlu început la Breaza și dus binișor pînă pe la pagina 130, *Romanul unui roman*, definitiv rătăcit pe drum, ori pierdut, ori uitat prin hîrtiile lui Țepeneag (sau poate la Dussart ?[1]).

De România nu mi-e dor decît atunci cînd dau cu ochii de semințe de flori – atunci mă gîndesc la Breaza. La florile-plantele puse de noi, îngrijite de noi (ce picior-de-rai făcusem, la Breaza !). De oameni însă, ba. La drept vorbind, nici nu prea sunt oameni în România cărora să le duc dorul – în ultimii ani am fost atît de singur și de însingurat și de carantinizat și de marginalizat, încît nu am deloc sentimentul că am lăsat pe cineva pe-acolo. La amărîții de semnatari rămași la cheremul Securității – mă gîndesc mai des. Și de fiecare dată încerc să-mi abat gîndul ; e prea chinuitor.

Zilele trecute am avut o ieșire violentă (și crucișă). În fața Anei. În legătură cu Mazilescu. I-a cumpărat o pereche de pantaloni de velur și țigări ; pentru Ștefania a pregătit un pachet de haine... Ana

[1] Étienne Dussart – diplomat belgian care ne-a fost de un mare ajutor (scoatere de manuscrise, de corespondență) – expulzat din cauza aceasta, după cutremurul din 4 martie 1977 !

voia să-i cumpere lui Virgil blugi, uite, mie nu mi-a cumpărat, am zis :

„De ce ? De ce să alimentăm convingerea profund românească potrivit căreia totul se aranjează în viață ? Firește, Mazilescu e băiat bun, poet foarte bun, pe deasupra sărac lipit. Numai că prietenul nostru Mazilescu a dat pe la noi în timpul *Scrisorii* de vreo trei-patru ori, și n-a semnat-o. Ba mi-a explicat de ce n-o semnează, că lui nu i-au făcut nimic rău, *direct*... ; că atunci cînd au să-i facă ceva (direct), atunci să vezi ce-o să provoace el, un scandal de pomină... Adevărat că Mazilescu nu m-a atacat față de alții, dar nici nu a mers vreodată, fie și jumătate de pas, alături de mine. Dacă nu am dreptul să-i reproșez acest lucru (chiar să nu am ?), atunci sigur nu am nici obligația de a-i trimite nădragi, cînd eu nu am, sau țigări, eventual bani, cînd pe mine e departe de a mă da banii afar' din cas'. De ce l-aș încuraja în convingerea că lui, ca mare poet, i se cuvine totul, el însă nu are nici o obligație ? De ce să-l confortez în ideea că el se ocupă de poezie (nu de politică !), drept care «disidenții» să facă bine să-l alimenteze pe poet cu pantaloni, țigări, bani, bașca cinci kile de... considerație veșnică... ?"

Evident, Ana a fost de altă părere : că, totuși, Virgil a fost „cel mai fidel prieten al nostru". La care eu îi răspund că nu înțeleg ce fel de fidelitate e asta – și față de ce ? De cine ? Ce fel de fidelitate, cînd prietenul meu nu împărtășește opțiunile mele ? Dacă am fi de... sexe diferite, ar fi de înțeles : dar așa ? Față de *ce* este Mazilescu fidel ? Sau el este față de mine, așa, în absolut ? Dar eu nu sunt în absolut, eu sunt ceea ce fac – or, prietenul meu nu este fidel facerilor mele.

Ana zice că n-am dreptate. Că simte ea că așa-i. Bine.

Breban. Nici el n-a semnat *Scrisoarea*, dar faptul nu pare a-l deranja. I-am fost util, în februarie-martie (nu determinant, dar orișicîtuși) 1977, ca să-și despotmolească *Bunavestire* ; și să o publice. Din acel moment, eu nu mai aveam „utilitate", de aceea le-a dat un exemplar cu dedicație lui Pleșiță „și Doamnei sale". Acum, că iar i se pare lui că îi pot fi util, uite-l : aici, la Paris, a stat în casa mea, cît timp am fost noi la Londra. Nu e mare lucru din partea mea – dar pînă una-alta, el a stat la mine și nu eu la el.

Nichita. „Rusul vertical", cum îi spun eu, la București, cale de trei sferturi din timpul întîlnirilor noastre urla că el are alte opinii politice decît ale mele, altfel, „Dă s' te pup, bătrîne"..., că nici nu te mai puteai învîrti de-atîtea pupături roșii, astea orizontale... Dar, în ciuda neîmpărtășirii „opiniilor politice" ale mele, dragul de Nichita îmi trimite vorbă să-i provoc o invitație la Paris...

„Săracul Nichita", zice Breban. „La Paris n-a fost încă..."

N-am chef să-l contrazic : a fost, a fost – și cu Marin Sorescu, dar și cu Andrițoiu. Doamne, ce „Sfîntă tinerețe legionară" mai cînta Nichita, pe după cap cu Andrițoiu – Cușa mi-a spus.

Ia să mă slăbească băieții buni și „dăștepți" ! Cei care trag limbi cu *Roșu vertical* și, din aceeași mișcare, cu *Sfîntă tinerețe...* ; care urlă în gura mare (de parcă altfel nu s-ar auzi) că nu au aceleași opinii (politice !) ca mine – dar mie îmi cer să le provoc invitații ! Nu vor cumva și cheia de la casa de bani ?

Am obosit să stau mereu *capra* peste care să sară toți marii-poeți și genialii-romancieri români, iar după aceea să mă și înjure.

Sunt rău de tot astă seară, zic eu și adaug : da, dar mie răutatea îmi trece, lui Nichita niciodată n-are să-i treacă pohta de a mînca căcat cu lingurița de argint ; nici lui Breban n-are să-i treacă vreodată „convingerea" că, fiind cel mai mare romancier din România, poate fi și cel mai mare porc, ce contează, din moment ce porcu-i genial...

St.-Ouen, joi, 16 februarie 1978

Sunt la Moara-lui-Ionescu – or fi și scrisorile pe undeva...

Am venit aici, după o sumă de tergiversări din partea mea, vineri 10 februarie și aveam de gînd să rămîn, să scriu, pînă marți 21. Dar uite că azi dimineață mi-a telefonat Jean-Marie Benoist[1], rugîndu-mă să-l asist ca *témoin* în campanie (el și-a depus candidatura nici mai mult nici mai puțin decît în circumscripția lui George Marchais !). În gînd i-am zis că nu, că nu poci, că eu sunt bolnăvior (am avut și gripă) și mi-e somn, cu glas am zis, pe dată, da.

Abia după ce se va termina „contribuția" mea, am să-i scot pe nas măgăria de la telefon : ca să mă convingă să particip la campania lui, mi-a spus de vreo trei ori că el a prezentat, la Belgrad, anul trecut și cazul meu... Probabil are de telefonat multora, cerîndu-le să-l asiste în meciul de box cu Jojo[2] Marchais, de asta nu s-a sinchisit de faptul că eu n-am șovăit deloc (decît, cum am spus, în gînd). Am să văd la fața locului pe *cine* mai are el „la mînă" cu mici-servicii, din cei cărora le poate spune : „Ți-am dat, e rîndul tău să dai..." Parc-ar fi român, filozoful Benoist...

Relativ mulțumit de ceea ce am lucrat. Am dus cartea pînă la 12 martie '77, cînd *Jurnalul de iarnă* s-a (definitiv) oprit.

Scris pe hîrtie, 70 de pagini de-ale mele, deci vreo sută franțuzești ; la astea se vor adăuga și cele circa 50 de pagini din *Jurnalul de iarnă* (pe care nu l-am măsurat cu pagina și nu l-am socotit), citate

1 J.-M. Benoist – unul dintre „noii filozofi".
2 Jojo – diminutiv al lui Georges (Marchais), a fost secretar general al P.C. Francez.

din presă, scrisori, documente etc. Încă nu știu unde am să introduc documentele : în corp, la subsol, la sfîrșit ?

Am tren de întoarcere la 18,03. Am în față aproape două săptămîni pe care le voi pierde (sîmbătă 25 trebuie să fiu în Belgia, dar trebuie puse la socoteală și jumătățile de zi – cîte ? – la ambasada lor, pentru viză). Nădăjduiesc din toată inima ca pe la 1 martie să mă pot întoarce la Moara lui Ionescu și să continui cartea – altfel, în alt loc (geografic) nu văd cum aș putea-o scrie.

Mai nădăjduiesc să mai lucrez și printre picături, la Paris.

Păcat că trebuie să plec. În afară de frumusețea locului și a locuitorului care mi-a oferit locul lui, să am și eu un loc..., mai e și faptul că, aici, trecusem dintr-o bucată pragul psihologic care mă împiedica să-mi dau drumul și să scriu.

Pînă una-alta, rămîn cu speranța.

Paris, duminică, 19 februarie 1978

Așadar, m-am întors joi seara la Paris. Vineri m-am dus pe Avenue Marceau, la sediul politic al lor (tot n-am înțeles dacă Jean-Marie e UDF ori RPR – certamente : anti-PC și anti-PS). În hol, pe o placă scria : *Premier Ministre.*

Jean-Marie Benoist, Bassi, soții Panin (el i-a slujit lui Soljenițîn de... prototip – un fost bolșevic din Cercul Sarașkăi), o doamnă – părea a fi secretară, dar nu chiar a oricui... Cui îi va fi fost secretară doamna : cumva primului ministru ?

Ieri, vineri, m-am dus la Ionesco pe la orele 19. Am tot vorbit de casa lor de la St.-Ouen, de „Moara lui Ionescu" – pînă la 20,25 cînd, în sfîrșit, a venit Jean-Marie Benoist și ne-a condus la... (cică să nu crezi în *adevărul* cuvîntului !) Kremlin-Bicêtre. Acolo fiind moșia comunistă a lui Marchais – de altfel, în jurul Parisului există așa-numita „Ceinture rouge", alcătuită din suburbii (*banlieues*) care votează... roșu de multă vreme.

Hală modernă, oribilă (seamănă cu Circul din București). De la mașină pînă la ușa... circului, peste o sută de metri – i-am străbătut păziți, acoperiți, protejați (cu corpu-le !) de... vreo cincisprezece găligani (dacă n-ar fi fost în civil-francez, ai fi băgat mîna-n foc că-s civili-țigani d-ai noștri din bobor). Spun, ca să se înțeleagă : găliganii erau „de-ai noștri", ne apărau – nu doar la figurat – de „de-ai lor" care, de-o parte și de alta a aleii, strigau la noi, ne tratau de „fasciști", de „trădători", de „agenți ai capitalului" ; ne scuipau, unii încercau să ne lovească, pe mine o mînă m-a atins „ușor" peste șapcă. Doamna Ionesco, foarte bravă, ne-a luat strîns de cîte un braț pe Eugène și pe mine și n-a încetat de a ne zice tot drumul... era să zic, al Crucii,

dar cum n-am pățit nimic..., așadar, D-na Ionesco zicea în românește :

– Să nu-ți fie frică, Eugène ! Să nu-ți fie frică, Paul !

Cu asemenea îndemnuri și protecție te poți duce și în iad, nu ?

Am băgat de seamă, printre agitații care se tot înghesuiau să ne atingă (în mai multe rînduri a lovit în „băieții noștri" – și dureros, explic îndată de ce), era unul de vreo treizeci de ani, cu plete lungi, soioase ; și cu o mînă în ghips. N-am înțeles ce cuvinte rostea cînd urla spre noi, dar știu că viteazul, dacă nu s-ar fi interpus găliganii din pază, ne-ar fi croit în cap cu ghipsul – pe mine ca pe mine, dar nu aveam deloc certitudinea că numai pe mine mă viza... După „aspect", mi-am zis că trebuie să fie un „extremist al extremei", adică un ultra-gauchist (maoist, castrist, troțkist, albanist, dracul să-l ia).

În fine, ajungem în hol, la liman... Agresorii – ținuți dincolo de ușă. Pe cînd ne dezbrăcam de paltoane, de pardesie, cine se apropie de mine, ca o floare (la propriu) ? George Banu, teatrologul, căruia i se spune și Biță. Îl cunoșteam de pe vremea *României literare*, cînd venea cu articole, dar zăbovea puțin la „responsabilul rubricii teatru", sinistrul Valentin Silvestru, trecea, pe dată, la noi, cei tineri și veseli (era cît pe ce să mă exclud dintre cei tineri, dar cum printre aceștia se afla și Dimov...). Așadar, bucurie a revederii. M-a asigurat că știa prin ce trecusem în țară, el se afla în exil de mai multă vreme, iar acum venise la meetingul acesta, „ca să facem baraj comuniștilor !", mi-a explicat Biță Banu, rîzînd trandafiriu.

M-am bucurat. I-am spus (că mă bucur). Credeam că și el are să fie *martor* (al lui Benoist), așa că atunci cînd am fost chemați la tribună, i-am propus lui Banu să ne așezăm alături, însă el mi-a spus că nu, el are să rămînă în sală – „dar în primele rînduri" !

Sala nu era chiar plină-plină, dar vreo 500 de persoane tot erau.

În prima parte a reuniunii au vorbit : Bassi, Benoist, Ionesco, eu, Panin, o vietnameză și un laoțian (Bassi l-a prezentat : cambodgian...), prințul Suvana... și nu mai știu cum.

Partea a doua a fost dedicată... contradictoriului. Acum l-am remarcat în sală (în stînga mea) pe agitatul cu mîna în ghips. Cînd a pus mîna pe microfon, o bună bucată de timp nu l-a lăsat : l-a acuzat pe J.-M. Benoist că e „trădător" și că... m-a recuperat pe mine, pentru care el, Ghipsosul, participase la (sau organizase, nu se înțelegea) „manifestația de la Gare de Lyon", „pour la libération de Goma"... Cum eram sigur că individul e gauchist-sadea (altfel de ce ne-ar fi atacat pe noi, „de dreapta" ?), nu mi-a provocat tulburări metafizice. Abia la urmă, am aflat (am auzit, fără să fi întrebat) că Ghipsosul-nespălosul nu era de extremă-stîngă (va fi fost, dar, hăt, alaltăieri), ci de extremă-dreaptă, de-al lui Le Pen. Fiindcă eu tot nu înțelegeam

„subtilitățile" politicii franceze, Doamna Ionesco mi-a făcut un desen – din cuvinte :

– Cum, dragă Goma, dar nu-i știi pe legionarii noștri ? Ori foști comuniști, ori deveniți comuniști... Așa-i și aici. Extremele nu numai că se ating, dar se contopesc...

Așa va fi fost. Oricum, în această parte a doua, re-intervențiile lui Ionesco (și ale mele, dar eu... sunt obișnuit...) au fost întrerupte, fluierate, huiduite din sală. Ultima tentativă a lui de a mai adăuga cîteva cuvinte (în apărarea noastră, a celor din Est) a fost întreruptă, oprită. Ionesco a renunțat.

Ninge. Nu mă mai simt depeizat – dacă ninge...

Să nu uit : așadar, la intrare (în Circul de Stat și de Partid, variantă franceză), mă întîlnisem cu George Banu. Care și el venise să dea o mînă de ajutor anticomuniștilor – împotriva, desigur, a comuniștilor.

Numai că... de fiecare dată cînd reflectoarele televiziunii măturau sala (în special în a doua parte, cea a „contradictoriului"), Biță Banu, aflat în rîndul doi – în fața lui fotoliile nu erau ocupate – ce-mi făcea ? Păi ce să(-și) facă : se făcea mic-mic pe scaun și se acoperea cu... era cît pe ce să zic țolul, în fapt era paltonul-pardesiul...

Așa mai zic și eu luptă anticomunistă ! Ca bun cunoscător al lui Caragiale, George Banu al nostru s-a apucat nu doar să imite personaje de-ale lui Nenea Iancu, ci să fie însuși *spiritul* românului (în viziunea lui Caragiale și nu numai) : *anonimitatea* (se pare că *anonimismul* ar fi mai corect) ! Vasăzică și Biță Banu este – feroce, mie-mi spui ? – anticomunist. Și, pentru că acolo, în România, nu putea, mă-nțelegi, pentru ca să se manifesteze, el, ca tot Românul curajos din tată-n Decebal, se trezește (cînd se trezește) că are ceva de împărțit cu bestiile abia cînd ajunge la adăpost, în Occident. S-o crează proștii că deșteptul de român se consideră la adăpost și în Occident – dovadă... curajul lui George Banu : vine la o manifestație anticomunistă, dar cînd e la o adică, de să i se vază fața la tembelizor, ioc ! Viteazul Ban' se bagă sub țolul pardesiic ! Să nu-l vază șoferii și dactilografele MAI de la MAE, externii Internelor cum ar veni, Securimea diplomatizată !

Trăiască Anonimatul la Românul Veșnic !

Ninge. Obosit și deprimat : de ce nu voi fi rămas eu în țărișoară, fiindcă și aici tot de anonimi căcăcioși dau... ?

Paris, marți, 28 februarie 1978

Sîmbătă și duminică – la Bruxelles. Alergătură istovitoare între conferințe, colocvii, „întîlniri cu presa" (ca să nu folosesc : „confe-

rință de presă") ; n-am apucat să văd nimic din frumosul oraș (decît pe geamul automobilului care mă căruța de la moară pîn-la gară).

M-au condus prin lume Mihai Korne și soția sa. Cu automobilul – încolo, încoace. Frustrat : nici la ducere, nici la întoarcere grănicerii (gră-ni-ce-rii, dragi tovarăși !) nu s-au deranjat să-mi tamponeze pașaportul, ca semn că am trecut și eu pe la poarta lor. Ce nesimțiți, acești occidentali ! Ce indiferenți la... bucuriile noastre mărunte (dar mari, vorba cuiva) !

Duminică dimineața, știind că am în față o oră întreagă „liberă", am coborît din camera de hotel, să dau o tură prin vecinătate (în plin centru). Aveam de gînd să mă fac chiar... pierdut o jumătate de ceas în plus.

Fatalitate ! De cine dau nas în nas, jos, la recepție : de... Romul Munteanu ! De javra, licheaua, tîrîtura de Romi-Țiganul, văr (după Budai din Cioara) cu Dodu-Bălanul !

I-am zis :

– Ce cauți, aici ? – mai să-i dau și două labe.

Romică însă, carne-ațoasă (în ciuda... adipozității), nu numai că nu se revoltă de tonul meu, de luarea la rost (dar ce treabă am eu cu... treaba lui la Bruxelles ? Păi, dacă Ceaușescu ține într-o mînă problema războiului, în ai'laltă pro'lema păcii, „profesorul Romulus" ține într-o mînă nu țîța lupoaicei, ci cultura ; română ; în cealaltă : literatura – română cotidiană !) ...Așadar, în loc să mă pună la punct pentru agresiune verbală, Romică... n-aude. Romică n-a vede – ba (mă) vede : se apropie de mine, cu mîna întinsă (am băgat de seamă : mîna-întinsă nu trebuia să fie observată de nimeni altcineva decît de mine, podul palmei fiind lipit de coaste – eh, niciodată nu ești prea-prudent !), bălmăjind niște chestii năclăite cu ulei de mașină și cu sirop de zahăr de cartofi – că ce bine-i pare lui că mă vede pe mine ; că ce rău i-a părut lui cînd eu am avut necazurile alea, știu eu care...

Și, așa cum se întîmplă în viață, cînd se întîlnește un *activist de partid* cu un prostălău de scriitor, cine iese învingător ? Ce întrebare ! Negreșit, activistul !

Fiindcă... n-am putut rezista și i-am întins mîna. Iar el mi-a înhățat-o și a început niște manevre ciudate : ori voia să mi-o pupe, ori voia să și-o pună la inimă, pe sub palton (ori și una și alta). Trăgeam, trăgeam – nimic. Nici prea tare nu trăgeam, ca să scap cinstit...

Rezultatul : m-am trezit pe trotuar, în fața hotelului : se dusese dracului pofta de a căsca gura la Bruxelles măcar un ceas, în pace ! De unde pace, după ce am dat mîna (fiindcă nimeni nu mă silise, i-o dădusem eu !) cu însuși Romul Munteanu !

Am urcat în fugă în cameră, m-am dezbrăcat și am intrat sub duș, ieșisem de sub el de o jumătate de oră, dar așa sunt eu, iubitor de dușuri...

Mîine vreau să mă duc iar la St.-Ouen. Poate mai scriu puțin.

La Bruxelles am cunoscut o sumă de oameni interesanți – printre ei pe jurnalistul Unger (semnează : Pol Mathyl). Și pe Nicolae Lupan.

Doamne, ce oboseală ! Și, Doamne, ce odihnă o să-i trag eu, după ce îmi termin trebile pe pămînt...

Paris, marți, 1 martie 1978

Azi ni s-au livrat și dulapurile de bucătărie. Îmburghezirea a început în urmă cu o săptămînă, cînd ne-am cumpărat mașină de spălat rufe, frigider, aspirator. Va trebui să ne cumpărăm și o canapea-ceva, fiindcă toată lumea doarme pe jos. E adevărat, pentru Filip nu există primejdia de a... cădea, însă orișicîtuși.

Iar cînd vom avea chiar și două fotolii adevărate, ei bine, atunci vom fi cu adevărat irecuperabili pentru patria socialistă – cea numită România...

Paris, 8 martie 1978

N-am plecat la St.-Ouen. Am tot telefonat la omul care are grijă de casa lui Ionesco („gardien" îi spune aici), n-a răspuns. Așa că am renunțat.

În fapt, avem alte griji :

Filip e internat la spitalul de copii *Hérold*. Probabil alaltăieri (deci în 6 martie) a înghițit ceva medicamente din poșeta D-nei Gheorghiu. L-am internat ieri dimineață, pe la 9,30. Are tulburări de echilibru. Eu fac de planton prin curtea spitalului, mă mai schimbă Ana. Doctorul Béchaouin zice mereu, mereu, că nu s-au descoperit urme de medicament în urină. I-au făcut altă serie de analize.

Doamne. Doamne...

Paris, marți, 14 martie 1978

O săptămînă nenorocită care însă a luat sfîrșit cu bine.

Deși medicii nici pînă la urmă de tot (la externare) nu ne-au dat vreo explicație (efectul neavînd cauză...), în continuare, bănuim... poșeta lui Frau Gheorghiu.

Faptele au fost așa :

Vasăzică, în 6 martie primim vizita unui cuplu româno-german : el (vreo 45-50 ani) se prezintă : „Gheorghiu, refugiat politic" ;

ea : soția, germană. Veniseră la Paris și, auzind că pot fi vizitat, veniseră...

Fiindcă aveam experiență, i-am spus și D-nei Gheorghiu (prin băiat, el traducea în nemțește) : pentru că avem copil mic, cotrobăitor în toate și băgător în gură a orice găsește, o rugăm : dacă are cumva medicamente ori solvenți de unghii ori alte substanțe otrăvicioase, să facă bine să le țină în poșeta închisă, pe genunchi – dacă nu, s-o pună pe televizor, acolo copilul nu ajunge... Noi am zis, Gheorghiu a tradus, Frau a încuviințat : *Ja, ja* – și *ja*-vorbă-să-fie a fost...

Șerban Cristovici, venit pe la noi între timp, l-a surprins pe Filip, în patru labe, cu poșeta cucoanei, deschisă, lîngă fotoliu, sugînd „pînă la alb" cel de-al treilea comprimat (se oprise la „miez", fiindcă acela va fi fost amar...). Pînă să ne dezmeticim noi – am încercat să văd dacă nu cumva are ceva în gură – vizitatorii dispăruseră ! Cu tot cu poșetă !

La început n-am dat importanță : eram obișnuiți cu vizitatori într-o ureche (chiar aici, la Paris, de Anul Nou : apartamentul încă nu avea electricitatea branșată, ne-am luminărit – în așteptarea prietenilor, a intrat o pereche, doi bătrînei ; s-au așezat pe cele două fotolii, au stat, au stat, s-au minunat cît de... minunat este la noi, cu lumînări, i-au dat o înaltă-prețuire lui Filip : „Oh, le petit chien, qu'il est gentil !", apoi, cam după zece minute, el s-a ridicat și a zis : „J'ai l'impression qu'on s'est trompé..." și au plecat în căutarea adevăratei adrese ; cînd a sosit Eugène Ionesco, Ana i-a spus că, dacă venea cu cinci minute mai devreme, făcea cunoștință cu două dintre personajele pieselor lui...).

Primul semn neliniștitor, dar pe care nu l-am luat în seamă : ca niciodată, copilul a adormit pe jos, printre... picioarele noastre (Cristovici era încă la noi), în jurul orei 19. L-am dus în odaia lui, l-am culcat. Pe la ora 22, auzind gălăgie (discutam, pacinic, înde noi, cu Cristovici), Filip s-a trezit, a vrut să vină în salon, ca de obicei, dar a căzut și s-a lovit la cap (am susținut tot timpul : căzătura a fost efectul, nu cauza).

În dimineața zilei de 7 (martie), devreme, Ana m-a trezit : „Copilul nu se simte bine".

Am crezut că e vorba de ceva banal, răceală, indigestie.

Însă cînd, în baie, a venit singur, tot singur a încercat să se așeze pe closet și a căzut... Iar cînd l-am ridicat și l-am pus pe picioare, dar am înțeles că nu se poate menține...

Mi-am adus aminte de medicamentele Doamnei Gheorghiu. Care însă, cînd o întrebasem, pretinsese că nu-i lipsește nici un com-

primat ; da, dar pe cînd eu îl căutam în gură pe copil, ei o ștersese-ră... nemțește... Mama lor de tolomaci !

Am telefonat la Police-Secours. În cinci minute au venit, ne-au dus la spitalul *Hérold*. Primul examen n-a dat nimic. Nici următoarele – da, dar Filip nu se putea ține pe picioare.

L-am internat. Credeam că situația se va ameliora văzînd cu ochii – deh, spital... Și nu. I-au făcut mereu analize, nu reieșea nimic din analize (că ar fi fost „otrăvit") – dar copilul se simțea din ce în ce mai rău. Ba joi a avut febră mare. Atunci ne-am speriat (eu, tare de tot, ca tot bărbatul slab de înger).

Vineri, în 10, la vizită, Filip n-a mai vrut să se despartă de mamă-sa, a plîns pînă a vomat : că el vrea cu mama, numai cu mama. Dramă puternică.

A doua zi, sîmbătă, am insistat, am revenit la atac : am cerut să ni-l externeze. I-au făcut încă o radiografie craniană.

Și sîmbătă și duminică, acasă, Filip a fost somnolent, apatic. Și plîngăcios.

Abia azi (14 martie) și-a revenit. E drept, doarme mai mult ca de obicei, dar cînd e treaz, e... treaz, adică rupe tot, răstoarnă tot, distruge tot ce întîlnește în cale – un adevărat uragan (de altfel, socru-meu îi zicea încă la București : „Uraganul Bunzi").

Ne-am mai liniștit oleacă.

Firește, nu mi-a ars de scris în aceste zile.

De-abia aștept să scriu cartea asta și să mă apuc de alta, una „adevărată" – cum ar veni : comandată-de-mine...

(Privirea lui Filip, la spital : frumoasă și tristă, resemnată în abandon – asemănare terifiantă cu privirea mamei, în lunga ei agonie, la spital, în București.)

Colac peste pupăză : Țepeneag s-a supărat foc pe mine – cică de ce nu m-am consultat cu el cînd am cerut azil politic. I-am răspuns că nu înțeleg ce înțelege el prin consultațiune : informare ? – o știe din 20 noiembrie 1977, de pe aeroportul Orly, de la venire, atunci m-a întrebat dacă cer azil politic, eu am zis : da ; cam o dată din două întîlniri, de atunci – și au fost, au fost – el m-a re-întrebat, eu i-am re-spus. Ajunsesem să-i iau vorba din gură : cînd îl vedeam apropiindu-se, întrebam, în locul lui : „Ceri azil ?" și răspundeam, în al meu : „Cer azil" ; însă dacă a mă consulta cu el înseamnă, în ochii lui, să-i cer voie – asta nu, n-am făcut ; nu i-am cerut voie – nu știam că așa cere legea și, de-aș fi știut, n-aș fi respectat-o.

Și el abia acum își aduce aminte că ar fi timpul să-i ardă o supărare, caută, caută – găsește : Goma nu s-a consultat cu el cînd a cerut azil !

Pueril, Țepe. Îmi stătea pe limbă să-i spun că e mai copil decît fiică-sa, Cristina, în vîrstă de aproape una lună. Cică : nu trebuie să le dăm bestiilor de la București satisfacția... – care satisfacție ? am întrebat. Aceea de a refuza să ceară (ca el) azil politic ? pentru a nu le șifona lor portretul ? Păi, satisfacție le dă el, Țepeneag, care n-a cerut și nici nu cere azil, nu eu care am cerut, așa cum era *normal* ; a-normal a procedat el. Probabil presiunea familiilor, mai ales a lui socru-său, popa Ionescu Cécéistul (care, la un moment dat, m-a luat din scurt – adevărat, eram în casa lui, pe strada Cîmpina : „D-ta ești Goma ăla ?" Eu, neștiind la ce se referă „ăla", am răspuns din cap că da. „Ne faci partidul de rîs !" „Care partid ?" am întrebat, dar Mona m-a apucat de braț și m-a tras de-acolo, explicîndu-mi că taică-său glumește... „Nu glumesc deloc !", a strigat Sfinția Sa din urmă. „Dacă n-aș ști că te-au exclus, mi-aș preda eu carnetul !" Pe-atunci – '73-'74 – încă nu mă... excluseseră din partid, dar n-am putut să mă întind la vorbă cu popa ; biata Mona, ce martiră : să aibă un monstru drept tată...) ; ca să nu-și păteze el, la C.C., dosarul. Și Țepeneag... Dă altora lecții de moralitate politică !

După Tănase, uite-l și pe Țepeneag – sper să-și vină în fire și unul și altul.

Cînd am venit în exil (20 noiembrie '77, să repet, ca să nu uit), Virgil Tănase nu era la Orly, la aeroport. Eu n-aș fi băgat de seamă – nu pentru că Tănase nu mi-ar fi fost prieten, ci pentru că nu pretind nici prietenilor să mă întîmpine la aeroport... Am aflat : Monica n-a venit, că era la spital ; Tănase n-a venit, că se afla la Veneția. Foarte bine pentru Tănase, am zis și, chiar dacă eram în plină vînzoleală, mereu întrebam de Tănase : cînd se-ntoarce Țonțu de la Veneția ?

Abia pe la Crăciun Țepeneag mi-a zis ceva din care am înțeles că Tănase ar fi un porc. Am cerut lămuriri – nu mi le-a dat. După o zi-două, am aflat lucruri rele și de la Marie-France, și de la Maria Brătianu, la care am locuit în primele săptămîni, și de la Mihnea Berindei, chiar și de la Alain Paruit. Că Tănase făcuse măgării, porcării și lui Ionesco și lui Jean-Louis Barrault ; și Monicăi și lui Virgil și lui Țepeneag și... și tuturor.

Bine-bine, dar aș fi stat și eu de vorbă cu Tănase – nu pentru că n-aș fi avut încredere în Țepeneag, ci așa, eram prieten și cu Tănase ; și încă prieteni buni, care muuulte fapte ilegale comisesem noi dimpreună – împotriva legilor RSR și a Securității poporului lui Ceaușescu... Dar Tănase era de negăsit.

Abia cu o zi înainte de a pleca la Londra l-am întîlnit.

Orișicîtuși, nu-l mai văzusem de la 1 ianuarie 1977, cînd eu (cu mîna mea, ca să zic așa) îl pusesem pe trenul de Paris, în Gara de

Nord a Bucureștiului ; și eu, prietenul lui, venisem într-acoace de peste două luni, dar el, Țonțu : tot la Veneția, tot la Veneția...

Ce am înțeles din acea întîlnire cu Tănase : că Țepeneag e un porc ; că Berindei e un porc ; că Alain e un porc... Ajungînd la femei, Tănase, băiat bine crescut, le-a zis doar „proaste" : Monica Lovinescu : o proastă ; Marie-France Ionescu : o proastă ; Maria Brătianu, Sanda Stolojan, Anne Planche, Catherine Bartel, prietena lui Berindei – niște proaste.

Nemaiștiind ce să fac, ce să zic, i-am propus lui Tănase o întîlnire de explicații între noi toți, fiindcă el mereu zicea că ceilalți nu înțeleseseră cutare, cutare (dacă erau porci și proaste...). N-a acceptat. Am impresia că el, pe undeva, își dă seama că a făcut niște denefăcutisme, dar cum e un etern june – ca să nu spun : infantil – în ruptul capului n-ar recunoaște că el dăduse cu mingea-n geam ; că el, nu altul, omorîse mîța...

Și acum și Țepeneag ăsta... Se vede că nu am noroc cu prietenii literați din România... Dar cu cei din exil ?

Paris, 20 aprilie 1978

Ce să fac, dacă nu am obișnuința jurnalului ? Faptul că nu am avut timp nu este o scuză cînd vine vorba de jurnal.

Nici o veste de la OFPRA. În schimb... nota de plată de la spital, pentru Filip (4 000 de franci).

Călătoria în USA... mai încetișor ; am frînat și eu ; poate în toamnă. Brutus Coste mi-a telefonat că... ezitarea mea cade bine (pe rău) : și el este cam bolnav. I-am urat însănătoșire grabnică, să nu aștepte cu sănătatea pînă vin eu în America...

Am scris pînă acum 230 de pagini din *Jurnal* – îi zic așa, pentru că nu i-am găsit un titlu. Mai am finalul și mai am dactilografierea totului.

Alain a promis că traduce.

Poate vom călători în Suedia, cu PEN Clubul. Între 21 și 27 mai, cică.

Poate că la Stockholm are să meargă și Eliade.

Poate că am să merg și în Canada (1-5 octombrie).

Poate.

Nu poate, ci si-gur : azi am scris cîteva (multe) pagini din partea a II-a a *Jurnalului (Primăvara)*.

Paris, 24 aprilie 1978

Adineauri am terminat un articol pentru *Hessischer Rundfunk*. Dieter Schlesak mi l-a cerut, am făcut o „pauză" de o zi.

Am mai scris la *Jurnal* vreo 20 de pagini de-ale mele (deci vreo 30) și simt că tonul este pe-aproape.

Cît de pe-aproape : vom muri și vom vedea.

Obosit, obosit. Și amărît. Așa.

Mă doare pe la țărișoară. Și mă dor labele picioarelor.

Știu de ce mă dor labele : încălzirea în acest apartament se face prin dușumea – ciment, cărămidă, totul acoperit cu linoleum. Umflă picioarele, le îndurerează. Chestia ai'laltă nu știu de ce mă-sa-n cur mă va fi durînd.

Sar de la un stilou la altul. Așa-i cînd ai multe... De parcă de stilou ar depinde scrisul și omul.

Noica – aproximativ :

1. „Nu m-am dus la Goma să semnez, pentru că nu mă interesează istoria" ;

2. „Cehii, rușii, polonezii, ungurii nu au istorie – fiindcă prea se agită, prea vor *să facă* ; numai noi, românii, avem istorie : numai noi știm să modulăm verbul *a fi*..."

Ia te uită ! Ca să vezi ! – iar noi dormeam, soro... Și nu știam că Românul *are* istorie, fiindcă pe el nu-l interesează istoria ceea...

Ceea ce e cu adevărat nou : că Noica s-a gîndit la mine pe viceversa, desigur.

Numai că Bătrînul Înțelept minte nițel, măcar prin omisiune : am aflat, am aflat pe cîți tineri i-a descurajat să meargă în Drumul Taberei, să semneze, dar nu din pricina păcătoasei de istorii ; nici din pricină că eu, „ne-român", aș fi înclinat spre facere mai degrabă decît spre... ființă ; ci, de-a dreptul : „Goma e omul rușilor, ei l-au pus să facă ce-a făcut" ; și încă o față a aceleiași : „Goma îl jenează pe Ceaușescu în politica lui națională, or noi, în momentul de față, trebuie să fim în jurul celui care ne adună..."

Am aflat aceste lucruri din trei surse : ca trase la șapirograf.

Foștii deținuți politici spuneau că Noica, în închisoare, nu s-a purtat bine. Sau : s-a purtat ne-bine. Nu, Doamne-ferește, pînă la turnătorie, dar fiind vorba de Noica, tot grav : cică se purta atît de cu umilință, cu umilire față de bestiile de gardieni și securiști, încît nu o dată am auzit expresia : „Îmi făcea rău să-l văd, așa"...

Dacă Noica ar fi un legionar-cinstit... Dar nu : el este un legionar-rușinos. Rușinos, în sensul că... nici el nu mai știe dacă a luat-o la dreapta, ori la stînga... Altfel cum ar putea fi, el, sensibil la argumentele marxiste ? – mi-a spus Ivasiuc, nu o dată, de altfel unul dintre argumentele lui era : „Dacă pînă și un Noica acceptă marxismul..."

Una din două : ori a fost „întors" ca la Pitești și joacă **așa cum** îi cîntă Secu ; ori e atît de legionar, încît se simte apropiat **nu doar** de marxism, ci și de Ceaușescu, „norocul nostru".

Ce idioți pot fi unii deștepți !

Paris, vineri, 28 aprilie 1978

În sfîrșit, am expediat articolul pentru *Hessische Rfk.* ; și o scrisoare către Dieter. În ultimele trei zile am avut dureri de cap cumplite : m-au împiedicat să dactilografiez articolul, ca să nu mai vorbesc de continuarea cărții.

A venit Marie-France de la Torino. Pleacă marți.

Barrou, care a rămas în locul lui Durand (alungat ca la noi, ca la Casa Scînteii !), dar fără să joace rolul deplin al Alungatului, mă asigură că Seuil vrea să continuăm colaborarea : nu doar pentru al II-lea volum de mărturii, ci și pentru oricare carte de ficțiune.

Odihnitor să afli și vești bune.

Aici, pe rue d'Hautpoul (cică Găina-Sușă francă ar fi fost un general, păi, ce : n-o avem noi pe tovarășa sergentă Găinușe ?), continuă gălăgia și murdăria și întunericul : imobilul nostru este curățat pe-afară cu jet de nisip și apă, asta chemîndu-se „ravalare".

Om fi blestemați, maică. Să n-avem pace nici su' măslini.

Paris, joi, 18 mai 1978

Între timp (nu mă mai scuz : asta-i prostituația, vorba mea : jurnalul nu se lipește de viața mea cea zilnică), am scris vreo 85 de pagini din partea a II-a a *Jurnalului*. Măi ! Și cînd mergea mai bine, poc ! gripa ! Cînd să mă ridic din gripă, hop, în... Nisa, la un colocviu (eu nu mă duc, precum șeful meu, Breban, la Cannes, de să-mi zică Bădia Lăncrănjan, à propos de fîsul național-comunist cu filmul : „Brebane, Brebane, / Ce-ai făcut la Càne" ?) – la un colocviu, apoi la o întîlnire Amnesty : trei nopți nedormite, două zile de stat în picere, de mișcat de colo-colo, curat izolare-severă ! Ca și la Bruxelles, nu m-am bucurat pe la ochi și pe la inimă, decît în momentul în care persoana francă (cetățean din tată-n fiu al urbei și apropitar de fabrică de medicamente) a vrut să mă ducă la casa lui de pe deal (!) – o minune, dar, de cum am ajuns, ne-a ajuns din urmă un telefon care ne ordona să coborîm degrab', că avem de apărat drepturile omului ! Am rămas cu ce-am văzut în mare-treacăt.

Azi dimineață m-am întors de la Stockholm, unde am fost cu PEN Clubul.

Ana urmează să plece cu Filip la Viersen, în Germania (pe lîngă Düsseldorf), la Maria Marcu-Anghel – are să rămînă vreo săptămînă.

Am mai dat un interviu unui jurnalist olandez, Van Loon, de la *Telegraph*-ul, ca să zic așa, batav (măi, măi, ce cunoștințe ! ai zice : un profesor de geografie !).

Azi am primit de la Prefectură pașaportul de refugiat politic.

Eveniment ? Aș prefera lipsa de „evenimente" din astea : Orlov a încasat 7 ani. Procuror și judecător : Occidentul.

(Notă : ce drăguți, ce clarvăzători sunt Orbii !).

Mă întorc cu gîndul la Nisa : ce simpatici (pe calm, în tonuri stinse, se vede că e puternică influența Italiei) „aborigenii" ; *nisoajii*, cum românizăm noi. Vreo trei familii (în sensul de dinastii, ca să nu spun clanuri) mi-au formulat invitații. Din păcate, știu care este greutatea acestor invitații, încă din 1972, cînd Madame Duhamel[1] ne-a... pus la dispoziție proprietatea ei de la Sanary-sur-Mer ; nu doar casa, ci și... șoferul cu mașină cu tot, ca să facem cumpărături ; or, șoferul ne ducea numai la furnizorii Doamnei, cei mai scumpi din oraș, cînd noi ne număram centimele în poznar... Dacă ne desparte ceva pe noi, cei din Est, de aceștia din Vest : nu „ideile", nu „cunoștințele" despre cutare subiect, ci, din partea noastră, *știința* (dureroasă, rușinată, paralizantă) că nu vom putea onora o invitație de acest gen (băbește : ca să ajungi la locul invitațiunii trebuie să iei măcar trenul ; iar trenul, el coastă ; bani, parale, franci ; or noi, onorații-prin-invitare, nu prea avem, cum zice Ardeleanul atunci cînd nu are nici de leac – creițari) ; fiindcă nu-i putem pretinde celui ce ne-a poftit să ne... plătească și drumul ! Ciudățenia : dacă i-am împărtăși Franțuzului această „jenă momentană", sunt convins : ne-ar plăti el și biletele de tren. Da, dar cine are îndrăzneala, insolența să ceară și... prosopul ? De aceea accept invitațiile venite din partea unor instituții, organizații : omul cu care am contact este doar un intermediar al... plătitorului ; iar eu, invitatul, nu mă întind decît atît cît mi-e plapoma ; în timp și în... spațiu. Așa se face că am fost la Bruxelles și n-am văzut, practic, nimic din Bruxelles ; am fost la Nisa și n-am văzut nimic. Sau aproape nimic.

Scriu cu noul Parker. Încă nu l-am făcut pe mîna mea.

Sufăr : fiindcă nu pot rămîne, dracului, pe șez', de să scriu.

Paris, sîmbătă, 3 iunie 1978

Chiar acum mă întorc de la Annette Laborey. Au mai fost Pierre Emmanuel[2] cu soția (pe care Filip, de cum a văzut-o, a *atacat-o* : cu

[1] Colette Duhamel, soția ministrului Culturii din acea vreme. După moartea lui Duhamel, s-a căsătorit cu editorul Claude Gallimard.

[2] Pierre Emmanuel – poet și eseist, unul dintre fidelii prieteni ai „celor din Est". Președinte al Fundației pentru Întrajutorare Intelectuală Europeană, a cărei secretară, în ultima vreme, a fost Annette Laborey.

șuturi în țurloaie ; noi, jenați, am vrut chiar să-l pedepsim pe agresor, dar Annette a apucat să ne șoptească : Madame Emmanuel are cinci copii – sau patru ? – dar nu suportă copiii, iar copiii o simt ; și o... răsplătesc), Manuela Blank. Ne-am simțit foarte bine după plecarea Pierre-ilor (în fapt, doar a soției, dar cum el este domnul de la ea...). Minunată această Annette (pe lîngă ea, bărbatu-său, Jean-François, este profund handicapat...).

Revin la călătoria la Stockholm : pe lîngă cei o mie de draci (cînd mi-am dat seama *cine* sunt *membrii activi* : cuconetul veleitar și nefutut, funcționărimea fără haz și fără har, să zic : omologii unui Al. Raicu ori Traian Iancu...), am avut prilejul să cunosc și oameni extrem de interesanți, firește – dintre... invitați : Holmqvist, Göran, Mario Vargas Llosa, Mikael...

Dintre băștinași, firește, René Coeckelberghs (căsătorit cu Gabriela Melinescu) – și nu doar pentru că îmi publică *Gherla* ; mai degrabă pentru poemul dedicat mie, cînd eu mă aflam la mititica cea neagră și rea, în fundul Rahovei... El nu mi-a spus nimic, Gabriela a făcut doar aluzii ale aluziilor (promițîndu-mi pe altădată amănunte), dar am crezut că înțeleg : publicînd acel poem, mai vîrtos decît semnătura pe Apelul cel cu liberarea mea, René Coeckelberghs a fost radiat de pe lista „prietenilor RSR". Cronologic, acest „gest" a fost primul (în aprilie 1977). Abia după el s-au plasat „evenimentele cu Breban" („Lasă, ți le povestesc eu", mi-a promis Gabriela, rîzînd – rîde și mai frumos decît la București, dar în timpul acestei promisiuni rîdea galben – prevăd o „figură" din partea prietenului lor Breban).

Călătoria la Stockholm a fost singura mai... calmă, ne-galopaică : am avut timp să mă, să ne plimbăm prin Stockholm, apoi prin împrejurimi (ne-a condus René).

Un (presupun eu) înalt funcționar guvernamental – el fiind, în fapt, „regizorul" primirii – m-a întrebat de cel puțin patru ori dacă nu aș vrea să mă stabilesc în Suedia... Firește, la amabilitate am răspuns cu amabilitate : Cu mare plăcere ! am zis, tot nu mai am eu țară... Mi s-a părut suspectă revenirea lui cu aceeași întrebare, apoi numai stranie, așa că ultima oară am zis că urmează să mă consult cu soția, cu prietenii... A vrut să-mi dea cartea de vizită, am luat-o, dar la hotel am aruncat-o : din această scurtă și poate superficială ochire, am înțeles că dacă tot nu mai am țară și trebuie să-mi aleg un loc-în-spațiu, apoi acela nu va fi Suedia... Uite-așa : lectura la prima *vista*. Și care, la mine, rar înșeală.

M-am întors din Suedia încărcat de cadouri pentru ai mei : m-a însoțit Gabriela într-o piață de unde am cumpărat niște „cipici" es-

chimoși, din blană de ren – și pentru Filip și pentru mine ; pentru Ana niște sandale de stradă (tot eschimoase). Tot pentru Filip : un pian-jucărie (dar care cîntă !) și un căluț de lemn de toată frumusețea (l-am botezat, pe dată : Borg...). Pentru noi trei, Gabriela ne-a dăruit o „icoană" pe sticlă, pictată de ea, în fapt, o Gabrielă și un René, îmbrățișați. Verde pe violet. Superbă – am pus-o pe perete.

În fapt, am terminat *Jurnalul* de acum o lună, prima parte se află la tradus, la Alain, dar eu mai am de dactilografiat din a doua parte.

Înțelegerea cu Seuil a rămas : pentru că „materialul" s-a dovedit a fi mult mai... voluminos (și interesant, au acceptat ei), facem cartea în două volume : în primul intră „Iarna" (aproape tradusă) și „Primăvara" – acesta se va publica în februarie 1979 ; alte două secțiuni (tot pe „anotimpuri"), adică „Vara" și „Toamna", vor alcătui al doilea volum, care va fi publicat în toamna lui '79.

Mîine, dacă mă ajută Cel de Sus, termin dactilografierea „Primăverii".

Sunt mulțumit de ce și cum a ieșit pînă acum. Sunt și nu sunt. Formula „Să faci, cu greutate, lucruri ușoare" n-a mers. Așă, că n-a mărs !

Mărturiile – desigur, sunt necesare, absolut necesare – mai ales pentru o comunitate ca a noastră despre care nu se știe nimic-nimic și despre care nu se va ști, atîta vreme cît nu vor fi de găsit, în librării, o *Istorie a României*, fie și de buzunar ; o *Istorie a literaturii române* – măcar de s-ar reedita *Panorama*... lui Bazil Munteanu, deși e veche de... iată, de 40 de ani !... Da, sunt necesare, indispensabile *mărturiile*, dar eu am scris, iar ce și cît am scris, slavă Domnului, a fost publicat (deocamdată *Gherla*, are să fie și asta de acum)... Nu voi spune vreodată că eu mi-am făcut partea mea de treabă, să mai facă și alții – voi spune : „Eu, domnilor, tare-aș vrea să scriu ce-mi trece mie prin inimă, nu prin cap ; să fac, cu dificultate, facilitățuri !"

Pînă una-alta. Pînă una – alta.

Mă aflu la Paris. În 3 iunie (spre 4) una mie nouă sute șaptezeci și opt. Știu, *acum* : niciodată n-am să mă mai pot întoarce în România. Știu, *acum* : mormintele noastre nu vor putea fi așezate în triunghi : Vad-Străulești... fiindcă acelea, chiar dacă sunt morminte pierdute, se află pe-acolo, pe undeva, iar al meu nu va exista. Fiindcă eu voi fi ars și presărat în Sena.

N-am îngrijit mormîntul tatei – și s-a rătăcit, nimeni nu vrea să spună unde a trecut mormîntul – eu știu : sub aleea centrală ; n-am îngrijit mormîntul mamei, s-a pierdut, nimeni nu mai știe pe unde-o fi – eu știu : lîngă fîntînă (care nu mai există).

Că tot am trecut în 4 iunie : ferice de Ionesco, de Cioran : au găsit (fiindcă au căutat) azil în limbă. Făcînd ei asta, și-au făcut și patrie (alta, dar patrie) pe măsură.

Eu am să rămîn pe veci un tradus. Adică un venetic – oriunde, începînd cu România.

Paris, luni, 7 august 1978

Se putea altfel ? – n-am găsit flori pentru Ana, o dată, pen' că s'tem în august, lună moartă în Francia ; a doua : suntem luni – zi moartă. Ca să vezi, „avantajele" Occidentului !

Și noi, ce idee : să ne căsătorim într-un 7 august ! Adevărat, hăt, acum 10 ani, în 1968 ; și încă la București ! La Amzei !

Între timp, m-am oprit cu *Jurnalul* la 6 mai '77 – eliberarea de la Rahova. Și l-am predat. I-am găsit titlu din însăși „precuvîntarea" : *Culoarea curcubeului*.

L-am (o am ?) predat(-o) în 29 iunie, de ziua mea, Sfinții Apostoli Petru și Goma, cum zic eu, modest nevoie-mare.

După vreo 10 zile, cînd eu eram cu totul desprins de ceea ce... lăsasem în urmă, Barrou m-a atacat : că să tai ; că să adaug explicațiuni.

Ciudat : simțeam – față de bietul Barrou : un trotzkist... îmbătrînit (după ce, mai întîi, *nu* fusese tînăr vreodată) – ură-neîmpăcată, dar nu de aceeași calitate, același semn cu ce simțeam față de Gafița ; și Dodu ; și Cursaru. Ăsta vrea să facă din cartea mea un produs-de-calitate, vandabil ; or, dincolo de nemulțumirile mele de autor, și interesul meu e ca acest „produs" să fie... vandabil, cine n-ar vrea ? Or, aici, vandabil semnifică *și* bine-făcut. Iar acolo... Ce să mai vorbim ! Acolo, omul-din-față nu avea în cap să-ți facă textul tău nici mai-bun, nici... vandabil, ci să ți-l castreze – firește, dimpreună cu autorul de tine.

Vineri, 5 august, la Maria Brătianu.

Alain m-a asigurat că termină traducerea pînă la 19 august. Grozav ! Și, în același timp : ei și ?

Începusem preparativele pentru Vasile-Elisav. M-a bruiat, întîrziat *Culoarea*... Mama mă-sii !

Paris, 6 septembrie 1978

Dacă accept „sugestia" lui Barrou (pentru „viitoarea carte publicată la Seuil"), înseamnă că degeaba am ieșit de la Rahova.

Părerea lui : să-mi schimb... unghiul (din care privesc realitatea), în viitoarele cărți. Măi, drăcie ! Parcă am mai auzit eu sfatul prietenesc...

Un bou, acest Barrou : are convingerea că eu, dacă vin din fundul Orientului (Ne-Apropiat), nu pot distinge falsul de autentic, adevărul de ne-adevăr. Barrou, înveșmîntat în mantia-i de editor al meu, bașca de „coleg" – căci și el comite ! – îmi dă sfaturi : *cum* anume să privesc viața ! „În nici un caz dinspre dreapta !", zice el. „De ce ? Dinspre stînga se vede mai... roză ?", am zis. S-a învinețit (fiind *bronet* din fire, nu poate roși...), a schimbat vorba – nu pentru mult timp. Nu, nu sunt un „elev ascultător", băga-l-aș în mă-sa de puțoi gauchist !

Auzi : să-mi schimb unghiul ! Ba să și-l schimbe el, care crede, în continuare (Alain zice), că în... Albania este, dacă nu raiul pe pămînt, apoi „lipsește nimica toată" (Alain : „Puțină pîine, puțină libertate...").

Futu-i !

Paris, 18 septembrie 1978

Mi s-a întărit prima-impresie consemnată la 6 septembrie. Barrou este ceea ce este, nu ceea ce eu n-aș fi aflat încă.

Un tolomac. Marele-revoluționar (căci Barrou, așa cum îl văd, a fost în '68 alături de Bendit cel Roșu, de Geissmar, de Serge July) pleca la revoluțiune, dacă nu în Porsche, atunci coborînd dintr-un apartament de 200 m.p. din Cartierul Latin. Am fost la el, am văzut.

Cînd am aflat deunăzi că l-a părăsit nevasta, parcă nu l-am mai disprețuit/detestat : există pe lume o balanță, o compensație.

Între 14 și 17 septembrie, la Stockholm. Pe cheltuiala lui René. Mi-a scos în suedeză *Gherla* în editura lui. Am cunoscut-o și pe traducătoare : Barbro. Și pe Artur Lundkvist – mi s-a părut antipatic, greoi, rigid – și activistic : de ce n-o fi alegînd el libertatea într-o țară comunistă ? – în URSS, că-i pisti apî... ? Tot a primit el Premiul Lenin...

Am mai cunoscut-o pe Ulla, fostă „amică" a lui Ivasiuc – săraca de ea...

Fericirea de a fi trei zile în preajma lui Eliade (și el autor al lui Coeckelberghs).

Ce să mai spun de René și Gabriela ? Aș vrea și eu să le întorc faptele și totul...

A venit Ana Manu din Canada. Stă la noi.

Filip va avea, începînd de mîine, loc în grădinița de pe Général Brunet.

Mă pregătesc sufletește pentru Canada, pentru USA. 1 octombrie–7 noiembrie (!). Mă așteaptă momente grele. Curaj, găină...

1979

Ei, da : ***23 decembrie 1979*** !

Nu sunt de jurnal, nici el de mine.

Dacă, făcînd o aproximativă ordine, n-aș fi dat de acest caiet, nu mi-aș fi adus aminte că începusem cîndva un jurnal...

Ce să rezum ? Ce-mi aduc aminte :

În martie mi-a apărut *Culoarea curcubeului* cu titlul francez *Le Tremblement des Hommes*, la Seuil. La lansare m-au flancat Ionesco și Arrabal, dar eu am lansat... SLOMR !

Să nu uit : în toamna lui '78 am fost în Canada, apoi în USA.

În această primăvară m-a pălit boala... invențiilor. Am descoperit roata (a cincea de la căruță), ața de tăiat mămăliga, apa caldă – și eoliana cilindrică...

Între 19 august și 30 noiembrie acest an am to-ot scris la cartea despre Pitești. În 30 noiembrie, după ce am dactilografiat penultimul capitol, am căzut : gripă. După o săptămînă, altă colacă peste aceeași pupăză : doctorul Grenaudier mi-a zis că am tensiune. Mare și tare ! Cum sunt eu curajos, am intrat în panică. Noroc cu Ana : mi-a aranjat un consult la Metzianu. Bătrînul domn m-a asigurat că sunt sănătos, pardon : Doctorul Metzianu *m-a făcut* sănătos ! El e un medic pe măsura mea : știe că eu cred ce mi se spune în materie de boală, nu ceea ce este în realitate...

Oricum, de la începutul gripei nu mai beau titiun ; m-am lansat și într-un regim alimentar – de slăbire ! Ba m-am apucat și de gimnastică (suedeză...).

Cartea cu Piteștiul nu merge. Nu-mi place deloc. Dar deloc.

A ieșit ceva ca un cur, să mă ierte curioasa asistență.

Boîme curată. Aștept să treacă sărbătorile, ca să mă reapuc de treabă (...).

Cînd sunt foarte-foarte optimist, spun că, dacă mă concentrez și nu cedez ispitei tabagice (e-he ! și mai ce ?), aș putea s-o dau gata pînă pe la 1 aprilie '80...

Cu o condiție : Alain să poată începe traducerea la 1 ianuarie (hai, treacă de la mine : 3...). Asta chemîndu-se : a vinde cioara din car ; fioara din țar ; mioara din par...

Mi-am făcut cadou un stilou Sheaffer. Poate de asta sunt atît de optimist cu Piteștiul. Mai știi : stiloul ăsta ar fi în stare să scrie pre cînd eu dorm... (...)

Ana a fost angajată – ca *vacataire* – pentru expoziția Dali, la Beaubourg (casieriță, cu circa 1 400 de franci pe lună, mai puțin decît costase consumația pentru două persoane, anul trecut, cînd am semnat contractul – adevărat, a plătit Claude Durand).

Ghinion : greva de la Centru a împiedicat-o să intre în, ca să zicem așa, pîine (zilele de grevă nu se plătesc). Oricum, sîmbătă a lucrat de la 14 la 19, sperînd că de luni lucrurile vor intra în normal. (...)

Azi am făcut Pomul de Crăciun...

Părinți, ascultați sfatul unui părinte : nu pregătiți Pomul de Crăciun în prezența copilului : evenimentul riscă să alunece în tragòdie : bietul Filip l-a mîncat pe Moș Crăciun de ciocolată, cel ce trebuia pus în vîrful bradului și ta-su i-a ars o pălmoaie, bestioiul !

Acum dragu-tatii doarme și visează. La ce va fi visînd un copil de 4 ani ? La palma pe care i-a dat-o ferocele său tată biologic.

26 decembrie 1979

Crăciunul a fost fericit – ca la felicitare – pentru Filip : are brad 'podobit, a primit o mulțime de jucării.

Visul de azi-noapte (nu coșmar – mai rău...) : părinții mei se aflau în casa noastră (din vis), ajunsă o ruină – nu mai avea acoperiș – și trebuiau să plece de-acolo. Și ploua cumplit (afară, dar... nu prin locul acoperișului) ; asta făcea tristețea, disperarea : perspectiva ploii de „afară".

Cugetarea mea, înțeleaptă, la trezire (dar netrezit) :

„Uite-așa se destramă o familie !"

Da, domnule.

Azi am început refacerea cărții cu Piteștiul. Tai, comprim, suprim, arunc – degeaba : trebuie să arunc totul.

Ieri a trecut pe aici Mihai Speriosu, cunoscut la Universitatea din Ithaca. Are bursă Humboldt pentru doi ani ; e foarte bolnav de stomac, dar bea. Tot n-a izbutit să-și recupereze logodnica din Iugoslavia. N-a primit, la Cornell University, cărțile mele, trimise prin poștă. I le-am dat aici.

Cam asta.

Ba nu : masacrarea cărții cu Piteștiul îmi provoacă nu doar satisfacție... fiziologică, ci un simțimînt, ca să zic așa, de satisfacțiune intelectuală. De parcă aș face amoriu trupescu ; atuncea cînd te mori tu de tot, și-ți pare bine. Și încă : conștiința că, astfel – distrugînd, masacrînd ceea ce am scris cu multă trudă – am un *rost* pe lumea asta lată.

29 decembrie 1979

Conversațiune între tată și fiu :

– Ce-ai să te faci tu, cînd ai să fii mare, Filip ? (părinții îi vorbesc totdeauna în românește copilului).

– *Une étoile*, răspunde Filip, ca de obicei, în franțuzește (maică-sa pretinde că băiatul nu-și dă seama că există două limbi).

– De ce ?

– *Pour nager dans l'eau...*

Altă dată, alt răspuns (tot la stea) :

– *Pour marcher sur l'eau.*

La care eu am zis că se vede că de-acolo se trage : din Țara Sfîntă, unde orice conductor de asin știe să meargă pe ape.

Acum Filipaș (de la oraș) e bolnav. Răcit. Tușește rău, măgărește, cuhăie – cum se spune în Basarabia.

Dar parcă nu atît de măgărește ca ta-su.

1980

2 ianuarie 1980

A mai trecut careva – nu poci pentru ca să, mă-nțelegi, la o carevasăzică, insult, diminuez, minorizez Anul, zicînd că Dînsul e... ceva. Nu, domnule : el e cineva ! Ca Românul !

Corectez, scurtez, calibrez (înțelept crescendo-ul...), spintec, distrug, arunc (destul !) „cartea" despre Pitești.

Simt, simt, simt : soluția îmi stă pe limbă, dar nu mă pot concentra suficient (sau poate relaxa), ca să o scuip ; de pe limbă pe hîrtie (cum ar veni : de la oral la scris – vaaai, ce prostii spun eu, cînd sunt obosit ; dar să vezi cînd sunt odihnit !).

Simt, simt, simt : distrugînd *asta* – hai să-i zic ceea ce merită : „Varianto !" – însă lent, din... treaptă-n treaptă, am să izbutesc a urca-pogorî în acea variantă care chiar dacă va fi urmată de altele, are să fie adevărată. Nu : bună – poate fi proastă ca tramvaiul – ci : autentică ; adevărată – cum ar veni : perfectibilă.

Ce am scris pînă acum *despre* Pitești e o *Gherla* II. Asta nu mă interesează și, dacă nu mă interesează pe mine, autor, nici bună nu poate fi, nu ?

Ca să pot depăși „stadiul Gherla", trebuie ca „teza" să nu depășească 150 de pagini dactilo (din totalul de 400), iar accentul să cadă pe autodemascare, pe autocritică – pe autodistrugere.

Prag de netrecut : nimeni, nici un piteștean nu poate vorbi (scrie) despre *asta* : propria-i cădere, propria-i ne-moarte (despre *moartea-mea* a scris magistral Faulkner prin Addie, mama din *As I Lay Dying*, noi[1] am tradus titlul : *Pe patul de moarte*).

Decît dacă *naratorul este*, ca la Faulkner, *deja mort*.

Asta trebuie să fie ; cam asta, cam așa-cumva.

Să rezum, ca să scobesc :

Există, deci, două praguri :

a) „Despre Pitești vorbesc doar..." cei care :

1. au ieșit din țară (Vasile Pop) ;

2. au aflat că vor muri (Coresp.) ;

3. sfinții (care, deocamdată, sunt sublimi, dar la noi, la români, așa ceva...).

b) „Despre propria lor decădere vorbesc doar..." :

1. morții (Elisav Pop) ;

[1] Noi, adică Horia Florian Popescu și cu mine – vezi Cartea Românească, 1972.

2. sfinții (iară) ;

3. masochiștii (în primul rînd : scriitorii).

Deci, partea a doua ar fi, în mare, *vocea lui Elisav*.

Cam așa : Elisav, mort, se visează viu și zice : „Adineauri m-am trezit dintr-un coșmar : mă visam viu..."

Cam așa-cumva.

„Tabloul" (schema, planul) Reeducării poate fi zugrăvit numai după „principiul" țiglelor : nu poți scoate de oriunde, cu ușurință, o țiglă, de pe acoperiș, astfel : *A* relatează numai despre altul – despre *B* – ceea ce acesta (*B*) nu poate – că nu poate ! – povesti ; *B* relatează despre *C* ; *C* despre *D*..., iar *D* despre *A* și cercul se închide (schematic).

Niciodată Omul nu va relata despre sine decît prima parte : cea în care el fusese victimă.

Nimeni nu se poate „lăuda" cu rolul călăului.

Iar dacă *nimeni* nu poate (nu vrea) să vorbească despre sine, în totalitate, atunci ?

Știu cine : a. scriitorul ;

b. mortul.

Scriitorul poate, fiindcă el nu are amintiri ; nici păcate. Însă el rămîne deasupra – ca să nu zic : pe de lături – ca *deus ex machina*.

Rămîne mortul. El singur poate povesti – dar poate ? Cum are să poată Elisav, mort, să povestească... de ce nu, moartea lui ?

Dar am spus ! Mortul este ajutat de scriitor. Faulkner a „ajutat-o" pe Addie Bundren, nu să moară, din contra : să povestească povestea vieții (și morții) sale...

Să nu reiasă că Elisav e mort. Să se deducă – după mult timp (măsurat în pagini) – din : „M-am trezit adineauri din coșmar, visam că sunt încă viu..." – cam așa.

Elisav : *„Eu pot ceea ce voi, rămașii acolo, nu puteți"*...

Elisav, mortul, poate vorbi nu numai despre Vasile, ci și despre sine.

Mda. Da. Ar fi o soluție.

3 ianuarie 1980

(Încă nu m-am obișnuit cu 1980, mîna merge, în continuare, spre 1979.)

Au înnebunit oamenii cu Apocalipsul ! Cei trei rabini cu *visul* lor, criza economică, năvălirea rușilor în Afganistan – toate astea acolo duc. (...)

Am început, aseară, într-o doară (așa se fac, se pare, lucrurile temeinice : le începi într-o doară), ziceam deci că aseară am pus pe

hîrtie – cu stiloul – primele rînduri din *Elisav* (așa-i zic, provizoriu, cărții) :

„M-am trezit adineauri dintr-un coșmar : visam că sunt încă viu..."

Dacă pot spune că am găsit tonul – l-am găsit în sensul propriu : adică am *la*-ul, dar nu am... restul ; adică partitura...

Ar trebui, probabil, să nu explic nimic – moarte explicațiilor ! – ceea ce, pe moment pare imposibil.

Deși. Cu toate că...

Și dacă m-aș salva prin ambiguitate ? Așa cum nici un moment nu reiese, din relatarea lui Vasile, că Elisav ar fi mort, nici din „confesiunea" lui Elisav să nu se înțeleagă asta...

Dacă va fi ceva de înțeles să se înțeleagă din leit-motivul : „M-am trezit dintr-un coșmar..." etc.

Mda. M-nu. Să mai încercăm.

5 ianuarie 1980

Din ce în ce mai nesigur pe carte. Nu merge. Nu iese nimic.

Poate că nu văd limpede, prea scufundat fiind în materie.

Altfel – mulțumesc, prost. *Horospocul* făcut de Madame Cazaban zice că o să am de tras un an ; sau doi ; sau trei – sau o viață, de mă-ntreb ca proasta : dar pînă acum ce naiba am făcut ?

Aseară, la Sanda Stolojan, am fost cam brutal cu Domnul. Dacă nu știe, dar are păreri – despre ce nu știe... Acum regret.

Dar nu slujește la nimic să regreți, bine-ar fi să nu faci ceea ce...

(...)

14 ianuarie 1980

Am schimbat stilourile, am schimbat cernelurile – nu merge.

Nu merge, nu merge.

Rien ne va plus.

Angoulême, 29 ianuarie 1980

Mă aflu aici, invitat de Rotary Club pentru o *rancontră*, vorba haiosului de Cristo(vici). Acum sunt la Dr. Giraud, în colțul de rai care este casa lui, cu moara de apă a lui (merge !), cu caii lui, cu familia lui numeroasă și, sper, armonioasă.

Mă întorc acasă mîine, spre regretul meu.

Poate are să iasă ceva bun din colaborarea cu *Deutsche Welle*. Prietenul Focke mă protejează. Nu și prietenul Bernard de la *Europa liberă*, ce să fac dacă sunt... dusman al americanilor ? Sabotor (de

veacuri) al prieteniei nezdruncinate între USA și PCR ? Care únul e : Ceaușé ! ? La *D.W.* am trimis cinci texte, din care nu merge (deocamdată nu...) cel despre Tito... Oare de ce ?

Paris, 6 februarie 1980

Azi am început altă variantă a (noului) *Pitești*. Nu merge.

Nu merge, cu toate că am reînceput a fumare ! Trag din țigară, trag, trag ; tușesc, tușesc – nimic : literatura nu iese ! Căci așa este ea, literatura bună : ne-ieșitoare. Mama ei !

Am să mai încerc azi, am încă vreo două ceasuri.

A fost Focke pe aici. Colaborarea cu *D.W.* are să meargă, dar nu așa (și *cît*) am sperat eu. Din cinci texte două n-au mers ; la asemenea „procentaj" nu știu dacă am să rezist (mai ales că și plata este, în realitate, cam jumătate din cîtă înțelesesem eu, ca... irealistul). (...)

Paris, 9 februarie 1980

De ținut minte pentru *Pitești* :

Începe și sfîrșește pe ambiguitate : „Frate-tău nu vrea să se lepede!"

Se termină (de tot) pe : „Astă noapte am avut un coșmar : am visat că eram viu, la Pitești..."

Marți, 19 februarie 1980

A dat Dumnezeu ! Am scris șapte pagini nearuncabile. Simt că mă aflu prin vecinătate, că dau tîrcoale, azi-mîine am să găsesc dacă nu poarta, portița ; dacă nu portița, pîrleazul ; dacă nu un pîrleaz, atunci o gaură în gard făcută de cîini (sau chiar de porcii noștri dragi). Și din următorul capitol (2, dar în fapt 1), vreo unsprezece pagini nu sunt de azvîrlit. Dar cu capitolul 3 am căzut în anecdotic – vai, vai, vai, ce rușine !

Greu, greu. Se pare însă că steaua mi s-a întors (orice-ar zice D-na Solveig Cazaban) : sunt ceva mai încrezător – desigur, în steaua-mi.

M-au frînt, oprit, bruiat „ieșirile" în public. Strîng din dinți și din duci (ha-ha-ha ! ce dinecrescut sunt !) și mă... duc. Căci cauza, ea, este un lucru foarte mare. Și căci ea, cauza, va fi mare, în continuare :

– 27 februarie : „Soljenițîn", împreună cu Pierre Emmanuel, Pierre Daix, J.-M. Benoist ;

– 13 martie : „Intelectualii, societatea, puterea în Est", cu Zinoviev, Kundera, Gorbanevskaia, Etkind – iar !... – și :

– 14 martie (cum ar veni : din aceeași mișcare) : „Sindicate în Est" – ei, aici am ce vorbi !

Atît, că trebuie să mă pregătesc, să scriu, să corectez ce am scris în franțuzește (am momente în care sunt cizmă – altele în care, atît, că am accent, încolo, mamă-mamă cum îmi merge gura...).

Miercuri, 16 aprilie 1980

Am mai scris, re-scris, răs-scris partea I (105 pagini).

Aș zice : bunișoară, dacă aș fi sigur că nu m-aude nimeni.

Din nefericire, în 25 martie (Bunavestire !) am căzut iar la pat. Otită, gripă – pe dinafară, că pe dinăuntru ce ruinuri vor fi... Distracțiunea a durat trei săptămîni, ca la Scriptură (nu știu care, dar n-ar strica una să scripteze și patimile mele personale...).

Ieri, 15 aprilie, m-am ridicat ca Lazăr – și ca al meu Elisav (dar dacă e Vasile ? – îi încurc, de le merg fulgii !).

Da, domnule ! M-am ridicat din pat și m-am mutat pe scaun.

Și am început să scriu.

Să scriu, nu să rescriu, cum ar veni : ca pentru-întîia oară-n viață – amin !

Partea a II-a.

Pe asta, a doua, o scriu cu gîndul (și cu saliva abundentă) la cea de a III-a, mai ales că are să fie ultima !

Domnule ! Și cînd o s-o termin iute-iute (ca cățelul), am să mă apuc pe dată de altă blestemăție de carte – aceea tare ca vierul ; ca mierul.

Și cînd te gîndești că, dac-aș fi murit, n-aș mai fi trăit pînă în momentul de față !

Asta o știu dintr-un almanah.

Joi, 24 aprilie 1980

Nu merge. Nu merge. Nu.

Citind romanul lui Marin Preda *Cel mai iubit dintre pămînteni*, am înțeles ce am (mai) pierdut plecînd din România : respirația largă, amplă, suprafața pe care să mă desfășor – de parcă aș fi rus, american și nu român (vai de capul meu !).

La urma urmei, rușii încăpățînîndu-se să rămînă în ghettoul lor lingvistic (în exil), își protejează respirația ; răsuflarea de balenă ; de chit... Ei scriu pentru ei înșiși și pentru ruși, deci își dau drumul, își slăbesc cureaua, își descheie cămașa (rubașca) de tot. Rusul știe : cititorul lui *are timp* să-l citească pe el, Ivan Profetovici Pisateliov ; mai știe : ne-rușii au să-l citească fiindcă autorul e rus, nu fiindcă e bun scriitor. Și-și dă drumul Ivan Ivanîci : pe 600 de pagini : pe

1 000 ; pe 3 000 de pagini – ce contează niște păginuțe, la o țară atît de întinsă ? Deci : spațiu au ; iar timpul, ei îl percep diferit de europeni (nu ca chinezii, dar sigur : ca mongolii).

Preda la fel : el „pune tocul pe hîrtie/și se pornește a scrie,/pîn' la anul, la chindie !" (iată-mă și poiet !). Și curge și curge și curge (Dunăre !) romanul predesc – și curge bine. La o adică i-aș reproșa... lungimea, stufozitatea, uneori lălăiala, dar mereu și mereu : lipsa de... nu de plan, ci de rezultat : arhitectura îi lipsește (ca mai tuturor romancierilor români). (Marea performanță în materie de construcție la români : să sfîrșească prin fraza inițială, „realizare" predată, învățată, tocită la școală...)

Dar dincolo de asta, ei au dreptate (să scrie așa cum scriu) : Zinoviev, Preda, Breban. Ei fac *roman*, nu *texte* ; arhitectură : haotică, fără un „număr de aur", dar copleșitoare prin massă. Lor *altceva* le cere cenzura politică decît îți cere, aici, editorul-necenzor : „Să nu depășească 300 de pagini !", cere ăsta, iar pînă să afli că : a) traducerea franceză a unui text românesc este cu 15, 20, 25 % mai dilatată, ceea ce te aduce pe tine, autor român, la un text în românește de cel puțin 250 de pagini ; b) o pagină franțuzească conține 1 800 de semne, față de cea românească : 2 000 de semne... – ce mai încolo-ncoace, cum ar zice Gogol (în traducere românească), tu, scriitor român, nu trebuie să depășești... 200 de pagini ! Cînd scriitorul din Est, sub influența benefică a efluviilor romanelor-fluviu ale Volgelor (apele, nu automobilele), la pagina 200 abia a intrat în subiect... Aici nu poate fi vorba de o chestie... cantitativă : cît reprezintă, procentual, coaiele dintr-un corp bărbătesc ? Nimica toată, dar făr' de „acelea" e un castrat. Așa mi se par a fi „cărțuliile" la care suntem constrînși – „Nu mai mult de 300 pagini !", ce să facem doar cu 300 de pagini de-ale voastre, noi, alergători de cursă lungă ?

Și încă : în izolarea lingvistică (rușii, Preda), în izolarea geografic-mitică (Faulkner), în izolarea aristocratică (Fuentes), în fine, în izolarea lui... genialoidă (Joyce), nu s-au sinchisit de „cerințele pieții", nu au ascultat sfaturile (în fapt : cerințele) editorului : au pus tocul pe hîrtie și și-au dat drumul. Arhitectură, construcție muzicală – fleacuri ! nu astea contează (decît că există firesc, fără a da impresia de pat al lui Procust). Ceea ce contează în proză nu este ce anume „genial" spune autorul la pagina cutare, ci starea de... beție, chiar de confuzie (fertilă) rezultată după citirea celor 1 000 de pagini.

Greșeala mea din ultimii ani : am încercat (fără să fiu conștient) să mă... occidentalizez. Mai degrabă din... politețe, am ascultat sfaturile prietenilor, sugestiile editorilor... De două ori greșeală : 1) lupt împotriva firii : structural, sunt scriitor de fluvii (hai : rîuri), nu meșteritor de havuzuri, de „țîșnitoare de stradă" ; 2) de ce ne-am adapta

noi la „cerințele pieții" – care nu este a noastră și nu va fi atîta vreme cît vom scrie în limba noastră, de-acasă, nu în cea a țării în care trăim, de la o vreme ?

Ce m-a secat, m-a uscat, m-a castrat, m-a ucis : conștiința că *scriu numai în vederea traducerii* ; conștiința că proza mea nu este ceea ce ar trebui să fie, dar nici măcar ce a ieșit din ceea ce am intenționat – adică începutul și sfîrșitul – ci o deviație, o adaptare, o interpretare (o traducere) ; o treaptă spre, o fază intermediară, un stagiu preparator.

Scriind în vederea traducerii (nu e bine spus : în vederea ; ci : neavînd încotro, resemnat...), am produs nu roman, ci scenariu, libret, rezumat...

Pe de altă parte, autocenzura – nu vorbesc de cea „politică" : și Preda și Breban aștern pe hîrtie, fără să se sinchisească, e-nor-mi-tăți, pe pagini și pagini ; cititorii *lor*, oricît de avizați, nu vor lua în seamă „panseurile" lor ridicole (mai cu seamă filozofice-la-Preda, deși nici cu Breban nu mi-e rușine), pentru că el, cititor-din-Est, caută șopîrla, aluzia, făcutul-cu-ochiul – acestea dîndu-i sentimentul colaboratului, al coautoratului. Iar scriitorul (din Est) a învățat, din cărțile precedente, din cărțile confraților, această aplecare a „consumatorului de carte". (...)

În cartea cu Piteștiul, în stadiul de acum, există, în mare, două femei : Mama și Seliva. În fapt, una singură, așa cum Elisav și Vasile una fac. (...)

Dacă e să vorbesc de condițiile exterioare : acestea sunt cum nu se poate mai nefavorabile – „beneficiez" de ceea ce este mai rău, atît în izolare (lingvistică), cît și în viață-socială. În izolare nu pot profita de calm, de liniște, de timp-de-scris, de detașarea necesară – în schimb (!) îmi lipsesc contactele, adică viața ; iar din „viața socială" mă aleg doar cu oboseală, iritare, cu senzația fizică a pierderii timpului – noroc că în asta mă consolez, zicîndu-mi că ceva-ceva tot va folosi celor de acolo, din țară, agitația de aici...

Firește : ruperile, întreruperile, indisponibilitatea (pentru scris) vin în mare parte din nesiguranța materială în care trăim ; bogați n-am fost noi nici în România, dar măcar acolo aveam de la cine să... împrumutăm : părinții mei, cît au trăit, apoi socru-meu... Aici nu avem pe nimeni, iar prietenii sunt și ei nevoiași, dacă nu cumva și mai lipsiți decît noi (din fericire pentru aceia : ei sunt celibatari, deci nu au copii).

Trebuie să gîndesc bine (?), pe odihnă, la toate astea. Și să mă hotărăsc și să-mi asum hotărîrea. Pentru mine cale de mijloc nu există : ori rămîn ceea ce am fost, un scriitor din Est, exprimîndu-mă într-o limbă de neînsemnată circulație, avînd nevoie de traducere...

Vreau să zic : ori mă gîndesc numai la scrisul meu în românește și la cititorii mei, inexistenți, dar... români și atunci presupun că nu mă voi mai împiedica în fleacuri ; ori accept situația asta de „tradus" și la propriu și la figurat, de individ care-nu-este-ce-pare, curățel, „construit" și, fatal, castrat. (...)

Royan, duminică, 15 iunie 1980

Ieri am ajuns cu trenul la Angoulême, iar azi Madame Giraud ne-a căruțat cu mașina aici, unde ne-a încredințat apartamentul lor de la poalele... Oceanului. Splendid. Chiar sub fereastră, un golf, unde se bălăcește Filip în pința goală – că-i mic(ă). Singurul inconvenient : suntem aproape de estuarul Girondei, apa nu este chiar transparentă... Timp bun. Noi, părinții, ne plimbăm ca niște plimbăricoli, în rotocoale în jurul puiului...(...).

Royan, marți, 17 iunie 1980

Ieri a fost vînt, azi : ploaie (dar e bine/și pe rîu e numai etcaetera). Noi toți trei ne simțim mi-nu-nat. Ieri am exagerat cu promenada (vreo 6 ore în total) : febrìlă musculatòrie. Da' nu ne-nspăimîntăm noi, comuniștii ! (...)

Royan, miercuri, 18 iunie 1980

Ploaie cu vînt toată ziua (iar aici, cînd e ploaie-cu-vînt, este, nu glumă !), cu două insule : la prînz, cît am fost la Pontaillac și seara, la o reuniune (căci eu și cînd dorm activez ! – pe la drepturile-omului...) (...).

Royan, vineri, 20 iunie 1980

Azi, soare. Și ieri – am fost la un teren de obstacole, unde am asistat la un concurs hipic. Fata mai mare a doctorului Giraud a participat și ea – și n-a căzut (ca alte fete, muuuult mai frumoase decît ea) ! Locul unde stăteam, în tribună, se afla la doi metri de „traiectoria" calului între două obstacole. Extraordinară impresia de forță (și de greutate !) trecînd pe lîngă tine. Dar mai ales *mirosul* calului. Există două categorii de mirosuri plăcute : parfumurile și mirosurile tari, dintre care cel mai bărbătesc, mai sărbătoresc : sudoarea de cal alergat.

În *hors saison*, Royan-ul este populat de bătrîni, bolnavi, invalizi, monștri. Sunt, chiar pe frontul oceanului, cîteva sanatorii. Necazul este că n-am văzut nici un copil pe plajă, cu care măcar să se cafteas-

că al nostru. Copiii au să vină după 1 iulie, atunci, probabil, n-au să mai fie de văzut bătrînii, bolnavii...

Mda, „e cruel mondu-ăsta", vorba lui Filip (...).

Paris, 22 iulie 1980

Conferință de presă – reușită (în toată modestia).

În *Figaro*, articolul lui Alain Ravennes – laudativ, atît.

În *Monde* : Bernard Guetta – scăldător. Băiatul ăsta, pe măsură ce se maturizează, se desubstanțializează. Ai zice că e un prostănac – nu e „decît" un superficial. (...)

13 decembrie 1980

Gol. Golit. Am terminat, tîrîș-grăpiș, *Piteștiul*. Provizoriu se cheamă *Oul cubic*, titlu pe care D-na Lovinescu îl găsește prost. Dacă prostia s-ar rezuma la titlu...

Am scris, am scris, am scris... În urmă cu o lună, m-am hotărît : de la 400 de pagini am adus cartea la exact 178 (fără postfață). De zece zile mă chinuiesc să pun pe hîrtie un simulacru de text (post-fațatic), iar azi am făcut ceea ce trebuia să fac demult : l-am aruncat !

Așa, mă simt ușurat. Ciudat : cartea a ieșit cum nu se poate mai rea dar, în acest cincinal, cel puțin, alta mama nu mai face. Greșeala de a încerca să împușc doi iepuri dintr-un foc trebuia s-o plătesc. Altfel n-ar mai fi dreptate pe lume. Am plătit-o : n-a ieșit nici istorie, nici literatură. Că-cat !

Și totuși, mă simt bine ! De parcă aș fi ouat un ou... cubic și de aur.

Această carte a reprezentat o detenție prelungită, reprelungită (și cumplită !) ; nu mai am puterea, cheful să mă întorc la ea ; la închisoare. Fie cum o fi (cartea), gata, nu mă mai interesează. Am tras la ea ca în jug, am tras în genunchi, pe burtă, în coate am tras ; cu sentimentul neplăcut de a face ceea ce fac, din datorie (da-torie !) ; o datorie pe care nu mi-a cerut-o nimeni, de care nimeni n-are nevoie, una tîrîtoare, stearpă.

O fi, n-o fi adevărat : autorilor le plac de regulă cărțile mai slăbuțe – mie îmi place *Ușa*... Fiindcă am scris-o cu plăcere, cu bucurie, cu poftă. Or, se pare că nu trebuie să te bucuri în timp ce scrii o carte, ci să suferi, să detești ce faci, să urăști...

Scriu din ce în ce mai greu, dar nu mai bine ; mai prost, mai nespornic. Nostalgie : România, unde scriam ce, cît, cum îmi plăcea. Pe cît „teren" mi se năzărea.

Ei, da : am poftă să trăncănesc pe o mie de pagini îndesate.

Deocamdată fac exerciții de digitație pe dunga patului de celulă. Cu conștiința acută a zădărniciei, ultima : *Polonia*.

De aici, de la Polonia : ce va fi mîine ? Pentru că, dacă din România, acel mîine exista, stimula, de aici nu se vede în față decît zidul ; prăpastia.

Probabil așa e dat să fie : te poți opune Răului agresiv, cinstit-necinstit, adică Rău-de-tot. Dar nu te poți pune cu Tembelismul moale, răsăritean ; familiar ; d-al nostru...

1981

Sîmbătă, 19 decembrie 1981

Ciudat : ultima însemnare – în 13 decembrie 1980. Deci cu 365 de zile înainte de începutul sfîrșitului : *acest nenorocit de 13 decembrie 1981*[1].

N-am notat în jurnal, n-am avut ce. La urma urmei, nici acum, ce să scriu : că a fost de mirare că a durat și atît ? N-am să spun niciodată asta. Să sper din disperare, cu polonezii din exil care zic : „Dacă-i rău, înseamnă că... binele nu-i departe"...

Oricum, ceva-ceva speranță : Occidentul a început a beli ochii.

Duminică, 20 decembrie 1981

Vin acum de la cea de a doua zi a Congresului Sindicatelor Unite, organizat de *Force Ouvrière*. Am luat și eu cuvîntul. Maria Brătianu m-a adus în goana mare acasă, cu mașina, ca să pot asculta știrile de la prînz.

Le-am ascultat (nu le-aș mai fi !). De o jumătate de ceas mă străduiesc să aștern pe hîrtie ceva, mă gîndeam la un text care ar putea fi (eventual) difuzat prin *Europa liberă*.

Dar *ce* să scriu, cînd nu mai am cuvinte ? Mi le-a luat Dumnezeu pe toate, *în 13 decembrie*.

Miercuri, 23 decembrie 1981

Coșmar : Ana, în cealaltă cameră, plînge. Eu, de la mine, o întreb ce s-a întîmplat. Ea răspunde : „A murit copilul !" „*Ce* ? !", urlu, mă trezesc, alerg dincolo : dorm, amîndoi, în pace.

Mă culc la loc. Cînd mă trezesc definitiv, Ana îmi spune că a telefonat Monica : astă noapte a murit Noël Bernard.

Dumnezeu să-l ierte. N-am fost noi ca-frații, dar Bernard era un cavaler : cînd nu avea el dreptate, accepta, recunoștea.

Monica se teme că, o dată cu Bernard, moare și *Europa liberă*, adică cea în actuala formațiune, în care un rol important îl au ei, Monica și Virgil.

Aseară, la Operă. Am avut marea onoare (numai ?) de a-i săruta mîna lui Romy Schneider. Părea extrem de sfîrșită, dar luminoasă. Nu : luminiscentă. Ca putregaiul (cel bun).

[1] Aluzie la lovitura de stat a generalului Jaruzelski.

Tot acolo, Gineta Sagan (pe care am cunoscut-o la San Francisco, am și vizitat-o acasă) : și-a adus în Europa „protejata" : pe Joan Baez. Mi-a telefonat acasă ; cu precauțiuni, am spus că nu, nu doresc să o cunosc pe Baez, cea care două decenii a cîntat comunismul, iar de doi ani cîntă din răsputeri... anticomunismul. Persoana-Cameleoana a cîntat pe scena Operei, unde Jack Lang ne-a adunat ca să ne spună că... guvernul socialist al Mitterrandului *nu* va face nimic pentru Polonia.

Măcar o declară în public. Noroc cu Baeza : a „făcut" ea ceva pentru Polonia : a cîntat (altfel, siropos, havaian) împotriva lui Jaruzelski...

Ei bravos ! Tot înainte !

1982

Paris, 12 decembrie 1982

Facă Cerul ca intenția „revoltaților" de la București să devină faptă. Ceaușescu a atins performanța greu egalabilă, fie și într-o țară comunistă de tip sovietic, de a-și ridica împotrivă nu doar totalitatea populației, ci și cvasitotalitatea aparatului (administrație, partid, poliție). Se crede că i-ar rămîne fideli membrii tribului ; ei bine, nici asta nu este adevărat, iar episodul recent cu „prietenul" meu, Burtică, vorbește de la sine.

Sincer să fiu, azi dimineață cînd am aflat „secretul", în primul moment m-am gîndit la o manevră de diversiune. Dar numaidecît mi-am spus că, de astă dată, diversiunea nu are obiect : pentru a compromite pe cine, cu ce ? Și, pe măsură ce căpătam convingerea (intimă) că vestea riscă să fie adevărată, am început să balansez, violent, între euforie și disperare.

Așadar, „un grup de comuniști", membri ai C.C., probabil și ai Biroului și poate ai Secretariatului, s-au hotărît, în sfîrșit, să se servească de statut (al PCR, se înțelege), ca să-l înlocuiască pe secretarul-general. Motivele ? „S-a îndepărtat de normele leniniste ale conducerii colective" etc. Desigur, nu li se poate pretinde alt limbaj – dacă niște amărîți de necomuniști, ba chiar anticomuniști, dau încă Cezarului ce este al Cezarului, adresîndu-i-se cum i se adresează, cum să mînuiască limba cei care au stricat și limba și țara ? Adevărat, pun în spinarea lui Ceaușescu și dezastrul economic, vorbesc și de țară și de popor dar, desigur, „se mențin în cadrul normelor leniniste".

Imposibilitate, din partea lor, de a folosi alt limbaj ? Sau folosirea deliberată a *acestui* limbaj comun Lagărului ? Mai exact : a limbajului „de pace" al Moscovei ?

În nici un caz nu trebuie exclus amestecul Kremlinului în această afacere. Împotmoliți în războiul cu afganii, pe de o parte, pe de alta continuînd să-i hrănească direct pe vietnamezi și cubanezi, în fine, cu, în coaste, sula poloneză (!), Moscova nu mai poate tolera ca România, altădată producătoare, să devină și ea consumatoare. Toate scălîmbăielile independentiste ale lui Ceaușescu, chiar cu iz antisovietic, au fost tolerate (și nu este exclus să fi fost chiar comandate), atîta timp cît acestea nu riscau, pe de o parte, să spargă „unitatea Lagărului", pe de alta, să producă în interiorul României tulburări

„antisocialiste". Or, iată că nu „antisovietismul" ceaușist a generat asemenea fenomene, ci catastrofala politică economică, e drept – agravată de criza mondială care face ravagii mai ales în economiile fragile, menținute artificial în viață (ca să zic așa...).

Hotărîrea Moscovei, cu totul verosimilă, de a schimba guvernatorul (guberniei) nu cred să fie generată de venirea lui Andropov ca Andropov, ci pentru că unuia i-a urmat altul și fiecare nou venit se simte dator să facă – mai mult sau mai puțin, dar să facă – altfel decît predecesorul. Iar dacă este adevărat că Andropov are de gînd să rezolve problema Afganistanului (eu unul nu cred că o va chiar rezolva, însă va trage enorme profituri de pe urma zvonurilor lansate că este gata de așa ceva), a „echilibrului" nuclear, și mai ales de a normaliza pentru o cît mai lungă perioadă Polonia, atunci în mod necesar trebuie să rezolve micile probleme interne, dintre acestea fiind și cea a României.

În cazul în care în jurul datei de 16 decembrie se va întîmpla ce se anunță, probabil noi, muritorii, nu vom afla niciodată (sau prea tîrziu ca să mai profităm) în ce măsură și pe care pîrghii anume apasă Moscova. Varianta unui *ordin* cred că trebuie exclusă. Ceaușescu a creat un asemenea haos în aparat, încît presupun că nici un adevărat prosovietic nu se află printre „conspiratori". Chiar fără informații precise, fără cunoștințe de „specialitate", avansez ipoteza unei „înțelegeri" de tipul *„gînd la gînd cu bucurie"*. Nici o cerere, nici o sugestie din partea rușilor, nici o plîngere, nici o cerere din partea românilor, dar așa..., discutînd despre starea timpului (unicul vinovat în foametea instalată în țările noastre...), românii se vor fi plîns de Ceaușescu, rușii nu-i vor fi contrazis – și așa se va face că, dacă „lovitura" reușește, rușii nu vor putea fi acuzați de „intervenție directă", nici românii de „pactizare cu inamicul" ; sau de „cerere de ajutor"...

Însă, oricare ar fi gradul de complicitate, presupun că „rebelii" nu ar fi îndrăznit niciodată să treacă la acțiune (azi, 12 decembrie, suntem încă în faza de pregătire a terenului), fără acordul, fie și neexprimat clar, dar dedus, al rușilor.

Și, la urma urmei, cine va putea acuza „înțelegerea" ? Cîteva sute de membri ai tribului, sau proaspăt (foarte proaspăt) promovați de către Ceaușescu. Cu inima frîntă, nici eu nu voi putea formula vreun reproș – nici rușilor, nici românilor. Fiindcă toată lumea va găsi motive de mulțumire : „rebelii", pentru că vor trece ei în fruntea bucatelor ; foștii demnitari prosovietici, pentru că persecutorul lor a fost înlăturat ; tehnocrații, pentru că, speră ei (și pe bună dreptate), li se va da ceva mai multă atenție ; populația, pentru că, speră (și speranța nu-i va fi înșelată), nu va mai face *atîtea* cozi, va găsi, totuși,

chiar și carne (poate chiar și cafea !), candidații la emigrare, pentru că nu li se vor mai pune atîtea piedici ; țăranii (le zic așa...), pentru că li se vor restitui loturile individuale, deci o oarecare aprovizionare cu fructe și legume va fi asigurată ; intelectualii, pentru că, o vreme, vor respira ceva mai liber ; în fine... polițiile (în frunte cu Securitatea), pentru că se vor întoarce la un statut precis, după tipicul sovietic... Vor fi mulțumiți, am mai spus-o, și rușii ; dar și occidentalii, mai ales vitele de americani, care vor dezlega și mai larg baierile pungii, dar și germanii, francezii, italienii, care vor putea investi mai în... siguranță...

Să nu-i uit pe o parte din cei deja emigrați : unii, dezamăgiți de Occident, se vor întoarce ; alții, chiar dacă vor rămîne în continuare cu domiciliul... stabil în Occident, vor reface sau face legături dintre cele mai... fructuoase cu ambasadele, ca să nu mai vorbim de călătoriile în România...

Deci, toată lumea va fi mulțumită, în afară de Ceaușescu însuși.

Există însă o necunoscută : „rebelii" și-au făcut cunoscute intențiile în Occident (vreau să spun : *și* în Occident). Or, în mod normal, Ceaușescu este și el la curent cu ceea ce se prepară. Nebun cum este, se va apăra (își va apăra tronul) cu ghearele și cu dinții și nu va ezita să verse sînge, oricît, numai să se mențină la putere.

Cum poate para o asemenea lovitură ?

a. Să amîne Congresul (sau ce-o fi, în 16 decembrie), deci *să amîne clipa*. Dar cît timp ? Congresul este *una dintre ocazii* și nu *ocazia* (unică) de a-l debarca. „Rebelii" se pot întruni în altă parte, sub alt pretext – și dacă este adevărat că nici măcar Securitatea nu mai este cu Ceaușescu, atunci nu văd cine altcineva i-ar împiedica să o facă, indiferent de rezultatul concret al acestei întruniri (pentru că nu este exclus ca Ceaușescu, și Președinte de republică, și Șef Suprem al Armatei, să se ascundă o vreme după aceste „tufișuri"). O vreme – nu mai mult de o săptămînă, hai două.

b. Alertat de informațiile primite, Ceaușescu să lovească „tare" : să descopere „un complot prosovietic", să-i aresteze (chiar să-i lichideze, de ce nu ?) pe cei care-i cad sub mînă. În această ipoteză, lucrurile riscă să se complice :

– în primul rînd, pentru că, tîrîș-grăpiș, se va mai ține pe tron, o vreme (un an ? doi ?), iar rușii, acuzați direct, vor fi în defensivă – oricum, nu vor mai fi „utili" rebelilor ;

– în al doilea rînd, în cazul în care Ceaușescu va merge pînă la lichidarea fizică a „capilor", s-ar prea putea ca printre aceștia să se afle exact cei capabili să-i succeadă în condițiile date (adică tot sub cizma Rusiei).

Dar să zicem (și să sperăm) că lucrurile se vor petrece fără piedici notabile, fără întîrziere și fără vărsare de sînge : Ceaușescu este debarcat, se alege un „colegiu", sunt „repuse la locul lor normele leniniste" etc. Dincolo de răsuflarea de ușurare a cvasitotalității românilor, ce rămîne de noi, românii ? Ce fel de oameni suntem noi, românii ? Niște ființe lipsite de coloană vertebrală, incapabili să facem ceva prin noi înșine, mereu privind, trăgînd cu coada ochiului la Stăpînul cel Mare, ca să aflăm dacă avem voie sau nu să-l înjurăm pe Stăpînul cel Mic... Și, ca pe vremea fanarioților, numai cu binecuvîntarea Porții...

S-ar putea obiecta : ce contează acest amănunt, față de faptul că întregul popor respiră ușurat ? Adevărat. Și fals : poporul respiră ușurat, dar cu 24 ore mai înainte urla *să trăiască !* exact cel pe care îl ura și de a cărui cădere se bucură acum. Iar „rebelii", cine sunt ei și ce vor ? Textul Declarației lor este limpede : „restabilirea normelor leniniste".

Polonezii, cu toate păcatele, contradicțiile lor, au reușit totuși să demonstreze *inexistența partidului*. Da, există aparatul de partid, mîna lui dreaptă, poliția, există protectorul (Rusia), dar *partidul nu mai există pentru polonezi*. Or, românii... Da, dar românii sunt români...

Să nu mă grăbesc să trag concluziile dezamăgitului. Lasă să aibă ce mînca și cu ce se încălța nenorociții de acolo. Demnitatea, verticalitatea presupun, în România, o burtă cît de cît plină. Cel puțin așa pretind cei care își confecționează alibiuri cu o rapiditate și cu o adresă curat latină...

Și, totuși : dacă este o manevră de-a lui Ceaușescu ? Iată care ar putea fi motivele :

a) nu-i mai pasă de clauza națiunii celei mai favorizate ;

b) în tentativa de asasinare a papei, a fost clar acuzat KGB-ul – nu este exclus ca Andropov să super-vizeze, -dirijeze operația de „demascare a complotului imperialist" ;

c) legat de **b)** : România a fost implicată în traficul de arme cel puțin cît Bulgaria, deci o încercare de prevenire a acestei acuzații care plutește în aer.

Care ar fi semnele unei asemenea variante :

a) „Personajul important" care l-a contactat pe Emil Georgescu ar fi riscat un asemenea demers, dacă chiar ar fi vrut să-l răstoarne pe Ceaușescu ?

b) Textul acela – în primul rînd, texte asemănătoare au mai fost transmise de *Europa liberă* ; „Un grup de comuniști" spune prea puțin, ca să nu spun destul – ca să devină suspect.

c) De ce s-au adresat „complotiștii" lui Emil Georgescu ? Dacă țineau să li se transmită textul, de ce nu i l-au trimis lui Vlad Georgescu ? Nu cumva pentru că E.G. li se pare suficient de „compromis", pentru ca, în cadrul unui „complot", să fie exact ce le trebuie lor ?

d) Ce e cu promisiunea că, imediat după luarea puterii, vor da un comunicat oficial prin care îl vor acuza pe Ceaușescu drept singurul comanditar al acțiunilor de „corijare" și de lichidare a exilaților ? Cusut cu ață albă.

e) De ce E.G. mi-a telefonat abia azi, duminică, deși a spus că „personajul" îl rugase să intervină pe lîngă mine, ca eu să trimit jurnaliști „mai ales francezi" ca să acopere „evenimentul din 16 decembrie" încă de acum trei-patru zile ? La întrebarea mea, E.G. : „Nu m-am gîndit..." Una din două : ori Georgescu minte, ori a fost el mai întîi mințit cu ușurință. Apoi chestia cu textul pe care cică l-a transmis „încă de acum cîteva zile" și pe care nu s-a gîndit să mi-l trimită decît azi, după ce i-am spus eu să o facă.

f) „Jurnaliști francezi" (mai ales...) : iarăși cusut cu ață albă : ar vrea să-l trimit, de pildă, pe Poulet, deja implicat în afaceri românești, ca apoi să pretindă că, într-adevăr, în acest „complot imperialist", Goma a avut un rol important...

Așadar, nimic mai simplu de inventat încă un „complot" : după cel al „Meditației", după defecțiunile unor securiști de înalt rang (și de mai mărunt, ca Haiducu), după „complotul" din însuși aparat (miniștrii, nepotul Burtică) și chiar din garda personală (col. Cercel), de ce nu și un „mare complot pus la cale de americani, cu sprijinul *Europei libere*, al escrocului Georgescu și al trădătorului Goma" ?

Iată doar cîteva din verosimilele ițe. Să dea Domnul să nu fie adevărată această ipoteză, deși...

Cred că va trebui să preîntîmpin, prin presa franceză, această „piesă" pusă în scenă de Ceaușescu. O să văd, mîine, cum anume...

26 decembrie 1982

Mă bucurasem prea devreme, cu scrisul. Nu merge. Nu-mi dau seama dacă apelez la... cartografie ca terapie, sau pentru că m-a „agățat", ca un drog.

Oricum, nu merge. Am re-re-reînceput cartea cu frații, o vreme am avut impresia că sunt pe calea (nouă) bună, mai ales că schimbasem tonul, dar iată-mă recăzut în carto... manie. Care m-a primit, ca să nu mă mai lase, iar în momentul de față nu fac altceva decît să-mi scobesc în rîpă un loc pentru picior, poate că izbutesc să ies, totuși.

Dacă nu mi-ar fi frică de cuvinte (iată că nu-mi e !), aș spune, scrie, că ceea ce mi se întîmplă de la o vreme este semnul de necontestat că nu mai pot scrie. Dacă, în această situație, aș păstra un strop de optimism, mi-aș spune : deocamdată. Ceea ce ar însemna că, mai încolo, peste o lună, peste un an, aș putea reîncepe.

Să fiu, deci, optimist : să-mi spun, să-mi repet, să mă bat la cap, ca să-mi intre : tot trebuia să schimb, nu doar tonalitatea, ci totul. Să-mi spun că, pe de o parte, cărțile pe care le-am scris (și publicat) pînă acum încheie o etapă, fie și un ciclu. Să-mi spun că, dat fiind faptul că n-o să crăp chiar atît de curînd, a venit timpul să modulez, să mă mut pe alte șine. Și nu-mi spun doar pentru că am nevoie să-mi explic groapa în care am căzut de vreo doi ani dacă nu chiar din '77, de cînd m-am exilat ; îmi spun *și* pentru că simt și simt nevoia de, nu neapărat altceva, dar cu certitudine, altfel. Inutil să-mi reproșez că am dat ascultare acestui avertisment-necesitate mai demult : tot nu puteam schimba macazul – să zicem că din datorie... Acum însă, după cei mai bine de cinci ani de exil, sper că voi putea să mă degajez : în primul rînd, din motive pur egoiste – am și eu dreptul să mă ocup de mine – în al doilea rînd, pentru că nu mai sunt util (sau, ca să fac plăcere cuiva : nu atît de util ca altă dată...), am pierdut contactul, nu mai sunt „pe fază". Apoi, de vreun an și ceva, românii mă evită : au fost atît de speriați de amenințările Securității, încît nu mai îndrăznesc nici măcar să-mi telefoneze (cu cîteva excepții).

Așadar, continuînd a fi optimist, să-mi spun că, din acest punct de vedere, mi-am cîștigat o oarecare independență... Să mă folosesc de ea, deci. Dar nu începînd de mîine. Nici de poimîine... Ci, să zicem, începînd de peste trei sau șase luni...

A murit Aragon zilele trecute, ieri a fost înmormîntat cu pompă oficială. Păstrînd proporțiile, aș zice ceea ce mai zisesem (de bietul Zaharia Stancu) : „Totuși, nu era atît de vinovat, încît să fie pedepsit... cu o asemenea înmormîntare..."

În prima zi, cînd am aflat de moartea lui Aragon, m-am bucurat că sunt atît de puțini denigratori (cu excepția celor de la *Ordre Nouveau* sau așa ceva și a inevitabilului Idiot Interhalié – sau a lui Jean Edernnational[1]...). În zdrobitoarea lor majoritate, au amintit valoarea deosebită a poetului – chiar dacă mai apărea cîte un „da, dar...".

Însă cînd această cvasiunanimitate a luat proporții, m-am întrebat cu îndoială, cu tristețe, dacă nu cumva, *pînă la urmă*, în cazul creatorilor, creația contează și numai ea. O dată cu moartea, toate

[1] Jean-Edern Hallier – scriitor și director al revistei *L'Idiot International*.

porcăriile sunt uitate, sunt trecute la accidente, la rubrica destinată uitării, deci a istoriei ca selecție. Așadar, Aragon a avut dreptate – fiind, ca om, un porc de cîine. Așadar, „adevărul" este de partea lui Aragon și nu de partea, de pildă, a unui Aron. Desigur, comparația nu este fericită – și totuși : un Aron, după moarte, nu va deveni mai mare, mai prețuit, pentru că, în viață, a fost un vertical – după cum un Aragon nu mai este micșorat de „da, dar..." – din chiar clipa morții sale.

Întîmplarea face că Aragon a fost, într-adevăr, un bun poet – nu merg pînă la a-l proclama geniu ; întîmplarea face că fostul meu prieten Ivasiuc cunoștea „mecanismul", dar nu avea ceea ce el era convins că are, adică geniu. Dar el, în anumite momente de masochism (adică de sinceritate), susținea exact această teză, pe care eu refuzam s-o accept. Îl invoca pe Cellini (de ce pe Cellini, cînd ar fi găsit exemple mult mai apropiate în timp – și în spațiu ?).

Cazul Aragon mi se pare descurajant pentru toți cei care au încercat, încearcă să fie mai întîi morali : la ce bun să te expui, sacrifici, suferi, în viață, cînd dimensiunea creatorului – în timp – depășește pragul morții ? Rezultă, deci, că cei care încearcă să fie verticali ca oameni nu realizează locul, în timp, al creatorului, deci își merită soarta lor de muritori : să sufere *degeaba*, pentru că, în cazul în care au fost și creatori de valoare, valoarea nu cîștigă, nu pierde în raport cu „morala" ; iar dacă au fost mărunți, vor fi uitați... în ciuda „moralității".

Și, totuși, omul trăiește și pentru prezent și pentru viitorul apropiat. Și în ciuda verdictului, injust, al istoriei, în cazul porcilor-de-cîine nu se poate, nu se poate ca porcia-de-cîine să nu fi atins, murdărit, îmbolnăvit creația. Nu se poate.

Nu se poate – ne consolăm cu ce putem...

Spune Monica : „Mama Ioanei, venită din România acum două-trei săptămîni, s-a și angajat într-un spital, nu știu și nu contează ca ce : supraveghetoare, îngrijitoare, doamnă de companie... Contează că singurele două categorii de români care nu se rușinează să facă «munci înjositoare» sunt nobilii și intelectualii (în fosta adevărată accepție a cuvîntului, adică cei într-adevăr atît de *siguri* pe ei, încît își pot permite...)."

Deci, Aurora Cornu rezumase concepția românului : „Prințesa X își poate permite să facă pe femeia de menaj, însă eu, ca țărancă, nu." Și totuși, Aurora se înșela : dacă ea (și nu părinții ei) ar fi fost, într-adevăr, țărancă, cu siguranță, „și-ar fi permis". Ea însă încetase demult de a mai fi ceea ce fuseseră ai ei, dar încă nu ajunsese acolo (să-i zicem : acolo, sus), de unde „îți permiți" să cobori oriunde, fără pagube (în afară de pierderea timpului).

Comuniștii nu au făcut decît să agraveze (teoretizînd) această rușine a românului de a munci... jos. Probabil pentru că diferitele trepte ale muncilor corespundeau diferitelor grade de libertate : și cel mai prăpădit țăran român, de pildă, s-ar fi simțit umilit, deci declasat, dacă ar fi trebuit să belească vitele moarte, să curețe haznalele – „treburi țigănești" (deci, treburi de ne-liberi). Și chiar rămînînd în agricultură : a lucra cu ziua la altul constituia o declasare. Eram copil, dar țin minte foarte bine satisfacția cu care țăranii din satul Gusu, Sibiu, angajau la coasă, la pădure, învățători basarabeni și bucovineni refugiați ; nu pentru că ar fi avut neapărată nevoie de lucrători, în cel mai rău caz ar fi reușit ei cu familia lor să cosească ori să taie lemnele acelea. Era însă altceva : plăcerea de a plăti pe altul să facă o treabă. Pe atunci încă nu cunoșteam cuvîntul *chiabur*, dar mai tîrziu nu m-am putut împiedica să fac o oarecare apropiere între caricatura oficială a chiaburului și acei țărani – de altfel cinstiți, plăteau foarte bine – care probabil ejaculau de plăcere cînd scoteau din șerpar bancnotele cu care îi plăteau – pe cine ? pe niște intelectuali care le lucrau cu ziua și cărora nu li se mai adresau cu „Dom' 'tător", ci pur și simplu cu : „'Tătorule !" (adevărat, nu mergeau pînă la „Mă !").

Tata, deși fiu de țărani, era totuși, o excepție printre refugiați : el cunoscuse Siberia și nici o muncă nu-l umilea. Colegii lui însă care nu avuseseră această „șansă" lucrau, strîngînd din dinți, urîndu-i pe „țărănoii" care profitau de nenorocirea noastră de refugiați. Tata se consola (eficace), pe limba lui și pe a „chiaburului". L-am auzit de mai multe ori adresîndu-se țăranului căruia îi lucra cu ziua, pe bani, pe bucate. „Domnu' Cutare (tata avea un mod al lui de a se adresa cu «domnule»), deosebirea dintre noi rămîne, chiar dacă azi îți lucrez cu ziua : eu pot să fac ceea ce, de obicei, faci dumneata, dar dumneata nu poți face ceea ce fac eu, de obicei, la școală." Unii țărani pricepeau și o arătau ; alții se străduiau să nu înțeleagă și, prostește, îl provocau pe tata la tot felul de întreceri sau probe : călărit, înjugat, înhămat, muls – și, bineînțeles, pierdeau. Era rîndul țăranului de tata să propună o întrecere, una și mereu aceeași : tăiatul unui buștean, cu toporul (avea antrenament, din Siberia). Însă imaginea – vizuală – era strălucitoare, în simplitatea ei : „Eu pot coborî la munca asta", zicea el, înainte de a se fi impus expresia „a coborî la munca de jos", adusă de comuniști – „fiindcă pot să urc la locul meu, dar dumneata, *Domnule*, n-o să urci niciodată pînă «la clasă»"...

Necazul este că zdrobitoarea majoritate a românilor sunt atît de mîndri de pasul făcut pe scara socială, încît atunci cînd sunt „trimiși la munca de jos" suferă mai puțin din cauza cîștigului diminuat, cît

mai ales din cauza „umilinței". Chiar deștărați, refuză să priceapă (deci să accepte) că în Occident, mai ales în țările anglo-saxone, munca, oricare ar fi ea, nu umilește (cu condiția să aducă bani), și îi auzi : „Eu ? Eu să fac treaba cutare ? Păi știi dumneata *cine* eram eu, în România ?" Atenție, nu *ce*, ci *cine*, deci un *cineva*. Dacă ai curiozitatea să întrebi *cine* anume fusese acela, în România, de cele mai multe ori afli nu meseria, ci „funcția" : că, de pildă, acela fusese, să zicem, inginer, nu conta prea mult, ci, să zicem, „șef de secție", „responsabil cultural" sau „responsabil cu adunarea cotizațiilor". Bineînțeles, nu va pomeni deloc funcțiile politice (deși îl mănîncă limba).

Am fost smulși tîrziu din starea de influență și de atemporalitate, iar cînd dezrădăcinările, fatale, au început, nu am avut timpul să ne așezăm în noua stare – au venit răsturnările totale, inversările. Chiar dacă, prin absurd, din hărțile mele va ieși un oraș, o regiune, alta... Cu cine vor fi construite acelea ? Cu muncitori aduși din alte țări ? Ca să folosească cui ? Românilor ? Dar vor ști ei ce anume să facă cu ele ?

Dacă aș fi rege... Prima lege pe care aș impune-o românilor ar fi : munca. De la A. Probabil, pe la E, românii ar ameți, dar ar merita să se facă o încercare...

1984

Paris, 10 martie 1984

Ieri, la *Internaționala Rezistenței* : vine János Tardos cu fiul lui Rajk (și fin al lui Kádár, după cum el însuși spune). Rajk urmează să se întoarcă azi în Ungaria și solicită de la *I.R.* să acopere costul a trei mașini de multiplicat de tip roneo (manuale), cu tot dichisul : matrițe, cerneală, eventuale piese de schimb. Urmează ca Blumsztajn de la *Solidarnosč* să-i indice „prăvălia", urmînd ca tot polonezii, prin rețelele lor, să introducă mașinile în Ungaria. Rajk și cu amicii lui din Budapesta au și început să scoată o revistă lunară, și solicită aparatură. Bineînțeles, sunt nu doar de acord, dar și entuziasmat (și gelos, adaug...). Maximov – și el de acord.

După plecarea ungurilor, Maximov : Le-am dat bulgarilor, le-am dat vietnamezilor, de polonezi să nu mai vorbim, acum ungurilor... Dar românii ? Cînd crezi că or să vină să ceară și ei, știi bine că, pentru așa ceva, *I.R.* este totdeauna gata...

Înghit în sec și îl asigur că „azi-mîine" vor apărea și românii...

Vor apărea, pe p... mamelor lor !

Pentru polonezi, ca și pentru unguri, Maximov a declarat că este de acord pentru acoperirea costului integral chiar al unor composere – în timpul doi ; le-a oferit chiar și magnetoscoape...

Dar românii ? Cînd ?

Asta aș vrea și eu să aflu : *cînd* ? Cînd, ce ?

De fiecare dată cînd am prilejul (și dacă nu mi se oferă, îl provoc eu), umflu, folclorizez meritele românilor : românii, zic eu, nu numai că au făcut și ei, dar au fost chiar mai breji decît vecinii lor (iată, suprarealismul ; iată, partizanatul ; iată, SLOMR, anterior Solidarității etc.), iar faptul că occidentalii nu au avut cunoștință de faptele-de-arme-românești, ei bine, asta din cauza complicității americanilor și a englezilor (și, oarecum, a francezilor) cu sovieticii... Faptul că nu s-a aflat, în Occident, nu înseamnă că românii nu s-au mișcat ! îi asigur eu... Nuuu... !

Dar cînd mă regăsesc singur și rememorez pledoaria, mă apucă rușinea, jalea : fiindcă, dacă este adevărat că românii au suferit cumplit în acești patruzeci de ani, de asemeni este adevărat că au suferit... în tăcere ; că revoltele lor – care au fost – nu s-au manifestat, totuși, așa cum ne-ar plăcea nouă, românilor, să le prezentăm.

S-o iau de la...

Hai să zicem din '38-'39, fiindcă atunci a început să se contureze dezastrul :

- Cum-necum, în noiembrie '37, PNȚ face alianță cu legionarii, la care se raliază și georgiștii și argetoieniștii. Aici mi se pare că se situează buba : guvernul Goga-Cuza, cataplasmă pe un picior de lemn, fiindcă răul este Regele, care, în februarie '38, instaurează dictatura. Bineînțeles, privită din perspectiva prezentului, dictatura lui era floare la ureche dar, desființînd parlamentarismul, nu a făcut decît să pregătească terenul (psihologic) pentru monopartismul comunist.

- Al doilea moment : ciclul infernal cu legionarii. Oare chiar nu s-a găsit o altă manieră de a-i potoli decît asasinîndu-i ? - și în ce condiții ! - ca să li se dea „dreptul" de a asasina, la rîndu-le ?

- Iată și momentul Basarabia-Bucovina, 26 iunie '40 : vai, puterile garante, mai ales Franța, erau în imposibilitate de a ne ajuta (Franța se înclinase în fața Germaniei, de aceea Rusia profitase). Dar, o întrebare naivă : de ce a acceptat România să cedeze Basarabia și Bucovina rușilor, fără să schițeze nici un gest de apărare ? Bine-bine, se cunoștea complezența (dacă nu complicitatea) germanilor, dar întrebarea rămîne : cum de au acceptat românii să li se amputeze nu doar teritoriul, ci însăși rațiunea de a fi un popor, o națiune ? Firește, într-o înfruntare armată, în cele din urmă rușii ar fi învins. Dar, ca nepricepător (și mai ales ca basarabean), mă întreb : în fața unei Românii hotărîte să reziste, Rusia ar fi trecut la atac ? Inocentul de mine crede că nu, și iată pentru ce : papara încasată de la finlandezi (chiar dacă „pînă la urmă" s-a transformat în „victorie") era prea proaspătă în amintire și chiar dacă armata română nu era pregătită, nici Armata Roșie nu era mai brează (s-a și văzut, în '41). „Cucerirea" jumătății orientale a României nu fusese o ispravă militară, ci pur și simplu culegerea unui fruct (zic și eu așa) strecurat de altul (de Germania). Și atunci, revin la întrebarea : nu cumva cedarea Basarabiei și a Bucovinei a constituit începutul *cedării* din toate punctele de vedere ? Repet : acceptînd, consimțind să-i fie luată, fără nici un semn de opoziție, Basarabia, de către ruși, România a pregătit și cedarea Transilvaniei de Nord ungurilor și a Cadrilaterului bulgarilor și, să mă ierte Dumnezeu : în acel sinistru sfîrșit de an '40, oricine ar fi „solicitat" ceva - din teritoriu, din atitudine - ar fi obținut.

- Și a venit cedarea Transilvaniei de Nord. Pe cine a consolat că Manoilescu a leșinat, la Viena ? Dar Manoilescu a fost de vină ? Ce paștele mamelor lor au făcut *Românii* ? Să admitem : Basarabia răpită nu li se smulgea din suflet, cu sînge și lacrimi (nu mai insist asupra atitudinii imbecile, iresponsabile, a precedenților în problema Basarabiei, considerată o povară, un corp, totuși, străin). Dar de

ce nu și-au apărat Ardealul (chiar fără ardeleni, vorba nu mai puțin imbecililor șmecheri regățeni) ?

Înclin și eu să cred că pîrghia suitei de evenimente nefericite pentru toată țara a fost constituită de mișcarea legionară. Dar nu în sensul că ea ar fi purtat vina tuturor tragediilor. Ci pentru că fenomenul legionar nu a fost stăpînit de politicienii democrați, atitudinea lor fiind extremă : fie de ostilitate totală, fie de complicitate totală - din rațiuni electoraliste mărunte (atitudinea lui Maniu, în noiembrie '37, rămîne o pată pe portretul lui, în rest luminos). Iar rezultatele nu au întîrziat : represiunea sălbatică împotriva legionarilor a șocat opinia publică (îi zic și eu așa, legănîndu-mă cu iluzia că exista așa ceva), și nu doar pe cea internă ; după cum la fel graba de a-i scoate pe legionari din închisori și a-i pune în fruntea bucatelor (cu o perioadă de tranziție nu mai puțin haotică, iresponsabilă), dîndu-le mînă liberă să masacreze, să asasineze ei. Putea generalul Antonescu face altfel, în '40 ? Mă îndoiesc, ideile lui politice fiind strict cazone - dovadă că, atunci cînd s-a hotărît să „nuanțeze", a făcut cum a făcut, între 21 și 23 ianuarie '41.

Așadar, Carol și legionarii. Dar nici Carol, nici legionarii nu erau stăpînii absoluți ai României, după cum, după 6 septembrie '40, nu au fost legionarii și Antonescu - ce au făcut, unde erau oamenii politici ? Robi ai tacticii mărunte, de politică măruntă, nu de a face ei înșiși ceva pentru țară, ci de a-l împinge pe „adversar" să comită imprudențe, chiar erori, au lăsat trebile pe mîna celor care au distrus România : Carol, legionarii, și, ca o consecință, Antonescu.

- Antonescu : românii de azi, mai ales exilații, au față de el atitudini extreme : fie de ură fără leac (legionarii în primul rînd, în al doilea rînd regaliștii), fie de sanctificare - din păcate, cei care îl adulează sunt, în cvasitotalitate, „moșteci".

Putea România să-și păstreze neutralitatea în conflictul Germania-URSS ? Greu de acceptat - se cunosc amenințările de ocupare a țării. Rămîne însă o întrebare : dat fiind faptul că în acel moment România era principalul lor furnizor de petrol, ar fi riscat germanii să ocupe România militar, cînd știau foarte bine că, într-un asemenea caz, instalațiile petrolifere ar fi fost distruse, sabotate, pe termen lung ? Adversarii României în război, în '41, pretind că englezii și americanii puseseră la punct un sistem de scoatere din funcțiune a sondelor (prin obturare, prin cimentare, se zice). Dacă este adevărat, atunci România nu ar fi putut „aștepta", așa cum așteptase timp de doi ani, în Primul Război Mondial ?

Partizanii lui Antonescu spun că ura față de ruși era atît de puternică, încît... Nu neg, deși am rezerve. Dacă tot este să facem o comparație între două rele, atunci : în trupul României, cîtă mai

rămăsese, rana cea mai sîngeroasă era Transilvania, nu Basarabia. Să admitem că majoritatea ostașilor care au plecat, cîntînd, pe frontul de Răsărit, se gîndeau că, bătîndu-i pe ruși, „de fapt" îi bat pe unguri – s-ar prea putea...

Eu ca basarabean, firește, nu pot decît să mă bucur (și m-am bucurat, atunci și pe loc) de faptul că românii au trecut Prutul, ca să-i elibereze pe frații lor din Basarabia.

Dar... De ce au trecut și Nistrul ? Este acceptabilă ipoteza strict militară, anume că, pentru a înfrînge un dușman, trebuie să-l urmărești chiar pe teritoriul lui, pînă la neutralizare. Numai că nu a fost doar asta.

Din păcate, au fost mulți români care au acceptat propunerea germanilor (sau și-au imaginat că rezultatul va fi acela), anume că o parte din Ucraina, adică Transnistria, va deveni „pămînt românesc"... Faptul că ostașii români s-au purtat cu mult mai multă omenie (cu ocupații) decît nemții nu este un motiv de mîndrie : nu te compari cu cel-mai-rău. Adevărat : la război-ca-la-război, însă românii pretind că ei, ca ocupanți, au avut totdeauna un comportament diferit de alții. Să spunem că da : în 1877-78 ; în 1913 ; în 1916, în timpul ofensivei din Transilvania (da, dar acolo erau frați de-ai noștri) ; și mai ales în 1919, cînd au ocupat Budapesta și l-au alungat pe Béla Kun.

Și, totuși, în Transnistria...

Unii pretind că românii au fost „severi" numai față de evrei. „Numai față de unii evrei", adaugă ei, „cei care, în '40, la retragerea armatei noastre din Basarabia, ne smulgeau epoleții, ne scuipau, ne umileau."

Într-adevăr, asemenea acte nu se uită. Dar românii ar fi trebuit să știe că acei evrei care, în iunie 1940, atacaseră armata în retragere, precum și cei care constituiseră corpul de politruci și de enkavediști în timpul ocupației Basarabiei, exact aceia se retrăseseră primii, masacrîndu-i pe deținuți, incendiind orașele și satele – pentru că ei făceau parte din aparatul militaro-polițienesc sovietic. Or, nu aceia au fost victimele românilor. Aveam numai cinci ani, în acel moment, dar știu. Este drept, nu am văzut cu ochii mei (de altfel, nici nu aveam ce vedea, în cătunul nostru, Mana, trăise o singură familie de evrei, care se refugiase spre Est de cum începuse războiul), dar am auzit, din gura țăranilor din sat, care, în urma frontului, porneau cu căruțele, pur și simplu „la furat" – scaune și perne, farfurii și gheme de sfoară, uși (demontate) și butoaie și lăzi – tot ce mai rămăsese din „casele jîdanilor" din Orhei, din Telenești, din tîrgurile învecinate. Cît despre soarta evreilor înșiși, unii dintre săteni fuseseră rechiziționați – și povesteau. Memoria mea nu a înregistrat, să zicem, „execuții prin împușcare", dar a reținut din povestit două, să le spun, faze : *înecatul în Nistru* și *arsul-ca-lemnele-de-ster*.

Eu însumi am fost revoltat și am încercat să contrazic, să „corijez" imaginea României și ea exterminatoare de evrei ; am argumentat cu fapte oarecum cunoscute (anume că, din România, evreii nu au fost livrați germanilor pentru lagărele de exterminare ; că evreii „români" din Transilvania fuseseră predați de autoritățile maghiare ; că evreii din Basarabia și Bucovina cădeau sub „jurisdicție" germană etc.) ; că românii, în timpul războiului nu s-au dedat la exacțiuni împotriva evreilor, susținînd că povestea cu Abatorul se petrecuse în timpul unui minirăzboi civil și că mult mai mulți militari români decît evrei fuseseră martirizați de legionari ; că „Trenul Morții" constituise o tragică bavură pe care Antonescu însuși o condamnase și chiar îi pedepsise pe principalii responsabili (?). Adevărat, după cum însăși Maria Banuș scrie (*Jurnal de camuflaj*, publicat acum 3-4 ani, la București), evreii din România, chiar dacă fuseseră evacuați din case și li se interzisese practicarea profesiunilor liberale, deși fuseseră „românizați", totuși nu fuseseră lichidați, „contribuția" lor la război fiind rînitul zăpezii de pe străzi. Mai susțineam că „pe teritoriul României" nu fuseseră lagăre.

Ei bine, și da și nu. Nu vor fi fost pe teritoriul de drept al României ; dar în Transnistria administrată de români ? De pildă, la Rîbnița ? Unii vor spune că acolo erau lagăre nu de evrei, ci de comuniști care, întîmplător, erau și evrei... Numai că, tot întîmplător, majoritatea zdrobitoare a comuniștilor internați era compusă din evrei...

Modul cum „s-au răzbunat" după august '44 evreii supraviețuitori ori întorși din Rusia este altă problemă și păcatul cade, în întregime, pe capul evreilor. Dar noi românii nu putem pretinde că am avut mîinile curate.

Revenind la Transnistria. O, desigur, războiul este război ; desigur (spunem noi, azi), oricum ne-am fi comportat în teren ocupat, soarta României ar fi fost aceeași. Și eu cred acest lucru. Dar, chiar dacă soarta noastră, după august '44, ar fi fost exact aceeași, am fi putut pretinde la statutul de victimă sută la sută. Bineînțeles că rușii ne-au furat Basarabia și Bucovina în 1940. Dar și românii, în vara lui '41, au anexat Transnistria. Încă o dată : nu avem dreptul să ne comparăm cu nemții ; ci doar cu noi înșine, *cei care pretindem a fi*. Să lăsăm la o parte *armata*, care, la război, ca la război... Însă mă gîndesc la „guvernămîntul" lui Alexianu. La „civilii" care *au furat*. De astă dată, să nu ne comparăm cu hoardele Armatei Roșii, cu „davai ceas, davai palton" – fiindcă, din nou, nu te compari cu cel-mai-rău. Dar să nu ne ascundem după deget : românii *au furat*, din Ucraina, unii

ceasuri, alții mobilă, alții tablouri, piane, alții tramvaiele din Odessa (și nu este o legendă – au fost „transferate" undeva pe Dunăre, la Galați sau la Brăila...). Iar în această „acțiune", s-au ilustrat, vai, „Doamnele Românce", în frunte cu Veturia Goga.

– Iată-ne și la Stalingrad. Este limpede : acolo a fost vina nemților în general, a lui Hitler în special, românii nu au făcut decît să tragă consecințele trecerii Nistrului.

– Iată-ne și înapoi, la Nistru. Apoi la Prut. Apoi...

– De curînd, Șeicaru (înainte de a muri) a scris că Antonescu obținuse de la ruși, în august '44, „trei condiții din cele cinci" (puse de Antonescu, în vederea capitulării în anumite condiții). Șeicaru nu le divulgă pe celelalte două, iar pe cele trei le îngălează cam așa : prin Kolontai, la Stockholm, se tratase o eventuală (la inițiativa lui Stalin, zice Șeicaru) „oprire" a ostilităților sovieto-române, pe linia „Focșani-Nămoloasa-Galați", cică bine fortificată. Mai departe, Șeicaru comentează astfel inițiativa lui Stalin : „Rușii, popor de cîmpie (...), au teamă de munți în general și de Carpați în special, cu atît mai mult cu cît ofensiva lor se rezema pe tancuri." Ca să vezi, domnule ! Rușilor le era frică de munți în general și de Carpați în special ! Este foarte adevărat că, pînă în acel moment, tancurile lor merseseră pe loc întins – ei și ? Cînd cunoști „tactica" Armatei Roșii – mereu înainte, fără a ține seamă de pierderi – nu ai dreptul să avansezi asemenea tîmpenii. Și chiar dacă așa ar fi fost, din partea rușilor : ar fi fost de susținut și acum o eventuală linie de rezistență, în Carpați, din partea românilor ? „Pînă la ultimul om", nu ? Că așa gîndea, că spera Antonescu – nu este de contestat, el era militar și nu putea concepe o ieșire din conflict decît „în onoare". Numai că onoarea militară nu se suprapunea, în acea nenorocită vară a lui '44, peste interesele unui popor de... nemilitari.

Că întorsătura de la 23 august a deschis calea unui altfel de masacru – asta este foarte adevărat – dar presupun că, în acel moment (prima jumătate a lunii august), cei care pregăteau lovitura de stat nu îl realizau. Ceea ce nu înseamnă că sunt scuzați, însă aceasta pare a fi realitatea : dintre oamenii politici responsabili de 23 august, nici unul nu-i cunoștea pe ruși.

– La antipod sunt apărătorii fără condiții ai douăștreiaugustului, zic ei : pentru a evita... etc., etc. Din nefericire, evenimentele care au urmat au dovedit că pierderile nu au putut fi evitate – în primul rînd, ostașii români luați prizonieri de „aliații" sovietici, apoi pierderile înfiorătoare de pe frontul de Vest.

Atunci ce Dumnezeu ar fi trebuit să facă România sau, mai exact : ce ar fi putut evita de a face ?

Greu de spus. Într-un fel, ușor de spus... Ar fi dificil (și injust) să-l condamnăm pe Antonescu, cel din iunie '41, apoi pe cel din iulie-august, același an (pentru că nu s-a oprit la Nistru) ; apoi pe cel din vara lui '44. Greu și injust ar fi să-i condamnăm pe Rege, pe Maniu, pe Brătianu, pe Titel Petrescu, pe toți cei care au pus la cale lovitura de la 23 august. Cu toții au fost victime ale unor evenimente care nu fuseseră provocate de ei și pe care nu le puteau opri, nici măcar devia cursul (să zicem că 23 august nu a fost o „întorsătură", ci o continuare a cascadei de erori începute în iunie '44 ; sau mai devreme, în septembrie '40, sau și mai înainte, la cele două cedări teritoriale – și, din nefericire, nu numai).

Dacă zăbovim la 23 august, nu am putea să găsim o vină capitală nici lui Antonescu (care, totuși, se străduia demult să iasă „onorabil" din conflict), nici „complotiștilor". Însă dacă în acel august căutăm totuși erori mai importante, atunci le-am afla, în privința Mareșalului : încăpățînarea lui de militar de a găsi totdeauna și în orice soluții militare ; comportamentul lui tiranic față de Regele Mihai (nu trebuie subestimată umilința tînărului Suveran, acumulată, în decizia cea mai vinovată, anume predarea lui Antonescu rușilor – prin Bodnăraș) ; refuzul de a „trata" cu politicieni de carieră (și structură), pe care de asemeni îi disprețuia (și nu total fără temei). De cealaltă parte, politicienii înșiși. Oricîtă admirație aș avea (și am) față de Iuliu Maniu, nu mă pot împiedica să observ că el a acumulat erorile, începînd din '37, de la pactul electoral cu legionarii, trecînd prin acceptarea dictaturii regale, apoi a celei legionare, apoi a celei antonesciene. În naivitatea mea, mă întreb ce i s-ar fi întîmplat unui Iuliu Maniu dacă i s-ar fi opus, în mod serios, ca om politic responsabil, lui Carol ? ; mai tîrziu, legionarilor ; mai apoi, lui Antonescu ? Ei, ce i s-ar fi întîmplat ? L-ar fi închis Carol ? L-ar fi asasinat legionarii ? L-ar fi închis sau trimis pe front, în prima linie, Mareșalul ? Nu cred.

Și atunci ? De ce n-a mișcat ? Dintre toți fruntașii politici importanți ai momentului, Maniu era singurul... serios (din punctul de vedere al ardeleanului, adică „neregățean", adică mai puțin sau deloc amenințat de compromis). Ce a făcut ? De ce n-a făcut ?

Și, cu voia și a lui sau fără voia lui, faptul că Antonescu a fost dat pe mîna comuniștilor – deci morții „în dezonoare" – acest act al rușinii este semnat și de el, de Maniu. Și chiar dacă la procesul Mareșalului i-a strîns mîna celui din boxă... asta nu poate șterge sentimentul penibil de colaborare la trădare. Să se fi gîndit oare Maniu că, peste un an, avea să fie și el arestat, iar peste trei sau patru sau cinci (dacă a murit în '52) avea să cunoască un sfîrșit și mai puțin „onorabil" decît Mareșalul, a cărui moarte a cauționat-o și el ?

Cît despre Rege – un pion. Marcat de comportamentul tatălui său, marcat și de cel al Mareșalului – la urma urmei, la 23 august, s-a răzbunat. Chiar dacă camarila lui Carol nu mai era aceeași în jurul lui Mihai, „sfetnicii" săi au fost cum au fost.

Pe Mihai, o categorie de români îl disprețuiesc, vorbesc despre el ca despre „cretinul regal" (îl citez pe Șeicaru), despre „Mihai Viteză" (așa îi spun viteji de la „Carpații") etc. Ceilalți însă îl apără, susținînd că, în situația dată, nimeni altul nu ar fi putut face altfel (deci : mai bine).

Oricum, rămîn în sarcina lui Mihai două pete : predarea lui Antonescu rușilor și acceptarea abdicării. Ar mai fi și încuviințarea Marilor Procese.

Bineînțeles, nu s-ar fi schimbat cursul istoriei României dacă Antonescu nu ar fi fost predat rușilor. Că Mihai a fost abuzat de Bodnăraș ? – firește, dar *de ce s-a lăsat abuzat ?* Nu era nimeni alături de el, în acel moment ? Nu cumva sfetnicii l-au sfătuit să facă *asta* ? Și *cine* anume ? Și *de ce* anume ?

Bineînțeles, nu s-ar fi schimbat cursul istoriei dacă Mihai nu ar fi acceptat, de pildă, ordinul „Victoriei" din partea lui Stalin. Să zicem că a fost un fleac, de acord. Dar ce s-ar fi întîmplat, vreau să spun : ce i s-ar fi întîmplat lui, lui Mihai, dacă ar fi refuzat să cauționeze procesele ? Pentru că dovedise : refuzul (de pildă, „greva regală") îi punea în încurcătură și pe ruși, pînă și pe ei ! Ei, ce i s-ar fi întîmplat ? Sunt convins : atunci, nimic.

Și iată-ne la abdicare. Într-adevăr, în acel moment, Mihai era singurul rege din Europa de Est sovietizată. Este adevărat, în peste trei ani de „conviețuire", românii aflaseră ce le poate rușilor pielea. Și totuși... Mihai a acceptat prea repede „propunerea de divorț" avansată de Groza și de Dej (în prezența „tehnicianului radio" care avea să înregistreze discursul de abdicare, pe nume Petre Iosif).

Mă întreb acum, în '84 și, recunosc, naiv : *de ce nu s-a opus* ? Să se fi opus... „măcar de formă". Deși nu ar fi fost rău să se fi opus de-a binelea. Cu o condiție : să se fi pregătit în vederea acestei eventualități-certitudini. Dar el s-a lăsat surprins.

Chiar dacă nu s-ar fi pregătit în sensul unei opoziții adevărate – deși întîmplarea de la 8 noiembrie ar fi trebuit să-i dea o oarecare idee – chiar românii ne- sau anti-regaliști i s-ar fi raliat, fiindcă, în acel sfîrșit de '47, regele rămăsese singurul reprezentant al unei legitimități-legalități în curs de a fi pierdute.

Și repet întrebarea : ce i s-ar fi putut întîmpla lui, lui Mihai, dacă ar fi refuzat să abdice ? Bineînțeles că tot ar fi fost trimis la plimbare, dar nu așa cum a fost, adică și f... și cu banii luați. Pentru că Mihai, adevărat : sub amenințare, a semnat actul de abdicare. Ce i s-ar fi

putut întîmpla lui, ca om, dacă ar fi refuzat ? Nimic. Ar fi fost... „destituit". Da, desigur, nu ar mai fi putut rămîne... pe tron (asta ar mai fi lipsit !), dar cel puțin mai tîrziu ar fi putut invoca refuzul de a semna, și nu faptul că... a fost silit, împotriva voinței, șantajat cu... etc., etc. Și, chiar detronat, azi, ar fi rămas *regele detronat*, nu cel care singur s-a detronat (după ce înghițise atîtea alte șopîrle).

Ceea ce este iritant (un eufemism, desigur), la români : ei judecă erorile din trecut prin : „Ei și, dacă am fi făcut altfel, n-am fi ajuns tot aici ?"

Chiar dacă am admite că, într-adevăr, rezultatul final ar fi fost același, contează altceva, care nu ține neapărat de finalitate – judecată după. Pentru că toate aceste cedări („pentru că tot pierdem") acumulate, devin sistem de gîndire. Această „înțelepciune" nu este decît dovada lipsei de coloană vertebrală – de unde mă-ta știi că, oricum, tot ai să pierzi ? Și chiar dacă tu, român mai cu moț decît alții, prevezi viitorul (deci știi că vei pierde), tot trebuie să încerci să te aperi, să aperi ceea ce este esențial pentru o comunitate : demnitatea. I-am auzit (și nu pe securiști !) spunînd : „E-te, na, s-au răsculat ungurii, și cu ce s-au ales ? Cu lacrimi, cu suferință ? Tot nu s-au eliberat de ruși și de comuniști !" Din nefericire, nu s-au eliberat nici de comuniști, nici de ruși ; din nefericire, au plătit preț greu, dar chiar să nu fi cîștigat nimic ? Ba da, mult mai prețios decît, să zicem, o eliberare adevărată, pentru că s-au eliberat de un complex de teamă, de neputință în fața a ceva necunoscut, deci terifiant : s-au înfruntat cu monstrul, au pierdut, e adevărat, dar l-au cunoscut : l-au cunoscut ei, dar și neungurii – așa că cehii și slovacii, în felul lor, polonezii în al lor, afganii în felul lor *se exprimă*.

Totalitarismul comunist sovietic nu mai este ceva de pe altă planetă, și asta de la revoluția ungurilor din '56.

Pe cînd românii... Au sentimentul că sunt nedreptățiți de Occident : „Ei, ce mare brînză au făcut ungurii, de s-a vorbit atîta ? Și polonezii – păi noi, românii, care, în munți și în păduri..."

Au dreptate românii : occidentalii nu au vorbit nimic despre rezistența armată din primii zece ani de ocupație sovietică. Dar să ne consolăm : nu au vorbit nici despre a ucrainenilor, nici despre a polonezilor, nici despre a bulgarilor, așa erau timpurile...

Și nu au dreptate : pentru că rezistența noastră, a românilor, chiar dacă eroică, a fost totuși, circumscrisă : pornită de legionari, alimentată cu țărani refractari cotelor, apoi colectivizării, a fost destul de rapid lichidată. Evident, a fost sugrumată mai ales prin teroarea exercitată asupra familiilor și a populației susceptibile de a-i ajuta pe „partizani" – oricum, în 1950 nu mai era „operativă". Iar dacă au fost lupte în munții Făgărașului în iarna '52-'53, apoi s-au

dus pentru lichidarea supraviețuitorilor. Au mai fost „pescuiți" pînă în '56 (prietenul meu Bucelea), dar grupul lui Borza din Viștea nu era alcătuit din combatanți, ci din „gropari" și din „trecători" în Grecia.

Unii români explică „somnul" în care au căzut ai noștri prin faptul că în România nu a avut loc o destalinizare. Poate și din această pricină, dar nu numai. Adevărata cauză a inactivității, a resemnării, la urma urmei a colaborării, trebuie căutată în adînc, în firea noastră și în faptul că ni s-a băgat în cap că istoria nu se face din evenimente, că este suficient să belești prazul și să modulezi verbul „a fi" ca să, nu-i așa, rămîi tu însuți, demn și așa mai departe.

Boala – pentru că boală este – ne vine de mai demult, dinainte de dictatura regală și dinainte de venirea comuniștilor. Nu voi îndrăzni să merg pînă departe, în „turcire", în sens propriu, deși nu exclud nici această eventualitate.

Mă gîndesc însă, cu ochii de azi, la ceea ce ne lipsește, în comparație cu, de pildă, polonezii :

Mai întîi, o-biserică-a-omului-nu-a-domnului (cel pămîntesc, firește) ; ortodoxia noastră, atît de „dulce" și de teatrală, este o religie pentru timp de pace, or noi trăim în timp de război de mai bine de trei sferturi de secol, la urma urmei, din 1914. Nu vreau să spun neapărat că dacă am fi catolici, am fi altfel (pentru că nici la polonezi lucrurile, din acest punct de vedere, nu stau tocmai strălucit). Dar mă gîndesc ce bine ar fi fost dacă biserica noastră nu ar fi fost o pepinieră a unui anumit fel de a concepe spiritul – prin maț ; dacă biserica noastră nu ar fi fost o pepinieră de auxiliari ai poliției.

Paris, 11 martie 1984

Însă biserica ortodoxă nu poate fi arătată cu degetul, ca *singur* vinovat de starea românilor. În jurul nostru sunt alte popoare de rit ortodox și dacă, de pildă, la ruși găsim, vai, oarecare asemănări (să spunem : resemnarea), nu le întîlnim la sîrbi ; nici la greci. Cred că nici chiar la bulgari.

Ne mai lipsește – și abia acum am pus degetul pe rană – ceea ce se cheamă *intelighenție*.

Se spune că pornisem bine, deși atît de tîrziu, și probabil am putea plasa nașterea acestei elite o dată cu manifestarea lui Eminescu-jurnalist. Adică abia cu un secol în urmă. Eminescu a „ars" etapele, nu numai în poezie, ci și în „povățuirea" de înaltă ținută, de idei. Totul pare să fi mers bine, suitor, pînă la venirea comuniștilor... Cu condiția să fie adevărat...

Ei bine, se pare că nu. Îmi amintesc ce șoc am avut, aici, în exil, acum cîțiva ani, la apariția *Corespondenței* lui Bazil Munteanu (de fapt, cu cîteva excepții, scrisori adresate lui B.M.), constatînd că „problemele" intelectualilor dintre cele două războaie nu erau la înălțimi amețitoare față de ale contemporanilor noștri. Ba chiar un Iorga de pildă, pe latura lui „umană", și-ar fi putut găsi locul (și timpul), acum și aici, în România comunistă. Cît despre Blaga, în intimitatea corespondenței private... O teribilă deziluzie, pentru mine, care *știam* că singurii poeți mari-și-adevărați, în timpul stalinismului, fuseseră Barbu și Blaga. Or, Marele nostru Anonim, în scrisori (cel puțin cele adresate lui B.M.), zbura foarte jos, zbura pe burtă (mai ales în conflictul cu Iorga, în care Blaga se arată ca o babă clănțănitoare, cu micimi senile). De aici fac un salt la episodul Beniuc (cu al său *Pe muchie de cuțit*, relatat de Mircea Zaciu). Îmi imaginam că Blaga, retrasul, avusese, totuși, liniște, demnitate în retragere. Or, din memoriul pe care l-a adresat C.C. – adevărat, ca să se apere de calomniile lui Beniuc – Blaga nu se arată a fi fost deosebit de un oarecare alt nefericit cetățean român care se apără și el cum poate, adică intrînd în sistem, adică *apărîndu-se ca vinovat*, adică apărîndu-se amenințînd că-i va ataca pe alții, pe semeni, nu sistemul, firește. Cu atît mai dureroasă a fost „descoperirea", cu cît mitul Blaga se umflase în ochii noștri, mai ales în 1958, cînd eram în Gherla și auzisem că și marele poet a fost arestat și se află „cu noi". Era un zvon, din fericire, a fost scutit de această probă (Dumnezeule, cum s-ar fi purtat Blaga în Gherla anilor '57-'58 ?). Ceea ce a urmat, după moartea lui, în mai '61 – nu el poartă vina – dar oare ce păcate grele va fi ispășind Lucian Blaga prin iubita lui fiică, Dorli ? Mare pedeapsă !

În legătură cu *Corespondența* lui B.M., i-am împărtășit Monicăi și lui Virgil nedumerirea și durerea mea : bine, dar eu (și, cu mine, cei din generația mea care, fiind de „prag", presupune multe altele, după) îmi imaginam perioada aceea ca de aur, în naivitatea mea, vedeam, în afară de *cărți*, o frățietate și o complicitate (în bine) extraordinară ! Mi-au spus, cu precauții, dar mi-au spus, că... ei bine, nu prea... Că ceea ce numim noi, azi și cu acea intonație anume (amestec de milă, dispreț, acuzație) : „intelectualul român", nu este o invenție recentă. Că și înainte...

Rezum ceea ce am înțeles, fără să garantez că îi citez exact :

Că și atunci intelectualul român era genial și neserios ; superficial și, la urma urmelor, iresponsabil ; polemiștii, cu rare excepții, ieșeau „în uliță" – unde, după un bun obicei al locului, își ridicau fustele, arătîndu-și dinapoiul. Bineînțeles, exista efervescență, emulație, se scriau cărți bune și chiar foarte bune, dar acestea erau „treburi individuale" și rezultate ale unor demersuri ale indivizilor

izolați. Nu exista nici atunci acea solidaritate „pe deasupra", pentru o idee, alta decît cea care ar fi putut, în viitorul imediat, provoca, în presă ori în cafenea, „o luptă de idei". Intelectualul-român, în ciuda europenismului său fără condiții, în ciuda faptului că era la zi cu tot ce se petrecea în lume (mai precis : la Paris), rămînea într-un provincialism dintre cele mai obtuze.

Presupun că, în goana lor de a „lumina poporul", poporaniștii, sămănătoriștii, tradiționaliștii au provocat un „sat" la ceilalți care, fără să fie ostili „pedagogiei", nu erau de acord cu mijloacele folosite. Au venit apoi naționaliștii, cu moț, legionarii – ei au îndepărtat, respins (și amenințat) pe toți cei care nu le împărtășeau fără rezerve concepțiile. Probabil așa s-a rupt (țara, inteligheanția) în două – nu neapărat tabere în luptă, ci una, cea de extremă dreaptă : agresivă, militantă, iar „cealaltă" adunîndu-i laolaltă pe „refuznici" – unii respingînd naționalismul violent, prin să-i zicem, occidentalism, internaționalism, iar alții (probabil cei mai numeroși) fiind „dezertorii" – care își vor fi spus că numai arta contează, că numai actul individual rămîne.

Unii spun că popoarele mari se constituie ca urmare a unor mari victorii *și* mai ales a unor mari înfrîngeri. Dacă este adevărat că numai *evenimente* puternice, zguduitoare, trezesc, precipită, reconstituie, faptul nu pare a fi adevărat în ceea ce ne privește pe noi, românii.

Firește, nu ne putem mîndri cu „victorii" – chestiile cu Valea-Albă, Călugăreni, Rovine, Sarmisegetuza, din punct de vedere istoric se pare că nu sunt ceea ce pretindem noi, iar mai încoace, adică la Războiul de Independență și în Primul Război Mondial, dimensiunea evenimentului nu rezidă în victoria noastră, ci, pe de o parte, în rezultatul final al încleștării (favorabil nouă, dar nu datorită numai nouă), iar pe de altă parte, în *cantitatea* de sacrificii. Firește că Mărășeștii, Oituzul, Mărăștii constituie evenimente marcante (și cum !), pentru noi. Numai că *semnificația* sacrificiilor din vara lui 1917 pe front a fost anihilată de primul și provizoriul (din fericire) rezultat, și anume pacea de la Buftea, din martie, apoi prin cea de la *București* (și subliniez *locul*), din aprilie 1918, prin care România a fost declarată învinsă – și pedepsită (pierdea *și* Dobrogea). Iar dacă lucrurile s-au aranjat, pentru România (și cum : *cu* Dobrogea, *cu* Basarabia, *cu* Bucovina și chiar *cu* Transilvania !), faptul nu a mai depins de români, ci de aliați, care au spart frontul în Balcani și au obligat Bulgaria să capituleze (septembrie 1918) și ca urmare a „spargerii" Imperiului Austro-Ungar.

Numai din acest eveniment care a fost Primul Război, putem constata și ambiguitatea (ca atitudine) și contratimpul, în sensul că

nu a existat o legătură de la cauză la efect : învingem pe front, în vara lui '917 – dar pierdem la masa negocierilor, la București ; suntem învinși, umiliți, sfîrtecați, ca urmare a întregului război, dar iată că ieșim beneficiari (dacă nu învingători), cu o Românie Mare !

Într-adevăr : România nu a purtat vina înfrîngerilor (deși campania din Transilvania din 1916...) și nu își poate însuși meritul victoriilor. O grea povară pentru sufletul românesc ! În al doilea rînd, România a ieșit din război nu doar însîngerată de sacrificiile de campanie, ci și fragilizată de extinderea teritorială, pentru care nu era pregătită nici materialmente, nici sufletește. Și dacă se creasе un oarecare consens între moldoveni și munteni, după 1859 ; dacă, după 1878, alipirea Dobrogei nu a creat mari dificultăți, pentru că, la urma urmei, această nouă provincie a fost colonizată – problemele au fost anunțate în urma campaniei din 1913, deci prin *anexarea Cadrilaterului* (și mai pretindem că noi, românii, nu suntem anexioniști, că nu am luat nici o palmă de pămînt de la străini !) – și aveau să apară în toată amploarea lor după 1919.

De acord : Primul Război Mondial (și Revoluția Bolșevică) au pus capăt unei perioade din istoria (și nu numai) întregii Europe (și nu doar). Din motive opuse, *evenimentul* a provocat și la învingători și la învinși alte evenimente – care au dus la cel de Al Doilea Război Mondial : revoluții bolșevice în tabăra învinșilor „autonomizați" (Ungaria, Austria, Cehoslovacia), iar în cazul Germaniei, a dus la Hitler și la ceea ce a mai urmat ; în tabăra „învingătorilor" – în Franța, victoria a fost greu, foarte greu plătită (chiar acum, în anii '80, se spune că regiuni întregi suferă de pe urma dispariției bărbaților în '14-18) : a dus la pacifism, la Frontul Popular, la demobilizarea în fața Germaniei, în '39-40.

Ce s-a petrecut însă în România Mare ? Și aici, ca și în Franța, victoria a fost prea scump plătită, de unde sentimentul de „prea-prea" (în literatură, vezi cei doi Petrești, vezi Rebreanu). Pe de altă parte, Vechiul Regat s-a arătat incapabil de a suporta mărirea familiei. Cunosc mai puțin erorile comise de „regățeni" în Transilvania, dar mi le imaginez : complexul de inferioritate transformat în superioritate (de unde imbecilitatea „Ardealul fără ardeleni" !). Dar dacă, în cazul Ardealului, „Țara" l-a tras în jos, deliberat sau inconștient mergînd pe calea „nivelării" (probabil același lucru s-a petrecut cu Bucovina germanizată), în cazul Basarabiei înapoiate, „Țara" nu a reușit să o ridice măcar pînă la nivelul ei. Adevărat : „nu erau cadre", în primul rînd, pentru că nu erau destule nici pentru Vechiul Regat ; apoi războiul măcinase o bună parte dintre ele. Și totuși... Poate că un cap politic luminat ar fi „smuls de la gura" regățenilor cîteva cadre capabile, pentru a le trimite în Basarabia total analfabe-

tizată și total dezorganizată. Or, cvasitotalitatea „fraților" români trimiși în Basarabia, în învățămînt, în administrație, în poliție, era constituită din incapabili, din lichele, din scursura Regatului, mai ales din „pedepsiți". Așa a devenit Basarabia Noua Caledonie românească. Perceptorul și popa, învățătorul și jandarmul (ca să rămînem „la bază", în mediul rural, preponderent) veneau în Basarabia, de regulă, din Oltenia, „desculți și cu o paporniță", iar în doi-trei-cinci ani deveneau mari proprietari, mari negocianți, mari trăgători de sfori în administrație. Basarabenii care nu erau filosemiți (dar nici antisemiți ca moldovenii sau bucovinenii) ajunseseră să spună că „*românii* iștia sunt mai răi ca jîdanii !" Constatare amară și gravă, în primul rînd, prin comparație ; în al doilea rînd, pentru că îi numeau *români* pe cei veniți cu promisiunea de a-i ajuta să iasă din întuneric și din mizerie, dar care nu făceau decît să-i jupoaie și să-i umilească („basarabean – cap de bou !", așa le spuneau localnicilor papornițarii).

Din această înfruntare colonizați-colonizatori a rezultat, cum era firesc, din partea basarabenilor neîncrederea în „români" (ei fiind nu basarabeni, ci : moldoveni !). Așa se explică faptul că țărani *români* basarabeni, supraviețuind din tată-n fiu printr-o cultură exclusiv orală (ca să fie românească), înfruntînd rusificarea prin toate mijloacele (vai, mai ales la armată, „la moscali"), după cîțiva ani de „românie", au scos de pe unde fuseseră aruncate portretele țarilor și le-au atîrnat pe pereți lîngă icoane – în locul portretului regelui Ferdinand, mai apoi al lui Carol...

Nu, nu era filorusism, cum îi acuzau „românii" (apoi de „bolșevism", la care voi reveni), ci tristețea de a constata că frații se purtau mai rău decît străinii.

Cît despre bolșevismul basarabenilor... Între cele două războaie, se făcea o confuzie între agitatorii comuniști filosovietici (majoritatea fiind evrei, ucraineni, ruși) și basarabenii care nu aveau nici în clin nici în mînecă nici cu ideologia comunistă, nici cu filosovietismul (de altfel, ei, basarabenii, erau cel mai bine informați de ceea ce se petrecea dincolo de Nistru, prin fugari).

Și iată-ne din nou în iunie 1940 : basarabenii nu au putut înțelege niciodată pentru ce Armata nu a opus rezistență, de ce s-a lăsat umilită, insultată de agitatorii comuniști parașutați (atunci, în sensul figurat al termenului). Vasăzică, își spuneau ei, frații români ne-au jupuit cît au putut, cît a fost timpul de plăcinte, iar cînd a fost să fie război, ne-au părăsit rușilor, fără să schițeze nici o împotrivire.

Am auzit, mai tîrziu, pe un „românaș" judecîndu-ne cam așa : „În iunie '40, doar vreo cîteva mii s-au refugiat dincoace de Prut, trei sferturi dintre ei fiind de fapt originari din Vechiul Regat. Ceea ce

înseamnă că erau de acord cu regimul comunist și cu ocupația rusească, de aceea nu s-au refugiat !" Ce să mai spun ? Să-i explic boului că populația Basarabiei, în acel moment – 1940 – era eminamente rurală ? Că pe țăran cu greu îl convingi să-și părăsească pămîntul ? Că țăranul își spune : „Au trecut peste noi și tătarii și turcii și rușii (și românii !) – ce mai contează alții ? Cum vin, așa or să se ducă... Fiindcă apa trece, pietrele rămîn..." Că sovieticii s-au dovedit a fi mai răi decît turcii și tătarii la un loc – asta aveau să afle *după* ocupație : în '44, aveau să plece în refugiu și zeci de mii de familii de țărani – dar, desigur, „interlocutorul" meu (spun și eu așa) pe de o parte îi acuza pe basarabeni că prea puțini se refugiaseră și, în același timp, se plîngea că prea îi invadasem, pe ei, oltenii, noi, basarabenii, evident, bolșevizați, evident, colaboraționiști...

În închisoare avusesem conflicte asemănătoare. Basarabenii erau considerați „cozi de topor", fiindcă... fuseseră printre primii profesori de rusă ! Ceea ce este adevărat : unii dintre ei știau rusește. Dar acuzațiile nu se rezumau doar la atît : basarabenii „erau peste tot : în miliție, în Securitate, în administrație...". L-am somat pe acuzator să spună care anume dintre gardienii închisorii în care ne aflam era basarabean – și l-a numit pe un lipovean care nici măcar nu era din Basarabia, ci din Dobrogea ; l-am somat să-mi spună numele unui anchetator sau ofițer de Securitate basarabean – mi-a numit pe cîțiva care, chiar dacă vor fi fost basarabeni, erau evrei sau ucraineni. În virtutea acestui raționament, ar fi trebuit să-i numim, de pildă, „ardeleni" pe toți evreii și ungurii originari din Ardeal și care, într-adevăr, colonizaseră Securitatea și miliția. L-am somat, în continuare, să-mi spună numele unui singur mare ștab comunist. Mi i-a înșirat pe Kișinevski, pe Nikolski, pe Ana Pauker, pe Răutu... Nu a găsit nici un român basarabean – nu se găsea nici atunci, în anii '50, nu se va găsi nici acum, în anii '80. Iar dacă, între timp, au dispărut „alogenii" – evrei, unguri, ucraineni – s-au înmulțit (și nu doar ca număr, ci și ca forță destructivă) românașii noștri iubiți – și nu doar moldoveni (care, cică, slabi de caracter cum sunt...), ci și oltenași ; dar – mai ales – ardeleni...

România, ca unitate geografică și lingvistică, este ceea ce este, deci diferitele componente sunt doar regionale și conflictele nu sunt importante. Doar așa, în discuții și mai ales în bancuri se aruncă săgeți împotriva „celuilalt". Dar, ciudat, cum vine vorba de cei-care-au-făcut-rău, brusc acuzațiile cad în exclusivitate asupra celor „din altă parte" : un oltean, de pildă, nu ar accepta în ruptul capului că olteni de-ai lui au făcut porcării – și dacă îi enumeri cîțiva, să spunem începînd cu Guță Tătărăscu și sfîrșind cu Adrian Păunescu, îți va răspunde că „n-au făcut atît de rău ca moldovenii (sau ca ardele-

nii) – sau ca... bucureștenii" ! Și fiindcă suntem la olteni : sar ca arși, dacă, în glumă, vei spune că Ceaușescu este „oltean" – ca originar din județul Olt... Ca și cum bieții „olteni" (din județul Olt) ar purta vreo vină... Ca și cum porcăriile ar constitui monopolul unui anume grup – geografic, de obicei – iar „rectitudinea" (!) ar fi apanajul numai al lor... În acest caz, statisticile nu au ce căuta ; chiar dacă ar „spune" ceva, nu ar spune nimic : poți să fii un porc-de-câine, chiar dacă nu ești basarabean, și poți să fii curajos și drept, deși nu ai nici o legătură cu pandurii lui Tudor (de-o pildă). Și pentru că suntem la acest punct : se poate observa o anume „frecvență" care ține nu de „disponibilitate", ci de faptul că din acea zonă este originar un anume ștab care își recrutează oameni : așa a fost, o vreme, „clanul gălățenilor" în jurul lui Dej ; apoi „clanul buzoienilor" al lui Chivu Stoica. În „cultură" s-a semnalat cel al „ardelenilor", cu Brad, Dodu, Romul, Ghișe, Stroica, Titus Popovici etc.

Paris, 13 martie 1984

Las pentru altă ocazie regionalismul – care, în treacăt fie spus, nu constituie o problemă.

Mă întorc la intelighenția românească : Monica și Virgil m-au lăsat să înțeleg că atitudinea ei de astăzi nu este deloc nouă, deci cauzată de regimul comunist, ci e dezvoltarea unei porniri mai vechi. Dacă acesta este adevărul, atunci se poate vorbi de o circumscriere în spațiu a unei asemenea atitudini și, vrînd-nevrînd, ne întoarcem la Nenea Iancu. Și putem spune – de fapt, repeta – că el nu doar a criticat cu ferocitate (și cu geniu, desigur) o realitate la care nu subscria (un eufemism), ci a mușcat dintr-o atitudine care, probabil, fără să-și dea seama, era și a lui. Fiindcă Mitică este, mai ales : Iancu, iar miticismul este, în fapt, caragialismul.

Modernitatea, pentru epoca lui, era *și* neseriozitatea autorului, iar cei care i-au reproșat lipsa dimensiunii tragice nu se înșelau foarte (lăsăm la o parte *Năpasta*, artificială). Din cîte se știe despre omul Caragiale se poate alcătui portretul unui ins care, chiar atunci cînd era pus fața-n față cu tragicul, reacția lui... cădea în comic – vorbesc mai ales de crizele lui de mizantropie, de spaimele lui – care, cu toatele, nu ieșeau din... gulerul halbei (era să spun : țapului) cu bere.

Or, atitudinea „grecului" Caragiale nu era cu totul străină negrecilor contemporani din Vechiul Regat, mai precis din București, pe atunci capitala fiind nu doar capul, ci totalitatea țării.

Pentru că dacă zgîriem puțin portretul lui Marius Chicoș Rostogan, zugrăvit de Caragiale, dăm de o nedreptate : Nenea Iancu nu și-a bătut joc *doar* de un cara-ghioz de ardelean latinizant *à outrance*,

ci de o trăsătură a ardeleanului pe care el, regățeanul, o veștejea, poate din gelozie – și anume *seriozitatea*.

Și iată că factorii istorici au jucat un rol direct în structurarea unora (ca și a altora) : ardeleanul trăind atîta amar de timp într-o situație *tragică* – nerecunoașterea românilor ca națiune alcătuitoare a Transilvaniei, persecutat fără contenire, confruntat mereu cu situații nete (maghiarizare sau rămînere în stadiul de „nonexistență" ; catolicizare sau rămînere în analfabetism), s-a construit *serios*. Firește, privit de regățeanul mobil, aproximativ(ator), alert, ardeleanul apare greoi, lent, impermeabil la subtilități (deci la umor), cu un cuvînt : „neevoluat". De cealaltă parte (și a munților), iată-l pe regățean : grecizat (gurile rele spun : și țigănit), uns cu toate unsorile, pregătit să răspundă și celor mai grave întrebări cu o glumă (de obicei, proastă), avînd în rezervă șapte „răspunsuri" ocolite și ocolinde și ocolitoare (pînă la pierdere) ; avînd antrenament în materie de diversiune (trăncăneala), în fine, pregătit nu să-și învingă adversarul, ci doar să-l ridiculizeze.

Miștocăreala, deci. Este simptomatic : „atitudinea" care și azi primează la români (cu ardelenii, moldovenii, dobrogenii, chiar și bănățenii regățenizați) este desemnată cu un cuvînt de origine țigănească. Dar care mai are un înveliș : *mișto* înseamnă „frumos", „bun" ; la primul nivel : *a face mișto de cineva* (sau *a-l lua la mișto*) nu înseamnă, direct, „a-și bate joc de el", ci... aparent, „a-l vorbi de bine", „a-l lăuda"... Dar, în fond, *miștocăreala* înseamnă „a-și bate joc de cineva, prefăcîndu-se că îl laudă"... De ce atîtea precauții ?

Din nesiguranță ; din *neseriozitate* structurală. Și, firește, din *lașitate* : țiganul sau țigănitul nu are curajul să-și exprime opinia despre cineva sau ceva, direct, formulează în așa fel, încît să-și păstreze o portiță de retragere, în cazul în care... ar ieși cu șucăr (alt țigănism). Chiar exprimată în cuvinte nețigănești, miștocăreala păstrează demersul „pe două cărări". De pildă, și azi, dacă vrei să-i spui cuiva că e prost, îi spui : „Deșteptule !" ; dacă vrei să-i spui că e neputincios, incapabil, rău, îi spui : „Ești bun, domn'e ! Ești mare ! Ești tare !" – și, atenție, nu dintr-o... apucătură, propensiune poetică, denumind ceva prin contrariul, nu, ci pur și simplu din aceeași frică : pentru că dacă celălalt înțelege exact ce ai vrut să spui (că e prost), și se supără, tu să te aperi astfel : „Dar ce-am zis, domn'e ? Am zis că ești *deștept* !"

Chicoș Rostogan, cînd are ceva de spus, spune direct (și grosolan) : „Mă prostovane ! Lòză !" etc. Lui Nenea Iancu nu-i convine un asemenea limbaj neevoluat, de aceea își și bate joc de el. Moldoveanul, nu atît de grecizat-țigănizat ca regățeanul, dar și el... poet, cînd vrea să-l trateze pe interlocutor de prost, face o comparație (simpli-

fic) : „Ești deștept ca oaia", sau „prelungește" astfel : „Mai bine dormeai decît să deschizi gura"... Sau, într-adevăr, o poetică imagine vizuală : „Vii, de parcă te-ai duce !"

Trecînd la un alt scriitor, și el mare : la Marin Preda (care, vai, și el avea toate trăsăturile regățeanului, în general, ale lui Mitică în special, la care se adăuga acea specifică „șmecherie" curat-țărănească) ; așadar, Marin Preda scria undeva cum anume îi „învingea" pe toți băieții din satul lui un oarecare, care nu avea nici forță, nici știință, dar îi trîntea pe toți, totdeauna : în momentul de maximă tensiune a luptei (trîntei) – deci, decodific eu : de seriozitate – șmecherul acela... se bășea ! Asupra adversarului (serios) acționau atunci alte două forțe : prima – rîsetele spectatorilor ; umilința venind din partea șmecherului – care fura, strica, „bășea" seriozitatea luptei, a acțiunii.

Găsesc că acesta este unul dintre cele mai strălucite exemple care ilustrează, într-un prim moment, neseriozitatea, în al doilea (care este simultan) : lașitatea, care nu are nici măcar „curajul" de a se prezenta ca atare, ci simte nevoia unei deturnări.

Unii dintre români spun : „*Așa* am supraviețuit !"

Așa, cum ? Făcînd *mișto deturnat* ? *Bășind în momentul luptei* ?

Și oare... am supraviețuit ? Da, dar *cum* ?

Peste tot, la toate popoarele există o diferență de comportament, în funcție de vîrstă : cînd ești adolescent, tînăr, ești mult mai „inconștient", adică mai disponibil unor gesturi, fapte riscante. Se pare însă că la noi, românii, diferența este mai accentuată. Țin minte, pe cînd eram elev, la Sibiu : noi, o bună parte dintre adolescenți, eram gata să „urcăm" în munți, la partizani ; iar, de pildă, în „atacul" bisericii din Turnișor (de unde am furat munițiile pe care le-am găsit : capse numai, dar noi nu știam că depozitul depozitează doar atîta și ne-am riscat pielea, fiindcă biserica era păzită) ; apoi în Organizația Anticomunistă pe care am alcătuit-o și care nu a avut nici un fel de activitate, pentru că „cei mari" au refuzat să ne spună ce anume trebuia să facem (mai tîrziu, a trebuit să le mulțumim... că nu ne-au turnat) – prăpastia dintre noi și ceilalți era imensă. Și nu voi pune *numai* pe seama prudenței necesare faptul că „cei mari" nu ne-au acceptat propunerile (vagi) și nu ne-au sfătuit : le era frică, nu doar pentru că noi, copii, am fi putut trăncăni, deci deveni periculoși ; ci pentru că erau fricoși pur și simplu (voi reveni cîndva asupra „partizanilor" din Făgăraș).

Mai tîrziu, pe cînd eram student, devenisem, desigur, mai prudent (sau mai puțin imprudent), dar tot disponibil. Ei și ? Printre „ai mei", de la Fabrica de Poeți, am rămas singur ; și chiar dacă, pentru cîteva zile, am lărgit cercul – cînd a fost la o adică (în 1956), ceilalți

m-au rugat ca, „în caz de ceva", să nu le rostesc numele – iar ei au șters-o acasă, în provincie, „pînă se așează lucrurile". Iar după întoarcerea mea din închisoare, nu-și mai aminteau de nimic (poate chiar uitaseră, bieții de ei...). Mai tîrziu, în închisoare – aceeași prăpastie de vîrstă – ceea ce nu însemna deloc că tinerii erau în mod necesar și curajoși, oricum, în comparație cu adulții...

Și totuși, în închisoare... Am mai scris-o, am mai spus-o și nu cu ambiția de originalitate : în închisoare, unde oamenii sunt ceea ce sunt, adică total ne-liberi, sunt total liberi de a-și manifesta dorința de libertate. Poate pentru că nu mai au nimic de pierdut ; poate pentru că, în detenție, cu toții sunt egali, nimeni *nu are* ceva în plus față de altul, în afară de vîrstă, deci de rezistență fizică, deci de apropiere-de-moarte...

Șocantă, pentru mine, a fost perioada de domiciliu obligatoriu, în care oamenii „cîștigînd ceva", în mod diferențiat, s-au degradat. Știu că îi judec cu asprime, nedrept : și în d.o. eu eram încă tînăr, încă sănătos, neatins de tragediile lor „civile" : divorț, repudiere (sau doar teamă, din partea familiei, de a întreține relații cu „banditul"), dar acei ani de Bărăgan m-au pregătit, vai, pentru ceea ce mă aștepta în „libertate" : resemnare, frică, egoism, chiar ură-de-clasă.

Nu cred că în țările vecine, cunoscînd aceeași situație, lucrurile au fost, și sunt, sensibil diferite. Îi las însă în plata lor pe oamenii nu de rînd, dar pe cei care, oricum, nu făcuseră și nu aveau să facă parte din „intelighenție". Mă gîndesc însă la acei intelectuali subțiri care au traversat cumplitele încercări din detenție cu fruntea sus, dar care au capotat lamentabil, tragic în libertate.

Să încep cu prietenul meu, Ivasiuc ? Unii dintre cei care și ei l-au cunoscut, vor spune că Sașa fusese o lichea și înăuntru... Fusese, apoi nu mai fusese, apoi iarăși fusese și din nou nu, însă, totuși, ar trebui să se țină seama că, după ce, în timpul anchetei, a avut un comportament păgubitor pentru alții (paranoia lucrîndu-l, s-a lăudat cu „dimensiunile" organizației și a inventat „legături"), în perioada martie-noiembrie 1958, cît am fost bot în bot, în aceleași celule, Sașa s-a purtat admirabil. Și nu a avut doar o atitudine „demnă" (pasivă), ci una activă : a participat și el la greva foamei de pe Zarca Gherlei, l-a înfruntat și el pe Goiciu și pe politrucul ungur, apoi pe Istrate, pe frații Șomlea, iar în timpul răscoalei frontieriștilor nu s-a lăsat strivit de „regimul" impus. Ce se va fi întîmplat cu el după aceea, mai ales la lucru, în Deltă ? Unii presupun că acolo (la Periprava ?) a început să dea semne... îngrijorătoare. Ce va fi făcut, nu se știe. Oricum, faptul că a rămas în d.o. doar cîteva luni... după care a fost liberat... pe motive medicale, a pretins el (nu pretindea că e bolnav, chiar era, dar alții aflați pe pragul morții nu au fost liberați...). Ceea ce s-a mai

fic) : „Ești deștept ca oaia", sau „prelungește" astfel : „Mai bine dormeai decît să deschizi gura"... Sau, într-adevăr, o poetică imagine vizuală : „Vii, de parcă te-ai duce !"

Trecînd la un alt scriitor, și el mare : la Marin Preda (care, vai, și el avea toate trăsăturile regățeanului, în general, ale lui Mitică în special, la care se adăuga acea specifică „șmecherie" curat-țărănească) ; așadar, Marin Preda scria undeva cum anume îi „învingea" pe toți băieții din satul lui un oarecare, care nu avea nici forță, nici știință, dar îi trîntea pe toți, totdeauna : în momentul de maximă tensiune a luptei (trîntei) – deci, decodific eu : de seriozitate – șmecherul acela... se bășea ! Asupra adversarului (serios) acționau atunci alte două forțe : prima – rîsetele spectatorilor ; umilința venind din partea șmecherului – care fura, strica, „bășea" seriozitatea luptei, a acțiunii.

Găsesc că acesta este unul dintre cele mai strălucite exemple care ilustrează, într-un prim moment, neseriozitatea, în al doilea (care este simultan) : lașitatea, care nu are nici măcar „curajul" de a se prezenta ca atare, ci simte nevoia unei deturnări.

Unii dintre români spun : „*Așa* am supraviețuit !"

Așa, cum ? Făcînd *mișto deturnat* ? *Bășind în momentul luptei* ?

Și oare... am supraviețuit ? Da, dar *cum* ?

Peste tot, la toate popoarele există o diferență de comportament, în funcție de vîrstă : cînd ești adolescent, tînăr, ești mult mai „inconștient", adică mai disponibil unor gesturi, fapte riscante. Se pare însă că la noi, românii, diferența este mai accentuată. Țin minte, pe cînd eram elev, la Sibiu : noi, o bună parte dintre adolescenți, eram gata să „urcăm" în munți, la partizani ; iar, de pildă, în „atacul" bisericii din Turnișor (de unde am furat munițiile pe care le-am găsit : capse numai, dar noi nu știam că depozitul depozitează doar atîta și ne-am riscat pielea, fiindcă biserica era păzită) ; apoi în Organizația Anticomunistă pe care am alcătuit-o și care nu a avut nici un fel de activitate, pentru că „cei mari" au refuzat să ne spună ce anume trebuia să facem (mai tîrziu, a trebuit să le mulțumim... că nu ne-au turnat) – prăpastia dintre noi și ceilalți era imensă. Și nu voi pune *numai* pe seama prudenței necesare faptul că „cei mari" nu ne-au acceptat propunerile (vagi) și nu ne-au sfătuit : le era frică, nu doar pentru că noi, copii, am fi putut trăncăni, deci deveni periculoși ; ci pentru că erau fricoși pur și simplu (voi reveni cîndva asupra „partizanilor" din Făgăraș).

Mai tîrziu, pe cînd eram student, devenisem, desigur, mai prudent (sau mai puțin imprudent), dar tot disponibil. Ei și ? Printre „ai mei", de la Fabrica de Poeți, am rămas singur ; și chiar dacă, pentru cîteva zile, am lărgit cercul – cînd a fost la o adică (în 1956), ceilalți

m-au rugat ca, „în caz de ceva", să nu le rostesc numele – iar ei au șters-o acasă, în provincie, „pînă se așează lucrurile". Iar după întoarcerea mea din închisoare, nu-și mai aminteau de nimic (poate chiar uitaseră, bieții de ei...). Mai tîrziu, în închisoare – aceeași prăpastie de vîrstă – ceea ce nu însemna deloc că tinerii erau în mod necesar și curajoși, oricum, în comparație cu adulții...

Și totuși, în închisoare... Am mai scris-o, am mai spus-o și nu cu ambiția de originalitate : în închisoare, unde oamenii sunt ceea ce sunt, adică total ne-liberi, sunt total liberi de a-și manifesta dorința de libertate. Poate pentru că nu mai au nimic de pierdut ; poate pentru că, în detenție, cu toții sunt egali, nimeni *nu are* ceva în plus față de altul, în afară de vîrstă, deci de rezistență fizică, deci de apropiere-de-moarte...

Șocantă, pentru mine, a fost perioada de domiciliu obligatoriu, în care oamenii „cîștigînd ceva", în mod diferențiat, s-au degradat. Știu că îi judec cu asprime, nedrept : și în d.o. eu eram încă tînăr, încă sănătos, neatins de tragediile lor „civile" : divorț, repudiere (sau doar teamă, din partea familiei, de a întreține relații cu „banditul"), dar acei ani de Bărăgan m-au pregătit, vai, pentru ceea ce mă aștepta în „libertate" : resemnare, frică, egoism, chiar ură-de-clasă.

Nu cred că în țările vecine, cunoscînd aceeași situație, lucrurile au fost, și sunt, sensibil diferite. Îi las însă în plata lor pe oamenii nu de rînd, dar pe cei care, oricum, nu făcuseră și nu aveau să facă parte din „intelighenție". Mă gîndesc însă la acei intelectuali subțiri care au traversat cumplitele încercări din detenție cu fruntea sus, dar care au capotat lamentabil, tragic în libertate.

Să încep cu prietenul meu, Ivasiuc ? Unii dintre cei care și ei l-au cunoscut, vor spune că Sașa fusese o lichea și înăuntru... Fusese, apoi nu mai fusese, apoi iarăși fusese și din nou nu, însă, totuși, ar trebui să se țină seama că, după ce, în timpul anchetei, a avut un comportament păgubitor pentru alții (paranoia lucrîndu-l, s-a lăudat cu „dimensiunile" organizației și a inventat „legături"), în perioada martie-noiembrie 1958, cît am fost bot în bot, în aceleași celule, Sașa s-a purtat admirabil. Și nu a avut doar o atitudine „demnă" (pasivă), ci una activă : a participat și el la greva foamei de pe Zarca Gherlei, l-a înfruntat și el pe Goiciu și pe politrucul ungur, apoi pe Istrate, pe frații Șomlea, iar în timpul răscoalei frontieriștilor nu s-a lăsat strivit de „regimul" impus. Ce se va fi întîmplat cu el după aceea, mai ales la lucru, în Deltă ? Unii presupun că acolo (la Periprava ?) a început să dea semne... îngrijorătoare. Ce va fi făcut, nu se știe. Oricum, faptul că a rămas în d.o. doar cîteva luni... după care a fost liberat... pe motive medicale, a pretins el (nu pretindea că e bolnav, chiar era, dar alții aflați pe pragul morții nu au fost liberați...). Ceea ce s-a mai

întîmplat cu el, după liberarea propriu-zisă, nu mai merită să reamintesc : Ambasada Americană...

Mă gîndesc însă la oameni care nu au cunoscut salturile de comportament ale lui Ivasiuc și chiar dacă, o dată liberi, nu au făcut ceea ce a făcut el, tot au trădat menirea.

Balotă, de pildă. Colegul meu de celulă de la Jilava. Care, după opinia unanimă a foștilor deținuți, a avut o atitudine exemplară în detenție. Dar, o dată liber, a început să scrie și prea-mult și prea-despre-oricine, mai ales despre „ștabi". Virgil Ierunca spune că, de cînd se află în Occident (temporar, în principiu), Balotă s-a schimbat în bine... Bine-ar fi ! Numai că... „s-a schimbat" pentru că, nemaifiind la fața locului, nu mai poate scrie despre acea față a locului...

Adrian Marino. El nu a scris nimic compromițător. Da, dar „face" revista aflată sub conducerea lui Dumitru Popescu-Dumnezeu ; în colaborare cu Mihnea Gheorghiu. Și cu Madam' Zoe (altă creatură perfect românească). Și care, în ultima vreme, călătorește cam în cerc, în jurul *Europei libere* (n-am dat, astă toamnă, nas în nas cu el, în locuința lui Vlad Georgescu ?).

Caraion era deja caraionit înainte de a veni în Occident – se spune chiar că înainte de a învăța să scrie...

Devenise „normal" ca foștii deținuți politici să fie „prudenți". Dar chiar într-atîta ? Chiar atîția ? Chiar oameni care, în momentul de față sunt „pozitivi" (vorba cuiva...), au avut nu puține momente de... oboseală. Doinaș, de pildă. Chiar Alecu Paleologu. De Carandino ce să mai spun ? Aș spune numai bine, dacă nu ar fi acea „ezitare" de a-și pune pe hîrtie amintirile. De ce i-o mai fi frică lui Carandino ? Cu atît mai de regretat cu cît el este, probabil, singurul supraviețuitor de la Sighet.

Deși a făcut multă vîlvă (la care, după slabele-mi puteri, am contribuit și eu să o răspîndesc, aici), atitudinea „dîrză" a scriitorilor din ultimii doi-trei ani a început să se dezumfle. Încerc să fiu cît mai detașat, să nu mă implic, dar nu reușesc să nu constat că o atitudine corporatistă (ei spun : „de breaslă"), chiar dacă va salva sau va produce cîteva cărți bune, nu va influența, nu va produce și *o atitudine*. Firește, „cei buni" au băut în cinstea „victoriei", dar, vai, s-au cam grăbit. Ferindu-se ca de dracul de a „politiza", de a „ieși din cadrul intereselor profesionale", nu au făcut decît să repete, în altă tonalitate, atitudinea din, să zicem, '77. Atunci, „ceilalți" erau... întîmplător, eu, și și-au vărsat în capul meu și veninul și lăturile și propria-le lașitate. Acum pe Tudoran nu-l iau in seamă (foarte simplu : pretinzînd, ei, că Tudoran s-a izolat ! – bine întoarsă din condei, n-am ce spune !). Iar „ceilalți" au devenit „altceva", care nu-i interesează ;

care, nu-i așa, ar „coborî" arta în uliță ; ar deturna-o de la scopul ei cel sfînt și curat.

Provincialismul românesc devine și mai provincializat, prin scriitorii români : se garagarisesc cu marile fapte de arme din cîte o ședință în care l-au „atacat" pe cîte un candidat sigur la înlocuire din post ; își dau ghionți și își freacă mîinile, întrebînd în jur, din priviri, dacă „s-a prins lumea în legătură cu șopîrla ?". Ciudat, cei care, în scris, se exprimă aproape direct – vorbesc de cîteva romane apărute în ultimii ani – tac ; cei mai satisfăcuți de sine sunt ceilalți...

Pînă și Ileana Mălăncioiu are un anume fel de a... Ea contează ca cel mai violent dintre scriitori – la ședințe. Bineînțeles, nu trebuie ignorată „sărarea sufletului" în asemenea ocazii. Și, totuși, Ileana parcă ar privi printr-un ecran găurit ici-colo, care-i dă o parțială, chiar falsă, chiar deturnată optică :

Zice : Bălăiță e foarte pozitiv. O fi, dar cum Dumnezeu de nu se aflase la Paris de această „pozitivizare" a lui Bălăiță, cînd evenimentul cu pricina este precis situat cronologic – deci ar fi trebuit să-l cunoască și alții, care veniseră la Paris înaintea Ilenei M., dar care, la București, îl, totuși, prinseseră ? Trecem peste Jebeleanu – amorul ei o orbește. Dar este ceva și mai grav – și i-am spus-o : din volumul pe care ea l-a propus editurii, cenzura *i-a scos* o bună parte din poezii (cel puțin o treime). Zice : „Am acceptat, ca să le salvez pe celelalte". Am încercat să stabilim ce anume salvase (atît de prețios) și cu ce (mai puțin, poate, prețios, dar prea „direct"). Și am constatat – împreună, sper : că, în comparație cu poeziile sacrificate, cele „salvate" nu sunt neapărat mai bune ; că cele sacrificate, pe lîngă că nu erau atît de proaste – din contra, erau chiar foarte bune – nu aveau nimic „direct", cum zicea, încît să accepte, ea, autor, că ar fi „prea tari". În fine, principiul însuși de a ceda. „De ce ai cedat ?" o întreb. „Tu, Ileana Mălăncioiu, nu aveai dreptul să cedezi, pentru că tu «îți poți permite» să nu cedezi. Ce ți s-ar fi întîmplat, dacă nu ai fi acceptat suprimarea din volum a atîtor poezii ? Nimic. Ți le-ar fi publicat și pe acelea"... A încuviințat, cu jumătate de gură. Zice : „Ăsta-i jocul, cenzura trebuie să-și dovedească activitatea prin obținerea unor suprimări". Zic : „Și tu consimți la acest «joc». Tu, care ai greutatea – ca să nu mai vorbesc de datorie – de a obliga cenzura să dea înapoi !" A zis că da, într-un fel, am și eu dreptatea mea... I-am mai spus că această „cedare" este, de fapt, egoism din partea ei : ea, I.M., la anul sau peste șase luni, va putea să-și publice, în alt volum, poeziile refuzate acum. Însă ea, I.M., acceptînd „jocul" cenzurii, îl acceptă nu numai pentru ea – ci, vai, și pentru debutanții care nu au greutatea

ei și nu-și pot apăra cărțile – lor li se spune : „Dacă Ileana Mălăncioiu a acceptat..." A zis că da, poate că așa e...

Am avut impresia penibilă că monologhez.

Paris, 16 martie 1984

Aseară, sună telefonul : „Alo, tu ești Goma ?" „Eu", răspund. „Aici e Dumitru Furdui, mă cunoști ?" „Nu", zic. „Păi, dacă nu mă cunoști, de ce aia-a mă-tii mă vorbești de rău ? De ce le spui oamenilor să nu mă primească în casă ?" Sunt atît de surprins, încît nu mai am replică. În timp ce tot caut un „motiv" al înjurăturilor, înjurăturile și amenințările plouă : „Ticălos, jigodie, lepră, nulitate, porc etc." După ce el închide telefonul, ulcerat, eu mă întreb de unde pînă unde această... întîmplare. Într-adevăr, de curînd, cineva îmi vorbise despre actorul Furdui, dar cine ? Și eu ce spusesem ? A-ha, îmi amintesc : Boutmy. În urmă cu vreo săptămînă, îmi telefonase, aferat și oarecum poruncitor, și îmi spusese că Furdui ceruse azil politic și că „noi" trebuie să-l recomandăm la OFPRA, de urgență. La care eu îi răspunsesem că nu îl recomand pe Furdui, fiindcă nu pot trece peste porcăriile făcute în țară ; că îmi păstrez posibilitatea de a interveni pentru alții care, într-adevăr, vor avea nevoie de o intervenție și o vor merita. Iată ce spusesem și iată ce ajunsese la urechea lui Furdui, prin prietenul meu Boutmy... Că dinspre acolo vine : la un moment dat, înjurătorul mi-a zis : „Și mai ești (sau : pretinzi ?) că ești basarabean... așa și pe dincolo". Or, Boutmy invocase „originea" înjurătorului, ca să mă convingă să intervin...

În afară de nerușinarea unuia ca Furdui – admițînd prin absurd că aș fi spus ceea ce el pretinde că aș fi spus (anume că aș fi cerut „oamenilor" să nu-l primească în casă...), ceva cu adevărat grav : Boutmy și categoria lui.

Iată-l deci pe Boutmy, aureolat : el este martirul pușcăriei – arestat adolescent, a rămas închis ani lungi (și grei) și nu s-a lăsat înfrînt. Iese așa cum iese, dar ceea ce mă interesează acum : în ciuda exagerărilor inerente, este, totuși, un om cinstit. Dar iată că nu e suficient : nici să fi suferit îndelung, nici să nu se fi frînt acolo – ci, vai : *cum* anume, în ce stare a ieșit ; funcționează... Pentru că, din nefericire, funcționează rău ; fiindcă nu este la prima gafă : în urmă cu vreo lună de zile, Radina îi telefonează Monicăi, reproșîndu-i că... prea vorbește despre mine numai ca „om de atitudine", dar... neagă calitățile de scriitor... De unde pînă unde ? îl întreabă Monica, de unde a scos asta ? La care Radina răspunde că știe el „de la un prieten comun", cu care tocmai vorbise și care, înainte, vorbise cu ea, cu

Monica... Or, „prietenul comun" (al lui Radina și al Monicăi !) era... Boutmy. Cu care vorbise în prezența mea...

Și acum, același Boutmy îi spune lui Furdui altă trăsnaie...

Necazul este că Boutmy, inventînd, nu a făcut-o din dorință de a provoca zîzanie (sper). Ci „doar așa"... Ei, uite că acest „doar așa" devine îngrijorător.

Pentru că asta înseamnă că acești oameni sunt cu totul „stricați" de pușcărie. Că nu se mai poate face nimic normal cu ei, pentru că relațiile vor fi în permanență viciate de incapacitatea lor de a păstra un minimum de obiectivitate.

Privesc în jur și privesc în oglindă – și mă înfior : ce am devenit ? Ce au reușit, totuși, să facă din noi ? Ce au făcut din cei care trec, și pe bună dreptate, printre „cei buni" ?

Fără speranța de a rezolva ceva, trebuie neapărat să organizăm o dezbatere despre nevroze, la noi, în lumea noastră – i-am și scris lui Vianu în acest sens.

Suntem cu toții atinși, suntem țăcăniți, săriți, smuciți. Suntem cu toții bolnavi, grav bolnavi, mai bolnavi decît occidentalii, care se plîng de *stress*. Ei bine, la noi e mult mai mult decît „agresiunea" mediului înconjurător, pentru că la noi este, de o parte *și* agresiunea aproapelui, dar *și* autoagresiunea (să admitem că se poate spune așa), ca urmare a unor îndelungate agresiuni.

Și atunci ce este de făcut cu un popor de nevrozați (ca să nu spun : nebuni) ? Admițînd că mîine, de pildă, România va fi liberă să se gospodărească după bunul ei plac, cum anume se vor gospodări indivizii care, timp de patru decenii, au avut timp să învețe să fie asistați social, iar de curînd (cam de vreo zece ani), chiar dacă ei nu-și dau seama, au nevoie de asistență... medicală, în sensul strict al termenului ?

Probabil, în societatea „capitalistă", comprimarea își găsește în violența pură o ocazie de decomprimare. Dar la noi este interzisă și o asemenea defulare. Reducînd aria sportului (care, mai ales prin cele violente, crea ocazia unor „scuipători"), reducînd și ocazia dansului (rockul), li se interzicea oamenilor un eșapatoriu... plăcut. În schimb, sunt trimiși la muncă, munca degradată de mult timp, marcată de inutilitate, de sisifism.

Paris, 19 martie 1984

Ne plîngem întruna că nu suntem cunoscuți, după merit, peste hotare, că occidentalii europeni confundă capitala României cu cea a Iugoslaviei sau a Ungariei (mai des cu cea a Bulgariei !), că nu ni se recunoaște, „în afară", nici valoarea noastră, ca români, nici lati-

nitatea, nici măcar contribuția noastră la cultura altor țări, de pildă Franța.

Bineînțeles că avem dreptate și, la o adică, am putea proba : în poezie, să spunem, un Eminescu, un Bacovia, un Barbu, un Blaga, un Arghezi ar putea figura cu cinste în Pantheonul literelor unor mari culturi, de ce nu în unul european ? Bineînțeles că, dacă ar exista un aparat de măsurat „arta", acești poeți români (și alții pe care nu i-am numit) ar putea să „intre" în capul listei...

Numai că nu suntem singurii în această situație. Și alte culturi rămîn în ghetto din cauza *limbii*. Și nu pentru că vîrfurile lor nu ar fi fost traduse în limbi de circulație, ci pentru că, în principiu, poezia nu poate fi tradusă. Încercările de pînă acum, dintre care unele meritorii, nu au reușit să dea decît o vagă idee de ceea ce este originalul. Luînd ca exemplu trecerea din română în franceză : singurul dintre poeții români numiți mai sus care ar putea fi transpus în franceză, fără să piardă atît cît pierd ceilalți, ar fi, cred, Bacovia. Iar dintre contemporani, să spunem Mazilescu. Însă și acest obstacol – limba – ar putea fi trecut cu mai puține pagube dacă în limba de sosire (de pildă, în franceză) ar exista nu doar un excelent cunoscător al românei (și al poeziei), nu doar un perfect stăpîn pe franceză, ci și un bun poet francez ; și încă : un poet-traducător care să aibă afinități cu poetul tradus. În sens invers, rezultatele au fost, și vor mai fi, mulțumitoare, iar motivele se cunosc : respectul celor mici față de mari ; frecventarea poeziei de tradus în limba de origine ; în fine, în ultimele decenii, bunii scriitori români care nu au nimerit în pușcărie (sau în groapa comună), ca să-și cîștige pîinea, au făcut traduceri.

Și, totuși... Chiar dacă traducerile *în* română din, de pildă, franceză, sunt de nu știu cîte ori mai bune decît cele *în* franceză (indiferent *din* care limbă), rezultatele, în poezie, sunt modeste. Pentru că, uite-așa, poezia nu se poate traduce.

În principiu, proza „trece" mai ușor. Aici însă, în materie de, să-i zicem, roman, există alte obstacole :

Primul ar fi : în ciuda faptului că romancierii români sunt la zi cu proza din afară, atunci cînd încearcă să fie la modă se vede de la o poștă că imită și, firește, palid. Al doilea ar fi... inversul primului : România fiind încă marcată de rural, cele mai importante succese – reale, dar în aria strict românească – nu pot trece decît în limbi și ele mici. Un Preda, cu ai săi *Moromeți*, nu poate fi primit în Franța (cea mai rurală dintre mari, dar numai din punct de vedere economic, nu și literar) ; ca să nu mai vorbim de Germania, care nici nu a avut mari romane „rurale" ; în engleză, pentru Anglia, nici vorbă ; în engleză, pentru America, nu, pentru că marii americani au „consumat", au „secat" totul (al lor).

Ciudat însă că francezii se dau în vînt după Ismail Kadare. Este adevărat, el nu scrie romane „țărănești" propriu-zise, dar nu trebuie uitat că un albanez este, prin definiție, încă-țăran. Atunci cum se explică succesul lui Kadare ?

Paris, 21 aprilie 1984

Dumnezeu mi-e martor : ieri, 20 aprilie, mă aflam într-o neobișnuită mie bună dispoziție.

În primul rînd, pentru că era o superbă zi însorită, așa cum numai la Paris poate fi (percepută) o zi cu soare ; în al doilea rînd, pentru că se nimerise să fie Vinerea Mare ; în al treilea rînd, pentru că venisem la întîlnirea cu Jean-Marie Benoist cu trei sferturi de oră mai devreme, ca să reperez un loc pentru librărie ; în al patrulea, pentru că îl găsisem, locul, în primele cinci minute : fosta librărie Maspero, în Place Paul Painlevé ; în al cincilea, pentru că-mi ziceam : „Acum, nu ne mai rămîne decît să cîștigăm la loterie cîteva milioane de franci noi : cumpărăm sau închiriem un local (fie și de 22 m.p., dacă nu ne putem întinde la măcar jumătate din Maspero), împreună cu Ion Condiescu fac «mobilierul» ; apoi, firma :

LIBRA

LIBRARIA ROMANA,

las' să se creadă că e romană (de la Roma) ; cei care vor intra, vor afla că este română (de la România), vom avea, în sfîrșit, un *loc* sub soarele Parisului, cu cărțile noastre... romane... printre care, de ce nu ? ale lui Ionesco, ale lui Cioran, ale lui Eliade, ale lui Istrati, Lupasco, Vintilă Horia, Cazaban, ale dadaiștilor, suprarealiștilor, ale Annei de Noailles, ale Marthei Bibesco, ale... eventual, mele..."

Așadar, nu puteam fi într-o mai bună dispoziție. Întărită și de faptul că Jean-Marie nu întîrziase decît paisprezece minute, iar așteptarea mi-o folosisem din plin, privind, de pe trotuarul „Balzar"-ului, peste scuar, la albastrul librăriei foste Maspero, viitoare *Libra* (care va renunța cu bucurie la albastrul acela).

Intrasem, deci, la „Balzar", era multă lume, găsisem o masă liberă în stînga ușii ; a doua masă pe stînga, prima fiind ocupată de un bărbat de vreo 35 ani care mînca salată de cartofi cu heringi, citind o revistă.

M-am așezat lîngă „vecin", cu spatele spre stradă ; Jean-Marie vis-à-vis. Și am început să discutăm despre ale noastre : colocviul „Yalta", proiectul unei fundații (sau măcar al unui fond) menită să ajute, să încurajeze scriitori și texte *„din cealaltă parte a Europei"* (de la o vreme, refuzam să folosesc termenul : „Europa de Est" și ceream și interlocutorilor să renunțe la el), despre colocviul *european* de la

Veneția, inițiat și „legănat" la pieptu-i matern de Mammacciocchi... (Maria-Antonietta Macciocchi).

Cîte minute să fi dialogat cu Jean-Marie ? Zece ? Douăsprezece ? Oricum, abia începusem, cînd „vecinul" se scuză că se bagă în vorbă, dar se bagă :

– Îmi cer iertare că intervin, dar v-am auzit vorbind despre Europa de Est... Un aspect pe care nu-l înțeleg...

Credeam, speram, că va fi un singur „aspect" pe care vecinul meu nu-l înțelegea și că, după ce îi vom da un răspuns, satisfăcător sau nu, oricum răspuns, se va întoarce la salata lui de cartofi cu heringi. Însă el :

– Nu înțeleg cum se face că... acolo, în Europa de Est, în Balcani, naționalitățile continuă să se sfîșie între ele, să se urască, să se combată și, în același timp, ne cer nouă ajutorul sau măcar să le înțelegem problemele...

Din fericire, se adresase lui Jean-Marie, vreau să spun : pe el îl privise în timp ce vorbise. Dacă s-ar fi răsucit spre mine, aș fi uitat că era o zi cu soare, că „găsisem" loc de librărie, că îmi era bine cu Jean-Marie : l-aș fi trimis nu la plimbare, ci la bibliografie ! Dacă, într-adevăr, este doritor să înțeleagă „anumite aspecte", mai întîi să citească, să capete noțiunile elementare despre „Europa de Est" – el, francezul, el, europeanul !

Mi-am concentrat atenția asupra unei noi țigări aprinse de la cealaltă, abia începută, așteptînd, cu puțina înțelepciune cîștigată în cei șapte ani de exil, ca Jean-Marie să termine explicația, ca apoi să ne întoarcem la ale noastre.

Dar n-a fost să fie, cum spunem noi, românii. Analfabetismul „vecinului" era, inconștient, agresiv :

– Nu înțeleg cum se face... Spuneți că sunteți român, precizează el, răsucindu-se spre mine. Eu nu prea știu exact ce-i cu România, dar constat că vă plîngeți tot timpul că Occidentul nu vă ajută să vă eliberați, dar acolo, înăuntru, nu faceți nimica... Înseamnă că sunt popoare care, la urma urmei, nici nu merită să...

Văd roșu, înghit strîmb, dar Jean-Marie mi-a luat-o înainte : îi explică individului ceva, ceva în genul că nu-i vorba de merit sau de nemerit, istoria nu răsplătește și nu pedepsește totdeauna...

– Ia ascultă ! mă întorc spre „vecin". Dumneata ești francez-francez ?

– Bineînțeles, dar nu înțeleg...

– Constat că nu înțelegi, fiindcă nu ai ce anume înțelege, singur ai spus că nu prea știi exact ce-i cu România ! Dacă te-ai fi informat, ai fi aflat că românii au rezistat cu armele, împotriva sovieticilor, din

primele zile ale ocupației, adică din august 1944 și pînă în noiembrie 1956 – asta face, totuși doisprezece ani !

– N-am auzit, n-am citit nicăieri...

– Foarte rău ! Trebuia să te informezi, înainte de a arunca : „vă plîngeți că Occidentul nu vă ajută să vă eliberați, dar voi, acolo, nu faceți nimica". Cum îți permiți dumneata... ? à propos : cînd au început francezii să reziste, cu armele, împotriva ocupantului german ?

– Cum, cînd ?

– Mai precis : de cînd anume au început francezii rezistența ?

– Cum, de cînd ? se revoltă „vecinul".

– De la Stalingrad, oftează zîmbind Jean-Marie, cu un gest de scuză.

– Într-adevăr, de la Stalingrad, acceptă individul.

– Și cînd anume s-a încheiat încercuirea de la Stalingrad ? Nu știi, îți spun eu : la 3 februarie 1943...

– Ce legătură... ?

– Dar asta este „legătura" : ce au făcut francezii, între momentul armistițiului de la Compiègne, din 22 iunie 1940 și, repet, februarie 1943 ?

– Nu înțeleg...

– Au co-la-bo-rat..., face Jean-Marie, de astă dată oftînd fără zîmbet.

„Vecinul" înghite în sec și bolmojește ceva a încuviințare. Vrea să devieze discuția, să dialogheze cu Jean-Marie despre „anumite aspecte" ale colaborării. Dar nu-l las :

– O clipă, n-am terminat : ai spus că noi cerem ajutor Occidentului, cerem ajutor din afară.

– Da, așa am spus. Dacă un popor nu este în stare să se elibereze singur, dinăuntru...

– ...Ca de pildă francezii, în 1944, nu ? sar eu. Voi v-ați eliberat de ocupanții germani singuri-singurei ? *Comme des grands* ?

– Bineînțe...

– Cum, „bineînțeles", domnule ? strig eu. Dumneata ori nu știi istorie, ori nu vrei să știi ! Ați fi rămas ocupați pînă la Judecata de Apoi, dacă n-ar fi venit perfizii albioni și bădăranii de americani ! Ei au înroșit plajele voastre cu sîngele lor, de altfel nu a fost pentru întîia oară că americanii v-au scos din căcat, de păr...

– Ce vreți să spuneți ?

– Ceea ce noi, francezii, ne străduim să uităm, anume că și în timpul Primului Război, americanii ne-au... , răspunde în locul meu Jean-Marie.

– Într-adevăr, americanii au intrat în război, dar spre sfîrșit, cînd soarta războiului era pecetluită...

Eu ridic din umeri și mă întorc ostentativ la mîncarea mea. Și așa am pierdut prea mult timp cu un analfabet. Însă Jean-Marie continuă să stea de vorbă cu „vecinul" : îi spune că ei, francezii, nu numai că nu știu mare lucru, sau nimic, despre popoarele din... „cealaltă parte a Europei" (îi mulțumesc din privire), dar nu-și cunosc nici propria istorie.

Deși sunt decis să nu mai scot o vorbă, nu se poate : vecinul mai lansează cîteva gugumănii, așa că sunt silit să-l pun la punct, cu oarecare violență. La un moment dat îl întreb :

– De unde Dumnezeu scoți asemenea enormități ? Unde ai citit asemenea „informații" ?

În ciuda (sau poate tocmai din pricina) agresivității mele, „vecinul" nu răspunde. Se scuză că ne-a deranjat, ne salută și pleacă.

Respir ușurat. Dar nu numai pentru că individul, plecînd, ne-a lăsat în pace – nici vorbă să mai putem continua, Jean-Marie are o altă întîlnire peste o jumătate de oră...

– Nu fi supărat, n-ai pierdut timpul, spune Jean-Marie. Ai alfabetizat un occidental.

– Crezi că a înțeles ceva ? Dar nu știa nimic, absolut nimic !

– L-ai zdruncinat. Sunt convins că de aici s-a dus ață la prima librărie, să-și cumpere cărți despre România...

Încerc să schimb vorba, dar Jean-Marie :

– Chiar dacă în momentul de față scrii cel-mai-bun-roman... Pune-l deoparte și scrie cartea *asta*.

Îi atrag atenția că e în întîrziere, ne promitem o întîlnire „adevărată" în săptămîna care vine și ne despărțim. Eu fiind cel grăbit. Atît de grăbit, încît dau ocol scuarului Paul Painlevé, unu și încă jumătate, mă asigur că Jean-Marie nu se mai află prin preajmă și mă opresc în fața librăriei foste Maspero.

Eh, dacă am cîștiga la loterie. Cîteva bune milioane, ca să se poată închiria un local pe-aici, prin Cartierul Latin. O librărie specializată în România n-o poți deschide oriunde, fiindcă „specialitatea" ei nu va atrage cititorii-cumpărătorii, obligîndu-i să facă un drum special. România nu cheamă, ea trebuie să iasă în calea trecătorilor, a plimbăreților, a turiștilor de-o zi sau de cîte o oră. O librărie românească ori o plasezi aici, la bătaia-peștelui, ori n-o mai deschizi deloc, o chițimie de patru metri pe patru aici, în Cartierul Latin, *face* mult mai mult decît douăzeci pe douăzeci de metri undeva, la periferie sau chiar în inima unui cartier mărginaș, ca de pildă al XIX-lea arondisment. Am spus : cîteva milioane de franci, nu pentru investiții, ci pentru pierderi, pînă să-și facă un renume, un profil, pînă să fie ea

căutată, pentru anume cărți, anume periodice (și, de ce nu : pentru un anume aer), va trece timp, vor „trece" și bani...

Eh, dacă am cîștiga la loterie... O dată locul găsit, am amenaja localul nu doar pentru librărie, ci și pentru expoziție. Am imagina cu Ion un anume mobilier care să suprime total rafturile, deci să lase pereții degajați, cărțile fiind etalate pe blatul înclinat al unor mese-dulapuri-pupitre (adînci de vreo 60 cm, înalte de vreo 90) și depozitate în chiar pupitrele care vor cuprinde trei nivele, cel mai de jos pentru cărți-albume de pînă la 38 cm „înălțime". Bineînțeles, dimensiunile mobilierului și dispunerea lui vor fi în funcție de dimensiunile și de forma localului. Dacă ziceam că este dreptunghiular, prelung, dacă ușa se află în centrul laturii mici, atunci un culoar central, lat de cel puțin 1,10 m (ideal ar fi de 1,50), flancat de două duble rînduri de „pupitre" aflate față-n față ; alte două culoare laterale – o lărgime de 1,10 va fi acceptabilă – iar pe lîngă fiecare perete lateral, același rînd de „pupitre". O clipă, n-am terminat : cele două rînduri de „pupitre" care limitează culoarul central, fiind duble, adică alcătuite din pupitre față-n față (privite dinspre stradă, vor da impresia unui acoperiș cu două ape...), vor „îmbrățișa" între „apele" lor două plantații de bare de metal, bine fixate în pardosea și în tavan, unite între ele (verticalele) pe orizontală cu altele, pe glisiere. Această „rețea" (de fapt, două) va constitui simeze – în cazul unor tablouri de dimensiuni egale, acestea se pot expune... spate-n spate. Firește, pereții laterali vor fi, cu precădere, folosiți pentru expunere. În capetele culoarelor s-ar putea planta sculpturi – mă întreb dacă nu cumva șirurile de pupitre de pe lîngă pereți pot fi „întrerupte", ca să găzduiască (pe socluri) sculpturi. Sau, la nevoie, suprimate (pupitrele). Iluminarea exponatelor va fi mult facilitată de înseși „simezele", în afară de, eventual, alte grinzi în tavan.

Dacă ziceam că ușa este centrală, atunci vor fi două vitrine. Una dintre ele va fi folosită pentru etalarea noutăților (sau a... eternităților...) ; cealaltă pentru... „periodice", nu vorbesc de publicații, ci de... manifestații : de-o pildă, se vor organiza „săptămîni" (sau luni sau chenzine) Cutare, să zicem : Ionesco. Vor fi cărțile lui în jurul – sau pe lîngă – portretul autorului, portret care numai în cazuri de „sărăcie" va fi fotografic. Ideal ar fi ca expoziția plastică din acel moment să aibă o oarecare legătură cu autorul prezentat ; dacă nu, se va recurge la un artificiu ; bine ar fi ca portretul autorului (de cărți) să fie zugrăvit sau modelat de un artist „de-al casei" – publicitate reciprocă. Sau : unul și același pictor sau sculptor portretizează pe toți scriitorii care vor avea „săptămîna" (sau luna). Bineînțeles, aceste „săptămîni" vor fi, mai întîi, anunțate ; pregătite (cu presa, nu este chiar atît de greu) ; susținute – atît în momentul „festiv", al semnă-

turilor, cu un cocktail, cu o conferință de presă etc., cît și după acest eveniment – cu tăieturile din presă, ecourile, etalate și ele într-un colț al vitrinei (sau chiar în față !), cît și prin *buletinul* librăriei, absolut necesar.

Latura plastică : nu doar expoziții periodice, ci (în anume locuri din librărie, dar vizibile), piese... stabile (ideal ar fi să fie proprietate a librăriei, dacă nu, atunci împrumutate). În măsura în care lucrurile ar merge bine (vreau să spun : reputația librăriei s-ar consolida), în funcție de înțelegerile cu artiștii, o parte dintre exponate s-ar putea vinde și după încheierea expoziției propriu-zise.

Evident, mariajul librărie-expoziție poate dăuna comerțului (să zicem : cineva are intenția să cumpere o carte, însă în „librărie" este un vernisaj, deci renunță). Ei și ? Deviza nu trebuie să fie cîștigul ci, dacă se poate, echilibrul : să nu se înregistreze pierderi insuportabile. Desigur, pentru găsirea unui asemenea echilibru, este nevoie de experiență (adică de bani pierduți), dar și asta se poate cîștiga (zic eu...).

În legătură cu partea plastică : în preajma Paștelor, o expoziție de ouă zugrăvite – tradițional, dar și modern ; nu-mi dau seama însă dacă o eventuală expoziție de măști ar avea vreun rost, deși adepți-expozanți poate că ar fi.

Însă „talpa" librăriei ar fi editura.

Ar porni așa cum se pornește, cu două-trei cărți pe an. Roman, poezie, eseu, istorie, filozofie. În tiraje de 1 000 de exemplare, cel mult – nu văd un interes mai „mare" de atît printre cititorii de limbă română. Firește, și mărturii, dar pe alese. De altfel, pentru așa ceva există alte edituri românești. *Libra* trebuie să-și facă și păstreze o anume ținută.

Dintre inițiative : o *Istorie a Românilor*. Cum Dumnezeu să pretindem străinilor să ne cunoască, dacă noi înșine nu ne cunoaștem ? O *Istorie a literaturii române* – aceeași situație.

Acestea ar putea fi comandate – dacă pentru istorie mă gîndesc la Matei Cazacu, nu știu la cine anume să mă gîndesc în privința literaturii. Știu că Negoițescu lucrează de mulți ani la așa ceva, însă dacă continuă așa cum a început-o, în urmă cu cincisprezece ani, în revista *Familia*... Nu ar strica o *Istorie a limbii române*. Pentru aceste *Istorii*, va trebui să se prevadă, în afara ediției originale, în română, și ediții în franceză, în germană, în engleză, în (Weverbergh de la Anvers n-ar zice ba) neerlandeză. Pentru germană, s-ar putea colabora cu Focke.

Dimitrievici a monopolizat literaturile slave. Ar trebui să fie, cît e posibil, imitat, în rest, să i se ia înainte cu, desigur, literatura română, eventual maghiară, de ce nu ? chiar cehă și slovacă, deși

aceștia din urmă au editurile lor, însă eu mă gîndesc și la o colaborare cu o bună editură franceză, de pildă cu Albin Michel, care dispune de o eficace rețea de distribuție. Cu A.M. s-ar putea scoate coeditări de cărți mai dificil de plasat printr-o singură oficină, ca *Libra*. Ca romane, am scoate, de pildă, în românește, prozele încă neînhățate de București ale lui Eliade ; cărțile lui Țepeneag ; romanul recent al lui Nedelcovici ; firește, unele dintre cărțile mele (firește, fiindcă, uite-așa !). Nu, nu cred că eventualele traduceri în română din Ionescu, Cioran, ar avea vreo șansă, cei care îi iubesc pe aceștia, îi iubesc în franceză.

La poezie nu mă mai opresc, nu cred că *Libra* va avea ocazia să publice poezie bună : poeții din țară, de bine-de rău, cu cîteva pene smulse, izbutesc să-și scoată volumele, iar cei care au plecat scriu din ce în ce mai puțin bine (dea Domnul să mă înșel). În schimb, am putea trage ediții comerciale (oare ?) din, de pildă, Eminescu, Blaga, Voiculescu, Bacovia (Arghezi, deocamdată, nu s-ar vinde printre români), foarte comerciale din Coșbuc, Alecsandri, Topârceanu, Bolintineanu. *Libra* ar iniția, pentru Franța, o ediție bilingvă Bacovia.

În proză s-ar reveni la Urmuz – Ionescu a tradus ceva – și la Cugler (o fi traductibil Apunake ?). În ceea ce îi privește pe suprarealiști, *Libra* s-ar mărgini să vîndă, în librărie, cărțile existente, fără alt special efort.

Îmi stă gîndul la Biblie. Mă tem că o ediție-pirat din Biblie ar fi stopată rapid de Institutul Biblic. Oricum, eu aș trage-o după cea de la București, din 1968 – eventual, umblîndu-i pe la ortografie...

Pentru români, dar și pentru francezi, o carte de bucate...

La urma urmei, eventualele venituri din librărie ar susține editura, mai ales acele cărți care nu ar găsi, pe moment, cumpărători.

Pentru editură, firește, un composer (dacă, într-un an-doi, va prinde carne și mai ales picioare ? ATUNCI ÎNCĂ unul). La început, un singur composerist (?) va face circa 30 de pagini (convenționale, de 2 000 de semne) pe zi. Ceva mai tîrziu (dacă mașina rezistă), i se mai adaugă jumătate de normă, ceea ce face 50 de pagini pe zi. În prima variantă, o carte de 300 de pagini se poate compune în două săptămîni (săptămînă de cinci zile, după regula francezilor), pe lună, deci, 600-700 de pagini. În a doua variantă (1 plus 1/2), fac 1 000 de pagini pe lună. Cred că cu 12 000 de pagini pe an, echivalentul a 24-30 de volume, intrăm deja în domeniul improbabilului – prea mult, prea mult. Însă am calculat astfel, gîndindu-mă la scoaterea unui maxim randament al composerului. Dacă însă prețul lui nu este strivitor (și ne obligă la galop), atunci 500 de pagini pe lună, 6 000 pe an este un ritm rezonabil (zece-cincisprezece cărți pe an).

Numai că o librărie *și* o editură fără un serviciu de expediție prin poștă... Desigur, există Hyperion, al lui Mămăligă, la început vom face apel la serviciile sale, însă, din al doilea an de existență, trebuie neapărat organizat și un asemenea serviciu. Închiriind un terminal, pentru fișier, cred că munca va fi ușurată.

În fine, o librărie-editură-expoziție fără un buletin... Neapărat un buletin bilingv, frumos editat, ingenios paginat-pliat. Firește, rolul de... permanent „buletin" îl vor juca ambalajele, mai ales sacul de plastic pe care cumpărătorul, purtîndu-l pe stradă, în metrou, în autobuz, îl va transforma în panou publicitar.

Iar dacă e bal, atunci bal să fie ! Într-un asemenea local se pot rezerva șase-opt-zece metri pătrați, cu cîteva scaune comode în jurul unei mese, pentru vizitatorii prieteni. Care ar putea să bea chiar și cîte o cafea...

27 august 1984

Începînd de azi, avem un nou domiciliu : 46, Av. Jean Moulin (asta-i soarta noastră : de la Stalingrad și Crimée și Jaurès, din 19-ème, am căzut, logic, tot în stînga – bine că n-am ajuns în Kremlin-Bicêtre)... În fapt, la 22 august a fost data cea mare : atunci am vizitat apartamentul, după semnarea unui precontract. Șocul (vizitei) a fost atît de puternic încît, în primul moment, am „constatat" doar două dormitoare. Pe culoar m-am întîlnit cu Ana – venea din partea opusă și zicea : „Numai două dormitoare..." Eu am confirmat (da, „numai două") și ne-am, ca să zic așa, încrucișat, schimbînd locurile. Peste un minut ne-am reîntîlnit în același loc, zăpăciți : „Două sau patru ?" „Două și cu două fac, totuși, patru !" Totuși.

Azi Ana a luat contractul și o cheie. La 1 septembrie începem mutatul.

Azi (27) am fost la Albin Michel (unde s-a mutat Morcrette, după desființarea departamentului de literatură străină de la Hachette) ; m-am propus cu două cărți. În vreo zece zile, rezultatul.

Joi, 30 august 1984

Bucuria cu apartamentul era *prea* mare : rușii de la *Internaționala Rezistenței* (în frunte cu Bukovski) au făcut ce-au făcut și m-au luxat. M-au, ca să spun brutal : dat afară din... banii americanilor.

Noi probleme : chiria. Are să trebuiască să fac jurnalistică în mod regulat (cu condiția să fiu acceptat – regulat). Și eu, care abia așteptam să mă aștern pe cărțile mele cele neterminate...

Miercuri, 3 octombrie 1984

Ieri cică aș fi împlinit 49 de ani.

Ne-am mutat cu totul în 9 septembrie. Eternii săritori : cei trei frați Herskovits ne-au cărușat. În 12 ne-am instalat telefonul – căldura nici azi, cu toate că imobilul e crud, zidurile, mai ales cele de beton, mustesc...

Necaz : Morcrette. Tîrîie-brîu. Promite, uită, trece peste. Drept care, adineauri, cînd am găsit două sute de franci rătăciți într-un sertar (puși bine, uitați cu program), am chiuit. De-aia !

Pentru *Europa liberă* încerc un ciclu de articole de cîte 10 minute fiecare. Ar fi în fiecare săptămînă (cît o ține). Am scris 7, am înregistrat 4.

Mîine, în 4 octombrie, la Frankfurt. Amicul Focke a scos *Piteștiul* în germană, sub titlul *Die Rote Messe*, editura lui chemîndu-se *Thule*. A tradus-tipărit și cartea Renatei Lesnik pe care o scosesem eu la Hachette, în franceză. Prieten, prieten dar am încercat să-l descurajez : să nu se bage în... editură, că pierde tot. El a zis că, după ce pierde tot, pune la loc – și uite : are ce să mai piardă. (...)

Așadar, am două cărți *de terminat*, Albin Michel îmi dă un avans cît să-mi pot plăti datoriile (cumplite), mai departe să mă descurc, cu ziua-de-ziuă... Avansul nu este pentru cărțile mele, ci pentru autorii (cu cărți cu tot) pe care-i aduc pe tavă, de la Hachette, din fosta-proiectata colecție : un premiu Nobel (Milosz), un academician francez (Ionesco), un Eliade, apoi : Patočka, Vaculik, Canetti (Cioran nu vrea să se joace cu mine în ruptul capului, singura dată cînd mi-a formulat un refuz cît de cît inteligibil – deși el... glumea – a zis că el nu vrea să aibă de a face cu „un réactionnaire" !).

Ei bine, reacționerul de mine ar avea un chef grozav să șadă la masa lui de brad și să-și vază de cărțile lui, iar atunci va fi mai diligent și cu jurnalul de față...

Mi-a slăbit vederea. La urma urmei, multe și de toate mi-au slăbit. O să văd cum am să mă port, dacă am să urc iar pe schele, cu artele-plastice-românești-exilate-la-Paris... Cum rolul meu în echipă este să dau cu bidineaua, ruloul pe mari suprafețe, vederea bună nu este neapărat necesară. (...)

Să nu uit, la întoarcere, să răsfoiesc „jurnalul american", cel cu coperte violete – am, acolo, un fel de idee pentru un fel de carte. Și poate vine și un sfert de idee pentru „montajul" *Gării* – trebuie să-i găsesc alt titlu.

Așadar : am 49 de ani – și o zi. Ar fi momentul să scriu, în sfîrșit, o carte !

Numai că o librărie *și* o editură fără un serviciu de expediție prin poștă... Desigur, există Hyperion, al lui Mămăligă, la începuturi vom face apel la serviciile sale, însă, din al doilea an de existență, trebuie neapărat organizat și un asemenea serviciu. Închiriind un terminal, pentru fișier, cred că munca va fi ușurată.

În fine, o librărie-editură-expoziție fără un buletin... Neapărat un buletin bilingv, frumos editat, ingenios paginat-pliat. Firește, rolul de... permanent „buletin" îl vor juca ambalajele, mai ales sacul de plastic pe care cumpărătorul, purtîndu-l pe stradă, în metrou, în autobuz, îl va transforma în panou publicitar.

Iar dacă e bal, atunci bal să fie ! Într-un asemenea local se pot rezerva șase-opt-zece metri pătrați, cu cîteva scaune comode în jurul unei mese, pentru vizitatorii prieteni. Care ar putea să bea chiar și cîte o cafea...

27 august 1984

Începînd de azi, avem un nou domiciliu : 46, Av. Jean Moulin (asta-i soarta noastră : de la Stalingrad și Crimée și Jaurès, din 19-ème, am căzut, logic, tot în stînga – bine că n-am ajuns în Kremlin-Bicêtre)... În fapt, la 22 august a fost data cea mare : atunci am vizitat apartamentul, după semnarea unui precontract. Șocul (vizitei) a fost atît de puternic încît, în primul moment, am „constatat" doar două dormitoare. Pe culoar m-am întîlnit cu Ana – venea din partea opusă și zicea : „Numai două dormitoare..." Eu am confirmat (da, „numai două") și ne-am, ca să zic așa, încrucișat, schimbînd locurile. Peste un minut ne-am reîntîlnit în același loc, zăpăciți : „Două sau patru ?" „Două și cu două fac, totuși, patru !" Totuși.

Azi Ana a luat contractul și o cheie. La 1 septembrie începem mutatul.

Azi (27) am fost la Albin Michel (unde s-a mutat Morcrette, după desființarea departamentului de literatură străină de la Hachette) ; m-am propus cu două cărți. În vreo zece zile, rezultatul.

Joi, 30 august 1984

Bucuria cu apartamentul era prea mare : rușii de la *Internaționala Rezistenței* (în frunte cu Bukovski) au făcut ce-au făcut și m-au luxat. M-au, ca să spun brutal : dat afară din... banii americanilor.

Noi probleme : chiria. Are să trebuiască să fac jurnalistică în mod regulat (cu condiția să fiu acceptat – regulat). Și eu, care abia așteptam să mă aștern pe cărțile mele cele neterminate...

Miercuri, 3 octombrie 1984

Ieri cică aș fi împlinit 49 de ani.

Ne-am mutat cu totul în 9 septembrie. Eternii săritori : cei trei frați Herskovits ne-au căruțat. În 12 ne-am instalat telefonul – căldura nici azi, cu toate că imobilul e crud, zidurile, mai ales cele de beton, mustesc...

Necaz : Morcrette. Tîrîie-brîu. Promite, uită, trece peste. Drept care, adineauri, cînd am găsit două sute de franci rătăciți într-un sertar (puși bine, uitați cu program), am chiuit. De-aia !

Pentru *Europa liberă* încerc un ciclu de articole de cîte 10 minute fiecare. Ar fi în fiecare săptămînă (cît o ține). Am scris 7, am înregistrat 4.

Mîine, în 4 octombrie, la Frankfurt. Amicul Focke a scos *Piteștiul* în germană, sub titlul *Die Rote Messe*, editura lui chemîndu-se *Thule*. A tradus-tipărit și cartea Renatei Lesnik pe care o scosesem eu la Hachette, în franceză. Prieten, prieten dar am încercat să-l descurajez : să nu se bage în... editură, că pierde tot. El a zis că, după ce pierde tot, pune la loc – și uite : are ce să mai piardă. (...)

Așadar, am două cărți *de terminat*, Albin Michel îmi dă un avans cît să-mi pot plăti datoriile (cumplite), mai departe să mă descurc, cu ziua-de-ziuă... Avansul nu este pentru cărțile mele, ci pentru autorii (cu cărți cu tot) pe care-i aduc pe tavă, de la Hachette, din fosta-proiectata colecție : un premiu Nobel (Milosz), un academician francez (Ionesco), un Eliade, apoi : Patočka, Vaculik, Canetti (Cioran nu vrea să se joace cu mine în ruptul capului, singura dată cînd mi-a formulat un refuz cît de cît inteligibil – deși el... glumea – a zis că el nu vrea să aibă de a face cu „un réactionnaire" !).

Ei bine, reacționerul de mine ar avea un chef grozav să șadă la masa lui de brad și să-și vază de cărțile lui, iar atunci va fi mai diligent și cu jurnalul de față...

Mi-a slăbit vederea. La urma urmei, multe și de toate mi-au slăbit. O să văd cum am să mă port, dacă am să urc iar pe schele, cu artele-plastice-românești-exilate-la-Paris... Cum rolul meu în echipă este să dau cu bidineaua, ruloul pe mari suprafețe, vederea bună nu este neapărat necesară. (...)

Să nu uit, la întoarcere, să răsfoiesc „jurnalul american", cel cu coperte violete – am, acolo, un fel de idee pentru un fel de carte. Și poate vine și un sfert de idee pentru „montajul" *Gării* – trebuie să-i găsesc alt titlu.

Așadar : am 49 de ani – și o zi. Ar fi momentul să scriu, în sfîrșit, o carte !

9 noiembrie 1984

Nimic bun pe lumea asta. Am abandonat iar femeile. Am retrecut la cartea cu frații : re-nu. Pentru moment mă lupt cu un articol pentru *Politique internationale*, cerut de Patrick Wajman.

Poate n-aș fi deschis jurnalul nici azi, dacă nu ar fi reizbucnit scandalul cu bombe plus otravă etc., de astă dată la Bonn. Monica – foarte excitată : „Vezi, vezi ? Ți-am spus eu !" Nu-mi spusese nimic, dar eu tot am... văzut. Și m-a pufnit rîsul. Monica s-a supărat, crezînd că rîd de ea. Am încercat să o conving că de mine rîd, ce altceva să fac cu mine ? Fac și eu ce pot !

16 noiembrie 1984

Rău-rău-rău, din ce în ce mai foarte rău : nu pot face nimic cu scrisul. Nu merge și pace ! Necazul : nici articole pentru *Europa liberă* nu sunt în stare să scriu, deși, conștiincios, mă pregătesc pentru fiecare „subiect", fac plan, ca un elev !

Azi mi-a venit fișa de plată de la ei : doar două treimi din tariful promis ! Să le fie de cap.

26 noiembrie 1984

Nu mă mai plîng de nimic. Ar trebui să mă plîng tot timpul, de toate, de mine mai întîi. Ceea ce ar fi plicticos la culme, chiar și pentru un jurnal, în principiu intim, dar scris cu „speranța" că odată și-odată tot va fi publicat... Așa suntem noi, vicioșii, masochiștii, exhibiționiștii.

Între timp am comis un capitolaș care ar constitui... precuvîntarea noii variante a cărții de amintiri, dar întretimpul a avut loc, hăt, demult, în urmă cu o săptămînă. De atunci m-am ținut de scris articole, pentru *E.l.* și *D.W.*, fără succes notabil, cît despre cel alimentar, rămîne de văzut, la plată (vreau să spun : atunci voi ști care articol a intrat și care ba).

Focke, la Tîrgul de Carte de la Frankfurt, din octombrie :

– Cum e posibil, domnule... ?

Deși nu seamănă nici de leac, Focke are același aer revoltat intelectualicește ca și Horia Popescu, atunci cînd *se* întreabă.

Horia, la Jilava, apoi la Lătești, în d.o., în cele mai... naturale împrejurări, de pildă : deținutul cutare era bătut sălbatic de un criminal ca gardianul Ungureanu (la Jilava) – desigur, era îngrozitor pentru bietul Cutare, chiar și pentru noi, cărora avea să ne vină rîndul (dacă nu ne fusese înainte...) ; Horia al nostru înghițea bastonul și *se* întreba, întrebîndu-ne, cu basul lui profund și revoltat :

– Dar cum e posibil, domnilor... ?

Cum ar veni : cum-e-posibil ca gardianul să-l bată pe un deținut de-al nostru (și cum !) ; cum-e-posibil să nu ne scoată la baie cu lunile, în timpul verii, la Jilava, pe Reduit ; cum-e-posibil ca securistul Livescu să-l urce în mașină pe Ștef Davidescu, să-l care pînă pe la Chioara, să-l dea jos, să-i spună : „Fugi – dacă te prind, te condamn pentru părăsire de domiciliu, după ce-ți trag o bătaie bună, ca la voi, la Pitești !" ? Desigur, Horia nu cerea un răspuns la întrebarea lui, ci solidaritate întru indignare.

Așa și Focke :

– Cum e posibil, domnule, ca *Europa liberă* să nu-ți dea o rubrică, o emisiune, măcar o colaborare regulată ? Pe de o parte, postul a trăit, în '77, pe spinarea dumitale, doar nu eu mi-am pus pielea la bătaie... ; după aceea, de cînd ai venit în Occident, riscînd să ți-i faci dușmani pe ziariști, ai apărat postul american, ai susținut că e independent, că e obiectiv, deci demn de încredere, nici vorbă de CIA, de război-rece...

La care eu :

– Da. Ei și ?

– Cum, ei-și, domnule ! ? se revoltă amicul. Dar e posibil ca *Europa* să angajeze, cu salariu, casă-masă, tot felul de colaboraționiști notorii, trecuți direct de la *Scînteia*, de la *Agerpres*, de la Televiziunea bucureșteană la *Europa liberă* și dumitale să nu-ți dea... măcar o colaborare ?

– E posibil, rîd eu (galben). Parcă n-ai ști care sunt criteriile după care americanii angajează slujbași la *Europa* : să nu fi făcut, în România, scandal ; să nu se fi manifestat, în România, ca... opozanți, necum ai lui Ceaușescu ! Ba chiar dintre foști activiști... Cică ăștia ar cunoaște... secrete de stat. Eu, nefericitul de mine, nu cunosc secrete de stat, ca să mă recruteze americanii. Și nu am fost *ascultător*, în România, ca să produc certificatul de... cumințenie dincoace : să promit că nu voi înjura comunismul – decît cu trei probe verificate ; că nu-l voi înjura pe Ceaușescu deloc-deloc, voi spune doar : „Dacă Ceaușescu ar avea cunoștință de cutare abuz..."

Focke a rămas cu indignarea, eu cu... nimica.

Să nu uit : la Tîrgul de Carte, l-am revăzut pe René Coeckelberghs și pe Gabriela Melinescu. Nu a mers editura la Stockholm (René scosese cîteva numere și dintr-o revistă – superbissimă ! – în traducere românească : *Scara lui Iacob*) și s-au mutat la Luzerna, aici scot cărți de artă, rare, de colecție. Mi s-au părut triști amîndoi. El buhăit, probabil bolnav de rinichi. Oricum, ne-am bucurat foarte, ne-am amenințat (pentru a cîta oară ?) că o să ne vedem, că o să ne scriem (ei n-au primit cărțile mele apărute în Franța – trimise la Stockholm).

La un moment dat, plimbîndu-ne printre standuri, cu Gabriela, am ajuns în zona standului Editurii Thule, a lui Focke. Eu, băiat binecrescut, îi prezint, dar ei se îmbrățișează ! Au fost colegi, dacă nu de an, la facultate, atunci de... cafeneaua Albina !

Uite-o, venind din plimbare pe la cărți, și pe Renata Lesnik. Eu, tot binecrescut, o prezint... De astă dată Gabriela n-a îmbrățișat-o pe Renata, i-a ținut mîinile în mîini și i-a zis, dulce, cu ochii mijiți :

– Dumneata ne-ai fost ghid, la Moscova... – și a zis cînd anume – cînd am fost cu un grup de scriitori...

– Da, da, da ! a făcut Renata și s-a prefăcut că o chemase cineva (n-o chemase nici dracul, dar altă soluție ca să șteargă putina n-a găsit).

Uite pe cine publicasem eu ! Pe cine luasem sub aripă, ca basarabeancă de-a mea ! Ba i-o băgasem pe gît și Anei, e drept, n-am făcut nici un efort... N-am descusut-o, ea ne-a spus, ne-a povestit cît a suferit, cît a fost persecutată... Singura ei „colaborare" a fost că a lucrat la radio, la secția maghiară, atît ! N-a suflat o vorbuliță că a mai fost și ghid Inturist... Și mă mai miram că, atunci cînd rușii de la *Internațională* au pus mînă de la mînă și... m-au dat afară (eram din cale-afară de european, după gustul lor !), Renata n-a suflat un cuvințel de apărare a mea, ba a dispărut, n-am mai văzut-o decît acum, cu prilejul apariției cărții ei la Focke (tot eu o pompasem – pardon de expresiune)...

Asta este : și basarabenii sunt români...

Înapoi, la ruși :

Mai știi : pînă și un Maximov va fi simțit „capcana", așa arătînd, în capul lui, prea-europenizarea Departamentului Europa condus de mine și prea-logicizarea statului *Internaționalei*, potrivit proiectului propus de Madame Deniau. Auzi ! Să existe o logică, o suită în gîndire și în acțiuni, dar asta este antirusism caracterizat ! Ce au zis rușii, după ce au citit (în traducere, desigur), proiectul de statut :

„Nouă să nu ne pună nimeni condiții !"

În clar : „Execuți ce mi se năzare mie, rus – cu banii americanilor (și ai francezilor) – și ce dacă altădată am spus altceva, acum spun ce spun : ori ești cu noi, rușii, ori *do svidania* !" La care eu le-am răspuns : Adio !

Acum îi citesc o carte – al II-lea volum al memoriilor lui romanțate (vorbesc de Maximov), cel care se ocupă de ceva în genul „cupei mîniei" – domnule, dar are lecturi biblice, analfabetul (le-a auzit, aluziile, la crîșmă, înainte de a cădea în comă etilică). O altă planetă. Cartea asta (și nu numai) e un fel de *Pîine albă* a lui Dumitru Mircea (cum ar veni : cartea-care-nu-există). Suprarealism-socialist în care s-a turnat un ulcior de abisalism-existențial : „Dar oare ce e viața ?

Și oare de ce se mai naște omul, dacă tot i-e dat să moară ?...", totul înotînd într-un ocean de votcă (ca să vezi de unde ni se trage nouă proza-lungă : nu de la Tolstoi, ci de la... Esenin ! Ba chiar/și/ de la Nichita), pe ale cărui valuri plutesc rămășițe de citate, care de care mai năuc și mai idiot (presupun că traducătorul a făcut și operă de cosmetizare).

Înotînd, ca în coșmar, în această carte, am avut „revelația" următoare : de ce Rusul iubește (ca nimeni altul) poezia ? Pen' că (adevărat, numai în românește, habar n-am cum devine în rusește) : *poezie* rimează cu *beție* ; iar cum Rusul este liric și atunci cînd nu posedă rime, nici ritm...

Asta înseamnă contaminare : așa au să pățească toți cei ce se vor atinge de Maximov : vor deveni (aproape) ca el : boi.

Altă revelațiune : de ce scriitorii ruși de azi, exilați, nu învață limba țării în care s-au stabilit ? Ba chiar, dacă știau din Rusia și frecventau acea limbă (Zinoviev știa nemțește – în Germania refuză să scoată un singur cuvînt ; Soljenițîn știa englezește – învățase la Șarașka – n-ar rosti un cuvînt, „american", să-l pici cu ceară) ? Cît despre Maximov : a venit în Franța de atîta amar de timp, n-a învățat nici măcar... caracterele latine, motiv pentru care nu călătorește cu metroul : dacă nu știe să citească panourile indicatoare...

Acum cîtva timp, Natalia Gorbanevskaia (o excepție, poate fiindcă e poetă ; te pomenești că o fi evreică, altfel cum se explică faptul că știe și poloneză și franceză ?) mi-a spus că pentru, mai cu seamă, prozatorul rus, o altă limbă decît rusa – mai ales în exil – este... dăunătoare ; că, pasămite, frecventarea altui „instrument" îl tulbură, îl face nestăpîn pe sine, deci pe limba maternă în care scrie (desigur : rusa...).

Așa o fi, dar eu nu cred. Dacă stăpînirea unei alte limbi decît cea în care scrii nu are un efect benefic, în nici un caz nu „bruiază" materna.

Mai demult dădeam explicația următoare :

Spre deosebire de *marii ruși* – rămînînd la proză, poezia lor fiind minoră, neevoluată (dar lirică !) – sovieticii *refuză* să frecventeze alte limbi, chiar dacă le știu, ori le știau, nu de teamă, ci din... conștiința forței rusești. Oricît de anticomunist ar fi Soljenițîn, nu se poate dezbăra de imperialismul sovieto-rus, cel care zice, chiar de nu zice în gura mare : „Eu să învăț (de pildă) franțuzește ? Ba franțujii să învețe rusește !" (în Franța).

Nu contează că iluștrii lor înaintași scriau foarte bine rusește, deși... scriau și franțuzește (Tolstoi, Turgheniev).

Fără să neg varianta de mai sus, mai adaug una (complementară).

Scriitorii ruși de azi din exil sunt, pe de o parte, de extracție cvasițărănească (spre deosebire de exilul „eroic" de după revoluția bolșevică) și ei își afirmă diferența și prin... refuzul de a frecventa limba franceză (excepție : evreii, ei încearcă și germana și engleza și franceza...), „atitudine" atingînd absurdul : doi dintre „disidenți" – Vadim Delonei și Andrei Amalrik – sunt... francezi de origine (și nu prea îndepărtată), pe Vadim chemîndu-l, în fapt : Delauney, iar Amalrik fiind un nume destul de frecvent în Bretania... Nici unul nu știe o singură boabă franțuzească, și nici n-a învățat în anii petrecuți în Franța.

Pe de altă parte, a aceluiași întreg, scriitorii ruși ieșiți în Occident în ultimii 20 de ani suferă de schizofrenie paranoică (sau de paranoia schizoidă, de nu m-ar auzi vreun psihiatru...). Sau și mai limpede – pentru mine : suferă simultan de un complex de superioritate și de un complex de inferioritate – din cauza acestui „conflict" interior, se rupe... rusul.

Cel de superioritate, firește, vine de-acasă (de unde vine și al românilor, numai că lor nu li se uită nimeni în gură, nimeni nu-i asigură : „Ce mari sunteți voi..." – rușii...) și li s-a umflat în Occident, unde americanii, franțujii, nemții, scandinavii, italienii nu mai contenesc cu osanalele la adresa *Rusului* ; cel de inferioritate – din confruntarea cu *realitatea* din Occident : aceasta depășește gradul de... acceptabilitate al Rusului (membru al celei de a doua puteri mondiale), de aceea „apărarea primitivului" : refuzul de a primi informații din afară altfel decît prin traducători (ruși) și altfel decît prin limba rusă. (...)

1986

Paris, 16 iulie 1986

Ora 13,45 : acum cîteva minute m-am întors. Așa cum plecasem și cum mă avertizase Ana, la plecare. Singura satisfacție : am economisit un tichet de metrou. Este pentru întîia oară – și am cincizeci și unu de ani (neîmpliniți) și nouă cărți publicate la Paris ; a zecea se află în curs de traducere, va apărea în primăvara lui '87 ; a unsprezecea, încă în manuscris (cinci sute de pagini) se afla în geantă ; se află și acum, în antreu. Credeam că această carte, a unsprezecea, este gata. Și *era* gata, cînd, la 12,30, am pus manuscrisul în geantă, pentru întîlnirea de la editură, de la orele 13 precis. Întîlnire fixată încă din 25 iunie. Adevărat, tot în acest an, 1986 ; adevărat, tot într-o miercuri, ceea ce face trei săptămîni. Nu chiar încheiate, în 25 iunie, întîlnirea la editură fusese la orele 17, or azi, 16 iulie (totuși, 1986), fusese fixată pentru orele 13. Se vede că 3 nu-mi poartă noroc : *trei* săptămîni, miercuri este *a treia* zi a săptămînii... Ei, dacă aș fi evreu – pentru ei, miercuri este a patra zi, ceea ce explică lipsa lor de... lipsă-de-șansă.

Ora 14,09 : am făcut o pauză. Cît să, la fereastră, trag cîteva guri de aer-curat, față cu Turnul Montparnasse. Dacă chestia cu „economisirea" tichetului de metrou nu mi-a făcut nici cald, nici rece (probabil pentru că, în chiar momentul economisirii, nu mă gîndeam la controlor, ci la Filip), ceastălaltă, cu trasul aerului-curat, m-a profund răscolit : cum de putusem, atîtea zile-săptămîni-ani-decenii, să trag în piept aer nu doar ne-curat, ci de-a dreptul... curățitor ? Atîta fum, atîta gudron, atîta nicotină (care face cancer, se știe ; ba nu : acum se știe că nu nicotina, ci gudronul face cancer ; ba nu : actul fumatului poate provoca un cancer mamar) ! Și atîția, atîția bani ! Ia să facem un calcul, mi-am zis, și am luat calculeta băiatului :

Vasăzică, tragem la tutun din vacanța-de-vară a lui '48 ; cu regularitate, din toamnă – oricum, de 38 de ani. Între '48 și '77 (cînd am plecat din România) am băut (calculeta zice) 3 000 de pachete, 60 000 țigări. Am dedus anii de închisoare, deci de „abstinență", dar tot am ars vreo 83 000 de lei. Bine-bine, ar spune editorul meu parizian, 83 000 – dar *lei* ; care nu au nici o valoare. Nu au aici, însă... ar fi avut, acolo, în România, mi-aș fi cumpărat chiar o *Dacia 1300* ; și mi-ar fi rămas și de ceva benzină, dar nu și de ceva țigări.

Calculeta mai zice că, din noiembrie '77, pînă..., pentru simplificare, să zicem : 14 iulie (1986), aș fi ars 75 000 de franci. Ce ar spune editorul meu parizian, dacă ar afla că am aruncat pe țigări o asemenea sumă – în franci francezi ? Ar zice : păcat ! Ar mai zice : dacă ai fi fumat, ca mine, pipă și dacă, în plus, ți-ai fi făcut de lucru cu pipa neaprinsă – e-hei ! E-hei, cîți franci-francezi ai fi avut acum ! E-hei, și n-ai fi venit, azi, 16 iulie 1986, la întîlnirea cu mine (cea fixată în 25 iunie), întîlnire la care eu n-am venit : pentru că bănuiam, știam ce vrei. Dar nu-ți puteam spune, în față : nu mai fuma atîta, domnule, că-ți ruinezi sănătatea ! Și nu numai atît, dar pur și simplu îți bați joc de francii-francezi !

Ora 15,11. E-hei, dacă întîlnirea ar fi fost fixată pentru 15,11... Aș fi evitat 3-ul (deși 5 plus 1 egal 6...), dar ar fi fost acel 11, care mi-a purtat noroc... Așa spun acum, ca să uit că, din 11 iulie (acest an, e drept)...

Ce spuneam la 14,09 ? A, da, că este foarte bun aerul-curat. Excelent, deși în Paris, deși în plin iulie ; tocmai pentru că suntem în plin iulie-la-Paris este curat-aerul : trei sferturi dintre parizieni au plecat în vacanță, luîndu-și cu ei și mașinile. Așa se explică. Mai neplăcut ar fi fost dacă acest 16 iulie ar fi căzut într-un 16 februarie ; sau chiar într-un 16 iunie, deși chiar în 25 iunie (cînd cu fixarea întîlnirii pentru azi, 16 iulie) aerul-curat al Parisului era de nerespirat ; din cauza ne-vacanțelor. Așa se explică. Așa se poate explica și faptul că, atunci, în 25 iunie, mai fumam încă : metoda mea de a neutraliza fumul de mașini. La drept vorbind, am fumat și după 25 iunie. Și după 1 iulie, deși plecaseră mașinile din Paris, iar aerul se curățase. Însă eu nu-mi dădusem seama că nu mai era nevoie de mine, cu țigara mea, ca să-l neutralizez pe cel al mașinilor. Care, cum am mai spus, plecaseră. Conținînd, mașinile, pe lîngă tați, și oarecari neveste, dar mai ales copii. Unii cam de vîrsta lui Filip, ba chiar cîțiva colegi de clasă, ce să mai vorbim de copiii din imobil, plecați cu toții, chiar dacă nu neapărat în mașini, o parte la munte, altă parte la mare – altfel, de ce pizda mă-sii a făcut Dumnezeu marea și muntele, dacă nu pentru bucuria copiilor ?

Ora 15,30. Nu sună. Telefonul. Nu sună editorul, să zică : dezolat, a trebuit să plec undeva, n-am putut să te decomandez, a fost o treabă foarte-foarte, cînd crezi că ești liber, săptămîna cealaltă, să dejunăm împreună, să mai stăm de vorbă ?...

Ora 15,31. Nu sună. Ca să zică : îmi pare foarte-foarte rău că nu am putut să fiu la editură, la ora 13, cum să facem ? Poți reveni ? Te aștept, din acest moment, cît e nevoie... Cum, nu poți veni ? Dar ce se întîmplă, necazuri cu sănătatea ? – atunci îngrijește-te și mai ales

nu fuma atîta. Cînd te simți mai bine, telefonează-mi, să fixăm o altă întîlnire, să dejunăm împreună...

Ora 15,33. Nu sună. Nu zice. Nu se va fi întors la editură, de la restaurantul unde dejunase cu altcineva, un alt autor. Poate după ora 16 : Bine, *mon cher*, dar n-ai venit, te-am așteptat... Cum, m-ai căutat la editură ? Dar rămăsese stabilit că ne întîlnim la restaurantul cutare, îl cunoști, doar am mai... Cum, n-am dejunat niciodată împreună ? Aș fi jurat că... Oricum, dacă ai fi întrebat la recepție, ți-ar fi spus unde obișnuiesc să iau dejunul cu autorii mei... A, ai întrebat și ți-a spus fata că nu știe unde sunt – fiindcă așa i-am spus eu să spună, credeam că ne întîlnim direct la restaurant și voiam să fim liniștiți, să discutăm despre ultimul dumitale roman...

Ora 15,42. Nu sună – dacă nu s-a întors încă la editură, doar n-o să-mi telefoneze de la restaurant, ori de pe drum, de la cabină publică.

Ora 15,43. Dacă ar suna, i-aș spune eu : știi că nu mai fumez ?

Ora 15,44. I-aș spune – orice ar spune el : știi că nu mai fumez ? Nu, nu i-aș spune : m-am lăsat de fumat, fiindcă nu e adevărat, adevărat fiind că nu-mai-fumez. Înțeleagă ce-o putea.

Ora 15,46. Nu sună. Și nici n-o să. A uitat. Sau și-a propus să nu-și mai ducă aminte.

Ora 15,47. Așa că nu are să sune.

Ora 15,48. Dacă aș fi băiat bun, i-aș lăsa o șansă : să mă sune.

Ora 15,49. Nu sunt băiat bun. Dacă nu mai fumez eu, nici el să nu-mi telefoneze. Așa că scot telefonul din priză – cu optsprezece secunde înainte de fix.

Acum e oră-fixă. Azi, 16 iulie 1986. La Paris.

1987

27 sau 28 (sau 29 ?) septembrie 1987

Ăsta, da, jurnal ! Dar nu este, așa că nu mă simt nici vinovat, nici mîndru.

Rezum acești 3 ani (totuși, ani ; oricum : trei !) :

„Cartea-cu-femei", cu care m-am tot lăudat că o scriu, că o dreg, s-a des... nu-știu-ce, după ce am comis vreo 3-4-5-600 de pagini. Nu din ea, dar pe lîngă, a ieșit *Bonifacia*. Slabă-slabă, din familia *Ușii...*, iubită de ta-su tocmai pentru că are hibe.

Apoi i-am ars romanul (să-i zic : romănoiul ?) cu titlul *Roman-intim* ; 800 de pagini – prima varianta, atenție ! Am tras în jug la ea un an întreg și, pentru întîia oară, mi-am dat seama că e ratată, *după* ce alții mi-au spus-o (Monica Lovinescu, Șerban Cristovici). Firește, nu m-am supărat pe ei că nu le-a plăcut, ci pe mine m-am mîniet ; pe mine m-a doborît rușinea, la pămînt : ce dracu' : m-am gagarisit, de nu-mi dau seama, eu, cînd o carte a mea nu e de scos în lume ?

Nu am aruncat-o de-tot, cum îmi fusese întîiul impuls, am aruncat-o „provizoriu", zicîndu-mi ca un bătrîn Harpagon ce sunt : „Am băgat atîta sudoare în ea, și s-o arunc ?"

Am reluat „Amintirile din copilărie", le-am rescris. A ieșit : *Din Calidor*.

Am fost atît de încîntat de traducerea lui Alain încît, după ce am citit ultimul șpalt, mi-am zis că... ce-ar fi să-i dau mai departe cu depănatul amintirilor-din-copilărie ? – doar la trăncănit mă pricep. M-am pornit în martie (18 martie 1987) și, după 40 de zile, ca la Potop, am dat gata „urmarea" : patru sute și ceva de pagini (acoperind perioada 1944, Gusu – 1952, Făgăraș, carevasăzică pînă la bacalaureat).

I-am dat-o numai lui Alain, tot zicînd eu : „N-a ieșit ; nu-mi pot povesti adolescența, și ce grozavă mi-a fost de-adevăratelea !" ; adăugînd că „probabil" ultima parte (chiar adolescența) „este rescriibilă".

Jale mare ! Lui Alain nu i-a plăcut deloc, găsind că va fi ea rescriibilă, dar... pe de-a-ntregul ! Mi-a căzut greu, cu toate că Alain nu făcuse decît să confirme temerea mea, de autor...

După o vară proastă-pustie, de deznădejde totală, am rescris din „urmare" perioada Gusu 1944 – Șeica Mare 1949. În momentul

de față sunt în tratative cu mine însumi : mă opresc aici (provizoriu) cu „urmarea" ?... urmînd să urmez-urmarea-următoare la următoarea ocaziune ? Și dacă da, cum scot la mal finalul acesta, al „următoarei" (scris de vreo cinci ori) ?

Și așa am ajuns la-zi ; la azi-septembrie-cît-o-fi-anul.

De fapt, am dezgropat caietul verde, cel cu *Jurnalul* (nu cel, ci cesta !), nu pentru mine ; pentru altcineva (acela). La urma urmei, tot pentru mine – ce nu facem noi, cînd vrem să fim altruiști : fim, prin... noi-înșine...

Am terminat de citit *Scene din romanul literaturii* de Lucian Raicu.

Nici o altă carte, cu atît mai puțin una scrisă de un și român, și contemporan, nu mi-a smuls exclamația (repetată la fiecare pagină) : *„Asta așea iè !"*, întovărășită de încuviințarea din căciulă. Nu cu ironie, din contra. Însă probabil dîndu-mi seama că eram de acord că pămîntul e rotund, mă ascundeam îndărătul parodierii Moromete-lui.

Acum, la o zi după ce am terminat-o, mă întreb : Raicu înșiră chestii de bun-simț și de larg-consum (cum să nu fii de acord cu ele ?) ? Ori înșiră lucruri care nu sunt nici atît de comune, nici atît de unanim acceptate, în care caz „Asta așea iè !" rămîne înde noi, cîți om fi, inițiații...

O altă constatare-exclamativă-geloziva-mîndră :

„Dom'le ! Cartea asta-i de parcă eu aș fi scris-o cu mîna mea !"

Fiindcă (doar trei excepții, nesemnificative) totul, dar totul este și pe gustul meu ; și pe... viața mea (hait ! cedez autolaudei). Fiind, totuși, vorba de literatură, toți scriitorii care-i plac lui Raicu îmi plac și mie ; cărțile, la fel. „Importanța lor în viața mea de cititor-scriitor" (citat din Raicu), la fel. Chiar și oamenii pe care eu nu-i cunosc îndeajuns (de pildă T. Mazilu) încearcă să mi se lipească... Ca să nu mai vorbesc de ideea-despre-literatură-și-literator. O asemenea „unitate de păreri" (ce spun eu : unitate ! confuzie, soro !) ar trebui să dea de gîndit...

Și, uite : nu-mi dă ! Uite-așa, că nu-mi ; și nu mă umilește defel că el (Raicu) a zis, înaintea mea, taman ce și cum aș fi zis eu (dacă m-ar fi stîrnit cineva la vorbă, dar vorba ceea : stîrnitul – la vorbă – e cum și-l face omul cu mîna lui)...

Stranie, reconfortantă senzația încercată după cartea lui Raicu. Și îmi zic (acum cînd notez în jurnalul meu trienal) : dacă una din cărțile mele ar produce aceeași (măcar) senzație de reconfort asupra unui singur om, aș fi fericit. Nu neapărat ca autor al acelei cărți, ca scriitor, ci ca... om-între-oameni (aici îl maimuțăresc amical pe Raicu, el „reabilitează" camilpetrescianismul realistsocialist). Și mai depar-

te : de ce nu *și* ca scriitor, fericirea mea că l-am reconfortat pe altul (nu mai continui, risc de derapaj necontrolat) ?

De unde această lipire, compatibilitate, „unitate de...", cum atît de tușant în șabloanele comuniste zice Raicu, om, de altfel, cu simțul adevărului și mai ales cu simțul limbii române ? Din carte reiese că Raicu nu s-a schimbat, deci „așa" era cînd ni se încrucișaseră drumurile pentru a doua oară, în România (întîia : la Institutul Eminescu, între 1954-56 ; a doua oară, la *România literară*, între 1968-72). Îl citeam (cred că citisem tot ce scrisese), el și Valeriu Cristea scriseseră primii (și ultimii !) despre *Camera de alături* ; apoi mi-a dat un referat de editură (știu de la el, nu l-am citit) pentru *Ostinato*. De asemeni, i-am dat să citească în manuscris *Ușa...*, *În Cerc*, dar nu *Gherla*, nu *Gardă inversă* ; poate pentru că, eu nemaifiind redactor la *Romlit*, nu ne mai întîlneam (zic și eu, simt nevoia să fiu băiat bun).

Ce știam eu despre Raicu : este cel mai fin „cititor de poezie", din generația noastră ; de proză... mai puțin, așa îl știam eu, contemporan al său. *Rebreanu* al lui nu mă făcuse praf (poate pentru că atunci cînd îl citisem nu eram rebreanofil...). Iar de discutat... din păcate (spun acum), nu am avut ocazia – la redacție discuția putea fi șuetă, nu discuție : la Casa Scriitorilor eu mă duceam rar, iar atunci nu nimeream totdeauna la aceeași masă, iar dacă da, atunci el, cu regularitate, se afla în stadiu avansat de... limbă groasă, iar biata Sonia îi păzea verticalitatea pe scaun ; la Mogoșoaia el se ducea frecvent (acolo i-a cunoscut bine, la un pahar, pe Mazilu, pe Mazilescu, pe Preda), însă eu am fost doar de două ori și atunci în treacăt. Vizite acasă nu ne-am făcut, vreau să spun : eu nici nu știam unde locuiește, el a trecut de două-trei ori, cu Mazilescu, pe la noi, pe Aleea Compozitorilor. Ultima oară ne-am văzut în România prin august 1977, la Mazilescu (ne mutase Securitatea într-un bloc din spatele celui al Poetului). Și cam atît.

Am locuit un an sub același acoperiș (1954-55), la Institutul de literatură, eu ca student-căminist, el ca absolvent al școlii, însă, neavînd locuință, și el adăpostit în cămin. Lucra într-o redacție (care ?), pe atunci însă nici vorbă să ne lipim : prea era mare diferența în toate...

(Am întrerupt, reiau – cu alt stilou :)

Prin 1983 s-a petrecut un fapt nemaipomenit, și nu doar pentru el, Raicu..., însă cum el era socotit ca un ins extrem de... prudent, ca să nu i se spună : fricos... : în călătorie încoace, cu Sonia, a acceptat să ne întîlnim pe teren neutru – la Monici – ba mai mult : a venit și la noi, pe rue d'Hautpoul ! În plină perioadă de... clandestinitate general(izat)ă la intelectualul român ! Dacă, înainte de 1980, călătorii în Occident aflați la Paris mă căutau și pe mine, după afacerea bombei (coletul exploziv) și mai ales după „afacerea Tănase", nu mai dădeau pe la ciumatul de mine. Băieți și fete, altfel talentați – dacă nu de-a dreptul geniali – în cazul în care aveau marea-îndrăzneală să-i viziteze pe Monici, puneau condiții : să nu fie cumva prin preajmă Goma (știau că locuiam alături) ; asta așa, fiindcă frica păzește... pașaportul (scriitorului). Unii dintre aceștia aveau nesimțirea să-mi transmită, prin Monici, după vizita lor terribil de clandestină, „sănătate și curaj" ; alții, mai bravi, transmiteau și explicația ne-venirii la mine : „Ce-i pasă lui Goma, el rămîne, dar eu mă-ntorc..." – iar Monicii, inocenți, îmi transmiteau mesajul *tale quale*...

Așadar, în acel... context (măcar tulbure, dacă nu de-a dreptul explozivo-otrăvitor), uite-l pe „fricosul" Raicu ! Întîlnindu-se cu mine (cu noi, fiind și Ana) fără precauții, la Monici ; venind la noi ziua-nămiaza mare, oameni buni ! Fără să se tîrască prin șanțuri, fără să se dea pe după tufe de soc (ca, în cele din urmă, să renunțe la o asemenea faptă de arme), cum a făcut Sorescu ; și Blandiana (nu ne cunoșteam din România, dar, la Monica fiind, ea a anunțat că vine și la mine)...

Cam tot pe-atunci, un alt fricos-legendar : Sami Damian (aflat într-o situație cu adevărat delicată : lector la Heidelberg, cu un statut pe care nu l-am aflat niciodată, oricum, întreținea relații cu Bucureștiul, atît cît să poată invita scriitori, să le înlesnească burse), a acceptat să se întîlnească cu mine... pe terasa unei cafenele din Piața Trocadero !

Desigur, vizita lui Raicu mi-a făcut *mie* plăcere (fiindcă ne-plăcere îmi făcuse intrarea în dulap a marelui pictor creștin și naționalist (și anticomunist !) Dumitrescu, cel care s-a dat, în fața Annettei Laborey, drept prieten al lui Goma, apoi, cînd pe coridor s-a auzit glasul aceluiași Goma (întîmplător, nu era chiar al meu), Bravul Sorin s-a speriat atît de tare, încît s-a vîrît în dulap ! (Or fi ei scriitorii români căcăcioși – dar să-i vezi pe plasticieni...)

O altă întîmplare : prin primăvară ('87), Dorin Tudoran îi scrisese lui Raicu aici, la Paris (sau scrisese altcuiva despre Raicu) ; în acea scrisoare exista o „întrebare" : „Ce, i-e frică să colaboreze la *Agora* ?" La care, se zice că ar fi zis Raicu : Tudoran nu are dreptul să-l ia astfel la rost ; la întrebări ; să formuleze astfel de acuzații, fiindcă (așa mi s-a relatat, eu făcînd pe surdul) singurul care ar avea acest „drept" ar fi Goma... Asta nu mi-a plăcut. Deloc.

Oricum, pînă acum vreo săptămînă, nu am dat față către față (de la vizita lui la noi, în 1983). Știam că „rămăsese" în Franța, aflasem de la Monica încă de la începutul anului. Sincer, așteptam să-mi dea un semn de viață (el cunoscîndu-mi telefonul, apoi eu fiind singurul dintre „literații" cu activitate anticomunistă care să figureze

în cartea de telefon) ; Monica îmi dăduse adresa lui dar, după expresia ei (conspirativă), era *topsicretă* ! Asta însemnînd că eu nu trebuie să-i scriu, să aștept să mă contacteze el... Am așteptat, am așteptat...

Cu două săptămîni în urmă, aflînd de la Monica Lovinescu : Raicu și Sonia urmează să meargă la studioul *Europei libere*, mi-am, ca să zic așa, exprimat dorința de a-i, în sfîrșit, întîlni ! Ce-a făcut Monicuța noastră națională ? Ce să facă :

Pe de o parte, pe mine m-a descurajat de a veni la *Europa* : ca să nu-l pun pe Raicu într-o „situație critică", fiindcă „așteaptă să-i iasă fratele, Duda"... ; pe de alta... i-a telefonat lui Raicu, anunțîndu-l de... pericol : Goma vine la *Europa*, atenție, să nu cumva să vină el, Raicu !

Și Raicu n-a venit. Deși avea treabă, de mare importanță pentru el (nu știu care, așa zicea Monica). Eu mă dusesem – cu un exemplar din *Calidor* dedicat prietenilor mei Lucian și Sonia... Ei însă nu veniseră... tocmai pentru că știau că eu am să fiu acolo... Băgați în boale fiind de Monica...

În cele din urmă, Monica și-a dat seama că a făcut una nefăcută (mai corect : de nefăcut), a dres busuiocul (cum ?) – iar urmarea a fost că, după vreo patru zile, mi-a telefonat el, Lucian...

Au venit la noi, ne-am bucurat și – vorba lui Popeck[1] : n-am mai vorbit...

(...)

2 octombrie 1987

Mă întrerup din lucru cît să notez, aici :

1. Am terminat volumul II de *Amintiri...* – 380 de pagini.

2. Fiind la Gallimard, pentru Raicu (Guilloux mi-a dat speranța că se va putea face ceva, dacă nu cu *Romanul literaturii*, atunci cu *Gogol*), am luat cîteva cărți, printre care *Finnegans Wake* de Joyce : *déjà-vu*, nu ? Ba da, ba da (că nici noi nu s'tem de ieri !), am comis și noi așa-cumva-cevașilea...

Drept pentru care am scos Dicționarul (*Alfabecedarul*) și-i trag la el.

Mă istovește și mă odihnește. Mă bucură chiar și nereușitele – dintre cuvinte.

8 noiembrie 1987

În legătură cu volumul III (îi zic așa deocamdată) :

– Adolescența, despre care eu cred, pretind că nu poate fi prinsă în cuvinte (de mine !) :

[1] Popeck – umorist evreu de origine română, un fel de Mircea Crișan, dar „rău".

Cine n-a fost adolescent ? Copil însă, numai eu...

– Raicu (în *Reflecții asupra spiritului creator*, p. 120) :

Tolstoi, în „biografie" spune : de la neființă la ființă – un abis ; de la ființă la conștiința de sine a copilului de 4-5 ani – o distanță extraordinară, iar de la aceasta (5 ani) la 75 – cît avea el, cînd scria – un singur pas...

– Raicu : „Permanența copilăriei, iată ce literatura uită adesea (p. 121). Cum uită și latura matură a copilăriei (care : adolescența ? – nota mea). Despărțirea maturității de copilărie nu e niciodată dusă pînă la capăt – numai în literatură" (?).

13 noiembrie 1987

Oarecare re-urcare a pantei :

Monica mi-a telefonat ieri, să-mi spună că a citit vreo 200 de pagini (din *Din gară*) ; și că mda ; da. Destul de da. Mai înainte Raicu îmi spusese cam același lucru. Apoi Sonia – citind mai pe îndelete – mi-a... povestit ea scene, personaje (dovadă că nu i-a displăcut cu totul).

Desigur, îmi face plăcere mda-ul exterior. Totuși, nu. Mi se pare că nu-urile și da-urile trebuie *altfel* spuse. Vreau să spun : în condiții normale. Vreau să mai spun : *ei* (cei care au citit textul) nu au nici o vină (!) că spun : *da* – cînd ar putea foarte bine spune *nu*, dar numai din pricina exilului sunt atît de indulgenți (și eu fac la fel).

În cazul de față, eu sunt de vină : fiindcă nu sunt într-o poziție de normalitate, ca să pot primi, normal, opiniile lor. De Raicu m-am dezobișnuit (în fapt, nu mă obișnuisem vreodată). Deși am plecat din România de 10 ani, plecasem din normalitatea presupusă cu vreo 5 ani mai înainte : în iunie 1972, cînd pornisem în prima călătorie încoace, în Occident. Cu toate că în 1973 mă întorsesem în România, nu mă întorsesem și în normalitatea... din '73 ; nici măcar în cea de la plecare... Știu de ce : de prin 1971 n-am mai dat textele „la citit, la prieteni" – n-am mai avut cui. Constant, m-a citit Ana. Iar aici, Monica Lovinescu. Cu Monica însă, oricît de sigur i-ar fi gustul în materie de proză, relațiile noastre sunt falsificate, viciate de la bun început ; iar faptul că în două-trei rînduri mi-a spus *nu* unor texte, unor variante (*Bonifacia*, *Roman-intim*, *Din gară*), nu m-a făcut mai încrezător : Monica Lovinescu judecă *altceva* (fiindcă : *altfel*). În același mod, Alain Paruit – din motive diferite, însă rezultatul (mesajul ajuns pînă la mine) este același. Ne-normal.

Spun aici, dar să nu ne audă nimeni : a început să-mi fie frică de... românii din România în trecere prin Paris.

Mi-e frică nu de cei bănuiți mai tari decît mine ori egali, ci de cei mult mai „slabi" : aceștia folosesc nu atît alte arme, cît altă logică.

Corespondențe. În sfîrșit, în această toamnă am constatat, cu bucurie nemărginită, că pot fi în... corespundere (mai curînd decît în corespondență) cu trei oameni : Raicu, Ileana Mălăncioiu, Gabriela Adameșteanu. Ceea ce nu înseamnă deloc (dar deloc !) că între noi ar fi numai armonie-cînt-voie-bună. Suntem de acord în multe privințe, dar în-rău suntem de acord în toate ! Ca să vezi cum e făcut omul ! Se simte apropiat de altul (în corespundere, deh !), mai ales pentru că nesuferă, detestă, urăște aceeași chestie, pe același chestiu (ziceam că există un masculindru).

Corespund (!), în privința unor oameni (Hăulică, Sorescu, Paler, Dimisianca, Blandiana, Manolescu – găsim că sunt oameni *falși*, cu excepția Dimisiancăi : ea fiind a-u-ten-ti-că !).

Cum Dumnezeu se va fi făcînd că Monicii tocmai pe aceștia îi au la inimă, îi țin pe palme și le dau dreptate totdeauna – mai ales cînd n-o au ?

Duminică, 29 noiembrie 1987

În însemnarea precedentă mă bucurasem peste poate („bucurie nemărginită" folosisem, ca într-o întîmpinare a Tovarășului) de corespundere... Din păcate n-a durat mult nemărginita.

Mai întîi : alaltăieri, 27 noiembrie, am început partea a III-a a *Amintirilor*, deocamdată fără titlu, îi zic : *III* sau : *Adolesc.*

Am pornit la drum după două eșecuri succesive : „materialul" (1949-1953) ar fi trebuit să intre în II. L-am scris dintr-un foc, în continuarea lui, între 20 și 28 aprilie (acest an, desigur) ; după ce am terminat totul, cel mai nesigur capitol acesta mi s-a părut a fi. L-am rescris în luna mai. Tot prost a ieșit, drept care l-am dat afară din II. Însă nu atît pentru că fusese scris (așa cum fusese scris), ci pentru că... ar fi păcat să nu „acopăr" acest segment de timp (al meu, și nu doar al meu), m-am apucat de treabă...

Cu o pre-mergere-scuză : „adolescența nu poate fi așternută pe hîrtie"... Bineînțeles, chestia are să dispară, cînd cartea va fi carte. Deocamdată las în starea în care se află cele cinci pagini introductive. Are să-mi fie un fel de... plan-schiță-de-lucru.

Calidorul : construit pe du-te-vino între acel trecut mitic (fatal, mitizat) și un prezent-prezent (după 50 de ani, adică în 1985). Al doilea volum a fost structurat linear din punct de vedere cronologic (cu excepția ultimei părți, „Să nu plîngi", zisă *din* gară, la mijlocul lunii mai 1949, *în* așteptarea liberării părinților).

Acesta, al III-lea : cred că am să-l arhitectur(iz)ez altfel : pe blocuri, pe hălci, pe felii. Nu... navetist ca I, nu ținînd-o ață, ca II, ci mai... calm (?), mai potolit, cu deplasări mai rare și mai neconsistente, dar constante ; ciocănite ; ritmate.

Aici „stratul istoric" este mai puțin agitat ; fără evenimente cruciale (pentru cititor, pentru povestitor). Însă *eveniment* : teroarea generalizată și (devenită) permanentă cu – efectele : „prudența", „vigilența" (denunțul). *Canalul* va plana peste această perioadă ; și *partizanii.*

„Istoria" mea : permanenta (și accelerata) mutare a părinților din sat în sat ; arestarea mea din '52 : căutarea unui alt liceu, „primirea" de la Sighișoara, tatonarea (tatei) la Brașov, în fine găsirea, la Făgăraș. Și moartea lui Stalin, cu speranțele legate de ea.

Materia adevărată va fi însă alcătuită din : lecturi („istoria" bibliotecii Astra), fete, sport, muzică. Pe fundalul apropiat (dar nu cel mai) al liceului, cu, mai ales la umanioare, teze-provizorii, scriitori (texte ale lor) colaboraționiși, profesori timorați, ori înspăimîntați, ori „înlocuitorii" incapabili ai arestaților. (...)

Mă întorc cu neplăcere la deziluzii :

Raicu : am scris în precedentele însemnări cu ce bucurie (în sensul primitiv al cuvîntului) l-am (re)găsit. Acum îmi dau seama : mai degrabă textele sale (cărțile publicate în România) decît pe el, omul. Din aceeași... bucurie, acum vreo lună l-am propus la Gallimard...

Iată însă că într-o singură zi (lunea trecută, probabil în 23 noiembrie), mi-a fost dat să încasez... trei picioare :

Primul : de cînd ne-am re-văzut, Raicu mă bate la cap, mă fute, mă toacă, încercînd să mă culpabilizeze à propos de Dimisianca : că de ce am susținut-o ? Că de ce am făcut din ea o Ana Ipătescu ? În zadar i-am zis că asemenea... păcate nu am, eu avusesem conflicte cu Geta Dimisianu din România, de pe cînd el, Raicu se pupa în bot cu ea (ba ne „exprimasem" și în public). Raicu nu ascultă ce spui tu, el monologhează. În cele din urmă, Sonia îl trage de mînă : „Dar tu n-auzi ce spune ?" Lucian trece fără clătinare la reproșuri : de ce nu-i spun Monicăi Lovinescu și lui Virgil Ierunca să nu mai facă asemenea erori : să-i susțină, să-i laude pe cei care nu merită – în frunte cu această Dimisiancă ?...

N-am fost niciodată purtător de mesaje, însă de astă dată, cum o prind pe Monica, cum o „atac". Evident, „răspunsul" Monicăi :

„Ești un pornit împotriva ei (a Dimisiancăi), știu eu, nu mai știu pentru ce, dar mi-a spus și Marie-France că o înjuri tot timpul pe biata fată..."

Cum ar veni : cad din lac în puț ! Monica revine : își aduce aminte că sunt „pornit" pe niște chestii „vechi", de pe timpul studenției... Eu rectific : recente.

„Care, și de unde le știi ?"

Eu le înșir – ca niciodată – și spun sursa (și mai ca niciodată) : Raicu, Adameșteanca... La care Monica : „Dar ei de ce nu-mi spun mie, direct, ce anume au cu Dimisianca și cu Paler și cu Manolescu și cu... ?"

A, da ? A, da ! Așa-mi trebuie, dacă „mediez" ! Monica continuă :

„Raicu nu ne-a spus niciodată nimic despre Geta – nici de bine, nici de rău. Nici acum doi-trei ani, nici acum, de cînd au rămas, și doar ne-am întîlnit de-atîtea ori, și fatal, a venit vorba și despre ea... Dar nu numai atît : de cînd Geta e în vizită la Paris, «frații Raicu», cum le zice Marie-France, sunt toată ziua bot în bot cu ea, cu Geta Dimisianu ! Cum adică sunt contra ei, cînd se plimbă de colo-colo împreună ? – și la noi au fost..."

Ce spuneam : așa-mi trebuie ! Ei cu plimbatul Getei, eu cu demascarea !

Al doilea (picior în cur, primit) : Hachette face un fel de „dicționar de scriitori". Pentru că responsabila (Lemarchand) și-a dat seama că ceea ce publicase *Libération* acum doi ani era o porcărie înșăilată de porcii de la ambasadă, mi se adresează, ca unui autor al casei... Accept să o ajut și, firesc, o anunț că voi lucra împreună cu „cel mai mare critic român, și el exilat : Raicu". Buuun.

Vorbesc cu Raicu la telefon, îi spun despre ce e vorba, se declară de acord. Revorbesc, de astă dată la noi acasă, de față fiind și Gabriela Adameșteanu. Raicu nu este doar de acord, ci e entuziast ! Luni 23 noiembrie îl întîlnesc la studioul *Europei libere* ; îl anunț că la orele 18 vine cucoana (Lemarchand) la mine, ca să facem o primă „ochire". Nu-i propun să vină și el, pentru că știu că trebuia să plece devreme cu trenul, în *banlieue,* dar îl asigur că am să-l țin la curent, fază cu fază, ca să ne consultăm... Raicu :

„Pe mine nu conta. Nu mai am timp, trebuie să-mi cîștig existența scriind pentru *Europa liberă...*"

N-am scos o vorbă. Am înghițit gălușca (în sec). Am făcut eu ce era de făcut (fișele bio-biblio a 18 scriitori – față de doar 8 propuși – o să vedem rezultatul), oricum, fără ajutorul absolut necesar al lui Raicu. Că el are altă treabă – aceea de a-și cîștiga existența, ca și cum alții nu și-o... cîștigă și în maniere mult mai puțin... nobile decît el, care scrie articole pentru *Europa liberă...*

Al treilea : mi-a cerut să-i dau manuscrisul *Gării.* I l-am dat. A telefonat, regulat, să-mi spună că „înaintează" și că îi place... L-am

rugat să marcheze cu creionul obiecțiile (profitabile mie, observațiile lui). A promis... Întîi mi-a dat o hîrtie pe care erau notate... doar paginile (cifre). N-am înțeles, nu m-am putut descurca – bine-bine, pagina era, dar ce anume din pagină... ? În fine, tot luni (23) îmi restituie manuscrisul, zicînd că mi-a semnalat, pe margine, observațiile. Stupoare ! Zigzag-uri verticale pe margine, însă din nici unul n-am înțeles mai mult decît din prima (cea cu paginile) ce anume îmi... comunica. Din cele vreo 30-40 de zigzaguri doar vreo trei ar putea fi interpretate ca... temeri-politice (deși hoțul cu un păcat, păgubașul cu restul...) ; vreo 5-6 par a fi simple neînțelegeri ale unor ardelenisme, basarabenisme și... evenimente politice, percepute ca... provocatoare de necazuri, deci de-temut.

Nu înțeleg și nu înțeleg : dacă asta este o manieră nouă (?) de a se fofila, de a nu da un răspuns limpede atunci cînd o carte nu-i place ; dacă (din contra !) îi place... Nu se înțelege. Sau cum am presupus de la bun început : Raicu nu este „obișnuit" cu spunerea pe șleau a opiniilor despre... comunism ; despre Securitate ; despre, în general, istoria noastră cea traficată, falsificată, nu doar de bolșevici și de ruși, ba și de noi înșine, calzii (mai bine : fierbinții) iubitori de țară... Oricum, impresia dominantă la Raicu : s-a speriat.

Dar nu mi-am venit eu în fire – din pricina sperieturii lui.

Cît despre Gabriela Adameșteanu... Tot în această perioadă, plictisindu-se la Paris, mi-a cerut să-i dau să citească ce-am scris în vremea din urmă. I-am dat tot *Din gară*[1]. Pînă la plecare a citit vreo 250 de pagini.

La Gabriela am înțeles obiecțiile, fiindcă ea le-a scris citeț pe marginea dactilogramei.

Dacă am înțeles *ce* spune, n-am înțeles (și nu pot accepta) *cum* spune.

Pentru mine, reacția lui Raicu – critic literar, unul dintre cei mai însemnați – și a Gabrielei (foarte bun romancier – am mai spus-o, am s-o mai spun) sunt *neașteptate* ; și, mai ales în privința, Gabrielei : *inadmisibile.*

Față cu manuscrisul (dactilograma, același lucru) unui prieten poți avea mai multe nuanțe în atitudine : fie îl iei în serios și te iei și pe tine în serios și spui ce anume crezi tu despre textul în chestie ; sau... atenuezi critica, din deferență față de autor, care de astă dată a scris o carte proastă. Or, ei nu mi-au spus direct și nu mi-au dat de înțeles, prin... evitare, că *Din gară* ar fi o carte foarte-proastă ; dar nici bună. Ei n-au vrut în nici un caz să-mi dea de înțeles, dar eu tot am înțeles : textul meu i-a băgat în boale ; pe amîndoi, chiar dacă „dife-

[1] A devenit *Arta refugii.*

renţiat" (probabil asta ţinînd de statutul... administrativ : Raicu rămîne – după lectură – aici, în exil, la adăpost de Mîna Revoluţiei ; Gabriela pleacă – după ce s-a maculat – acolo, în gura... Mîinii).

Dacă Raicu se exprimase (şi îmi comunicase impresiile) prin semne grafice..., Gabriela angajase cu mine un dialog dintre cele mai amicale – ca : „ce vorbeşti ! ?" ; „las-o moartă" ; „ei, nu !" ; „nici chiar aşa" ; „nu insista, te cred..." – asta cînd era în dispoziţie glumeaţă, însă cînd devenea serioasă : „nu !" ; „scoate !", „elimină !" – şi, în fine, semnele fără de care un bun cititor nu poate trăi : linii, zigzaguri (o modă recentă, în România !), semne ale întrebării, ale exclamării...

Doamne-Dumnezeule ! Ce-ai făcut din scriitorul român ? !

Inutil să spun, aici, că nu era în chestie vanitatea mea de autor – mai ales că şi Raicu şi Gabriela mă cunosc de multă vreme şi cunosc şi acest „amănunt" : criticile (literare), oricît de severe, dacă nu-mi fac plăcere (cui i-ar face ?), nici nu le iau prost ; nu cred că dacă X spune despre cutare carte a mea că e proastă, *mă neagă* pe mine, în totalitate. Şi atunci ? Ce se întîmplase *între timp* cu colegii mei, cu prietenii mei scriitorii ?

Îi tot dau tîrcoale răspunsului, nu-mi vine să-l rostesc – ca să nu care cumva să menesc...

Se pare (se observă precauţia) că am avut dreptate cînd am zis, cînd am scris – încă de pe cînd eram acolo, printre ei, „în miezul evenimentelor" :

a. dacă scriitorii – mai cu seamă cei tineri – acceptă fără să crîcnească, fără să opună rezistenţă, atunci „tezele" lui Ceauşescu din 1971 au să se prefacă în *legi* ;

b. dacă scriitorii – mai cu seamă cei tineri – acceptă fără să crîcnească, fără să opună rezistenţă, tezele lui Ceauşescu din 1977 (de la Congresul scriitorilor), anume : „desfiinţarea cenzurii-care-nu-există-la-noi"... şi mai ales *transferarea* pe umerii redactorilor de reviste şi de edituri – în general, scriitori ei înşişi (şi dintre cei mai buni) – a *sarcinii de a cenzura cărţile confraţilor, colegilor, prietenilor*, atunci vom ajunge la :

c. la Piteşti Bis ; la *întrecenzurare*.

Şi iată, doar în zece ani (din 1977, de la „desfiinţarea cenzurii"), cum oameni de calitate, scriitori remarcabili ei înşişi, faţă de scrisul celui de alături se comportă ca reeducaţii de la Piteşti : se lasă pradă... obişnuinţei – împotriva voinţei – de a-l „pedepsi" pe cel de alături – deşi pentru aşa ceva există gardieni şi cenzori de meserie. În doar zece ani, nişte oameni pe care *îi cunoşteam altfel* s-au transformat în contrariul scriitorului (cel care, toată lumea este de acord :

este cel mai liber dintre membrii unei comunităţi – şi este cel mai tolerant în materie de libertăţi).

Coborînd pe pămînt :

Raicu este speriat, terorizat de noua situaţie a lui : exilul. Nu ştiu dacă numai pentru a-şi „justifica" lunga tăcere (de aproape un an de zile), pretinde că umbla Securitatea după el, să-l omoare ! Aici, la Paris ! De ce să-l omoare pe el ? Pentru care fapte anticomuniste, antisecuriste ? – nici nu-şi punea această întrebare, destul că îşi fabricase o justificare – şi a tăcerii, dar şi a mizeriei materiale (şi... scriitorale !) care şi începuse a-i da tîrcoale, în exil – în lipsa Securităţii... Raicu nu era un scriitor „bogat" în România, ba era de-a dreptul sărac – dar sărăcia, puţinătatea veniturilor nu împiedicau o anume stabilitate, o siguranţă că ziua de mîine, dacă nu va fi mai luminoasă, nu va fi nici mai întunecoasă decît cea de azi. Or aici, în exil, lucrurile sunt, violent, altele. Aici nu mai eşti „acoperit" de Fondul literar – de la care, dacă nu curge, tot pică ; iar dacă azi nu şi mîine nu, pînă poimîine, pînă la „împrumut", te puteai împrumuta de la un coleg, de la un prieten...

Aici, Raicu este terorizat de *situaţie* (nu de Securitate...). De aceea nu mai are timp, disponibilitate pentru altceva – nu mi-a spus că el trebuie să-şi cîştige existenţa ? (Dar mi-a spus-o cu aproape reproş, probabil îşi închipuie că eu trăiesc pe roze şi l-aş putea ajuta şi pe el ; sau ştie că eu lucrez zugrăveli exterioare, ca să completez pîinea cea de toate zilele dar, ca orice bun-român, Raicu îşi va fi zis că, din moment ce tot fac eu treaba asta – adică munca de zugrav – de ce n-aş face-o şi... pentru el ?)

Îmi reproşez că n-am simţit indisponibilitatea lui atunci cînd i-am dat dactilograma – aş fi renunţat să i-o dau, dacă aş fi ştiut că gîndeşte astfel. Iar el – ţi-ai găsit să spună ce anume îl doare ! E adevărat, nici eu nu spun ce bube am pe la trup, mai ales pe la suflet, dar într-un caz ca acesta aş fi zis : „Îmi pare rău, nu am timp să-ţi citesc cartea, nici dispoziţie să ţi-o... discut."

Asta este.

Îmi revine „primul picior"... Ba nu. Îl alung (de la mine).

Îmi propun să nu mă mai las contaminat, molipsit de... bucureştită, isterizat de românie. Dacă noii veniţi ori călătorii nu îndrăznesc să spună ei, cu gura lor, ce au de spus (ca în cazul Dimisiancăi : Raicii ; ca în cazul Paler, Hăulică, Manolescu, Blandiana, Sorescu : Raicii, Ileana Mălăncioiu, Gabriela Adameşteanu) – să fie sănătoşi ! Fiindcă eu nu vreau să mă cert cu Monicii pentru nişte biliardişti profitori ca ei. Mie îmi reproşează că m-am făcut complice (!) al Monicilor în lăudarea unor inşi care nu merită (şi în tăcerea altora – ca ei – care merită din plin, dar nu sunt îndestul de... încurajaţi în

demersul lor...), ca să mă împingă să le spun eu Monicilor ceea ce ar trebui ei să le spună. Aaaa, la un caz de... supărare a Monicilor – pe ei ! – ei, drăguții, vor pretinde că niciodată nu ziseseră nimic de Dimisianca, nici de Paler, nici de Sorescu, Hăulică, Blandiana, Manolescu – i-au auzit Monicii pe ei zicînd, cu gura lor, ceva de rău ? Niciodată !

Și mai la urma urmei : de ce m-aș face eu purtător-de-cuvînt (în plus, mincinos) al celor care, cît am fost în România, s-au purtat cu mine în cel mai fericit caz cu indiferență-înțeleaptă ? De Raicu – nu zic nimic, lui nu i-a fost frică să stea la aceeași masă cu mine, cînd eram ciumat – dar draga de Gabriela ? Imediat după întoarcerea noastră din Occident, în 1973, de unde pînă atunci nu ne mai despărțeam, toată ziua eram „în vizită" – ba ei la noi, ba noi la ei – din '73, zic, gata ! S-a terminat cu „relațiile dăunătoare" ! Practic, n-am mai schimbat o vorbă cu ea din 1972, înainte de plecarea în Franța (nici pomeneală să se fi arătat în '76, ca să nu mai vorbesc de '77 !), pînă în... Dumnezeu să mai știe, oricum, după 1984, cînd ne-am mutat aici, pe Jean Moulin – aici am primit de la ea un telefon, din Heidelberg, unde Sami Damian îi facilitase o bursă...

Mda... Acolo, în România eram... dăunător, puteam strica dosarul unui confrate... Aici în exil, nu mai stric dosarul – dacă „lucrez" discret, dacă nu vorbesc în dreapta și-n stînga că eu înlesnisem bursa cutare... Ia să mă mai slăbească !

Cu Gabriela Adameșteanu deziluzia a fost și mai cruntă (în raport cu Raicu). Femeia scrie... ca un bărbat, are coaie, domnule, *Dimineață pierdută* este o mare carte, da, dar cartea ei ! Fiindcă, în raport cu cartea mea, Gabriela a dovedit că :

1. este o persoană lipsită de inteligența-de-toate-zilele (dacă ar fi avut, n-ar fi scris ce a scris pe marginea dactilogramei) ;

2. este o persoană care nu cunoaște meserie – de scriitor, dar privită dinspre editor ;

3. este – totuși ! – o persoană care nu cunoaște limba română ;

4. este (vai !) un tipic editor-cenzor, fricos pînă la imbecilizare (-itate) – vezi *spaimele* ei à propos de ce scriam eu despre... ruși ; despre comuniști ; despre ortodoxia românească ! (În acest din urmă caz, Gabriela dovedește și o... prostie de extremă-dreaptă, legionar-troglodită...)

După multe ezitări, i-am împărtășit Anei „descoperirea" ; i-am arătat dactilograma, cu „observațiile" prietenei noastre, draga de Gabriela Adameșteanu.

Am zis – în fapt, era un fel de concluzie :

„Cum Dumnezeu... ?"

„Ei, cum-Dumnezeu", zice Ana, într-un tîrziu. „Doar n-au trăit *consimțind* la ceea ce se petrece în România, în jurul lor, de atîta amar de timp, fără să devină ei înșiși *produse ale consimțămîntului...*"

Exilul : modifică, modelează, mutilează uneori – e greu exilul exterior (pleonasm acceptat).

Dar „exilul interior" (pe care pretind ei că-l trăiesc) ?

La urma urmei, este preferabilă mutilarea (și lichidarea) în exterior – decît *consimțămîntul* (fiindcă nu este doar încuviințare a propriului martiraj, ci „consimțire" la martirizarea colegului, a confratelui – cum ar veni : părtaș la torturarea aproapelui).

În astă seară, Monica, la telefon : Noica a căzut (pe gheață, probabil ; la Păltiniș) și și-a fracturat femurul, a făcut și o pneumonie, se află în spital la Sibiu cu Relu Cioran și cu fidelii săi ucenici la căpătîi.

Mai zice Monica : lui Virgil îi pare rău că a scris defavorabil de curînd, despre Noica ; și că ce nenorocire !

Așa simt și eu : e mai ușor (!) să lovești într-un viu (și eu l-am atacat, la *D.W.*, din pricina Scrisorii din *Viața Românească*).

Tot Monica : o prietenă de-a ei, invitată de *Radio Solidarité* să vorbească despre evenimentele de la Brașov, îi telefonează :

„Spune-mi repede ce s-a-ntîmplat la Brașov, că porcii ăștia de franțuji n-au scris nimic..."

Biata Monica, o ia cu alfabetizatul prietenei, explicîndu-i că „porcii de franțuji" scriseseră – și cît ! și cum !...

Bine-bine, asta-i o „prietenă", tipul de ciocoaică-analfabetă (mai există țoapa – tot analfabetă), altfel și aceea patrihoată-foc !

Dar iată că tot Monica :

A venit Horia Bernea – și zice :

„S-au întîmplat tot felul de chestii la Brașov – dar, bineînțeles, căcănarii de franțuji n-au scris nimic !"

Monica îl întreabă dacă a citit ziarele (franțuzești). La care Marele Pictor Creștin Horia Bernea :

„*Eu nu citesc ziarele lor !*"

Bernea : tipic pentru naționalistul-român : prin gura lui vorbește Stăniloaie ; și C.V. Tudor ; Plămădeală și Ciachir și Papă Bernea și Eugen Barbu și Virgil Cândea și Dan Zamfirescu și I.C. Drăgan, cum ar veni : Securitatea și Legiunea. Să te ferească Dumnezeu de acești hibrizi ! Mai la îndemîna... noastră, a victimelor, sunt securiștii „cinstiți" (adică : nelegionari).

Miercuri, 2 decembrie : emisiune TF 1 cu noi (despre Brașov). O face Frédéric Mitterrand (vine el la mine marțea viitoare).

1988

Duminică, 17 ianuarie 1988

Schimbarea numelui plus *Omul cu valize* de Ionesco : destrămare, fărîmițare, dizolvare, pe măsura „trecerii" în (la) altul, celălalt.

Schimbarea numelui nu-i același lucru cu alegerea unui pseudonim ; nici același lucru cu numele de căsătorie la femei.

Nu mai puțin derutant-torturant : schimbarea numelor celorlalți (co-deținuți). În fapt, permutare.

„A nu (mai) ști cum te cheamă" – nu e un fel de a vorbi.

Jurnal. I se dă voie să țină jurnal – îl ține în viață și în identitate (ba îl ajută să o regăsească).

I se ia jurnalul – „jurnalistul" piere.

Luni (azi e 17) ianuarie 1988

În decembrie trecut : Brașovul : a fost de parcă n-a fost. Nici o fotografie, nici o listă cu victimele, cu cei arestați. De parcă ar fi fost o piesă de teatru jucată de călăi în rolul victimelor. Așa-i la noi, în România.

Tîrîș-grăpiș, pînă prin 5 ianuarie '88 am scris la volumul III de amintiri – vreo 130 de pagini. Proaste-proaste, însă în 27 noiembrie '87, cînd am început, acceptasem această „eventualitate". În fapt, subterfugiu. O să văd cum o scot la capăt. (...)

Însemnarea de duminică 16 (nu 17) nu mi se mai pare interesantă : risc să cad într-un Pitești II – decît dacă o fac cu (pe) umor ; vreau să zic pe : „să vezi ce chestie nostimă mi s-a-ntîmplat".

Deși e de păstrat. Pornisem de la o informație de la radio : un călugăr francez povestea că, pe timpul lui Duvalier, în Haiti, deținuților li se schimbau numele – ca să li se șteargă urma și să nu fie „găsiți" de cei de afară... Da, mda. Mie mi se pare că schimbarea numelui produce și schimbarea sufletului, dacă nu cumva și a trupului. Numele nu e o haină pe care o arunci după ce ai folosit-o – e o piele. Chiar cei care și-au schimbat numele de nevoie (spioni, ilegaliști etc.), nu se poate să nu fi fost tulburați – măcar o vreme... Schimbare la care... consimțeau – dar schimbarea numelui împotriva voinței tale, ca deținut ? O asemenea tortură n-au inventat nici bestiile noastre comuniste.

Visez din ce în ce mai intens la un simulacru de editură ; una mică – atîtică – și o revistă (și ea : miiiică de tot). (...)

Marți, 19 ianuarie 1988

L-am pierdut, de cînd îl tot aștept – timpul (și așa și altfel). La urma urmei, la asta slujește un jurnal : după ce pierzi (timpul) în afara lui, deci fără el, jurnalul, îi zici : gata ! Și scrii în jurnal (dacă nu ai, îl faci, pentru ocazie) : *gata* ! Ba chiar îndrăznești să scrii acolo și pentru ce ai scris : *gata* – pentru de-aia ! Fiindcă altfel, cu glas tare sau pe hîrtia destinată publicării nu ai putut.

Ba da, eu aș fi putut. Dar Ana nu e de acord. (...)

Marți, 2 februarie 1988

Ieri, la manifestație.

Printre multele vești proaste și asta – dinspre Alain :

„Am început traducerea lui Papilian."

„Știu", zic, „măcar atîta știu, doar eu l-am adus la Albin Michel", și rîd.

„Și pe Nedelcovici l-ai adus la Albin Michel", zice Alain. „Ieri am semnat contractul de traducere pentru noua carte a lui Bujor."

„A, da... ?" zic – ce să mai zic ?

„Ceea ce înseamnă", continuă Alain, „că pentru tine nu voi fi liber decît, să zicem, prin ianuarie '89"...

„A, da...", zic eu, cu totul pus la pămînt. (...)

Deși ne-am văzut frecvent, deși ne-am telefonat zilnic, Alain n-a suflat un cuvințel despre Nedelcovici. Iar eu ce să-i spun : că-mi promisese, ferm, că începe traducerea mea la 1 ianuarie '88 ? Că mi-a cerut acordul să-l traducă „iute-iute" pe Papilian, „tu (eu) mai poți aștepta" ? Eu am zis : da, dar n-am zis – fiindcă nu mă întrebase – și în legătură cu Nedelcovici.

Înțeleg : graba cu care Alain a semnat contractele care i s-au prezentat se explică și prin lipsa de bani, nu mai putea aștepta – dar să-mi fi spus și mie, nu ? Măcar ca unui prieten, dacă nu ca unui autor ce-și așteaptă rîndul la tradus.

El nu făcut-o. De ce ? În ultima vreme am perceput la Alain un fel de oboseală, de saț : s-a săturat pînă peste cap de literatura ro-mâ-nă ! Cred că pînă acum a tradus vreo treizeci de titluri – socotindu-le și pe cele nesemnate, făcute din prietenie (mai ales volumele „originale" ale lui Țepeneag – dar și francizarea lui Omescu, a Oanei Orlea). I-o fi pînă peste cap !

Să fie (și) din pricină că nu i-a plăcut la prima lectură cartea – urmînd a fi tradusă : *Din gară* ? Mai știi... Și alte cărți i-au displăcut (la prima lectură – ba, în cazul *Bonifaciei*, și la... citirea șpalturilor traducerii), dar... le-a tradus.

Cu *Gara* însă este altceva... Ne-plăcerea lui Alain ţine de altceva decît literatura. Mi-a făcut niște obiecții foarte „supărate" (ba chiar ofensate), în scris, în legătură cu... ungurii din carte. Eu, care credeam că Alain, care a stat în România pînă spre 30 de ani, *știa* care era situația ungurilor majoritari în Securitatea din Ardeal, între 1949 (înființare) și 1956, cînd au fost dați afară pe capete. Ei bine, nu. A intervenit Ana, cu ea a discutat în continuare. La un moment dat, el a zis ceva în sensul : dacă ar fi fost vorbiți de rău evreii, nu s-ar fi supărat foarte tare, dar ungurii ? Ana l-a întrebat de ce, doar el e franco-evreu, nu și ungur ? „Dar Edith ?", a făcut el – ca să vezi : Alain a părăsit-o pe nevastă de multă vreme dar, în lipsă, îi apără onoarea... de unguroaică ! Ana a încercat să spună că în carte sunt și personaje (unguri) simpatice, cum ar veni : pozitive. Alain a fost de acord, dar a mai fost de părere să „scot" chestiile privitoare la Ioji, diblașul („rege peste români") și mai ales cele în legătură cu Paszty de la Securitatea din Mediaș... Aici Ana i-a zis : „Bine, dar și Ioji-diblașul și Paszty-securistul sunt personaje-persoane, cu existență reală, doar Paul ți-a povestit, cu mult înainte de a scrie..." La care Alain (să fi fost pregătit de „concluzie" ?) a zis : „Dacă personajele sunt persoane și au o existență reală, autorul să nu-și prezinte cartea ca roman, ci ca mărturie."

Ana a rămas fără glas, eu mi-l pierdusem mai demult.

La manifestație, probabil că să îndulcească pilula, Alain a mai adăugat :

„De altfel, *Gara* e infinit mai grea de tradus decît *Calidorul*", însă neobservînd nici o reacție, a adăugat : „Greu înseamnă uneori și foarte bun..."

N-am mișcat nici la această „nuanță".

Pe de altă parte, *D.W.* nu-mi difuzează decît două materiale pe lună. Iar Focke mi-a spus la telefon că el n-are să reziste acolo multă vreme.

Asta-i. Și, din păcate, nu alta.

Miercuri, 3 februarie 1988

N-a întîrziat vestea proastă dinspre Gallimard... Bine-bine, Gallimard e supărat pe mine că am plecat de la ei, după cinci cărți – dar de ce plecasem ? Din pricina purtării incalificabile față de mine a lui Claude Gallimard – care, cînd a fost în România (în 1976), s-a dus la Uniune (pentru drepturi), dar nu m-a căutat, iar cînd Fulga i-a șoptit nici măcar să nu rostească numele meu, „altfel îl omoară ăștia", Gallimard s-a speriat, s-a apărat, zicînd că el nu face politică, ci numai... comerț de carte !

Greșeala mea : credeam că, dispărînd Claude, editura are să-și schimbe „politica comerțului de carte" atît de drag lui.

Numai că, din nou : hoțul cu un păcat, păgubașul cu o mie :

– Guilloux îmi răspunde... suspect de repede (după nici trei săptămîni !) ;

– în ciuda... scurtimii timpului, concluziile sunt foarte... la obiect, cel care a citit (deși, în principiu, este nevoie de trei referenți) este în deplină cunoștință de cauză ; de carte ;

– aici e aici : care sunt *motivele* pentru care Gallimard nu poate... accepta manuscrisul ?

a) anume „puncte litigioase", „rasiste", „insultante la adresa ungurilor și evreilor" (?) ;

b) romanul este „dificil – dacă nu imposibil de tradus" – și vine „nuanța" : „dificil însemnînd și foarte bun în original".

Asta este. Iar eu : *nu-l înțeleg pe Alain*. Eu nu i-am făcut, nici din greșeală, vreun rău ; nu l-am vorbit de rău, m-am purtat *prietenește* – altfel cum să zic ? – cu el.

Este adevărat : în cîteva rînduri, cînd venise pe-aici cu Mălina Vornic, cu Maria Mailat, l-am întrebat ce mai face Edith (a cărei onoare o apără el de... agresiunea mea anti-maghiară !)... Să fie *asta* explicația (și motivul) supărării lui ?

Scrie, deci, Gomo ! Scrie „literatură", scrie manifeste, plîngeri, articole de demascare a comunismului, de apărare a bravilor și persecutaților simpatrioți, du-te la toate manifestațiile de stradă, strigă, agită-te – dar nu da de înțeles că... (...)

Joi, 4 februarie 1988

Și nu se mai opresc veștile proaste :

Adineauri (ora 11) mi-a venit o hîrtie de la Hachette : vor să dea la *pilon* și *Chassé-croisé*... Vasăzică s-au adunat pînă acum trei cărți *pilonate* : *Le Tremblement*, la Seuil, *Les Chiens*..., iar acum *Chassé*... Nu mă consolează deloc faptul că atîția alții, mult mai mari și mai... francezi, și-au văzut (!) cărțile la *pilon*. Ca un făcut : acum cîteva zile, la un jurnal televizat au arătat un astfel de „centru" – de unde își „procură" (ca la noi !) buchiniștii și amatorii cărțile... Adică le fură de sub nasul... tocătoarelor de hîrtie... Am văzut cîteva coperte cu nume de autori : Soljenițîn, Lech Walesa, Raymond Aron, Sartre...

În sfîrșit ! O veste mare ! ! ! Ana a fost... acceptată. După lupte seculare ! Ca, cică, T.I.L. (?), pe 6 luni. Fiindcă are „les Lettres".

Ana rîde – ca să nu plîngă. Dom'le : am o femeie-bărbat ! Eu, bărbat-muiere : tac ca un laș, ca un profitor. Dacă aș deschide gura,

aș spune numai prostii, numai idioții, orice silabă aș emite ar fi un afront la adresa ei.

Azi dimineață, după refuzul de ieri al gallimardezilor și înainte de trimiterea la *pilon*, am scris un text, o pagină *de mulțămită* celor din „Charta 77". I-am trimis-o lui Mihnea Berindei, să o traducă, să o publice, s-o facă să le parvină destinatarilor.

Luni, 15 februarie 1988

Și stai, că nu s-a sfîrșit cu necazurile :

Adineauri, la 12 trecute-fix, pipița americană adusă de Cathala la Albin Michel, la „străine", în locul lui Yvan Nabokov (alungat ! cum fusese alungat Claude Durand de la Seuil, în februarie-martie 1978 ! – ca la noi, la Casa Scînteii : pentru că era... prea reacționar !), așadar, analfabeta americană – e drept, la prima discuție a noastră, eu m-am mirat – discutam despre colecție – că nu știe cine-i Vaculik... ; că de Havel „auzise, dar acum, pe moment, nu știe să-l situeze"... Cît despre Milosz, a ridicat din umeri, m-a întrebat „ce predă" ? – atunci i-am zis : *„Vous êtez une analphabète ! Qu' est-ce que vous foutez ici, à la place de Nabokov ?"* – ceea ce mi-a atras reproșurile amare (oare ? – uite că acum îmi mai cade o fisă !) ale lui Alain, care o găsise „drăguță"... Bine, povestesc eu altă dată, acum mă întorc în prezent : așadar, analfabeta americană (Salter o cheamă ! Nina Salter !) îmi dă telefon.

Îmi aduce la cunoștință foarte ritos (sunt convins : citește de pe hîrtie ceea ce-mi spune) : *Din gară* – refuzat(ă).

Eu ascult, n-o întreb de ce – spune ea și singură : ei bine, *motivele respingerii sunt identice cu cele de la Gallimard* !

A dracului coincidență !

Ca să nu tacă, mai adaugă că *Din Calidor* a fost „un eșec total" ; și că „nu s-a scris nici un rînd despre această carte".

Ce să-i fi spus – ba a mă-tii ? Am înțeles mai demult : eu sunt „prietenul lui Nabokov", deci, dacă pe Nabokov l-au dat afară, trebuie să se debaraseze și de mine.

S-a întors Ana de la „slujbă". M-a văzut abătut, pînă la urmă i-am povestit vestea de la Albin Michel. Ea cunoștea „întîmplarea" cu Nabokov chiar din gura lui, cu puțin timp înainte ; mă auzise și pe mine discutînd cu Alain despre Nina Salter (căreia eu mereu îi uitam numele – jur că i-l chiar uitam, dar Alain era convins că fac „exprès", ca să-mi bat joc de ea – și de el). La urmă, Ana zice :

– Dă-o-n piz-da mă-sii de ji-doav-că analfabetă !

Ei, asta îmi mai sărează sufletul. Dacă Ana a zis... s-o dau, apoi o dau !

După un timp îi spun Anei că, la urma urmei, acest deznodămînt (cu Albin Michel) îmi convine... Ana rîde. Și-a adus aminte că i-am povestit de un coleg de celulă care se întorsese de la bătaie cu palmele făcute zob – zicînd :

„M-au bătut numai la palme – am scăpat ieftin ! *Mi-a convenit* !"

Da, domnule. Și eu am scăpat ieftin : m-au bătut „numai" la palmă, la tălpi, la cur, la cap... Mi-a convenit...

Pînă una-alta, printre ruinuri, scriu la a treia variantă a *Gării*, începută în 3 februarie (după refuzul Gallimardului). Am ajuns la pagina 75 – atenție, la un rînd și jumătate, ceea ce face peste o sută de pagini normale – oricum, la urmă scurtez. (...)

25 aprilie 1988

La orele 16 am avut întîlnire cu Nabokov la Presses de la Cité (acolo lucrează acum). Ne-am povestit... aventurile cu Nina Salter. Nabokov : „Nu cred că Salter e evreică : e analfabetă, cum i-ai spus..." I-am lăsat (cum promisesem) manuscrisul *Din gară*, varianta scrisă între 3 februarie–25 martie.

Acum se cheamă : *Arta refugii.*

Acum am ce aștepta – un răspuns editorial. (...)

2 mai 1988

Nu am ce scrie, de aceea și scriu.

Aș avea ce spune, dar nu spun.

Mă întreb dacă n-ar fi mai înțelept să urmez „calea" lui Țepeneag :

a. să las, dracului, „activitățile obștești", „apărarea cauzei", „soarta țărișoarei" – și să-mi văd eu de necazurile mele și de sărăcia mea – atunci, cu siguranță : n-aș mai fi atît de sărac ! ;

b. să mă apuc și eu să scriu în franceză – greu-greu, dar în zece ani ajung eu să mă exprim – ca să nu mai fiu la cheremul traducătorilor – fiindcă : *Ce l-a apucat pe Alain* ? Am convingerea că nu mai „nutrește" față de mine o oarecare... supărare, ci venin, ură – de ce, domnule ?

L-am întrebat (nu de ură ; de supărare), a răspuns că nu, nimic, e și el obosit... (...)

Mă pune dracul să-i fac confidențe Monicăi : mă plîng (cui altcuiva ?) de rafala de refuzuri din lunile din urmă, îi relatez, rîzînd, „coincidențele naibii" : *argumentele* refuzului fiind identice la Albin Michel ca și la Gallimard, îi mai spun cum anume „primise" Alain *Arta refugii* (fosta *Gară*), în legătură cu ungurii... Monica , firește, mă

asigură că mi se pare mie, pentru că sunt necăjit, sunt într-o pasă proastă ; îmi recomandă să... mă împac cu Alain ! – eu îi răspund că nu sunt supărat-supărat, ci cătrănit, Monica nu aude, îi dă înainte cu „supărarea" mea...

A doua zi tot Monica la telefon : că ea a vorbit cu Alain ; că ea l-a întrebat dacă el a făcut referatele la Gallimard și la Albin Michel... Să mor, la telefon ! „Dar v-am spus eu ceva de *referate* ?", o întreb. „Nu", zice ea, „dar așa rezultă..." Spun că gata, nu-i mai comunic niciodată nimic, nu pentru că nu-și poate ține gura, ci pentru că înțelege altceva decît spun eu ! Bineînțeles, Monica se supără : am jignit-o ! Că ea a vrut doar să ne împace – dar eu... Că mă știe ea pe mine : un apucat, *„care am zis de rău de Geta Dimisianu !"*

M-a plesnit rîsul ! Dacă Monica ar avea umor, aș fi zis că ce bine ne distrăm noi – dar n-are. În schimb are... o Getă Dimisianu ! Doamne Dumnezeule, ce mai lipsea pe lumea asta : *argumentul Geta* !

Apucasem să-i spun Monicăi și povestea cu „glosarul" pe care, ca de obicei, la fiecare carte de-tradus, îl alcătuisem pentru Alain, traducătorul. De astă dată, unul mai voluminos – fiind mai multe regionalismele. Întîlnindu-ne la mine, la sugestia lui, am început să-i explic și „oral" o sumă de cuvinte, expresii... Dar el mă întrerupe, excedat, și-mi cere *să elimin* cuvîntul „boanghenă". Eu încerc să discut : nu autorul îl folosește, nici povestitorul, ci un personaj... Nimic, Alain ține să elimin... boanghena ! Așadar îi povestisem și asta – înainte – acum Monica îmi cere, ea, să... elimin cuvîntul ! „Nu trebuie să-i ofensăm pe unguri."

Doamne, ce se petrece cu prietenii mei ?

De acord : Doamne, ce se întîmplă cu mine ?

Deci, m-am îndepărtat de Alain (mai corect ar fi : el de mine, dar cum totdeauna de vină sunt eu...).

Cu Monicii lucrurile sunt mai altfel : ne îndepărtăm unii (ei) de altul (eu) – pe tăcute.

Nu e bun jurnalul la casa omului : așternîndu-și ofurile pe hîrtie, încearcă să le ordoneze, să le găsească o cauză – cînd, de multe ori, nu există așa ceva – iar ceea ce există nu este cauză, ci... consecință a altceva. (...)

20 mai 1988

În sfîrșit, o veste ne-rea ; chiar bunicică : Șerban Cristovici mi-a telefonat că citește *Arta refugii*. Și că îi place, domnule ! Mă întreabă dacă am modificat mult față de *Din gară* – cea care nu-i plăcuse Monicăi. Pe dată îi spun că daaaa, am modificaaat !

M-a bucurat bucuria lui Cristo – pe cine nu l-ar ?

Nici un semn de la Nabokov.

Re-scriu partea următoare (nu are titlu – îi zic : III). Merge oarecum binișor – dar grozav de încet după gustul (ceasornicul) meu. Am îmbătrînit rău de tot, nu mai am vînă... Continui, spunîndu-mi că e bine așa : să continui cum pot (altfel mă pui jos și pe dată nu mai pot !).

Alaltăieri (18 mai) a trecut Alain pe la noi. Ca o floare, de parcă nimic nu s-ar fi întîmplat între noi. Am vorbit de toate – dar numai despre alții ; nu m-a întrebat care-i soarta cărții, care a fost răspunsul editurii (editurilor).

Dacă el m-ar fi întrebat, eu cu dragă inimă i-aș fi spus. (...)

25 iunie 1988

Între timp :

– La 26 mai Albin Michel mi-a scris că editura londoneză Readers International a formulat opțiune pentru *Calidor*, drept care a avansat 1 000 dolari (împărțibili între autor și... Nina Salter... – desigur, glumesc).

– La 12 iunie : Ion Condiescu și-a botezat fetița, Jeanne, în vîrstă de 2 ani. La biserică i-am revăzut pe Cristina, pe Niculae, pe Sabine, pe Madame Condiescu. A fost și Filip : impresionat !

– S-au făcut două luni de cînd Nabokov... tace.

De prin 6 mai am reînceput re-scrierea III-ului. Anul trecut cînd mă apucasem de II (devenit *Gara*, apoi *Arta refugii*), prima variantă galopase cu amintirile pînă în 1953, la terminarea liceului. Cum am oprit *Arta*... la Șeica Mare, în 1949 (mai), m-am gîndit că III o va lua din '49 în '53... Am re-scris deci două dintre segmente : „Biblioteca" și „Sabina" (sau „Agurida"), titluri deocamdate... curat provizorii...

I-am dat Anei să citească primul : i s-a părut cam... dilatat.

În 24 iunie m-am apucat de re-scris „Biblioteca" : are să se dilate și-mai-și (de la 120 la cel puțin 150 de pagini). S-ar prea putea să devină un volum autonom. Numai că și „Agurida" (acum de vreo sută de pagini) își cere spațiu vital, autonomie, independenție... Și cum, cu 2 „capitole", ajung abia în... 1950, ce fac mai departe – cu dilatatul : ne dilatăm, ne dilatizăm ?

Urc la... 4 volume de amintiri-proprii-și-personale ? Sau la 5 ? Vorba lui Barbă : de ce nu ?

M-a anunțat Solacolu că *Dialog* are să publice, în foileton, *Gherla*. Mai fac și nazuri, întrebînd : în cîți ani ? – fiind vorba de Supliment, cel ce apare de 4 ori pe an ? În cîți vor fi, după cum răspunde înțeleptul de veacuri cel nepublicat în română.

10 august 1988

A telefonat Nabokov : a fost acceptată *Arta refugii* de Julliard (care tot de ei ține). Că mă va contacta Madame Blanchard (?), noul meu contact (!). Contractul, zice Nabokov : săptămîna viitoare.

Între timp (22 iulie-6 august) am dactilografiat *Calidorul* pentru *Dialogul* lui Solacolu. Cu mare plăcere și cu mare... frustrare. Sunt blestemat : să-mi văd scrisul românesc numai... dactilografiat ! (...)

15 septembrie 1988

Am semnat contractul la Julliard. Madame Blanchard : o primă impresie foarte-foarte bună (în afară de faptul că îmi citise *toate* cărțile, traduse, evident).

Focke a ieșit din spital, dar trebuie să urmeze un tratament sever. (...)

27 septembrie 1988

Ieri am primit avansul de la Julliard.

Tot ieri am terminat *Sabina*. Anei i-a plăcut mult, atît de mult încît a început să strîmbe din nas la *Astra* (precedenta). Drept care m-am apucat, astăzi, să rescriu... *Astra* – nu-i așa că sunt un soț ascultător ?

Așadar, am scris (în mare), patru hălci amintirești : *Din Calidor, Arta refugii* (Alain a promis să înceapă traducerea la 1 ianuarie 1989, ca să o dea gata la sfîrșitul lui mai, să apară în toamna aceluiași an, '89), *Astra* și *Sabina*.

Mai am, mai am... cîmp și timp : de două, de trei ori, de... cît va fi necesar. Deocamdată, deși bolnav de oboseală, repar *Astra*. Așa, mă odihnesc.

Va trebui de acum încolo să nu mai dau la citit în afara casei decît după ce proza în chestie va fi... rece cu totul. Altfel pățesc ce am pățit cu *Gara* (*Arta refugii*). Deși tare simt că nu mai am, că nu mi-a mai rămas timp de așteptat. Sunt foarte-foarte-foarte îmbătrînit. Și f.f.f. (ca Vasilissa Lohanchina) !

(...)

Luni, 3 octombrie 1988

Ieri, de ziua mea, am „terminat" *Astra*. Cum am, ăsta, sfîrșit-o, cum m-am apucat s-o rescriu (grafoman vicios și libidinos) !

În 14 octombrie mă duc la Roma, la un congres cu drepturile omului (cu distrugerea satelor în România). (...)

Marți, 11 octombrie 1988

Am recopiat *Astra* cale de 70 de pagini (la un rînd și jumătate). Reiese că, în 9 zile, am făcut peste jumătate din ea. Poimîine, în 13 (și nu 14, cum greșit scrisesem), plec la Roma. În total, o să am nevoie de încă vreo zece zile ca să termin cartea. Vreau să spun : cartea asta (adică *Astra*). Apoi de încă 25-30 de zile ca să re-scriu (eu zic, modest : copiez – deși nu e deloc copiere) *Sabina*. Deci, pe la mijlocul lui noiembrie.

Deși poate că ar trebui să las copiatul și să scriu mai departe, „din nou", fiindcă nu se știe ce aduce „ora și ceasul".

Pînă acum numai și numai necazuri. (...)

Am re-citit jurnalul lui Jünger. L-am găsit mai puțin interesant. Dar-însă-totuși-orișicîtuși. Mai adevărat : iritant – cum zice el despre jurnalul lui Bloy. (...)

Duminică, 16 octombrie 1988

Adineauri am venit de la Roma și pentru că n-am găsit pe nimeni acasă, profit și notez :

Așadar, un congres (bine) organizat de Partidul Radical (Antonio Stango, care a fost și pe la mine, pe la Paris), cu colaborarea altor deputați, senatori – și închinat României. Au mai participat : Sanda Stolojan, Antonia Constantinescu, Mihnea Berindei. A venit și Tamás – bună impresie.

La prima vedere, congresul a fost o reușită – rămîne de văzut : rezultatele, măcar în presă.

Am dat multe interviuri. Radio, TV, presă scrisă. Presa vorbită a transmis declarațiile mele pe cînd eram acolo. Am cunoscut un jurnalist foarte interesant, Andrea Tarquini (? – nu sunt sigur de grafierea numelui), are să treacă pe la Paris, în iarnă.

Foarte, foarte obosit. Și mulțumit – oareșicîtuși. De astă dată am fost „acceptabil" în intervenții și – culmea ! – n-am mai interpelat pe nimeni, n-am mai luat la rost pe nimeni...

Păcat că nu am pregătit un text pe care să-l zic, ci am vorbit liber, fără note (și fără o cît de cîtă pregătire... oratorică). Ei, bine, de astă dată mi-a ieșit zicerea, de parcă ar fi citit-o de pe hîrtie altcineva...

L-am revăzut pe Cicerone Cernegură. Și pe Lucia. Doamne, Doamne, alții cunosc necazuri mult mai mari decît noi...

L-am cunoscut – în sfîrșit ! – și pe traducătorul meu în italiană : Marco Cugno. Cînd s-a prezentat, *am știut că-l știu*, deși nu-l văzusem în viața mea, nici în fotografie, nici nu știam cum îl cheamă. A tradus *Ostinato*, pentru Rizzolli, în vederea publicării simultane (cu

franceza și germana) în toamna anului 1971. Munca i-a fost plătită integral – dar editura nu a mai scos cartea, la „cererea" cu plată (cîtă ?) – a lui Ceaușescu. Cugno nu mi-a spus cine ar fi putut să fie emisarii, însă Andrea într-o singură zi de „investigații" (firește, un telefon, două telefoane, doar va fi avut și altă treabă), mi-a comunicat o listuliță : Balaci, Cândea, Zoe Bușulenga, Potra... Are s-o completeze pe îndelete, mai încolo. S-ar părea că în asta (de pînă în 1971), în mod cu totul excepțional, I.C. Drăgan nu e amestecat...

Luni, 24 octombrie 1988

Am terminat de „copiat" *Astra* : la un rînd și jumătate : 142 de pagini – adică în jur de 200 la 2 rînduri. Vorbesc doar de numărul paginilor, fiindcă altceva ce să spun ? Nu (mai) văd bine, nu mai văd aproape nimic, trebuie să mă odihnesc puțin.

Știu cînd o să mă odihnesc ! Începînd de mîine, cînd o să mă apuc de „copiat" *Sabina*...

Ieri a trecut Benakis pe la noi. Vești bune, în general – vreau să spun, în ceea ce îl privește pe el : articolele despre țările de Est și mai ales despre România au provocat proteste în mediile... intelectuale grecești (am fost tentat să pun între ghilimele cuvîntul, influențat de el, de jurnalist), interpelări (!) în parlament, somații să dea... dezmințiri (?) – și, în fine, amenințări cu moartea.

Foarte excitat. Zice că i-a fost frică, dar aceste întîmplări i-au ridicat mult cota (de jurnalist).

De i-ar ridica și salariul... (...)

Miercuri, 16 noiembrie 1988

Răceală cumplită (nu gripă, împotriva căreia m-am vaccinat !). Capul, capul, capul – nu-l mai pot purta. Nu pot lucra, nici măcar copia la mașină.

În 13 a murit Vlad Georgescu. Dumnezeu să-l ierte. (...)

Duminică, 20 noiembrie 1988

Unsprezece ani. De unsprezece ani am plecat de-acasă.

Și atunci era tot o duminică : *duminică, 20 noiembrie 1977.*

Fiindcă sunt copleșit de... exil, de boală, mă consolez cu ce am făcut, totuși :

1. *Cutremurul* ; 2. *Pitești* ; 3. *Chassé* ; 4. *Bonifacia* ; 5. *Calidorul* – astea traduse și publicate, iar doar scrise : 6. *Arta refugii* ; 7. *Astra* ; 8. *Sabina* (am mai comis și 9. *Ela*, 10. *Justa*, 11. *Venina*, 12. *Petru și Pavel* – dar pe astea nu le pun la socoteală).

Așadar, cantitativ, bilanțul nu e catastrofic : unsprezece ani, unsprezece cărți (aproximativ).

Altfel (bilanțul acela) : Dumnezeu cu mila.

Sunt, în continuare, năucit de boală (tusea mai cu seamă, asta mă... lichefiază). Tîrîș-grăpiș (-tușiș), azi am scris-copiat 2 (două !) pagini. De-abia aștept să mă reapuc temeinic (?) de treabă. Mă simt de parcă aș avea întîlnire cu Sabina, dar boala mă întîrzie... Presupun că pentru cel puțin un an o să tot am de lucru la două cărți : *Sabina* și... *Următoarea*. Aceasta (post-Sabina) ar putea fi alcătuită din... jurnale (fals-jurnal, jurnal-fals), ținute în momentul '53-'54 (după eșecul la cinematografie, instructoratul de pionieri). Ar fi perioada de formare, în sensul duplicitar : pregătirea în vederea devenirii „inginer al sufletului" (fază continuată, firește, la „Fabrica de Scriitori", din care am deja, scrisă, *Justa*) ; dar și închisoarea (inconștient/semiconștient, așteptînd-o – însă o așteptare activă, pentru că drumul spre închisoare mi l-am conștiincios pavat cu mîinile mele).

Așadar : dacă tot e să fac planuri-planuri (provocînd valuri-valuri – aș vrea eu...), ar mai trebui o secțiune, un volet, ca să fie cifra de 7. L-aș plasa în 1953, după absolvirea liceului. În care caz, tabloul ar fi :

1. *Calidor* : martie-aprilie 1944 ; 2. *Arta refugii* : aprilie '44–mai '49 ; 3. *Astra* : decembrie 1949 ; 4. *Sabina* : februarie 1951.

Mai departe : 5. 1953 (Făgăraș) ; 6. '53-'54 (Rupea) – și, în fine : 7. Școala de literatură, '54-'56. Nu ? Ba da, ba da !

Luni, 21 noiembrie 1988

Mă sîcîie boala, mă sictirește neputința – fizică – de a lucra.

Monica – foarte supărată pe mine : n-am „participat cum trebuie" (și mai ales *cît*) la... moartea lui Vlad Georgescu.

Ce e drept, e drept : nu mi-am smuls barba de durere, nici țoalele dupe mine (maică !), nu am considerat moartea lui Vlad Georgescu sfîrșitul lumii (după cum „apariția" lui la *Europa* n-a însemnat „începutul" – ba, pentru Monici, mai cu seamă, era cît pe ce să semnifice... sfîrșitul). Apoi mai este ceva – cu totul și cu totul egoist, recunosc : agonia lui Petre, socru-meu. De două săptămîni e re-internat la Fundeni, re-operat, re... Ana telefonează zilnic, trăim între un telefon și altul, așteptînd... deznodămîntul.

Asta nu i-am mai spus-o Monicăi : că am eu mortul meu.

Al doilea : Monica se preface că nu știe că Vlad Georgescu nu mi-a fost prieten – în ciuda declarațiilor de dragoste platonice (și anuale) că el mă iubește foarte tare... A dracului iubire ! Atîta m-a cenzurat (prin tăcere și prin nedifuzarea textelor trimise), încît m-a

determinat să nu-i mai trimit nimic : spre satisfacția lui („prea te bagi în istoria mea, coane", cum mi-a spus de vreo două ori la telefon – la care eu i-am „răspuns" : „Istoria cui, ne-coane ?"). Că mi-a transmis *Calidorul* în foileton – asta da, mai ales că nu-l deranja cu nimic, era... literatură, specie profund disprețuită de Vlad, care habar n-avea ce-i aceea literatura – vezi *Istoria Românilor* scrisă de el cu mîna lui.

Asta ar fi partea „bilaterală". Dar Monica, cea care de la o vreme începe orice discuție cu mine, rostind : „N-ai dreptate !" și abia după aceea explică de ce n-am eu dreptatea aceea (dacă are timp de explicații), Monica, ziceam, a uitat (mdè : oportun) și „amănuntul" : întîia mea dispută, ceartă (de principiu și cu urmări pe-viață, ca să spun așa) cu Vlad Georgescu a avut loc... exact din pricina lor, a emisiunilor lor, amîndouă – emisiuni pe care V.G. voia să le suprime (intervenise întîi Mihnea, apoi mă amestecasem și eu...), emisiuni „învechite", „p'ea-f'anțuzite" (zicea Vlad Gî g'aseind de zo'), iar ei înșiși, Monica și Virgil : „prea înșurubați în scaune, de decenii"... Și a uitat Monicuța noastră cea sărbătoricolă că tot din pricina lor i-am trimis lui Gelu Ionescu vorbă că-l bag și nu-l mai scot, pentru că îl cenzurase pe Virgil Ierunca (à propos de... Valentin Lipatti ! – și de Marino...). Logica lor (a Monicilor) a devenit foarte stranie : „Bine-bine, Vlad Georgescu a fost rău – dar dacă în locul lui ar fi venit altul, și mai rău ?"

Bine-bine, dar eu nu despre asta vorbeam. Bine-bine, eu nu relativizam cînd apăram „cauza" (în acel moment cauza numindu-se emisiunile Monicăi și ale lui Virgil, la *Europa*), ei însă, departe de a asimila cauza aceea cu soarta mea personală (și proprie), mă chiar încondeiau la Vlad (că sunt băiat bun, dar apucaaaat...) ; cum făcuseră și la Bernard.

Iar acum : „Bine, se poate să nu participi cum trebuie la moartea lui Vlad ?", zice Monica.

Ca să vezi : cum a murit, cum a devenit „Vlad". Înainte îi teroriza „Georgescu", dar ei nu se apărau singuri, ne sugerau nouă, cei de pe margini, s-o facem.

Îi înțeleg – dar îmi pare rău că înțeleg asta : anume că ei sunt într-o panică permanentă că-și pierd microfonul (și pierde cauza în general, nu, în special, oamenii de ei).

Acum a fost numit interimar Nestor Ratesh, o să vedem ce brînză are să iasă...

Marți, 22 noiembrie 1988

Ieri a murit socru-meu. La telefon de la București, Lulu : că aseară, la ultima oră admisă pentru vizite, îl lăsase „bine", dar cînd ajunsese acasă, primise telefon de la spital : embolie.

Presupun că „embolia" lui a fost (și) de altă natură.

A așteptat 11 ani și 1 zi – să ne revadă. A avut răbdare timp de 11 ani încheiați. Și o zi, răbdare. Așa, ca să fie. Mai mult n-a putut aștepta, era peste puterile lui.

Avea 75 ani și 8 luni. Dumnezeu să-l ierte. A fost singurul „părinte" cu care m-am înțeles perfect. Și care, în felul său, m-a iubit.

(Azi se împlinesc niște-ani și de la arestarea din 1956 : ba chiar decenii...).

Mai știi : poate că viața mea de acum n-ar fi fost asta, fără „asentimentul" lui Peter. El era prea pățit, din cale-afară de înfricoșat (dar nu... definitiv), de aceea față de mine nu formula, clar, îndemnuri, dar oare ce făcea cînd spunea : „Tu faci ceea ce crezi tu că e bine să faci – eu mă ocup de manutanță"... ?

Și s-a ocupat de manutanță – din '68, cînd m-am căsătorit cu fiică-sa, pînă în 20 noiembrie 1977, cînd am plecat definitiv pentru el. Vreau să spun : el spera că despărțirea nu e definitivă – dar așa a fost. Cînd s-a conturat posibilitatea plecării, în '77, el zicea : „Voi duceți-vă sănătoși, noi ne-om descurca, aici..."

S-a descurcat... din ce în ce mai greu. Securitatea, neputînd ajunge pînă la mine (nu totdeauna – și nu cu rezultatele dorite...), se răzbuna pe el. Care, în felul lui, moale, nu lăsase nimic în ce-l privea pe ginere-său. Or, astea nu se iartă – ia să văd :

– În 1969-70 : a fost convocat la „marii de la partid" și somat să-l „sfătuiască" pe ginerică să se lase de prostii, să nu publice în Occident, să înceteze legăturile cu gazetarii străini – altfel o pățește el (știe cum e : o mai pățise !).

La astea, „tovarășul Năvodaru" răspunsese că el are să încerce să re-vorbească cu mine, dar să nu aștepte tovarășii ca rezultatul să se realizeze. Că el e socru, nu tată ; chiar de mi-ar fi tată, major cum sunt, aș avea tot dreptul să nu-l ascult – cazul fiică-sii...

Rezultatul : fiindcă ginerele nu a devenit cuminte, socrului i s-a pus în cîrcă „explozia de la centrul de calcul" : anchetat mult timp, apoi dat afară de la Statistică, trimis la revista *Probleme economice*.

– În 1972, noi aflîndu-ne în călătorie, în Occident, pe el l-au convocat : să-și convingă fata și ginerele să... rămînă acolo, la capitaliști, ca să se rezolve problema curat, fără violență, măi tovarășu' ! Tovarășu' Năvodaru a dat din cap de sus în jos, dar cînd a deschis gura s-a constatat că zicea... invers : că el nu poate face una ca asta

– el nu poate „sfătui" pe cineva să-și părăsească țara, nici pe fiica lui, nici pe ginere care, în plus, e român !

Rezultatul : l-au dat afară de la revistă, l-au pensionat „anticipat".

– După plecarea noastră definitivă : l-au convocat, de astă dată și „tovarăși de la Organele de stat" : îi propuneau un pașaport pentru Franța ; el ar fi urmat să vină la Paris, la fată, la ginere, la nepot și, printre altele, l-ar fi sfătuit pe ginere să se astîmpere, să nu se mai agite atîta, să nu mai ponegrească patria română !

Tovarășul Năvodaru a refuzat, ei, da : ar fi putut primi, iar la întoarcere să fi spus că el l-a sfătuit pe ginere, dar mai mult nu se poate face – ca urmare, a fost izolat de toți prietenii, în toți a băgat Securitatea spaima, nu mai putea asculta nici *Europa liberă* – o bruiau băieții de la etaj !

De asta nu-l pot înțelege pe Ilia Konstantinovski ; ultima oară cînd a dat pe aici, pe la Paris, i-a făcut lui Năvodaru un portret dintre cele mai defavorabile. Cică îi dăduse întîlnire în „Parcul Stalin" (așa-i zicea Ilia), nimeni nu-i vedea, nu-i auzea, dar Năvodaru era înfricoșat de moarte, nu a vrut să-i spună nimic despre noi... „Am înțeles că era un om terminat !", a încheiat neterminatul Konstantinovski. Ana nu era acasă, i-am povestit, mult mai tîrziu, cu precauții, ce spusese Ilia, dar fără calificativ, numai frica... La care Ana :

„Cum să nu-i fie frică : Konstantinovski era ofițer de NKVD !"

(Am uitat să număr o altă carte neterminată : *Lătești*, dar n-o pun, ar da 13... Ba o pun ! e cartea mea, chiar dacă neterminată !) (...)

Miercuri, 23 noiembrie 1988

Azi dimineață din nou telefon la București. Lulu încearcă să ne asigure (pe noi !) : „E mai bine așa..."

Așa e : mai bine așa – decît... Am înțeles ceva mai mult cînd, după ce Ana a zis : „Acum are să-ți fie tare greu...", Lulu i-a răspuns : „Greul a fost, acum a trecut..."

Or să-l incinereze mîine, 24 noiembrie, la 12,30.

Lulu a mai strecurat : „Am fost ajutată, în aceste împrejurări", dar n-a spus cine anume a ajutat-o. Mă tem că a fost o vorbă, așa, ca să credem noi că ei n-o duseseră chiar atît de rău în acești ani, de la plecarea noastră.

Nu pot face nimic din pricina boalei de boală (boala mă-sii, azi și poimîine !). Uite-așa mă ține de prin 13-14 noiembrie. Nu pot scrie – decît cu chin-cu-vai, aici în jurnal. Nu pot bate la mașină : mă zguduie, zdruncină, hurducă (în cap).

Pentru partea „Rupea" : își caută, caută, îi crapă buza după un Maestru – nu-l găsește, și-l face singur-singurel (cum ?).

De asemeni, o Carte Capitală (nu știe care anume – dar ca-pi-ta-lă !), o caută, o caută și, negăsind-o, și-o face el, cu mijloacele lui. „Doamne, ce-aș mai citi o carte bună ! Cea pe care am s-o scriu eu !"

Sunt nefericit. Capul și tusea (și junghiul ?) și moartea lui Peter și neputința de a scrie...

Joi, 24 noiembrie 1988

Azi a fost incinerat socru-meu. Dumnezeu să-l ierte.

Pentru că tot nu sunt în stare de nimic (am copiat 2 pagini, dar va trebui să le recopiez cînd mă voi ridica) : de ce distrug (în sensul că arunc la gunoi) variantele cărților ? Eu, care scriu un text de cîte 15-25 de ori, jumătate (10-12) din cap în cap, bucăți de cîte 3-4-500 de pagini ?

Cel mai comod de răspuns : de-al dracu' !

Apoi : unde dracul să le mai pun și pe acelea ? Nu au loc.

Apoi : plăcerea de a scrie, pentru a treia oară, pentru a treisprezecea oară, este o... mare plăcere ; și secretă – să-i spun : și solitară ?

Dacă-i așa, atunci nu interesează pe nimeni de pe lumea asta cum am scris(-o), cît m-am chinuit, de cîte ori am asudat, suferit, bucurat, jubilat, deznădăjduit – în fine : ratat, fază cu care se încheie „procesul de creație" al meu ? Dacă se va fi întîmplat (dar cine să verifice ? doar nu eu !) ca varianta a 12-a să fi fost „mai bună" decît a 22-a – însă 12 a fost aruncată, rămînînd 22... Atunci chiar că nu mai este nimic de făcut, de reparat, de restabilit...

Ei, da : dorința mea cea mai... clocotindă este să păstrez cea mai bună variantă – însă cum dracu' să știu care dintre ele este... cea-mai-puțin-proastă ? De aceea am adoptat, instinctiv, criteriul „cronologic" ca pe unul calitativ : „ultima e și cea mai aproape de adevăr"... – și merg cu asta (cu care, alta ?).

Apoi : ce să se încarce, încurce bieții eventuali cercetători cu „variantele" ? Le ofer eu una singură (să mă creadă pe cuvînt : au fost și altele, multe, dar cu toatele mult mai proaste decît rămasa !).

Dintr-un jurnal, poți afla cîte ceva despre „jurnalist". Dar chiar dacă afli, dintr-o ediție-cu-variante, că scriitorul Cutărescu a trecut prin fazele *a*, *b*, *c* (dar mai ales prin *d* a zăbovit...) – ei și ? Nici un interes – nici pentru cititor, nici pentru alt scriitor : această „experiență" fiind riguros netransmisibilă. Oricît de prostălău ar fi un scriitor (român), nu este posibil să „prefere" o variantă proastă alteia mai puțin proaste (și pe care n-a inclus-o). O asemenea eventualitate ar fi plauzibilă într-o literatură sever cenzurată, tenace autocenzurată

(în care victima este și-mai-victimă, tocmai pentru că se străduiește să-i facă pe plac călăului). Dar, ciudat : nu în România. Nu-l văd pe scriitorul român *păstrînd variante bune-dar-nepublicabile*.

Am eu așa, ca o impresie, ca o intuiție : cunoscînd omul, poți presupune faptele sale, iar cum scrisul este *faptă*, nu intenție... Anume că scriitorii români nu (mai) scriu pentru „viitor" – cum ar veni : pentru perioada post-comunistă (sau postmortem/ă/). Fiindcă ei, scriitorii români, nu-s proști ! Nu-s idioți sinucigași – ca alții, se știu ei... Și, la urma urmei, are dreptate Barbu cu *Săptămîna* Securității sale : un scriitor care se apucă să scrie fără să fie cu gîndul la publicare în românește, în România, acela este un ne-român ; dar ceea ce e mai important : acela nu are strop de talent ! Tocmai de aceea încearcă să-și facă loc în literatură – prin mijloace ne-literare, neestetice : prin „politică" !

Mai discutăm și noi, Ana și cu mine, despre ale literaturii și ale literaților (români). În cîteva rînduri – mai ales în vremea din urmă, cînd pretutindeni în lume, în jur, pîrîie din rădăcini „Stejarul" comunismului – am discutat despre *sertarele* scriitorilor români.

Eu susțin – dacă am susținut de atîtea ori în public, prin luări de cuvînt, prin articole, prin intervenții radio-tv – că să vedem noi ce lucruri de valoare au să fie scoase din sertarele confraților, „cînd va fi momentul"...

Ana e mai puțin optimistă. Ba de-a dreptul rea. Zice :

– Nu „cînd va fi momentul", cum pretinzi tu – *ci atunci cînd li se va da voie de la primărie* ; iar atunci va fi nu „scoaterea" din sertar a manuscriselor de mare valoare, ci... deschiderea sertarului – punct.

Ne-am certat în lege, de fiecare dată. Ana – care o iubește foarte mult pe Gabriela Adameșteanu – zice :

– *Cine* crezi tu că are în sertar manuscrise... „nepublicabile" ? De-o pildă prietena noastră, draga și talentata Gabriela ?

– De-o pildă, zic. Cine știe ce va fi ascunzînd sertarul ei...

– Cine comentează manuscrisul unui coleg – prieten în plus – așa cum a comentat Gabriela *Din gară*, acela nu are sertar – ce să țină în el : chiloți de mătase ?

Ah, femeile astea, ce rele sunt ele !

Ziceam că arunc variantele ne-bune. Nu pentru că aș vrea să las impresia cuiva care nimerește din primul foc (dar se poate spune că am nimerit-o ?) – fiindcă a șters urmele travaliului. Am mai spus-o, o scriu și aici : scriu extrem de greu, cu mari eforturi. Să nu înșele „ușurința" cu care dau gata cîte o variantă (variațiuni-pe-o-temă-dată) ; și nici plăcerea cu care a fost scrisă. Firește, totul e și adevărat : și ușurința și plăcerea...

Dacă aș fi... nemuritor, mi-aș petrece nemurirea re-scriind 4-5 cărți – probabil pînă le-aș strica de tot, de-atîta... ameliorare – dar ce grozav ar fi ! Și ca s-o citez din nou pe Ana : „Cum ne-am mai distra !"

N-am termometru, deci nu știu ce temperatură am – dar mai știu : am febră de tuberculos. Și zău că nu-mi place. Aș prefera o boală zdravănă, o răceală crîncenă, cu peste-patruzeci – dar „cinstită". În care să mă bălăcesc cu voluptate și să... trăncănesc (ce grozav e să delirezi de febră...).

Luni, 5 decembrie 1988

M-am făcut bine – dar nu mi-e bine. Am, în continuare, capul greu, lichefiat conținutul. Însă nu din cauza bolii a ieșit cartea atît de proastă. Proastă de rage.

Vorbesc de *Sabina*. În vechea variantă (era să zic : ultima...), ieșise binișor, însă refăcînd-o (din 27 octombrie), am stricat și puținul cît era bun. Refăcînd, firește : am adăugat ; adăugînd (mai corect : amplificînd-o, fiind ea rescrisă de la cap la cap), credeam, simțeam că bine fac, că așa trebuie să fac, pentru că numai pe mari suprafețe mă simt bine, putîndu-mă desfășura în voie etc. Se pare că rezultatul este : din contra – am diluat, am înecat, am năclăit.

Am bufeuri de căldură și mi-e rău (și cald, cu valuri) de ciudă. Sunt atît de necăjit, dezorientat, încît mă agăț de orice pai-pretext : de pildă, mă bate gîndul că, dacă m-aș întoarce la stilou, chiar pentru variante, lăsînd mașina doar pentru copiat pe curat, ar fi muuult mai bine...

Nu cred, dar sper. Nu cred – ce sper. Deși ar fi de încercat. În ultimii ani am trecut (aproape) complet la mașină ; mai știi, de asta voi fi pierdut gustul scrisului de mînă...

Pe cînd visez un ordinator, mă întreb dacă nu cumva stiloul este unealta cea mai potrivită scrisului.

M-am împotmolit. Rău de tot. Nu mai știu cum s-o scot la capăt. Iar dacă mă gîndesc (dar nu mă gîndesc !) că mi-a rămas puțin timp de trăit...

8 decembrie 1988

Așa am făcut : cum am amenințat în însemnarea precedentă – am încercat să scriu și cu stiloul. Rezultatul ? Tot atît de prost scriu – în schimb, foaaarte caligrafic !

Am citit undeva, într-o foaie de exil, că *Istoria*... lui Călinescu are să fie publicată, în traducere engleză (Levițchi), la Drăgan. Rîdplîng, plîng și rîd.

Vasăzică, acum exact 50 ani apăruse, în franceză, *Panorama*... lui Bazil Munteanu. Care, fatalmente, „oprea" literatura în momentul acela : în jur de 1938 ; după 50 ani, venim să... astupăm un gol – cum : cronologic ? Dar și Călinescu se oprește la 1940 – doar prefața, închinată Mareșalului, trece în 1941... (...)

Ieșim în lume cu o oglindă parțială (de atunci, din 1940, s-a mai „scris" multă literatură pe Dîmbovița) și părtinitoare – doar n-o să iau de bune ce spunea javra de Călinescu despre Maiorescu, despre Lovinescu...

Mi-e ciudă pe Manolescu. În '81, cînd a fost ultima oară la Paris, am vorbit mult de o *Istorie a literaturii române* ce ar fi tradusă – deocamdată – în franceză. A fost de acord să o facă el – pe atunci aveam colecția la Hachette, însă pentru așa ceva nu este nevoie de colecție, s-ar publica oriunde. Numai că Manolescu nu mai dă nici un semn de viață. Prin nici unul din oamenii de încredere veniți încoace nu mi-a transmis un cît de vag mesaj în legătură cu *Istoria*... Rodica Iulian (îl cunoaște mult mai bine decît mine) rîde, îmi face cu trei degete de la o singură mînă un singur gest, dar zice, eufemizant : „Ciuciu !". Cînd îi cer detalii despre „ciuciu", Rodica zice că ce detalii : bou sunt eu, care îl cred pe Manolescu – dar „Niki" însuși nu mai știe ce spune, ce promite, ce afirmă... Cît despre trimis... Să trimită Niki, în Occident, un text ne-aprobat de tovarășii de sus de tot ? Adică să-i fie amenințată rubrica săptămînală ?

Nu știu ce să mai cred. O *Istorie a literaturii*, chiar fără aprobare, trimisă încoace n-ar periclita... rubrica aceea : doar nu e un manifest anticomunist ! Ci literatură (vreau să zic : literatură despre literatură...). Atunci de ce tace „Niki" al Monicilor ?

La întrebarea asta (retorică), Ana a răspuns :

– Fiindcă n-are nimic de spus ! El are de spus numai ceea ce, în mod cert, are să fie publicat...

17 decembrie 1988

Mîine mă duc. Nu : luni mă duc la Madame Blanchard, la Julliard, să-i duc și *Biblioteca (Astra)*. Am cîrpocit-o zilele astea, i-am scris din nou finalul. Ca de obicei, sunt nemulțumit, dar nu foarte-foarte. Îmi spun că tot o să am timp s-o refac, pînă să ajungă la tradus, la Coada-lui-Alain.

Am umblat un piculeț și pe la *Arta refugii*, în vederea intrării în fabrica lui Alain. A spus că la 1 ianuarie 1989, dar de curînd tot el a spus altceva : că mai are de francizat trei cărți – Țepeneag, Omescu,

Oana Orlea, deci să nu mă supăr că are să înceapă traducerea mea mai tîrziu, are s-o predea la timp.

Fiindcă ne apropiem de solstițiul de iarnă, cel care mă terorizează cînd vine-vine, dar îmi dă șvung vital cînd se îndepărtează, am făcut și bilanțul cărții care vine-vine-vine – *Sabina* : în momentul de față sunt la p. 210 (la un rînd jumătate, adică 300 de pagini convenționale). Ana a re-re-recitit (pînă pe la 180) și mi-a zis că am stricat-o. Se pare că așa e : tot umblînd prin ea, am lătărețit-o ; și am dezameliorat-o... N-ar fi rău dacă aș scoate-o la mal așa, cît să-i pun și un capac, apoi, firește : o rescriu de-i merg fulgii ! (...)

Aseară am fost la Raici („frații Raicu", le spune Marie-France Ionesco). Pretext : să-i restitui un număr din *L'Autre Europe* în care Lucian a publicat un foarte bun text. Motivul : să-i duc mașina mea de scris, „Consulka", cehoaica, să aibă și el cu ce să-și „facă" articolele. (...)

Am vorbit la telefon cu Focke. „Mortul" (așa pretindea el, de vreo cîteva luni) era în plin chef ! Sărbătorea 5 ani de la căsătorie. Încolo, nimic. Nici o posibilitate să reiau colaborarea la *Deutsche Welle*. Un oarecare Băleanu, fost director la Teatrul Evreesc din București (și nu doar atît : îl știu scriind „cronică teatrală" – cam ca Valentin Sinistru), a monopolizat toate eventualele „comentarii culturale".

Discuție ceva mai aprinsă cu Lucian Raicu. Vorbindu-i (de foarte bine) cărțile (ale lui, citite de mine abia acum), m-am întrebat cum poate „nutri" atîta admirație față de Sartre – dar nu față de Camus ; și cum de-l „iubește" el pe un Jean Daniel, „marele intelectual francez" ? Zice : „Ba da, nutresc și față de Camus și față de Aron..." Zic : „Dar niciodată nu le-ai scris numele – în schimb, nu te mai poți învîrti în textele tale de acest Daniel, cum îi zici ? «mare intelectual francez»... ?" Zice Raicu : „Nu eram suficient informat în România..."

Adevărat, însă pentru alții, nu pentru el, Raicu. Dacă ar fi vrut, ar fi fost „informat" și în legătură cu Aron, Camus – de asemeni, dacă ar fi vrut, ar fi fost informat despre inconsistența și despre stîngismul nesuferit al lui Daniel.

Cred că există *o comoditate* a fricii, după cum există o comoditate a lașității. Uneori se unesc, se amestecă – păcat că se amestecă... Cu atît mai păcat cu cît, acum o săptămînă, la noi, mereu zicea că el este „un scriitor politic"... După a cincea oară, am zis că eu nu știu ce-i acela „scriitor politic", să-mi explice el. Raicu a scăpat, românește : m-a bătut pe umăr, asigurîndu-mă că știu eu foarte bine, nu-i necesar să-mi explice el...

Am să spun o răutate – dar o spun : am impresia, certitudinea : locul lui Raicu ar fi fost în România – din nefericire pentru toată lumea, el nu altul a plecat, nemaiputînd suporta... politica de acolo...(...)

Din nou la *Sabina* : trebuie să găsesc o formulă, o cheie, un leit-motiv, o regulă de du-te-vino. (...)

19 decembrie 1988

Am fost azi la Julliard, la Madame Blanchard. Am dus *Biblioteca* (am păstrat acest titlu pentru ei, franțujii – pentru mine a devenit *Astra*). A fost de acord cu tot ce i-am propus. (...)

Seara, umblînd după niște plicuri, am dat peste o chestie... O și uitasem : diploma – altfel cum să-i zic ? – prin care Ministrul Culturii, Lang, m-a numit Chevalier de l'Ordre des Arts et des Lettres, din data de 5 februarie 1986.

Da, domnule ! *Chevalier* – și mai ce, vorba cuiva ?...

20 decembrie 1988

Sabina, deci... Poate chiar mîine am să mă apuc s-o (să-l ?) refac ; rescriu, reconstruindu-l. Făcîndu-l să fie, fără declarații explicite, un roman al romanului. Romanul unei cărți nescrise (încă). Al unui autor descoperit, citind ; participînd ; trăind-inventînd – ca o altă-viață. Trecînd de la constatarea comună : „Viața mea este un roman" la : „Romanul meu este o viață", așa ceva.

Să zicem așa : pornim de la Astra (biblioteca, nu cartea !), unde naratorul narează că el citește, dar nu spune *ce* anume, *care roman* citește el...

1. Naratorul narează că el o așteaptă pe Sabina ; amintindu-și trecutul și narîndu-l, o așteaptă, 'eaptă, 'aptă ;

2. relatînd (narînd, povestind), alunecă de la adevăr la ficțiune – și din nou :

3. de la ficțiune la așteptare, încît să nu-ți mai dai seama dacă „aventura" cu Sabina a avut loc în realitate sau în dorință.

Poate că romanul = așteptare. Romancierul = ființa care știe să aștepte – nu neapărat ca să pîndească (vînătorul, polițaiul), nici neapărat să amîne – Ralea vorbea de așa ceva.

Poate chiar mîine, la solstițiu, încep. Poate că da.

Uite că tot e bun jurnalul la ceva : scriind în el ce anume am să fac și dreg, ce mi-ar plăcea mie să fie – mi s-a limpezit planul de bătaie.

„Romanul meu este (o) viață" – nu e bun, nu e bine (dar cam pe-acolo). „Romanul (meu) este un vis" ? Nici – s-a spus, răsspus – dar tot cam așa.

Un amănunt gospodăresc : trebuie să scriu (cînd scriu la mașină) la *două rînduri* – aș scrie și la două și jumătate, dacă aș avea hîrtie. Ca să nu fiu constrîns de dimensiunile-pe-o-pagină ale textului ; apoi : ca să nu dau (mie) impresia că paginile acestea din fața mea (scrise la un rînd jumătate) ar fi... definitive. Libertatea pentru corecturi, libertate știută (chiar dacă nefolosită) prin spațiile albe – pe stînga, între rînduri.

Mi-am pregătit Olivetta pentru mîine. Am periat-o, curățat-o, pensulat-o, uns rulmenții, pus panglică nouă – ba chiar am curățat masa mașinii – dacă încep o viață nouă, să fie și curată viața ceea. Nu ca o fată virgină, ci ca o nevastă proaspăt îmbăiată, învelită în pînzuri proaspăt călcate.

Am zis : de mîine, 21 decembrie 1988, încep o viață nouă ; una mult mai bună și mai dreaptă și mai devreme acasă – cît despre lăptozitate, ce să mai vorbim ! O viață faină de tot, zdravănă, cam ca pe mînă – o viață ca un roman, ce mai calea-valea !

Așadar, i-am uns-o, i-am șters-o, i-am făcut tot binele – acum are să trebuiască să fiu atent la *î*, la *â* care, la Ollivă, trebuie făcut din trei manevre (drept care voi re-trece la „ortografia comunistă", lăsînd *â*-ul *doar pentru* Român și derivate). Cît despre semnele dialogului, i le-am pus (mai corect : am dat la pus) pe tasta cu : *ţ*, în locul semnului paragrafului – de aceea : cînd de la Olivetti mă întorc la Olympia, vreme îndelungată „dialogul" e scris paragrafic. Altfel, mașinuța e bună : ușoară, silențioasă, simpatică – ai zice o romancă (fiindcă e catalană, la Barcelona a fost fabricată, sub licență – sau poate la Valencia ?).

Încă o dată (simt nevoia să repet) : nu romanul unui roman, romanul unui (posibil) roman – dacă ar fi de scris, nu doar „zis" (și încă în gînd). Pornind de la un-roman (iubea o fată...), nu : un-oare-care, ci : n-are-importanță-care – nu i se dă titlul, nici autorul ; fiindcă nu de la el, acela (romanul) pornește acesta („romanul"), ci de la, să zicem : toate pe care le citise pînă atunci ; romanul ca roman. Ca, nu : evadare (*în* el), ci ca formulă-cod-cifru-cheie ; ca ieșire din sine (din sine s-a-ntrupat Romana ?...) ; din viață romancierul face un roman-viață (cam așa ceva).

Așteptarea : vizibil, o așteaptă pe Sabina. Nici nu-și dădea seama că, în fapt, așteaptă... cartea, romanul-scris.

„ O aştept..." este, în fapt : „îl aştept". Iar dacă romanul este şi carte, la feminin, atunci *le* aşteaptă pe ambele-amîndouă.

Atenţie : fragmentele de realitate să fie *credibile*, să nu fie puse „pe seama romanului".

Un artificiu : adevărul – verbele să fie puse la trecut (compus, imperfect).

Prezentul : la prezent ?

La prezent să fie pus... „romanul" – la un viitor îndulcit, să zicem optativ (cu mare grijă, ca să nu fie evident, ci doar sugerat – sau, şi mai bine : să poată fi dedus).

Miercuri, 21 decembrie 1988

Mi-e foarte ruşine : am trişat... Am început refacerea ieri, 20 decembrie. Am scris un nou capitol introductiv (o pagină şi ceva), am mai umblat pe ici, pe colea (cu „derapajele") pînă pe la pagina 34 (marcată, fiindcă fostul capitol introductiv, de 11 pagini, dispare – va apărea materialul din el – cu garsoniera, chiar la 34).

Şi gata, am obosit. Nu e de mirare : timp absolut imposibil, iar lumina soarelui (vreau să zic : lumina zilei, n-am mai văzut soare hăt, demult) a venit, cu ţîrîita, abia pe la 10. Şi are s-o şteargă pe la 4... Dar nu-i nimic : important este că, de azi, *suntem* în creştere.

Mă opresc. Am ajuns la pagina 40 – aici ar interveni un nou derapaj, îl las pe mîine.

A trecut Alain pe la noi ; am vorbit de *Astra*, de *Sabina*... – tot vorbind „despre", m-am trezit... povestindu-le !

După plecarea lui Alain, Ana a zis că nu mai comisesem „una ca asta" de pe timpurile tinereţii noastre. În 1966 o, asta, cucerisem pe juna-copilă, pe o bancă în parcul Delavrancea... povestindu-i *Ostinato* ! Care va fi fost el scris, dar numai pe ici, pe colo, însă în acea seară eu i-l povestisem ca şi cum ar fi fost nu doar terminat, ci romanul altcuiva...

Joi, 22 decembrie 1988

Recitesc, pe pagina din stînga, planul şi metodele. Cu verbele, mă rog frumos... O prostie. Proiecţia viitor-optativ se face prin cel mai perfect imperfect, prin : ziceam-că.

Luni, 26 decembrie 1988

Am ajuns cu refăcutul-rescrisul (acesta din urmă în proporţie de 50 %) la p. 100.

Nu am rezolvat tot ce am văzut a fi nebine ; altădată. Acum rămîne de scris-din-nou, de construit-din-nou.

– Seara, la 18,30 : veşti proaste din afară. (...)

– Azi m-am plimbat puţin cu Filip prin oraş. Greu, aproape insuportabil – pe invers : el, bietul, nu cere, nu se plînge că n-are, nu zice că ar vrea, însă cînd se opreşte în faţa cîte unei vitrine (cu orice !), dacă ar plînge cu lacrimi, cu urlete, ar fi mai suportabil. El tace. Şi priveşte. Şi nici măcar nu oftează. Iar eu „mă mut" în faţa lui, dincolo de sticla vitrinei şi îi văd ochii : ochii mamei... Sigur-sigur că „tentaţiile astea", sigur-sigur că „e-he, pe vremea mea..." Dar el trăieşte pe vremea lui, cu tentaţiile lui (nici o deosebire calitativă între briceagul pe care-l doream eu, acum 50 de ani, şi ordinatorul pe care-l vrea el, acum). Iată însă că, pentru părinţii lui, aceste normale dorinţe ale unui copil sunt imposibil de satisfăcut. Am tras cu ochiul, am dedus că dintr-o vitrină voia un căcat de ceas cu floricici (are şi sînge rusesc, băiatul tatei !), costînd vreo 30 de franci. Şi acasă, şi pe mînă (şi în buzunar), mai are vreo cinci. Ceasul din vitrină : o urîciune, în plus, din acela aruncabil. Da, dar Filip îl voia pe acela. Pe acela monstruos. Şi era descompus pentru că „nu se putea"... Ca un fel de „compensaţie", l-am lăsat (!) să se ducă la cinema, pe banii lui(!!), primiţi de la Alain (!!!). Tot din ai lui şi Pomul de Crăciun – futu-i Dumnezeul ei de sărăcie cu moţ !

Mă temeam, după plimbare, că n-am să mai pot lucra. Am strîns din dinţi, am strîns din buci. Ceva-ceva tot a ieşit, ba chiar capitolul XI (116 pp. vechi, 124 nou) mă aproape mulţumeşte. Pentru că am tras-o pe Adam şi Eva (lui...).

Cred că am, dacă nu rezolvat, atunci ameliorat cîte ceva.

Am lăsat în suspensie scena (povestită de Robete) cu arderea cărţilor lăsate în păstrare la Septimiu, dînd cîte un şfichi de aluzie ici, colea. Să fiu atent, să nu fie prea evidente.

Mîine, poate şi poimîine, am să fac 12 ; ceva mai nou : Banatul, ambasadele, Bărăganul – şi... ⁝ sau ⁖ sau ⁘ – la cerere.

Mai greu are să fie introdusul celorlalte fete : Cecilia, Olimpia, Emilia, Heidi.

Atenţie : toate – dar toate să aibă ceva din Sabina ; măcar prin contrast.

Şi tot nu ştiu ce fac cu verbele. Dar cu fetele ? În schimb ştiu ce fac cu sărăcia : o bag – şi n-o mai scot !

Miercuri, 28 decembrie 1988

– Ora 7 dimineața : de regulă, omul face însemnarea în jurnal la sfîrșitul zilei, dar eu m-am trezit, ca de obicei în ultima vreme, pe la 6 dimineața. Și, înainte de a bea prima cafea, am ținut să nu-uit ce am scris în jurnal despre cartea pe care o chinuiesc acuma.

– (...)

– Sunt foarte-foarte obosit. Am tras la *Sabina* pînă la capitolul XII, inclusiv circa 135 de pagini.

– Am nevoie de o recreație, măcar de una mică.

31 decembrie 1988

Azi fiind, totuși, sîmbătă. Oarecum ora 19. Iar eu încerc un bilanț (ca să-mi dau curaj, am mare nevoie).

Dacă aș spune că bilanțul e catastrofic n-aș minți ; nici exagera : toate zbaterile noastre avînd drept scop (?) salvarea de la înec. Disperare ar fi cuvîntul potrivit. Iar dacă adaug chestiunile de sănătate – suntem bolnavi, am îmbătrînit fulgerător – atunci mă apropii de adevăr. Să mai spun : anul acesta am încasat palme-pumni-picioare de la Gallimard, de la Albin Michel – de la Alain Paruit. Iar moartea lui Năvodaru – pe care am resimțit-o mai dureros, mai profund decît mă așteptam – nu a aranjat deloc lucrurile.

Pun la eșecuri cartea care mai tîrziu a primit titlul : *Arta refugii.* Dacă nu a fost ea „motivul", „pricina", atunci a fost vehicolul necazurilor, al neînțelegerilor, al revelației mizeriei (noastre) dinăuntrice. Fiindcă atunci cînd nu mai ai nici prieteni, ești sărac absolut.

Acum consolările :

În acest an, 1988, am cîrpocit, reparat, rescris *Arta refugii* ; am scos la un liman provizoriu *Biblioteca* – devenită *Astra* ; am predat la Julliard (19 decembrie) *Astra,* iar *Sabina* este pe calea cea bună (sper eu) : pînă azi, am rescris-o pe trei-sferturi (azi am ajuns la p. 160 – la un rînd jumătate).

Luni, 2 ianuarie, plec la Triest, la un congres al radicalilor (nu spun „italieni", fiindcă Panella se supără foc, ei fiind radicali – scurt ! cum ar veni... internaționali ! – ei, da : cu tot cu țîțele, de altfel nasoale, ale Ciciolinei). Va trebui să schimb avionul la Milano. Drumul se anunță obositor pentru mine, dar ce nu face un scriitor pentru a vedea Triestul ?

Fie ca 1989 (era cît pe ce să scriu : 1889 ! – oare de ce ?) să fie un an normal pentru sufletele și trupurile noastre îmbătrînite și însetate de normalitate. Fie !

P.S. (la 1988) – iată, în mare, ce s-a petrecutără la 1889 :

– primele lămpi electrice în fața Teatrului Național București ;

– se introduce etalonul-aur în România ;

S-au născut în 1889 : Enășescu, Sandu Tudor, Trivale, A. Dominic, Crainic, Eftimiu.

Au murit : Eminescu, Veronica Micle, Creangă.

– Apare, cu prefață de Maiorescu, *Teatru* de Caragiale ;

– publică, în *Convorbiri literare* (Maiorescu) : „Eminescu și poeziile lui".

Asta-i cu 1989 (am vrut să scriu : 1889) !

Anul 1989 are să fie un an greu *de* scris...

1989

Duminică, 1 ianuarie 1989

Uf ! Am reușit să scriu anul, fără să-l „ating". Și tot nu sunt sigur că e corect scris.

Ora 12,45 : mi-am spălat puloverul, acum mă culc. Noapte bună.

Vorbesc de puloverul galben, nu de cel verde !

Ora 8 seara : am lucrat azi, am făcut capitolul XV (Emilia, dar fără Coreea...) – circa 175 de pagini.

Mîine plec la Triest.

(Însemnările care urmează sunt transcrise)

Luni, 2 ianuarie 1989

Ora 9,45, pe aeroportul Roissy : trebuia să ne îmbarcăm la 10,05, dar „din cauza ceței", peste 45 de minute. M-am uitat iar la bilet. Scrie : „Întoarcerea la 6 ianuarie". Avantajul de a comanda biletele de călătorie : comanzi și timpul – intervalul, între-și-între-ul. Îmi convine (iar !?), eram, sunt foarte obosit, o pauză m-ar aerisi (cu Air France !) nițeluș (nu cu Taromică Tricolorescu – și la mulți ani !).

(De introdus în *Astra* : frecventatorii-superiori, nu șoarecii de bibliotecă, au o anume atitudine corporală – mai ales cînd se opresc din mers :

a) picioarele fac un un-doi „biciuit" (sfichiuit), apoi oprire cu tălpile în V foarte deschis ;

b) privire superioară – și goală – vrea să spună : „E-he, *cît* timp petrec eu în bibliotecă !" – nu-i rău să fie : „biblioteci", cantitatea fiind unul din stîlpii existenței lor.

Tip : Marino. Deferență absentă, altieră : „Și, altfel, ce mai faci dumneata, domnule cutare ?" – înainte de a sfîrși, se răsucește, pleacă, pe el nu-l interesează răspunsul tău, l-a interesat numai întrebarea lui.

Ei sunt studioșii, nu vulgarii cititori.)

Ora 10,10 : încă cel puțin jumătate de oră de așteptare. E o așteptare neplăcută. Eu am ce face, *aici* : șăd și privesc – și bîrfesc oameni de carte, studioși – precum Marino.

Nu, nu : nu e deloc o corvoadă așteptatul acesta. Acolo, la terminus, nu mă așteaptă nevasta, iubita, prietenul (nerăbdători). La

urma urmei, nu mă așteaptă nimeni, am să mă descurc ca un băiat mare ce sunt (știu numele hotelului). Așadar, șezi, privești, ai scrumiera la îndemînă, bagaje de mînă mai mult simbolice, nu ai ce pierde, dacă le pierzi... Singurul necaz : de aici nu poți pleca chiar oriunde de capul tău – un minimum de bunăcuviință nu strică. Așa că te duci, măi frate, unde *a cerut* altul, pe biletul care poartă numele tău. Cum ar veni : ți-a luat vorba din gură, ca un purtător de parolă ce este el, azi și mîine și poimîine ; care vorbește ce-l taie pe el capul și nu te întreabă pe tine – orișicîtuși : autore al spunerii...

Ora 10,20 : staționar, cum se zice la noi, pe Dunăre, cînd apa are cote. Pasagerii de Neapole au plecat – vorbă să fie : s-au mutat din sala de așteptare în avionul care șede – dincolo de geam. Mi-e somn. Mi-e bine cînd mi-e somn. N-ar fi rău dac-aș adormi p-acilea și nu m-aș trezi decît la întoarcere. Da, domnule : oboseală-mare ! Mi-e somn (am spus). Mi-e jele – n-am spus încă, aici, dar nu strică să repet. Astă noapte m-am culcat pe la orele 2, m-am trezit la 6 fix...

Tot 2 ianuarie 1989, de data asta, ca să zic așa, altunde : aeroportul Milano. Mă dor ochii, mă dor călcîiele, mă doare sufletul.

Am citit, în avion, peste umărul unui călător, în *Corriere*... : „Să salvăm perestroika !" Ca să vezi cu ce se ocupă Italioții ; cu salvarea. A perestroikăi !

(Astă noapte n-am putut dormi – cît am rămas culcat – din cauza cărții lui Gherasimov, cea cu Bătutul-în-ușă – în Basarabia –, nu pentru faptele din carte, ci pentru explicațiile traducătoarei Elena Joly, cea care, în prefață și în subsol, explică franțujilor că există o „limbă moldovenească".)

Impresie – probabil din pricina oboselii : că, în jur, se vorbește românește...

Triest, ora 22,00 : scriu stînd în cur, pe jos, rezemat de pat, cu blocul de scris pe un taburet. Nu e masă – în odaia altfel elegantă ! Nu e lumină bună (Triest moare cu totul...). Adineauri m-am întors de la restaurantul unde am luat cina – povestesc :

Așadar, după ședința de deschidere, m-am plimbat oleacă, apoi pentru că e frig al dracului (bate Bora !), iar eu sunt mort de oboseală, am încercat să scurtez ziua : m-am dus la restaurantul în chestie.

Îl văd pe Marco Panella la masă cu trei negri (mititei). Panella (care vorbește o superbă franceză, bogată, colorată, doar ușor dată cu parfum de Italia) mă strigă, mă cheamă să mă așez la masa lor. Mă prezintă – mă prezint (se prezintă). Marco mi-a spus : ei sunt din Burkina Fasso (Volta Superioară ?), de Crăciun s-a dus acolo și i-a scos din închisoare (e în stare, Panellone !), i-a cooptat în Partidul Radical – care, deci, s-a mărit cu trei membri...

Dar, pînă acolo... Auzind numele meu – din gura lui Panella – un burkinofasez (așa se va fi zicînd ?) (semăna, era leit Turcea – doar ceva mai... negru), sare, vine la mine, mă îmbrățișează :

– *Goma ! Mon frère ! Mais chez nous c'est plein de vous !*

Asta însemnînd că la ei, în Burkina Fasso, sunt mulți negrimititei, măricei, pe care-i cheamă Goma. Știam, dar acum mi se confirma dinspre un localnic (nu, pe el – întîmplător – nu-l chema Goma). Un altul, fost colonel și ministru (de Externe ? de Interne ?) al lui Sankara (ăsta avînd gradul de sergent, dar... funcție de șef de stat !), numit Basile – mai puțin simpatic decît „Turcea" al meu.

Pe la ora 9 (21), obosit, m-am hotărît să mă culc. Antonio Stango m-a întrebat dacă pot să ajung singur la hotel. Am zis :

– Pot. Dacă mă rătăcesc, întreb...

Ei bine... Plecînd spre hotel și tot căscînd gura la clădiri, mai cu seamă la perfect-năucul Palazzo del Governo (hoch-parterul), ca să mă exprim ca pe la noi, pe la Sibiu : în stil fain, zdravăn, solid, milanez (cel avînd coloane cu gîlci) – pardon : mailandez, ca să se știe că german este el – iar cele superioare în cel mai pur stil venețiano-samarkandez... boldind ochii pe la vitrine..., m-a rătăcit. Mai ales că la Triest nu pe toate clădirile de la răspîntii scrie care ce stradă este... Nici o panică, orașul nu e mare, aș fi găsit hotelul Colombia în cele din urmă... Apoi pe stradă nu era deloc neplăcut – atît că bătea un vînt rece, sticlos, de mai mare dragul, venit direct din Iugoslavia – în fapt din vecini, de la sloveni...

Încolo, nimic de zis : luminație mare (și vînt, domnule !). Am simțit eu ceva-ceva, dar am avut nevoie de timp ca să-mi cadă fisa românului cea de pe urmă și să înțeleg despre ce fel de „ceva" era vorba. Ei bine : era *pustiul*. La ora 9 seara, Triest era un oraș mort (dacă zic mort-de-tot nu comit un pleonasm). Triestul, la ora 9 seara nu avea trecători pe stradă, necum plimbăreți (cu o excepție : mandea !). Da, dar pe mine nu mă puteam întreba, bună seara, vă rog să-mi spuneți încotro e hotelul... ?

Ce mi-am zis eu, la un moment dat, cu apropont cultural (doar de pe Dîmbovița mă trag și eu !) : frate, dar ăsta-i De Chirico toată ziua ! E adevărat că acum e noapte, însă am făcut o poeticească licență... Sigur că De Chirico a zugrăvit deșerturi urbane toride, dar dacă ar fi urcat pînă în nordul sudului, ar fi dat de acest deșert urbano-glacialnic, bîntuit de Bora (vîntuit de Vora), în noaptea zilei de 2 ianuarie '89 !

„Descoperirea" m-a liniștit : de-acum puteam să tot continui a fi rătăcit în Trst (așa grafiază sîrbii și pronunță de mai mare dragul : Tîrst). Și am tot măsurat deșertul chirico-ciciolinesc (dacă se ținea acilea congresul panellinilor din toată lumea...). Vîntul se făcuse

vrăjmaș de tot, ca pe la noi (prin Basarabia) – dar mirosea... ca pe la noi – însă nu ca prin Basarabia. Și, ca tot pe la noi, m-am pișat în plin centrul unei superbe – și fatal : vide – piețe. Cred că aș mai fi putut aștepta cu necesitățile-trebuințice, dacă n-aș fi sperat în secret că prin actul meu de o provocare fără frontiere am să scot de pe unde se adăpostiseră polițaii din acest cimitir. Ți-ai găsit !

După multă, multă vreme (așa ca la vreo zece minute), am auzit o tuse ; apoi am zărit o umbră : gîrbovită sub vînt ; și sub timpuri... L-am strigat în franțuzește :

– *Monsieur, s'il vous plaît... !*

Umbra neagră – și cam brunetă (că neagră nu-i era bine...) s-a oprit, apoi... a început să alerge spre mine ! Fericită – umbra ! Că – presupun – îl strigă pe el, la Triest, după stingere, careva – și încă în fran'zește ! Cum ar veni : în a doua limbă maternă a lui (care provenea dintr-o familie de bananieri săraci – și poligami). Un alt *frère à moi, Afriquin* ! – nu l-am întrebat de pe unde anume, riscam să ne găsim neamuri. Bucuros, negrișorul, doritor de vorbă lungă – deși murea de răul frigului turbatec.

Că, *oui*, auzise ceva de hotelul Colombia, *mais* nu știa pe unde se află, că nici el nu e prea *indigène*...

Asta înțelesesem eu din prima ochire. Ne-indigenul triestin mi-a dat un sfat (ca între franțuji), în timp ce mă conducea :

– *Il faut entrer dans un café ! Et demander !*

Da, domnule ! Cum de nu-mi venise ideea asta : să intru într-o cafenea și să demandez – în cafenele trebuie să fie și indigeni. Frerul meu africhen (dar nu din Burkina Fasso – am simțiiiit, doar sunt de-al lor, carne) m-a îmbrățișat cum se îmbrățișează consătenii îndeei cînd se re-despart pe pămînt străin și ostil, apoi s-a retras (ai fi zis : scufundat) în umbra de aceeași culoare. Am rămas iar – iar ! – singur-singurel.

Am prins a căuta o cafenea, un restaurant – o locandă, deh ! – în care să intru, cît să mă interesez de hotel. Aiurea ! Nimic deschis, ai fi zis că eram în film și filmul era pe timp de război.

Altfel, luminație – dar pustie, ca să fac acordul.

După un timp, din capătul unui bulevard drept ca un bulevard din Chirico, năvălește înspre mine o umbră, răcnind și dînd din aripile morii de vînt :

– *J'ai trouvé ! J'ai trouvé ! On a gagné !*

Omul meu, carne din carnea mea, africandă : truvase 'otelul și se întorsese să mă caute, să mă scoață din necazul înstrăinătății, să-mi spună unde anume-i Colombia...

Bun consăteanul la casa exilatului. Și ce reconfort pentru un român exilat, rătăcit prin Triest, să dea peste un negru african d-al lui...

Acum e 22,35 : mă culc. Am lecții de făcut pe mîine – discursul. Păcat că nu pot vorbi de întîlnirea cu văru-meu, pe stradă – s-ar supăra cumnații burkinafasonici.

Mamă și cum bălăngănesc obloanele de-atîta boră-boră...

Triest, marți 3 ianuarie 1989

– Ora 16,40 : cînd mă simțeam eu mai bine și mai bine (discursul, succesul, masa), întors la hotel să mă puiesc de somn, aflu că... am fost mutat alături, la hotelul Abazzia. S-a dus dracului somnul – păi dacă nu mai erau așternuturile mele...

Mă uit la televiziune. Monstruoasă. Imbecilizatoare.

Păi, domnule, „televiziunea noastră franțuzească"... așa, proastă cum e, nu e mai tîmpită decît ce prind aici : italieni, sîrbi, austrieci...

Triest, miercuri 4 ianuarie 1989

Ora 7,30 : am coborît pentru re-programarea, rezervarea biletului. Plec azi la Paris – da, da : acasă plec ! Toți radicalianii, inclusiv *mon frère* burkineziterapeut, s-au dus la... Lubliana : să mai procure ceva membri. Evident, au tras de mine să merg – mi-ar fi rezolvat Panella chestiunea vizei, la graniță – nu m-am lăsat : ce să fac eu la Lubliana ? Eu vreau acasă, la Paris !

Ora 11 : am făcut recunoașterea stației de autobuz Alitalia ; 5 minute pe jos. M-am săturat : și de Triest și de radicali și de frații mei negro-daci.

Ora 12 : mai am o oră pînă la „Pullmann" – așa-i zic italienii autobuzului. Așa că șăd. La 'otel. Afară – luminație de ziuă, soare mare, dar nu-mi vine pentru ca să trag un profit : nu am mijloace de locomoțiune ; ba am, dar în proastă stare. Aseară am simțit o chestie jenantă în pantoful stîng. M-am descălțat – credeam că e o pietricică ; o cută a ciorapului, ce te pui cu cuta ? Abia la hotel (Abazzia) am văzut : bășică... În talpa mea ! Personală, de persoană deziroasă să se promeneze culturalicește prin Trst ! Cînd pe-aciia au beut și au căzut și au borît însuși Joyce ?!

Ora 12,10 : număr frunzele care cad de la stînga la dreapta – ai zice : un Bunic al lui Delavrancea culcat pe prispă. Număr și mă gîndesc la numărat(ul frunzelor). Trec, domnule, trec – în loc să cadă, ca-n Mihalkov (uite ce culturalizat sunt, numai de n-aș fi greșit

trimiterea bio-biblio). Eu, care, de la pazopt, făceam (fac) teoria așteptării chibritului.

Mă plic', de moar' ! 'Te ce fa' : mă te-le-vi-zesc !

Ora 12,44 : m-am ! Cu o emisiune școlară de astronomie. Ce chestie înaltă astronomia, frate ! Și adîncă. Iar noi : habar n-avem că acolo, sus... Ie-he-he...

Ora 14,44 : aeroportul Friuli-Venezia-Giulia – așa-i zice : lung, dar feminin. Bag mîna-n foc : „Friuli" vine de la „Fraulein" – ba Venezia, ba Giulia...

Mie însă ce mi-a zis Giovanni de le belete : că, *si-si*, mă duc eu la Milano, dar de aterizare, aterizez la Bergamo ! L-am întrebat în românește dacă acolo se dau pere parfumoase. El a fost sigur că am spus un banc în siciliană (sau chiar sardă), însă cum el e de-aici, nu înțelege, dar rîde ! Vreo 80-100 km la nord de Milano.

De ce așa ? am întrebat, ca să înțeleagă întrebatul Giovanni.

De ceață ! mi-a răspuns el și a rîs.

Ora 15,50 : în avion. Plecăm azi-mîine.

Am aflat de la radioul de bord, cum ar veni : de la difuzor, că numai mie, pariziotul, mi se întîmplă una ca asta (ca și chestia cu bășica-n talpă : unică și personală !) : cu para. Ceva mai tîrzior mi s-a spus că mai sunt și alții „pentru Bergamo" : ceva călători, chiar și echipaje-de, ba, culmea : însuși el, avionul ! Da, dar ei n-au *și* bășici în talpă, de să le saboteze culturalizarea pe spinarea partidului radical-ciciolinic.

15,20 : nici un semn de pregătire. Ședem. Îl vom fi așteptînd pe nea Cuttanne care acum a plătit grappa și vine-ncoace.

15,25 : cică are să ne „devieze" spre Milano, pe Linate. Ca să vezi ! Te pomenești că italienii au inventat *la relatività*.

15,35 : zbîr-zbîr, de cinci minute. Fama de la micro ne povestește că o să agiungem vii și nevătămați la... Bergamo, așa, cam pe la 16,10, după ora locală.

15,40 : acum noi zburăm orizontal. Zburăm, volăm, dar nu cîntăm. Cîntă ei. Noi bîzîim, bîzîim. Avion de colecție, cum se spune, politicos, cînd vrei să zici că are o respectabilă vîrstă. Bîzîicios – altfel constant, nu par să i se oprească motoarele în plin vol !

Pe rîndul dimpotrivă-mi : o fată ; brunețică, urîțică-frumușică foc ! Fumează ca liceenele. Și vorbește singură, cu gura ei. *Mamma mia*, ce-aș mai parlà și eu, solo-cu-dînsa !

16,15 : am dat să aterizăm ; de pe la 2-300 de metri josime am cabrat, ca să mă exprim astfel, și am luat iar înălțime. 'Ce că nu e posibel !

16,30 : a fost posibel – de a treia oară. Am aterizzat ! Cică de-aici ne ducem cu autobuzul la Milano. Bine că nu ne pune-n coloană şi nu ne dă ordin s-o pornim cu cîntec 'nainte 'arş...

18,00 – în cap (cu toate zerourile) : Linate-Milano. Am ajuns la 17,50, a trebuit să-mi ia belet : Giannina de la belete pariază cu mine că nu văd eu Parisu' astă-seară...

18,10 : sala de aşteptare. Muuultă lume – ai zice Gara de Nord din Bucureşti. Ca la Bucureşti : e afişată ora plecării – 18,35, dar prin megafoane vine explicaţia că plecarea-i la 19,30. Însă umblă vorbe – nedate la megafon – că a) sau 2-3 ore mai tîrziu ; b) sau ne duce (cu pullmanu' !) pe alt aeroport, parcă Genova ; ba nu : Malpenso (tot în Milano, dar unul mai fără ceaţă).

18,50 : a picat vestea cea bună : Plecăm ! Nu chiar imediat-imediat – aşa, pe la orele 22,00.

18,53 : iar acum s-a corectat : 22,30 – ce contează o juma' de ceas la o ţară atît de fermecătoare ! Bucurie ca la noi, la Poala Carpatei, cînd o veste foarte proastă e corectată, devenind nu-atît-de-proastă... Să fie o metodă latină ? Atunci de ce ne-a venit ea de la ruşi ? A, da : de-aia... În regulă...

19,10 : drept în faţa mea, pe jos (am zis că suntem la Bucureşti), două chinezoaice (japoneze ?) bătrîne-bătrîne, fără brîuri de lînă, dar cu blănuri evropeneşti, cu pălării. S-a eliberat un fotoliu, una dintre ele s-a suit cu totul, dar nu „greceşte", ci cu curul pe călcîie. Aşa o fi mai transcendental. Acum îşi trec, oferă, se poftesc : în şervete de hîrtie, chestioare de mîncare. Cu plecăciuni. Ca în ceremonia ceaiului. Mişcări (probabil şi gînduri) ritualizate.

19,15 : se anunţă îmbarcarea în autobuze.

19,30 : în autobuz – uf ! Am loc-în-cur (la Milano am stat în picioare). Şoferul face vîj ! vîj ! din autobuz – dar autobuzul doar că vîjîie, încolo nemişcat. Noi aşijderea.

21,05 : şoferul nu mai face din autobuz, a făcut destul, iar noi am ajuns la Malpenso (cică e „lîngă", dar ne-a căruţat o veşnicie autobuzul).

21,45 : domnule ! Vîj ! face avionul – unul baban de tot, Airbus 300 şi ceva, un adevărat metrou !

21,48 : zburăm ! Ura ! Trăiască România !

22,50 : am aterizat – ura, să trăiască *şi* Francia ! – la Roissy. Am pus, cum s-ar zice, roatele personale şi proprii (ale Airbusului) pe pămînt franc.

23,30 : Sunt în – ura ! ura ! – RER care mă duce, fain, pînă la Denfert-Rochereau, de-acolo două staţii de *metrow*, pînă *na doma* – na, că m-au zăpăcit de tot italicii !

24,30 : Am arivat. Oarecum nevătămat. Şi de Ana lăudat.

(Călătoria în Italia a fost o transcriere – mult scurtată.)

Sîmbătă, 7 ianuarie 1989

Aşa-i cînd vrei să faci prea multe deodată : n-am mai scris, n-am mai transcris, n-am mai rescris...

Aseară am fost cu Ana şi cu Filip la Ion Condiescu. Casă plină de copii, şi stai, abia a început ! Lucrează la Village Asterix, cel care l-a încîntat pe Filip.

Ora 18,30 : am tras la mal (?) Heidi, Sabina I (230 de pagini, la un rînd jumate). De mîine, continui...

Duminică, 8 ianuarie 1989

Ora 15,00 : am zăcut puţin, întins. Fără să dorm. De vreo 6, poate chiar 9 luni, simt nevoia de siestă. Bătrîneţea, bat-o Creţea ! Ia stai aşa : cîţi ani am eu pe mine ? 53 şi 3 luni. 53 ? – nu-mi spune nimic, nimic, nimic.

Azi dimineaţă am scris, de mînă, ceva cu *suspendaţii* (chelnerimea, cizmărimea română). Mă întreb însă : e verosimil ca un băiat de 14 ani (şi 4 luni, în carte) să facă asemenea observaţiuni ? Şi asemenea analize ? O să-l dactilografiez astfel, încît să poată fi eliminat (fragmentul) cu uşurinţă.

Mă perpelesc : am „luat-o" bine cu ciclul declarat autobiografic ? După *Calidor* ? Eu simt că da. Însă am senzaţia că, în jur, amicii nu sunt de aceeaşi părere ; ba parcă ar avea certitudinea că aş fi luat-o razna de tot (Alain) ; că m-am pierdut, m-am stricat, m-am „negat"... Necazul : nu pot cere Monicăi, lui Cristo, lui Raicu – să-mi spună „adevărul adevărat" – anume că scriu prost şi din ce în ce mai aiurea.

Rămîne Ana. Dar Ana poate ea să-mi spună adevărul-adevărat ?

Şi nu că ar încerca să mă menajeze, dar dacă nici ea nu mai *vede* ?

Totuşi : e cumplită situaţia mea – mai ales a mea, fiindcă toţi ceilalţi au publicat în România – merg pe sîrmă ; cu ochii închişi. Nimeni nu-mi spune dacă merg bine, n-am o „balustradă" care să mă asigure că merg, totuşi, „bine" şi care să-mi împiedice căderea în prăpastie.

Luni, 9 ianuarie 1989

Am scos la capăt, onorabil (cred) partea cu „suspendaţii" ; am dactilografiat-o. Să vedem mai tîrziu, dacă nu distonează.

Ceață, întuneric. Tristețe. Abandon.

Ora 18,30 : am terminat capitolul întreg : 17 pagini.

Recitesc *Jurnalul* lui Thomas Mann. În afară de lucrurile extrem de interesante pentru cititorul-scriitor el însuși (șovăielile, slăbiciunile, spaima de a deveni „martir"...), el făcea, în *Jurnal*, mai degrabă „cronică de familie" decît roman al romanului (la care tocmai lucra – „din greu" !). De ce ? Simplu : „despre" roman scria în chiar romanul scris în acel moment, ce nevoie să-l repete în *Jurnal* ?

Eu, ageamiu în materie de jurnal, abia acum îmi dau seama că n-am notat – și nu cred că voi mai nota :

– ce s-a întîmplat cu mine la Madrid, la contra-conferința pentru drepturile omului (1980) ;

– ce s-a întîmplat cu cartea-bombă ;

– ce s-a întîmplat cu otrava (Haiducu) ;

– mai înainte – în 1979 : ce s-a întîmplat în timpul Campaniei de Vară din presa din țară sincronizată cu Drăgan, Emilia, Milhovan, Andronescu, Titus, V.C. Gheorghiu...

– în general, ce se mai petrece în România (și „în lume").

N-am notat nici „mersul cărților" : ce să scriu ? Eu scriu ceea ce încă n-am scris (sau mi se pare mie...).

Cred că știu : în jurnal scrii ceea ce știi că nu vei scrie în roman.

Mîine trece Alain pe la noi, să-mi lase, în vederea traducerii *Artei refugii*, „corecturile pe textul românesc"...

Mă tem că nici în jur de 15 ianuarie n-are să se apuce de traducerea cărții mele. Știu că intervin „neprevăzute", dar... Una din două :

a) nu termină traducerea la timp – și atunci mi se amînă apariția cu cel puțin un semestru (după ce cartea a fost blocată „de vremi" și a pierdut doi ani) ;

b) o termină – traducerea – dar, începută tîrziu, are s-o dea rasol, are să... ajusteze, scurteze-drumul...

Dacă însă începe traducerea în jur de 15 ianuarie, e în regulă.

Mă bătea gîndul, zilele trecute, ca, din toată sărăcia, să-mi cumpăr un nou caiet pentru *Jurnal*. Mai bine zis : un alt caiet... Numai că... în 10 ani (1978-1988) n-am scris nici jumătate din acesta ! Și nu sunt deloc sigur că jurnalofilia de acum are să mai țină...

Ieri m-am plimbat ! Mare eveniment, mare ! Ba chiar în două rînduri : în cursul dimineții, exact 2 200 m. Seara, împreună cu Filip, am dat o tură pînă la Turnul Montparnasse – vreo 4-5 km ! Febră musculară, mai ales pe la fesele bucilor – azi n-am îndrăznit decît una mică, o plimbărică de 2 km, lineari, se-nțelege. Bine și-atîta. De ani de zile (mai exact : din septembrie 1985, atunci am oprit lucrul-

manual, din motive de... nerezistență fizică), stau înșurubat în scaun, mă anchilozez, scriind scrieri. Cînd mă gîndesc că Thomas Mann făcea, zilnic, cîte două plimbări de cîte o oră, o oră și jumătate... Mai știi : în plimbare va fi rezidînd geniul romancierului... Și noi ședem, soro !

Ora 23,00 : mă tracasează cestiunea verosimilității : poate un puști de 15 ani să facă analize socio-politice („suspendații") ? Ana zice că nu e sigur (că poate, puștiul). O să văd mai încolo. O să văd după ce, răcită, o să reiau cartea la citit. Ar fi bine ca, înainte, s-o... termin, nu ? – i-am tras pînă acum 3-4 variante de la cap la coadă, pînă în preajma cozii, n-am îndrăznit să o, cu adevărat, sfîrșesc.

Poate săptămîna asta.

Mîine și poimîine lucrez la capitolul XXII : răsfoindu-l, răsscriind, poate-i găsesc încheierea. De nu, la varianta următoare.

Marți, 10 ianuarie 1989

Ora 20,30 : azi am scris 8 pagini (= 12). A ieșit mulțumitor. Atît, că prea diluat. După ce o să-l scriu, întreg, o să-l comprim.

Mă apropii de sfîrșit și mă gîndesc : nu știu cum să-i fac... încheierea. Poate că am să-l scriu ca de obicei : la sfîrșit, scriu un text care să fie sfîrșitul cărții – dar și începutul. A trecut Alain pe la noi. Veste proastă : nu se apucă de *Arta refugii* decît „la 1 februarie". Mă temeam eu...

Vestea bună : Madame Samama de la Julliard, cea care se ocupă, acum, de *Astra* (*Biblioteca*), i-a spus *lui* că are referate excelente (plural).

Întrebare : de ce i se comunică întîi traducătorului și nu autorului această veste ? Poate pentru că autorul nu contează. Sau poate Alain, simțindu-se cu musca pe căciulă, ***a întrebat*** ce se aude cu *Astra*, ca să-i comunice el autorului... ?

Obosit foarte. Ceva mai mulțumit.

Mîine seară suntem invitați la Monici – demult nu ne-am mai văzut...

Miercuri, 11 ianuarie 1989

Ora 18,30 : am terminat Sabina. Să fie într-un ceas bun ! Evident, finalul nu este „chiar-definitiv", ci ușor definitiv-deocamdată, cum se-ntîmplă în viață. Oricum, acum știu o treabă : dacă o re-scriu, am, pe toată lungimea (?), parapete, balustrade...

În 23 ianuarie duc și *Sabina* la Julliard, la referat(e).

Mă doare capul. Și trebuie să ne pregătim de drum-lung : he-he ! pînă la Monici, în al XIX-lea arondisment, cale lungă – o oră cu metrou(rile).

Joi, 12 ianuarie 1989

Ora 1,15 noaptea : acum ne întoarcem de la Monici. Monica mi-a înmînat, ca și cum ar fi fost de la sine înțeles, *dactilograma Ostinato* ! Ultima (făcută de Geta Gheorghiu, în toamna lui 1971, după apariția în franceză și germană).

Îl (romanul) credeam pierdut pentru totdeauna ! Exemplarul III – pe foiță – ajunsese la Țepeneag, dar el, mutîndu-se, a aruncat toate „hîrtiile inutile" la pubelă.

„Și dactilograma mea ?", am întrebat, cu groază.

„Și ! – la ce mai este utilă ? Ți s-au publicat traducerile..."

„Bine, dar în românește ?", am scheunat eu.

Țepeneag a ridicat din umeri, adică : ce, în românește ?

Dacă i-aș fi aruncat eu „hîrtiile inutile" ale lui, n-ar mai fi ridicat din umeri.

Doamne, ce *consolare*, găsirea (?) manuscrisului !

Consolare, atît.

Duminică, 15 ianuarie 1989

După miezul nopții : deși sunt un matinal, astă seară n-am putut adormi. Și n-am mai notat de miercuri (ba nu : de joi) ; am făcut corecturi la *Sabina*. Azi am ajuns la final.

Final care Anei i-a displăcut ; fals, trivial, violent, aiurea. Găsește cartea asta : răspîndită – dar prea-densă, ceea ce nu e totdeauna contradictoriu.

Eu n-o găsesc așa. Eu o găsesc altfel-slabă. Slabă și, în același timp, foarte a mea. Bineînțeles că toate cărțile sunt ale autorului lor. Dar Sabina este nu doar carte ; nu doar fată ; Sabina sunt eu (îl lăsăm la o parte pe Flaubert cu Madama lui), în ceea ce am eu, bărbat iubitor de femeie, mai feminin (deci, dinspre ea, iubind bărbatul). *Sabina* poate fi o carte proastă, dar... apropiată mie.

Dacă *Ostinato* a fost un tur de forță (în sensul de mult și de mare și de susținut efort – ceea ce dă : eforță...), *Ușa...*, scrisă cu jubilație, a rămas „copilul favorit" (deși ușor debil...) : am scris *Ușa* cu plăcere de moment, dar afectul avînd memorie, „momentul" acela se perpetuează (foarte adevărat : n-am recitit-o de peste zece ani) ; în schimb, *În cerc...* Nici pe asta n-am recitit-o de cînd a apărut (în decembrie 1977), dar *o simt*. Am scris-o nu cu plăcere, dar simțindu-mă în ea, ca într-o proprietate (agricolă...). Îmi convin (iar !) – nu contează

rezultatele – marile desfășurări (la scara mea, de, totuși, român – chiar dacă basarabean). Îmi convin fiindcă acolo, „din asta iese ceastălaltă" – iar cestelaltele se succed, se suprapun, se imbrică, se împletesc... Nu cred că este vorba despre fluvioșenia rusească (pe care o admir și o gelozesc), însă probabil mă desfășor mai nestingherit, mai liber, într-un spațiu generos, atunci cînd îmi știu, în spate, o întindere... asigurătoare.

Cea mai strîns-construită : *Pitești*. La ea țin din alte motive – oricum, diferența dintre *Pitești* și *Cerc* ar consta numai în numărul de variante... : la *P.* – vreo zece, la *I.C.* – două...

Încă o dată, nu-mi dau seama, cu capul, dacă *Sabina* a ieșit bine, însă nasul îmi spune că mda ; da...

În vara lui '88 i-am zis „Agurida" ; apoi amîndurora (*Astra* plus *Sabina*) le-am zis, pentru ușurința lucrului, ceva în genul : „Romanul meu este *o*..."

Acum mă încearcă un simțămînt de : „Numai atît ?" – deși am ajuns la un fel de capăt, de terminus-provizoriu. Iar în 23 ianuarie o predau (tot provizoriu !) la Julliard, simpaticei Madame Blanchard.

Ziceam că Anei i-a displăcut finalul dintr-o bucată (de fapt, din a treia tentativă, numărul variantelor „aproape-gata"). Voiam să zic : confidentul unei relatări (al unei anchete) participă într-atîta la suferința anchetatei, încît... o ia el la anchetat ; la torturat.

Or, asta nu place ; nu place defel, fiindcă nu ne lasă inima să mărturisim (noi, cititori, noi, confidenți ai scriitorilor) că noi, victime – în fine : unele dintre ele – putem, în anume condiții, păși lesne peste pragul ce desparte (ne desparte) de călău. Și doar e atît de... adevărat (însă, vorba esteților de pe Dîmbovița : ce are adevărul cu literatura ?) : eu, unul, nu am întîlnit (precizez : eu) un singur deținut care, într-un moment sau altul, sub o formă sau alta, să nu-l tortureze el pe torționarul lui – în gînd ; să nu-i transpire dorința (amestecată cu teamă, cu spaimă de rușine, cu teroarea vinovăției) de a-l tortura pe cel de alături, aproapele, colegul de lanț și de suferință – poate fiindcă el se lăsase torturat de torționari.

Eu mărturisesc, rușinat, vinovat : am avut asemenea tentațiuni totalitare, cum le spune Revel.

Mai tîrziu am înțeles că aceasta (tentația) este una dintre cele mai afunde, mai obscure, mai vechi – și la urma urmei : naturale – tentații ale omului regresat, întors în peșteră, în pădure (în codru ! – cel frate cu Românul), al omului de-căzut, re-animalizat, de a se năpusti asupra semenului deja scos din luptă, deja neînstare de a se mai apăra.

Acum cîțiva ani fusesem „șocat" : motanul Take, zis Parașutistul (pentru că, „alunecat" de la noi, de la etajul VII, a supraviețuit)

zăcea, horcăind, agonizînd. Iar motanul Cazimir trebuia ținut în altă odaie, ori supravegheat, în salon, altfel l-ar fi omorît pe bietul Tache (Take), cel neînstare să se apere. Ana zicea : „Fiindcă Take a fost primul în casă – acum Cazimir are ocazia să-l detroneze... prin lichidare"...

Așa să fie ? O fi.

Dar poate că nu ; poate că n-are importanță ; nu va fi vorba de detronare, de luptă-pentru-putere, ci, mai simplu : nu leul, ci... hiena din noi, din fiecare. Noi, românii, nu avem tentația... leonitară, ci hienitară (ierte-mi-se licențele). Mărturisesc : i-aș face bucăți-bucățele pe Enoiu, pe Goiciu, pe Drăghici, pe Nikolsky, pe Livescu dela Lătești.

După această spovedanie, înapoi la finalul *Sabinei* : azi mi-a venit ideea (provizorie, ca toate genialele) : nu renunț deloc, la nimic din ceea ce am scris pînă acum, din contra (viceversa ! – cum zicem după Caragiale) :

– fiindcă, dacă nu e „adevărat" că așa ar fi fost (deci : verosimil), are să fie, în viitor !

– opresc, pe suspensie, capitolul X (din partea a II-a), acolo unde Sabina termină de relatat și de bocit ;

– trec la capitolul XI, care va fi în varianta-la-alegere : a, b, c, d, e...

– propun variante : una mai „așa", alta mai altfel, cealaltă cu totul altfelă, iar printre ele (a treia ?) scena torturării.

Oricum : el caută un deznodămînt literar, romanesc, vieții.

Sper să iasă ceva. Ceva mai puțin șocant ; la adăpostul multiplelor posibilități de rezolvare întîi, apoi de alegere.

Ciudat : cu *Sabina* nu simt că (trebuie să) mă grăbesc. Îmi zic : dacă o acceptă Julliard, va fi publicată în primăvara lui 1991 – pînă atunci am timp berechet să-i găsesc rezolvire...

Pînă atunci, o să-i mai trag încă (cel puțin) o carte.

Îi știu titlul – luat de la cel ratat, cu Laguna : *Roman-intim*.

Nu va fi povestea unui jurnal (intim) ; va fi povestea jurnalului intim ; romanul lui.

Să zicem : la vedere : povestea unui jurnal – dar și povestea jurnalului nescris – sau încă nescris. Povestea (și a) scriitorului de jurnal...

Încă nu știu cîte planuri, etaje, nivele va avea. Oricum, naratorul va scrie : **a)** jurnal... oficial – „care, sigur, va fi găsit de Securitate" (ba chiar, de ce nu ?) : scris, jurnalul, ca un roman ce urmează să fie predat cenzurii – iar ca să faciliteze „munca" boilor de securiști, îl uită... cu program ; în scopul de a fi găsit – iar după lectură, de a-i da note bune – pentru gîndire-justă... ; **b)** un jurnal „neoficial" – „dar care ar putea, din nefericire, ajunge în mîinile Securității" – acesta merge mai departe dar nu prea departe („și dacă, totuși, cade în mîna Securității ?") ; **c)** gîndul – dar pentru că gîndul vine *după* act, în timp – e alterat ; deja-cenzurat – deja jurnalizat.

Ceea ce înseamnă că, sub comuniști nu (mai) este posibil să-ți scrii jurnal-intim (= adevărat) ?

Vor fi scene și pe-viu, în-prezent, pe care el, autorul, le va trăi **a)** direct ; **b)** gîndi (imagina), pentru a le pune în jurnalul A și B... (Și ce mai rămîne din realitate, din adevăr ? – nu mare lucru.)

Relatare seacă, „obiectivă" (ce-face-el) : **a)** „devotat" A ; **b)** patetic B – neputința de a zice mai mult ; **c)** dezlînat C – neputința de *a face mai departe.*

Hotărîre finală : dacă vreau să nu înnebunesc, nu mai scriu jurnal ! Sentiment de eliberare. Și, numaidecît, de frustrare : „Era atît de plăcut, poate și util, să-ți scrii *jurnalul* !" (la singular).

Adaus : ar acoperi, în timp : Făgărașul (1953 cu moartea lui Stalin, dar nu insist : am scris-o în *Ostinato*) ; Dacia-Rupea '53-'54 ; București '54-'56 – ar mai fi '56 după Poznan ; sau în vară, în fapt : după Poznan, pînă la Budapesta ?

M-aș putea opri pe arestarea mea, la 22 noiembrie 1956. Ce zici ?

Ce să zic, aș încheia cercul, aș ajunge de unde plecasem.

Să includ aici și cele vreo sută de pagini din *Justa* ? – ar mai rămîne două „lacune" și acelea scrise : *Lătești* și *Ela*, d.o.-ul și „libertatea" de după ajungînd la *Bonifacia*...

Ar fi, în cîte părți ?

În multe, domnule. Prea multe. Mă mai gîndesc eu, după ce o să văd scrisul scris.

Luni, 16 ianuarie 1989

Ceva-ceva am comis. Nu iese. O să mai încerc. Dacă nu-mi iese mulțumitor, dau manuscrisul fără ultimul capitol, mai ales că ei mi-au cerut „o sută de pagini, de probă..."

Nu-mi iese, nu-mi iese. Dacă nici mîine, atunci o las baltă, o vreme. O las să se mai răcească.

Eh, dacă m-aș putea răci pe mine (mă)...

E ora 23, mă duc la culcare.

Ora 24,45 : am adormit, m-a trezit un zgomot. Nu mai pot dormi, ceea ce înseamnă că pot scrie.

Am încercat, nu pot.

Cred că știu de ce : mă preocupă, mă ocupă cartea viitoare, *Romanul-intim*. Nu e rău că mă, dar nu în detrimentul ăsteia, încă neterminate !

Am frunzărit jurnalul de față : cred că la 17 ianuarie '87 notam ceva cu o intenție de jurnal... Cînd o să mă apuc de carte, o să-mi arunc ochii, să văd ce-mi poate fi util din însemnări.

Citesc, de două zile, *Gorbaciov* al lui Tatu. Îmi place *și* mă enervează ! Mă enervează, pentru că-mi place ? Cartea e bine făcută, mai bine decît bănuiam.

Acum chiar că mă duc la culcare.

Marți, 17 ianuarie 1989

Ora 18,00 : *acum am terminat... terminația Sabinei.*

Uf !

Joi, 19 ianuarie 1989

Nu mai am ce face, de asta m-am întors la jurnal.

Am terminat *Sabina*, am terminat de corectat – pentru traducere – *Arta refugii.* Acum, vorba cuiva : nu-mi mai rămîne decît să mă sinucid.

Mă gîndesc tot timpul la *Roman-intim* (dacă-l scriu vreodată, cine știe ce porcărie are să iasă...).

Ana, cu care am vorbit adineauri despre, în general, ultimele cărți, nu este de acord – cică sunt egocentric și mizeros : „Mereu : eu, eu, eu ! Și mereu : vai, ce rău am trăit, vai, cîte rele s-au abătut asupra capului meu..." Are dreptate în măsura în care are dreptatea ei. În ceea ce mă privește, chiar dacă nu am dreptate, nu am nici timp să mă îndrept... Iar dacă simt eu că parcă așa e mai puțin rău... – de ce n-aș continua, așa, ne-dreptic ?

În *RI* eroul e cuprins de o frică stranie, specială : în fapt, el nu e fricos, nu i-a căzut în cap o frică generală – ci el însuși și-a amenajat, confecționat, dulgherit-zidărit o frică : jurnalul !... Chiar înainte de a-l începe : dar dacă... ? Povestea drobsăreană.

După-amiază : am schițat, foarte în mare, *RI* în 3 (sau *4* ?) părți. Începe să mă lucreze. Dar nu cred că ar fi bine dacă aș ceda și m-aș apuca să... încep pe hîrtie, pînă nu mă debarasez bine-bine de persoana I și de maniera în care am scris pînă acum.

Mîine, 20 ianuarie : tata ar fi împlinit 80 de ani (născut 1909) ; a murit acum 22 de ani (februarie 1967), la 58 de ani. Mama, născută tot în 1909 (dar în iulie) i-a supraviețuit – pînă în 1974 – a murit la vîrsta de 65 de ani. Acum 14 ani. Ce se va fi ales de mormintele lor ? Al tatei la Vad-Făgăraș, al mamei la Străulești II ?

Nici nu mai există.

Am primit azi *Dialog* pe ultima parte a anului '88 – atît lunara, cît și suplimentul cultural-literar : continuă să-mi dea o senzație de jenă, de frică textele mele „apărute" în românește. Le găsesc slabe, violente, stupide, de băgare-n vorbă. Și cum greșelile de impresie (n-am zis : de tipar, fiind vorba de mașină de scris) nu deranjează deloc treburile...

Una din... trei : ori de la o vreme îmi dau seama cît de prost scriu ; ori n-am avut ocazia, deci nu sunt obișnuit cu constatarea ; ori... oricum, a început în momentul debutului, în decembrie '66, cînd am văzut pentru întîia oară scrisul meu tipărit : nu doar străin, dar de-o prostie înspăimîntătoare. A venit rîndul volumașului *Camera de alături*, apărut în 1968. Apoi... n-a mai venit ! Deloc – fragmentele publicate pe ici, pe colo pînă prin martie '70 intrînd în categoria alibiurilor cu „fragmentele" – și gata !

Se vede că a fi scriitor înseamnă a te obișnui cu *asta* – nu doar înstrăinarea textului prin publicare, imprimare – ci și cu ne-bunătatea lui ; cu prostirea lui.

(De ce voi fi vorbind pentru altul ? N-am întîlnit la nimeni această constatare.) Nu *aceeași* senzație am cînd, rareori, îmi recitesc unele cărți vechi – *în dactilogramă. Dialog* este, totuși, o „publicație dactilografiată", atunci de ce textele publicate acolo îmi par tot proaste ? Fiindcă e... publică ? Dracu' să mă ia. S-ar prea putea ca cei care n-au scris despre *asta* să nu-și fi citit cărțile imprimate (în limba în care le scriseseră) – mai știi ? E o consolare ca atîtea (celel)alte(le).

Acum mă duc la culcare – e 12,15. Pentru mine, foarte tîrziu.

Vineri, 20 ianuarie 1989

Ora 11 : am făcut o plimbare de 3 km ! Mare performanță, mare.

Mă mănîncă palmele să reîncep, noroc că mă stăpînesc, altfel...

Azi, pe la orele 15,00 am început Roman-intim.

Ho-ho ! Nu l-am chiar, cum am zis, am scris o primă pagină de... digitație (în sensul propriu al cuvîntului : l-am mașinit !). Și n-a ieșit, ce-oi fi vrînd : să-mi iasă din prima ?

Nu-i grav, paginile prime sunt vehicole transportoare, covoare zburătoare și nu subiectul logic, transportatul. Oricum, asta-i încălzirea în vederea. Nu-mi fac griji. Poate pentru că nu mi-am încărcat suficient acumulatorii ; sau nu am întins destul coarda arcului (sau strîns resortul) – de aceea eșecul așteptabil.

Eu nu încep prin, direct, scris – am mai scris asta, nu ?

Tot vineri 20 ianuarie, ora 21,00 :

Ce-ar fi dacă eroul n-ar scrie în jurnal nici un cuvînt – eventual o dată, două date ?

El ar – doar – dori. Amenință că o face. Ba, cu timpul, capătă obiceiul, îi devine metodă : scrie, hotărît, data, de pildă : „19 septembrie 1953" și... Și ! Și scrie în gînd !

Ca să pară natural, lasă rînduri, pagini goale (unele incomplete : e mai veridic) – ca și cum ar fi scris cu cerneală invizibilă.

În acest caz va fi mai greu să vorbesc de două sau trei variante.

Dar nu : așa va fi și mai ! Mai bine, am vrut să spun.

21 ianuarie 1989

Așa : nu va scrie în jurnale, dar are să fie ca și cum ar scrie – în jurnale. Adevărul însă va fi descoperit tîrziu, la urmă, ca tot adevărul ce se respectă.

Cu timpul, devine sfidare :

„Să-mi facă ceva, dacă au ce !"

Cînd este descoperit, la Rupea, de „caz" se ocupă procurorul Fulicea (și ce-o mai fi făcînd vita de procuror Fulicea din 1953-54 de la Rupea ? Fu-li-cea !).

„M-au însărcinat tovarășii, fiindcă am facultate la bază – acum între noi : de ce strici, tovarășe, bunătate de caiete ?"

Reconstituire : „Ce-ai scris, de pildă, la data de... ?"

„La data de... ? Probabil întîmplarea x... Sau poate y... Sau poate z..."

„Nu-nu-nu, nu z, dă-o-ncolo, că eram cam obosit și cam supărat, vezi-ți de treabă, măi frate, și nu te mai ține de prostii din astea, cu jurnalele"...

(Toți securiștii, procurorii, milițienii, activiștii, cînd vorbesc de fapte-rele ale „dușmanului", pluralizează !)

Mai departe : jurnalele fuseseră uitate la Doina. După rezolvare, află că D. le trimisese prin Cutare, iar Cutare le predase Securității. Adevărat ? Fals ? Și una și alta ? Dar bănuiala – a cărei victimă : Doina ?

El, Doinei :

„Dar tu, tu te-ai uitat prin caiete ?"

„Euuu ? Cum să fac una ca asta... Mă rog, le-am răsfoit..."

„Și ? Ce crezi ?"

„Ce cred... Că scrii lucruri imprudente, care nu se scriu."

Ora 22,30 : am re-scris începutul. Vorba mea : „Iar l-am scris, 'tu-i ceara mă-sii !" Două pagini și ceva, cu stiloul.

Tușesc iar. Ca acum două luni (prima în 14 noiembrie – 5 decembrie).

22 ianuarie 1989

Mi-e rău, rău, rău. Tușesc, am febră, nu sunt în stare nici să citesc culcat (în această poziție tusea devine înfiorătoare). Neavînd ce face (!), m-am dedat, vorba lui Thomas Mann, la „muncă fizică" : el își curăța penițele, eu mi-am curățat masa de scris. A mea (muncă) e muuuult mai fizică !

Și Ana tușește. Și Filip, și chiar Take-Parașută. Tușim dar, vorba cuiva apropiat, nu ne lăsăm !

Cred că e bunișoară ideea rescrierii jurnalului.

Thomas Mann scria (în jurnal) că el scrie (jurnal), nu neapărat ca să fixeze prezentul, ca să și-l poată re-vedea mai încolo, în timp ; și că nu-și recitește (jurnalul). Plauzibil. Jurnalul fiind o carte pe care autorul o face din aproape în aproape, lucrînd numai cu trecutul și cu prezentul. Viitorul apare, de obicei, amenințător, nesigur, ostil, sub formă de „mă tem că...".

Să fie mai liber scriitorul în jurnal ? Aparent, da, însă exemplul aceluiași Thomas Mann spune că „unii" se arată mult mai liberi (cu/față de ei înșiși mai cu seamă) în cărți, în ne-jurnale, în scrierile „de ficțiune" declarată (homosexualitatea lui/și la Th. M.). Și nu doar atît. De ce scrie Th. M. atît de puțin – în jurnal – despre cartea pe care o scrie în acel moment ? Fiindcă nu simte nevoia să scrie mai mult decît : „Azi lucrat două pagini din capitolul VII – binișor" ; sau : „Scris, pentru a *n*-a oară, finalul capitolului cutare – nesatisfăcut". Fiindcă „restul" trecuse deja în carte, jurnalul fiind *o alta*.

Apoi statutul ambiguu al jurnalului. Adeseori își adaugă : „intim" și uneori chiar este, dar nu se poate ca autorul să nu se gîndească la (eventuala) publicare, la ajungerea în mîini... indiscrete, dacă nu de-a dreptul „publice"... De aceea, la majoritatea jurnalelor citite de mine, impresia de făcut, de artificial, de oficial, de protocolar, într-un cuvînt, de ne-sinceritate.

Or, același autor se arată (cvasisimultan) sincer, curajos cu sine, în roman. De ce ? De-aceea !

23 ianuarie 1989

Mi-e atît de rău, încît nu m-am dus la Julliard, la întîlnire. Am telefonat, am rugat să-mi trimită un curier ca să le dau manuscrisul *Sabinei*. Astă noapte : rău, rău.

24 ianuarie 1989

Bolnav rău de tot. Febră, tuse, dureri musculare, tot tacîmul.

Atît, că a început să-mi fie foame...

De la Alain nici un semn de viață.

Adineauri a fost curierul de la Julliard. Am dat *Sabina*.

Pentru mine, un neobișnuit cu jurnalul, s-ar putea să-mi folosească genul, formula : ca să-mi consemnez pas-cu-pașii. În *RI*. Azi mă gîndesc : suspens complet în privința ne-scrierii jurnalului. Chiar împrejurările, personajele care ar putea dezvălui „înșelăciunea" (?) n-o fac, intră și ele în joc. Să zicem : abia la urmă de tot (în finalul cărții : mai-iunie '54), atunci se arată adevărul – cine ? Mama – persoană realistă, ea nu intră în joc : „Cum de-ai stricat bunătate de caiete ?" întreabă și ea ca procurorul, dar *altfel*. „Așa : în joacă", răspunde el. Într-adevăr, în joacă.

A venit – neașteptat ! – Alain să ia *Arta refugii* la tradus.

Nici nu mă așteptam să am atîta (?) dreptate (în sensul că toate bănuielile mele, pentru care îmi părea numaidecît rău, s-au dovedit a fi adevărate ; ba... nu doar ele) : după ce îl băgase înaintea mea (o „înainte" hotărîtă de mult) pe Papilian – de altfel, cu încuviințarea mea, așteptător la coadă – Alenică l-a băgat fuga-fuga și pe Nedelcovici (nu mi-a spus nimic, am aflat după...). Dar să nu-mi închipui că acum îmi vine rîndul ! Nu ! Între Nedelcovici și mine a mai băgat pe cineva – de acord : Cineva : Eliade.

Numai Alain îmi comunică abia acum – și zice :

– Doar *Fragmentarium*, dar te asigur : e așa de proooost...

Ca și cum asta m-ar consola pe mine de (cel puțin) luna luată din timpul meu... Auzi : ți-am luat ție o lună, dar ceea ce am făcut în această lună e așa de proooost... Că începe la 1 ianuarie, cum ar fi trebuit, ori în 15 ianuarie, ori la 1 februarie, tot la sfîrșitul lunii mai trebuie să predea traducerea – în ce hal ? Mă tem că va fi nu doar rasolită, neglijentă, ci și... scurtată. El însuși mi-a spus ce face cu Eliade... Îl... rezumă – adevărat, Eliade, viu, ar fi consimțit la unele „comprimări", dar fiind mort, Alain nu se mai simte obligat să-l întrebe. Probabil are să mă confunde cu Eliade... Dea Domnul să fiu contrazis de fapte.

Mă lucrează, mă obsedează *RI*.

Va fi un caiet, A = „convenționalul" ; în el există cîteva notații adevărate, vreau să spun reale. Ceea ce o intrigă pe mama : de ce a stricat bunătate de caiete, *și încă dublînd* ? – fiindcă B este „leit A, ca date – atît că îi lipsesc însemnările – ce-i joaca asta ?" „Așa, o joacă...", răspunde el. Dar dacă el, din nebăgare de seamă, inversează caietele ? Bine – dar cînd anume ? Să mă mai gîndesc. Nu le inversează, le uită pe amîndouă la Doina – nu Doina ci Dina (Mateescu). Le uită pe amîndouă ? Pe amîntrei ? Le-a uitat pe toate, el nu mai știa unde le-a rătăcit – cînd ? În gară, cînd a zăcut bolnav, după întoarcerea de la instructaj de la Brașov ? Mai vedem noi. Ea i le

trimite prin Prună, profesorul bețiv ; acesta i le dă lui Bucelea (Dragoman), în prezența lui X, securist – care vrea și el să vază... Nu : X-ul să fie procurorul Fulicea (și așa era el prieten – adevărat – cu adevăratul Bucelea...). Furnicea. Funicea. Futicea.

Miercuri, 25 ianuarie 1989

Azi mă simt mai bine cu sănătatea, dar cu soarta... Căcănarii de la Albin Michel n-or să-mi plătească drepturile de autor pentru *Calidor* în engleză, pentru că La Trésorerie a pus un fel de sechestru pe veniturile mele – sper că numai la Albin Michel...

Spre prînz : a fost înșelătoare impresia de „bine" cu sănătatea. Nu înțeleg de ce Madame Blanchard nu dă nici un semn de viață. Înainte de Anul Nou îmi telefona chiar cînd nu avea treabă cu autorul de mine. Să fie bolnavă ? Am întrebat la secretară dacă e bolnavă, mi-a răspuns că nu, nu e bolnavă. Dar unde e ? „În reuniune !" – că și capitaliștii au ședințe, atît că altfel le zice.

Joi, 26 ianuarie 1989

Astă noapte iar rău, iar febră. Azi mă simt ca în prima zi de boală : rău. Inutil să mai fac vreo tentativă de scris. Se pare că starea de tîmpeală vine în mare parte de la codeină ; din medicamentul contra tusei (se și chemă *Nétux* !). Afară e un soare cît o roată de moară (de apă, firește), de dimineață, prima brumă... mai mare dragul ! Să te tot plimbi pe-o vreme ca asta – și eu...

Nu mă mai gîndesc la *RI*. Stupid. Pueril. *Déjà-écrit*. O să mai văd eu cînd o să-mi vin în fire, acum totul mi se arată rău, prost, strîmb.

Am recitit ieri Sartre, *Situation I*. Îl citisem la Sterescu prin 1965-66 ; eram nebun de admirațiune, domnule, cum mai gîndea ăsta, ca o mitralieră ! Dar, iată, au trecut anii (ca norii...), s-a tocit admirația, a rămas prețuirea, cu jumătate de gură, dar prețuirea... Mai știi, poate că n-ar fi rămas nici atîta dacă, în prima călătorie încoace, în vara lui 1972... Stăteam la terasa deschisă de la „Coupole", cînd Cușa mi-a atras atenția că se apropie, pe același trotuar, Sartre, de braț cu, mai bine zis : dus de braț de Simone de Beauvoir... Eu mă uitam la el cu gura căscată (la propriu) – îl vedeam pe Sartre ! – cînd, de la o masă vecină, niște consumatori (altfel cum să le spun ?) au început să fluiere, să huiduiască. Am fost sigur : Sartre a tresărit cu putere auzind primul fluierat – numaidecît a trecut de cealaltă parte a Simonei și s-a făcut mai mic, mai gîrbovit (și mai hăituit : atunci am văzut, într-o clipită, *ochiul* lui de cameleon, rotindu-se, în alarmă –

solitar și rece). Cușa, de lîngă mine, a început și el să fluiere cu multă voie bună. L-am oprit, l-am întrebat : de ce... ? Mi-a zis :

– Îl bag în pizda mă-sii de comunist !

Că era, că nu era (comunist – chiar atunci, în 1972 !), ce importanță avea ? Mai „comunist" era Aragon – îndrăznea cineva să-l fluiere, să-l huiduiască (însoțit fiind de o femeie) ? Pe atunci nu cunoșteam asemenea „amănunte" din viața pariziană, dar știam una : că asta nu se face.

Ziceam de *Situation I*... Acum m-a durut mai puțin executarea lui Mauriac – la fel cea a lui Camus. Ce bine scria, putoarea ! Mai ales cînd era nedrept !

În sfîrșit, o veste bună : La Bibliothèque Nationale i-a fixat Anei întîlnire cu Em. Le Roy Ladurie pe 7 februarie. Să vedem ce poate face amicul pentru noi.

Și dacă nu-i chiar de aruncat *RI* ? Una din condițiile unei inteligente exploatări : să nu apară în toată lumina (printr-un *prea* lung suspens) ; să fie „ceva", dacă nu de la sine înțeles, atunci nu din cale-afară de ieșit din comun – cum le-ar putea părea celorlalți. Adică : a nu explica ! – „adevărul" ; ci a-l lăsa dedus ; prin regretul eliptic al mamei (dar suficient de inteligibil, ca să nu provoace confuzii).

Ceea ce pălăvrăgesc eu aici, pe hîrtie : *palavre*. Doar știu că nu așa o să scriu – cînd o să scriu. Dar încă o dată : la ceva tot îmi vor folosi însemnările astea : să pregătească nu drumul, ci intenția, apoi hotărîrea de a face drumul cu pricina. Eu nu voi povesti călătoria, ci intenția de a călători (ce să fac eu „acolo" ?).

În seara asta, pe Antenne 2, emisiune despre România în cadrul „Résistences"-lor lui Mamère. Au participat : Berindei, fiica Doinei Cornea, Poulet, Zamfir (!), Mailat – toate petrecîndu-se în atelierul lui Victor Roman. De ce acolo ? Nu contează – ba contează în măsura în care Victor Roman a fost singurul... rezonabil ; la locul său : n-a scos decît trei-patru cuvinte. Apariția lui Zamfir a fost însă de tot hazul (dacă ne-am îngădui, dar cum despre România se știe atît de puțin, e o crimă să-ți bați joc de ocazii ca astea).

Mihnea Berindei : din nefericire, se confirmă surpriza de anul trecut, cînd cu „lovitura de stat" de la Liga pentru apărarea drepturilor omului. Berindei, acum, „scrie istoria" : după el, „lupta pentru drepturile omului" a început cu Doina Cornea (cum altfel ? – tot timpul se uita la fiică-sa : dacă ea era de acord, băiatul berîndic trecea mai departe ; dacă fata lui Cornea se încrunta, Berindei repeta

numele Doinei, dar mai cu seamă al fiicei Doinei : Ariadna Combes !). Înainte de ea : vidul, neantul ; n-a existat, pentru Berindei, „istoric al drepturilor omului în România", nici Tudoran, nici Botez, nici măcar Vlad Georgescu (care, orișicîtuși : a scris un text „dușmănos" și a plătit cu închisoarea pentru el !), nici Calciu, nici Filipescu. Și nici... *Europa liberă* – numai Liga ! – cînd zicea : „Liga", Berindei o arăta pe fata lui Cornea... – a făcut asta de vreo trei ori... Firește, între atîtea omisiuni, absența numelui meu a părut... naturală. M-a mirat că Poulet n-a suflat, el, o vorbă despre „alții" – măcar despre Paraschiv să fi amintit ; m-a mirat că Mailata (fatal : ea nu putea fi îndrăgostită – ca Berindei – de fata Cornii) n-a scos nici ea vreun chițăit – măcar acum, că se află la adăpost (și la Televizie !), că în țară... mamă-mamă, cum mai lupta Maria Mailat împotriva comuniștilor și a securiștilor, să fie întrebați ieșenii și tîrgumureșenii !

După emisiune, Monica la telefon : era cătrănită, dar ea nu-și îngăduie să arate supărarea pe Mihnea. Eu am zis :

– Ba eu pot ! Sunt supărat pe Berindei ! Acum sunt convins : putsch-ul de anul trecut nu a fost un accident. Iar Berindei, prietenul nostru, nu e doar un prost-prost-prost (asta o știam, dar cum era un prost-bun...), ci un ticălos !

Monica a zis că... n-am dreptate (de astă dată, *după*...).

Vineri, 27 ianuarie 1989

Nici nu se putea o veste mai proastă : Madame Blanchard a părăsit azi Julliard !

De asta nu mai dădea semne de viață.

Am vorbit la telefon cu Nabokov – surpriză : Nabokov dezagreabil ! Și doar nu-i reproșasem, lui, alungarea Blanchardei (habar n-am cum anume se vor fi petrecut lucrurile), dar cu certitudine am căzut pe... adevăr. Și ce mi-a zis prietenul meu Nabokov : că, dacă nu-mi convine „fără Blanchard", să-mi caut alt editor ! I-am răspuns :

– Așa cum, „fără Nabokov", mi-am căutat alt editor decît Albin Michel ? – l-am salutat și am închis telefonul.

Numaidecît m-a sunat el : că își cere scuze, că e obosit, că e enervat de „reorganizarea" monstrului (după Hachette, cel mai important) Presses de la Cité... Pòl în sus, Pòl în jos, că să ne vedem, că să dejunăm, că să facem, că să dregem, de ce n-aș aduce „colecția" de la Albin Michel ? (uitînd că el, în conspirațiune strînsă cu Cathala, s-au opus colecției mele, pretinzînd că face „double emploi" cu colecția rusă și sovietică...). Că, uite, pînă una-alta, pînă va fi „adusă"

o altă editoare la Julliard, să lucrez cu Madame Samama, o persoană, ce să mai vorbim...

Am întrebat :

– Deci, îi povestesc și Doamnei Samama povestea vieții mele, dacă Blanchard a plecat...

El zice că da, cam așa.

– ...Iar cînd are să vină noul editor, cînd are să vină, are să trebuiască să-i povestesc și aceluia povestea vieții mele și a cărților pe care le-am scris, le voi scrie...

Nabokov a nechezat – la telefon, l-ai fi confundat cu Preda.

N-am noroc și pace ! Mai ales cu *timpul* n-am noroc : am pierdut, la Albin Michel, prin plecarea lui Nabokov și venirea analfabetei – un an ! am pierdut prin mutarea lui Julliard – o jumătate de an mi-a trebuit ca să înțeleg că pot colabora cu Blanchard și, uite : au dat-o afară (sunt convins : Nabokov, cel dat afară de la Albin Michel, o dă afară pe Blancharda de la Julliard..., în fine, chiar dacă nu el este „factorul de decizie", atunci poate foarte bine să influențeze factorul cu pricina).

Deci, o iau de la începutul începutului, cu totul, cu toatele.

'Tu-i mama mă-sii de viață !

Care însemnare de jurnal ar putea da seama măcar parțial de disperarea noastră, a nenorociților de făcători de cărți ? De aproape-moartea ? Și nu : toate „astea" trebuiesc ascunse, ținute în secret (?), din discreție, nu-i așa ? Din bună-creștere ?

Oricum, tot nu e nimic de făcut. Iar dacă este de consemnat în jurnal, iată : este – dar este, de parcă nici n-ar fi fost (din moment ce acest scris este numai pentru „uz intern").

În continuare, bolnav. Și Ana, vai.

Sîmbătă, 28 ianuarie 1989

Tot bolnav, febră matinală, oboseală nesfîrșită.

Cu toate acestea, mi-am făcut „datoria" : am scris (pentru a cincea ; a șaptea oară ?) cele două prime-pagini din *RI*.

Seara : mă gîndesc că ceva noroc tot am avut. Întîi am terminat (așa cum am terminat) *Sabina*, abia apoi am căzut bolnav ; și... nefericit. Ar fi fost și mai insuportabil dacă toate aceste necazuri ar fi intervenit înainte. Cu toate că am o explicație (personală) a bolii : terminînd *Sabina*, trupul (chiar și sufletul – cît mai este) s-a demobilizat, a fost... desconcentrat, trimis la vatră. Ce și-o fi zis el, trupul (sufletului) : „E timpul să mă odihnesc și eu nițel, după atîta tragere în jug..." Și chiar dacă mai avusesem în noiembrie trecut o zdravănă punere la pămînt, uite că n-a fost de-ajuns.

Săracul de el, trupul meu corpic : îl alerg fără răgaz din 1985. De atunci au început (mă rog : re-început) marile necazuri materiale și scrierea cu chin a ultimelor cărți. Vasăzică : *Justa* – circa 120 de pagini ; *Ela*, cam tot pe-atîta ; *Bonifacia* : 200 ; *Din Calidor* : 200 de pagini, dar scrisă de vreo cinci ori ; am mai scris de două ori : *Roman-intim* (monstrul prim, cel de vreo 600 de pagini) ; apoi, cu variantele fiecăruia : *Din gară*, a devenit *Arta refugii* ; *Astra* și *Sabina*. Asta face, din 1985 : 8 bucăți ; din astea, două au fost publicate, una în curs de traducere, alte două în curs de lectură și contractare. Cum am mai notat, materialul din *Justa* are să-mi fie de folos ceva mai încolo ; cel din *Ela* – problematic... Oricum, am comis vreo 2 300 de pagini (cît de cît „definitive").

Dacă scriu *RI* așa cum îl clocesc de zece zile (mai exact : din 19 ianuarie), bine va fi : **a)** să schimb registrul, tonul, tonalitatea ; **b)** să pot face cîteva exerciții de virtuozitate formală – mai știi, în ciuda asta, s-ar putea să iasă o carte reușită...

Mai puțin bine : prelungirile (fie ele și parazitare) din *Sabina* îmi... conveneau, îmi făceau bine, mă făceau să mă simt la larg, în voie ; pe distanță lungă ; în libertatea de a trăncăni. Înseamnă că iar îmi pun frînă (gurii mele – Doamne) ; și nu sunt deloc sigur că o astfel de restricțiune are să-mi fie benefică.

Adevărul : de multă vreme nu mai știu pe ce lume sunt. Instinctul îmi zice, uneori, să o țin așa, cu lunga-distanță, cu trăncăneala, însă mă îndoiesc și de instinct : dacă mă îndeamnă la lene, la comoditate, la ușor, la puturoșenie ? Apoi (instinctul) nu mi-a fost de la o vreme confirmat (ba da : cu Alain...). Dacă voi fi avînd o oarecare „originalitate", ca scriitor : am scris, de parcă aș fi fost singur pe lume ; am scris, ca și cum aș fi știut că voi fi singurul (meu) cititor...

Cred că am mai spus asta, dar e jurnalul meu (personal și foaaaarte intim !), scriu în el ce mi se năzare ; ba chiar și ce nu.

Așadar : primele și singurele texte scrise despre un text al meu – cronichetele lui Raicu și Valeriu Cristea, în 1968, în legătură cu *Camera de alături*. Adică la începutul începutului. Iar de atunci – nimic. Cronicile în franțuzește, în nemțește, în olandeză – chiar cînd spun lucruri interesante, îmi rămîn, vreau, nu vreau, exterioare. Monica a scris mult despre mine, dar *altfel* decît aș fi dorit, decît așteptam (și, poate, meritam...). Iar Negoițescu, în ciuda rezervelor (cu „istoria" din *Calidor*), nu m-a convins (atît că, într-o cronică, nu autorul trebuie convins, ci potențialul cititor...). Or, această *absență* este definitivă ; nu poate fi umplută, astupată. Există un timp nu numai pentru lecturi (un la-timp), ci și pentru confruntări cu critica – confruntare, în sensul de a așeza alături teza și antiteza, nu de a se încăiera. Pe măsură ce timpul trece, golul crește în proporție geome-

trică ; mai ales că se insinuează teama, temerea că chiar dacă cei din exil ar avea posibilitatea să scrie despre cărțile mele (adică : dacă ar fi tipărite în românește), tot n-ar scrie ce cred ei despre cărți, despre autor : din bunăcreștere, din prietenie, din solidaritate de exil, m-ar menaja. Decît să mă rănească, cred ei (ar crede – dacă...), preferă să tacă.

Ceea ce e insuportabil pentru mine.

Un fel de a zice, dovada : uite, suport...

Atît, că din ce în ce mai nesigur, mai singur.

Duminică, 29 ianuarie 1989

Am mai comis o pagină. Nesemnificativă în sine, dar și ea pregătitoare de cale.

Lotte (Mia Wagner). Aș vrea să fie în carte ceea ce a fost în realitate : o lumină ; și o taină. Și caldă : vizual, auditiv, tactil, olfactiv – de parcă n-ar fi fost săsoaică. (...)

Cealaltă față a ei : Dina Martinescu (cred că așa am botezat-o). (...)

Să înțeleagă la urmă că *ei* nu urmăresc doar zdrobirea, „lichidarea" celor ce scriu jurnale, ci să-i aducă pe potențialii scriitori (și de jurnale) să „scrie" ca el : să *nu* scrie ! Să se ocupe mereu și mereu de „daravela sportivă" nenocivă, „sănătoasă, dragi tovarăși !"

Află – indirect, de la Traian Comșa – despre Pitești. Află *cum* era modelat omul acolo.

Luni, 30 ianuarie 1989

Mă simt ceva mai bine cu sănătatea trupului, fiindcă cea a sufletului...

Aștept ora 11. Ca să mă duc la Julliard. Să vorbesc cu Madame Samama despre soarta mea, despre soarta cărților ; despre soarta mea de autor trambalat între editori care se dau afară unul pe altul, doar ca să mă întîrzie pe mine... : sigur n-am să pot vorbi. Să aflu : da sau ba ?

Nu-mi iese din cap și din inimă tonul iritat cu care m-a repezit Nabokov vineri, 27 – nu au avut nici un efect revenirea, scuzele, explicațiile... Mai apoi m-am gîndit că va fi fost băut ; băut, nu beat, dar mai știe cineva cînd un rus e beat ori nebeat ? (...)

Mă nemulțumește, în continuare, *RI*. Mi se pare artificial (deocamdată) gîndit. Să fie oare problema unui băiat de 18 ani : jurnal sau ne-jurnal ? Da, în măsura în care fusese traumatizat de *interdicția* unei oarecari îndeletniciri. În fapt, de-a dreptul de arestare – ceva mai tîrziu află că *pentru jurnal* – apoi „declasat" de la Sibiu, nici

măcar la Sighișoara, ci tocmai la Făgăraș ; apoi eșecul de la admitere – adevărat, la cinematografie, unde n-avea ce căuta – dar avea ce căuta George Muntean, doar pentru că se fîțîia pe coridoare în costum național bucovinean ?

Așa ar mai merge : pedepsirea (arestarea) i-a căzut în cap, astfel a aflat pe proprie piele că e periculos să ții jurnal. Mai departe : *ei* se tem de jurnalul *tău*, pentru că se tem de *memoria ta* ; deci, tu trebuie să ții jurnal ! Îi „bați", îi dai înapoi, îi sperii pe *ei* cu jurnalul ? Aparent, nu – dar-însă-totuși... Cum însă ți-e frică, nu-l chiar... scrii, jurnalul acela ; îl... ții în gînd (?).

În fond, care este gîndul ascuns ? Că ei vor să ne șteargă memoria – deci să ne suprime pe noi, conștiințele... Însă memoria se exercită și prin simplă ținere-de-minte, nu neapărat prin scriere negru pe alb („Strămoșii noștri, he-he, din negura veacurilor", cum dracul făceau, fiind ei analfabeți din tată-n fiii Romei ?).

Ora 12,00. Acum vin de la întîlnirea cu „Madame Samama". Eu mă așteptam – vina mea, nimeni nu mi-a spus cum arată – nici chiar Alain (dar oare de ce ? nu cumva pentru că el... încă n-o cunoștea cînd vorbea despre ea, că ar avea de gînd să-mi spună despre *Astra* că are referate favorabile ?) ! ; eu mă așteptam, ziceam, la o cucoană ; copticică și cam arăbică – oricum, maghrebină – în cel mai fericit caz libaneză (ca Dominique Eddé, de la Seuil). Și cînd colo... Madame este o mademoiselle frumoasă-coz ! Și, culmea : deșteaptă (dacă nu sunt eu influențabil...). Surpriză în lege. Urmează să văd ce poate ea face – a zis că-mi obține o întîlnire cu Christian Bourgois, șeful-suprem (că și ei au) – poate săptămîna viitoare.

Seara : am mai tras o pagină, ba chiar din contra – două !

Este vorba de „prima conducere" (primul condus ?) a(l) Lottei și de primul dialog. Cred că l-am amorsat destul de bine. Vreau să spun : în ton. M-am oprit degrab' : și de istovit ce sunt – la comparația : fusta pe cadru, arcușul slăbit al viorii bețivanului din restaurantul gării Sighișoara. (...)

Marți, 31 ianuarie 1989

Azi : ceva mai puțin foarte bolnav.

Cred că azi am chiar început cartea. Am scris cu stiloul patru pagini din una și trei din două. O să vedem mîine.

Miercuri, 1 februarie 1989

De ținut minte : în noaptea de 6 spre 7 iulie 1949 au fost arestați și deportați – oficial : 200 000 de basarabeni.

Acesta însă a fost „doar" al treilea val – primul : în iunie 1941 (simțind că are să se declanșeze războiul) ; al doilea : în 1944 și '45, după întoarcerea frontului (acesta „combinat" cu foametea provocată).

Ora 16,00 : am mai scris șase pagini (2 are acum nouă pagini). Bunicele, dar vor fi și mai după ce le voi re-re-re-rescrie.

Încă bolnav. Dar nu mai tușesc, însă am febră de tuberculos ; și o stare de sfîrșeală totală și totalizatoare. Și de somnolență. Trebuie să mă întind oleacă pe pat, să zac.

Seara : ceață cumplită („iaurt") : reține toate gazele de eșapament, nu poți deschide ferestrele nici trei secunde. (...)

Alain mi-a telefonat : a început traducerea *Artei refugii.*

Să fie într-un ceas bun ! Cică i-a găsit tonul dintru început.

Joi, 2 februarie 1989

Ceva mai bine cu sănătatea. N-am scris decît o pagină și jumătate din capitolul III. În schimb (?), am copiat la mașină patru pagini, de la început, firește.

Ceață, putoare de gaze, incertitudine și poftă de scris, însă, uite, nu mă țin balamalele.

Vineri, 3 februarie 1989

Azi am copiat la mașină trei pagini din capitolul I și opt din capitolul II.

Slab, slab. O să mai... copiez, poate se ameliorează.

Mi se pare tot mai tîmpită cartea asta. (...)

Pe lîngă toate celelalte lipsuri – de totdeauna – de la o vreme (doi, trei, patru ani) îmi mai lipsește și suflul propriu-zis : nu mai am rezistență fizică : gîfîi, transpir ; mă doare spatele, mă dor bucile – vai de curu' meu ! Mă dor mîinile, mă dor ochii, nu mai văd bine, de auzit să nu mai vorbim, dar cum nu cu urechea se scriu romane...

Azi Ana a fost la Centrul Beaubourg. Convocată, de, la sugestia lui Lang. Răspuns : n-au nimic de lucru, dar dacă or să aibă, neapărat la ea au să facă apel, ce să zic ! Zic : mama lor ! Să vedem marți, la B.N. Dacă tot așa, chiar că nu văd ce mai putem face și cum. Mai ales ea, care nu mai poate și nu mai poate.

Nici eu. Dar eu nu contez. Și eu : tîrîș, gropiș...

Sîmbătă, 4 februarie 1989

Azi am dactilografiat finalul la capitolul II și am trecut la III din care două pagini. Ba nu, trei. Prost, dar merge. Nu-mi iese, dar sunt încrezător : să faci, cu sudori de sînge – un fleac !

Luni, 6 februarie 1989

Azi am terminat dactilografierea capitolului III (14 pagini, total 35) și am scris de mînă două pagini din patru (aiurea !). Asta-i s'tuațiunea !

Mîine dimineață, Ana la Le Roy Ladurie, la B.N. Dea Domnul.

Marți, 7 februarie 1989

Ana a fost la Ladurie, la B.N. S-a purtat călduros, a întrebat ce mai face Pòl ? (Mulțumesc, rău). A promis o vacațiune – pînă în iunie. Bună și asta, dar de-ar începe...

Azi am terminat capitolul IV (șapte pagini de mînă) și am început capitolul V ; încă trei cu stiloul. Mai las un pic dactilografiatul : îmi rupe ritmul, deși mă doare mîna de-atîta stilou...

Merge mulțumitor. (...)

Vineri, 10 februarie 1989

Tot mai rău și mai rău cu banii. (...)

În schimb (?), am scris și capitolul VI de mînă, 13 pagini. (...)

Sîmbătă, 11 februarie 1989

Vis : mă aflam cu cineva (?), undeva într-un pasaj-răspîntie de metrou. Cineva-ul îmi zice :

„Uite-l pe fratele lui Yannick Noah – e o fiară !" (în franceză).

Eu știam asta și, într-adevăr, „fratele" începe să se comporte ca o fiară, atacînd trecătorii-pasagerii.

Am luat o nuia. El m-a simțit, s-a răsucit (ca o fiară !) și s-a năpustit la mine cu un cuțit lung-lung. Eu l-am ținut o vreme la distanță ; apoi l-am atacat eu, l-am pus pe fugă.

Scena următoare (schimbare brutală de decor) : eu îl lovesc, îl lovesc pe „frate" cu nuiaua. El se ascunde într-o firidă – mult înălțată de la pămînt și protejată de un geam de sticlă – însă eu, cu varga, prin el, îl ating, îl lovesc, îl fac să sîngereze, mai ales pe la coaste – pe șobolan.

Scena următoare (schimbare tot așa de bruscă) : eu, plin de sîngele șobolanului mort, caut să mă îndepărtez – cu metroul. Răscruce subterană : mă angajez pe un coridor (nu văd placa indicînd direcția, dar puțin îmi pasă), mă opresc : în locul controlorilor „ficși" (găuritorii de bilete, pe care i-am apucat, în 1972-73) : frizeri ; cu scaune frizerești ; nici un client – pe mine mă așteaptă ! Mă retrag, o iau în altă direcție : și aici frizeri. Derutat, *urmărit* (ca în vis), mă deplasez greu – cînd iată o fată-femeie cunoscută (din vis). Fără să-i spun ce-i cu mine, de cine mi-e frică, ea mă ia de mînă, îmi promite

că mă conduce... Eu o iau în brațe, o pătrund și așa, cu ea înfiptă, mă angajez pe primul coridor apropiat – tot cu frizeri, dar aceia nu se ating de mine – și *eu știu de ce* : nu pentru că mă conduce fata ; nici că mă conduce „de sus" – ci pentru că... văzusem o placă pe care scria CHÂTELET – și mă trezesc.

Ce simplu este, în vis.

Duminică, 12 februarie 1989

Azi am terminat capitolul VII. După calculele mele, transformînd paginile scrise de mînă în pagini dactilografiate, am atins suta de pagini.

Senzație : merge.

Poate fiindcă am apucat-o agale ; în zigzag ; pe termen lung – și pe distanță lungă, așa cum îmi convine mie.

Deie Doamne-Doamne să fie adevărat.

Miercuri, 15 februarie 1989

Am mai scris, am mai scris ; în fiecare zi cîte șapte, opt, nouă pagini (de mînă). Ce-o să iasă, cînd le-oi trece pe curat, re-trece, Dumnezeu cu mila. Oricum, valoarea unui text nu stă în cantitatea de muncă, în numărul de rescrieri. Așa o fi, dar eu nu scriu „valoros", eu scriu.

Mulțumit și nemulțumit. Chiar foarte, de... cantitate ; mulțumit că mai pot scrie. Și nemulțumit : de cum iese – prost, inadmisibil de prost, chiar pentru o ciornă.

Din cînd în cînd mă opresc, citesc ce-a ieșit : găsesc că n-a ieșit prea rău – dar nu despre asta voiam să vorbesc. Sigur, și asta ar fi putut prezenta ceva interes pentru mine, dar altceva, altceva... Mă chem la ordine, mă îndrept, cu ochii țintă la „adevăratul obiectiv" – și iar mă trezesc pe de lături, departe de obiectiv... Și încă ceva : nu m-am hotărît – fiindcă *nu văd* – unde și cînd trebuie persoana I și unde, cînd, a III-a. Îmi spun : lasă, aranjezi tu la urmă, ce contează persoana naratoare ? – și numaidecît : ba contează persoana naratoare ! Al dracului contează – dar eu nu știu *unde* să folosesc una, unde alta... „Fleacul" cu persoana e tot atît de „fleac" precum timpul (verbelor). Importanță de căpătîi, ca să zic așa.

Din ce am scris pînă acum, trei sferturi : femeia, obsesia erotică... Se explică : bătrînețea, îmbătrînirea autorelui – dar nici chiar așa ! Mai ales că „în viață" încă merge, merge – mai știi : vor fi semnale înaintemergătoare... (de-ar rămîne la ele, acolo, astfel de semnale). Mă întorc : obsesia sexuală a unui june de 18 ani nu este

aceeași cu a moșului de mine. Am pansat ca Gîgă, dar adeseori e bine de reamintit banalitățurile.

Decît dacă... Decît dacă junele e singur (este), degradat-social (este !), „neînțeles" (o-ho !) – deci disperat (spre deosebire de mine, autor – doar resemnat...).

Oricum, lucrez cu plăcere ; din disperarea resemnării. Altceva nu știu face, altceva nu-mi place. Ce va ieși – vom vedea.

Azi i-am cerut prin telefon lui Guilloux de la Gallimard *Jurnalul* lui Gide, din Pléiade, *Dicționarul* lui Flaubert, *Jurnalul* lui Tolstoi.

Joi, 16 februarie 1989

În sfîrșit, două prilejuri de mare bucurie : în primul rînd, Ana a fost la Bibliothèque Nationale – *se face* ! În al doilea : mi-au dat carnet de cecuri.

Am scris de mînă zece capitole din *RI*. Azi m-am reapucat de dactilografiere.

Miercuri, 22 februarie 1989

M-am poticnit. De cîteva zile : tot pe loc, pe loc, pe loc. Foarte obosit, bronșita ultimă a lăsat urme mai grave decît mă temeam. Nu-mi ajunge somnul, (în schimb !) n-am somn bun.

Din ce am scris pînă acum – de mînă, de mașină – nimic nu-i bun. Prostii, pălăvrăgeală, *déjà-écrit*. Sunt nemulțumit – dacă aș avea energie, aș fi și furios. (...)

Editoarea de la Londra mi-a spus că a găsit traducător pentru *Calidor* și să-i trimit paginile lipsă din fotograma de la Albin Michel. I-am trimis ultimul exemplar „tipărit" de Solacolu – sosit chiar azi.

Alain merge... alene de tot. Îngrijorător. Am impresia că iar traduce altceva. Nu-i zic nimic, nu-l întreb nimic.

Și nu am chef de ni-mic ! Sunt obosit de moarte – de cîți ani n-am mai avut vacanță ? Ana din 1982, eu din '83, șase și șapte ani de cînd nu ne-am odihnit, ba din contra, ar zice un român (cult).

Nu-mi arde decît de eolienele mele dragi și cilindrice...

Joi, 23 februarie 1989

A dat Domnul : Ana va fi, începînd de la 1 martie... *chargée de recherche à la Bibliothèque Nationale* – îți dai seama (da, îmi dau !). Bine-bine : vacație, adică pe un trimestru, doar vreo 4 000 de franci pe lună, dar... am ieșit din căcat (măcar pe jumătat', nu ?). Cum ar veni : psihologicamente, pen'că altufeli'...

Oricum, e bine, e bine.

N-am mai scris. Nu mai am chef. Nici putere. Zac.

Vineri, 24 februarie 1989

Acum mă întorc din tîrg, am fost pînă la librăria lui Dimitrevici, ca să-i transmit niște medicamente lui Konstantinovski.

Am scos la capăt capitolul VII (11 pagini dactilo) : prost.

Nu mai pot lucra, sunt istovit. Chiar și o plimbare mă obosește. Nu mai vorbesc de urcatul scărilor. Și văd din ce în ce mai rău, mi se instalează ceața, domnilor jurați !

Îmbătrînim – și-mi pare rău.

Luni, 27 februarie 1989

Am terminat de dactilografiat VIII, azi am copiat cinci din I.

Din ce în ce mai prost, dacă e posibil una ca asta (este !).

De la editură nici o veste cu rancontra mea cu directoriul : caz-de-forță majoră – Bourgois se ascunde, e păzit de polițiune, fiindcă l-a publicat pe Salman Rushdie și Khomeiny îi vrea și lui capul... Îmi vine să rîd, dar nu rîd : există nebuni *ca* Ceaușescu. Există ! Ba poate și mai sîngeroși, da, dar ăstora le trece...

Din ce în ce mai îngrijorat de Alain. Se termină luna februarie, mai are exact trei luni în cap, ca să traducă 400 de pagini (dificile). Mă tem că n-are s-o termine. Deja o lună, ianuarie, mi-a ciupit-o pentru alții, peste rînd (Nedelcovici, Eliade).

Dacă Alain nu predă traducerea în ultima zi a lunii mai, eu mai pierd cu apariția cel puțin încă un semestru.

La *RI* : circa 110 pagini dactilografiate. Nu merge deloc.

M-am reapucat de hărți. Și de eoliene. Și de desalinizarea apei de mare, în vederea adăpării însetatei Basarabii...

2 martie 1989

Începînd de ieri, Ana lucrează la B.N. Pînă să i se găsească „loc", lipește etichete pe locul altcuiva... Cică peste o lună are să aibă și ea un birou de *chargée*. E bine, e bine.

Începînd de ieri, nu mă mai ocup de *RI*, l-am lăsat, dracului !

Copiez, pentru *Agora*, din *Arta refugii*, fragmente. (...)

Marți, 7 martie 1989

Scriu la... lumînare. Azi dimineață ne-au tăiat lumina, măgarii. Abia mîine au s-o restabilească (plătind amenda reglementară). Am două lumînări măricele, dar lumina e foarte-foarte slabă – cum Dumnezeu vor fi trăit strămoșii voștri, Dacii și Romanii – chiar și noaptea ? Ce-or fi făcut ei, pe timpul nopții, pînă la apariția gazului aerian și a 'lectricității ? A-ha : ce să facă – copii...

Ieri am primit de la Solacolu 13 exemplare din *Calidor*. Astea fiind, ca să spunem așa, exemplarele de autor ! Trăiască Solacolu, editorul meu drag și unic !

I-am trimis lui Tudoran 33 de pagini din *Arta refugii* : să aleagă.

Vineri, 10 martie 1989

Alain îmi telefonează că a terminat „prima parte". Eu mă arăt bucuros, dar nu-l întreb : „care parte ?" – capitol ?

Monica pleacă în concediu, la munte : Avoriaz ori Megève.

Pînă spre 1 aprilie. Pe la mijlocul (lui aprilie) vrea să facă o masă rotundă cu *Calidorul*. Mi-a spus că Raicu este de acord să participe.

Sunt bucuros de Raicu. (...)

Duminică, 12 martie 1989

Ieri am terminat de dactilografiat ce era deja scris (circa 140 de pagini). Azi am făcut mai multe tentative de a continua – greu, greu, pînă la urmă am scris cinci pagini. Trebuie să-mi revin : să-mi re-viu, nu ? – să mă re-puiu în condițiune.

Luni, 13 martie 1989

Am dus capitolul XI pînă la pagina 10 (total : 150 de pagini).

Ieri a fost Alain cu paginile traduse. Sper să termine la timp.

Tot ieri, Alain cu *Le Monde* : căcănarii (Pârvulescu, Bârlădeanu, Apostol, C. Mănescu, Brucan și unul Răceanu) „protestează public", oameni buni ! Că ei nu mai suportă, dragi tovarăși, o asemenea lipsă de democrație ! Ca să vezi ! Cine vorbește, dar cînd erau ei la conducere, „suportau" lipsa aceea de democrație, bestiile ! Și ticălosul de Apostol, bruta de Pârvulescu (singurul care s-a găsit să-l înfrunte pe Ceaușescu, dar mi ți l-a pus la punct Macovescu al nostru, intelectualul...), javra imundă de Brucan („Să te ferească Dumnezeu de jidanul prost ; dar să te ferească și mai tare de jidanul ignar !" – acesta a fost un proverb evreiesc scornit de un evreït).

Prea tîrziu, tovarăși ! Ceaușescu a desăvîrșit ceea ce ați început voi – și ce devotați erați : Pârvulescu, Apostol, Bârlădeanu, cît despre Brucan, de la *Scînteia*, ce să mai vorbim !

Și cînd te gîndești că pe *ăștia* îi cred occidentalii, nu pe noi, victimele ! Noi nu „reprezentăm" nici adevărul, nici comunitatea !

Culmea : în ciuda bășcăliei, Alain înclină să le dea și el... „credibilitate", acesta este termenul.

Ca să fiu o dată ne-modest : Goma nu este deloc credibil – în schimb Brucan !... Ce credibil, tovarășul Brucan ! Și nu pentru că e jidan, ci... pentru că gîdilă coarda legitimismului (ce este „credibili-

tatea" aceea, dacă nu expresia legitimismului de orice natură și culoare ar fi ?). Asta-i prostituația ! (Ce bine cade, aici !) Halal să ne fie : România devine cre-di-bi-lă prin Apostol ! Prin tovarășul nostru economistul Bârlă ! Prin nu mai puțin tovarășul vostru, ideologul Brucan !

Și dacă pe ăștia îi merităm ? Nu pe Calciu, nu pe Tudoran, nu pe Botez, nu pe Filipescu – ci pe Bârlă și pe Brucă !

Futu-ne muma-n cur !

Marți, 21 martie 1989

N-am mai notat de mult – se vede ! Dacă n-am avut ce...

Am încercat să duc mai departe *RI* – n-a mers. Așa că am reparat din ce am scris ; pe ici, pe colo. Fleacuri, pentru că tot nu m-am hotărît : persoana I ? Persoana a III-a ? – unde așa, unde altfel (și de ce așa, de ce nu invers ?). Nu pot lăsa pe „altădată", fiindcă într-un fel se scrie cu III, altfel cu I. Dar tot nu găsesc. Mă întreb dacă n-ar fi mai bine să unific. Nu de alta, dar încă n-am ajuns la consemnări-în-jurnal (sau la intenție), acolo voi avea nevoie de I. Sau...*nu va fi nevoie* ? De ce : pentru că naratorul nu va nota niciodată nimic ? Hm, hm. Ar fi o idee...

Vești proaste de la editură : mai întîi, în locul Blanchardei mele dragi și simpatice (și care-mi citise cărțile – îți dai seama : unde mai întîlnești în ziua de azi un editor să-ți cunoască și cărțile anterior publicate ?), au adus pe alta – eu speram că frumoasa Samama va fi asta, înălțată-n rang. N-am reținut cum o chemă. Temerea mea „prinde conturuti precise", vorba titlului marelui prozator român Diaconescu : va trebui să o iau *de la început* cu noua (să-i povestesc, să-i fac desene...) cu *Arta* în curs de traducere, cu *Astra* – acceptată – cu *Sabina* aflată în lectură... Samama m-a asigurat că Nabokov... nu se prea ocupă de mine : ca de obicei, e plecat-în-America, iar Odille, secretara lui, a rătăcit manuscrisul ! Dar îl găsește ! Oricum, e ușor de găsit, zicea ea (Odille) rîzînd, „e gros" – și arată cît de... groasă mi-e *Sabina*... Mama și a rusnacului de Nabokov !

M-am uitat în urmă : nimic din ce plănuisem în legătură cu *RI* nu s-a realizat – în scris, vreau să spun. N-a ieșit așa cum proiectasem. Nici o importanță, nu asta contează : planul, ci romanul ! Deocamdată, în cele 150 de pagini dactilografiate n-am ajuns pînă acasă (Jibert). Nici nu va fi nevoie să chiar ajung(ă), bine că am apucat să plec(ăm)...

Mîine ziua îmi va fi consumată : trebuie să mă duc la PEN Club, pentru Dinescu – ce scrisoare grozavă a comis golanul ! – (ce folos –

„credibil" are să fie ideologul Brucan, nu poetul Dinescu), dar poate că poimîine o să încerc să mă întorc la sculele mele...

Pentru ca, după un popas, să plecăm în partea opusă, spre Rupea, după Lotte... Încolo, 150 de pagini ; pe loc : alte vreo 50 ; dincolo încă vreo 150, uite 300-350 de pagini. Dacă țin neapărat la Rupea II, atunci încă alte 300-350, și uite cărticica...

Planul așternut pe hîrtie (intenția : 15 ianuarie, prima pagină la 20 ianuarie) își joacă rolul de... acompaniator, nu de tutore, de schelet, de armătură. Încălzire, nu cursă propriu-zisă. (...)

Joi, 23 martie 1989

Ieri, 23, primit o veste proastă :

Samama mi-a spus : 1) Odille (deci Nabokov) „a întîrziat" să dea la citit *Sabina* ; 2) o să primesc rezultatul cam peste o lună (?) ; 3) nu am nici un motiv de grabă : *Arta refugii* nu se mai publică la toamnă, ci în primul trimestru din 1990 ! De ce ? Nici un răspuns (eventual : „Așa...").

„În rest", zice Samama cu gura ei cea mult divină, „nu înțeleg de ce vă grăbiți..." – și părea sinceră, întrebătoarea-mirătoare.

Chiar așa ! „În rest", de ce m-aș grăbi ? Doar sunt veșnic ! (De ferice nu mai vorbim.)

Inutil să mă mînii pe această specie paraumană a „editorilor" de teapa lui Nabokov. Ei fac comerț-de-carte, ei promovează produsul comercial (în slujba căruia își pun toate cunoștințele de literatură și de... literatori, toate talentele). Sunt mereu tentat să-l compar cu Gafița : e tot atît de fricos – îi pute sudoarea a individ care mereu se scapă pe el (de frică), tot atît de în patru-labe cu superiorii. Dar atît ; Gafița era un porc de cîine, însă paralelismul se oprește aici. Am impresia că repauzatul Gafița, cu toate cele o mie de păcate ale sale, nu-i disprețuia pe scriitori (pentru că i-ar fi fost frică de ei ; pentru că ar fi fost gelos pe ei – ca Nabokov) ; Gafița ne mințea pe toți, se mințea și pe sine, dar nu ne disprețuia ; ba, am eu impresia că pe unii (ca Marin Preda) îi iubea cu adevărat...

Ei, uite, eu n-am avut noroc de Blanchard. Cu ea, după zece minute, am știut că am să mă înțeleg ; am știut : chiar de vom ajunge la divergențe de păreri, vom discuta, poate, aspru, dar pe-față. Și ea nu va lua hotărîri (importante pentru mine – fleacuri pentru un editor) fără să mă consulte, fără ca și eu să fiu de acord (silit, poate, dar în cunoștință de cauză). Apoi Blancharda, ca profesoară (la Universitatea din Lyon) știa literatură în general, știa literatură în special : chiar dacă nu-i citise în original pe marii ruși – îi citise ; și bine : citise tot ce apăruse în franțuzește din polonezi, ruși, sîrbi, albanezi

(eternul Kadare), români (Ţepeneag, Nedelcovici, Oana Orlea – ca să nu mai vorbesc de faptul că Ionesco era marea slăbiciune a ei...). Dar uite : cînd să mă simt şi eu bine, să nu am şi această povară pe umeri : indiferenţa ori ostilitatea editorului – Blanchard este dată afară de prietenul meu Nabokov ! Prieten am spus, pentru că atîta vreme cît fusese la Albin Michel eram la toartă ! Ce dracu' s-a întîmplat cu el ? Nu cumva... promovarea, urcarea în grad (şi în... responsabilităţi – dacă am înţeles bine, este nr. 2 după Christian Bourgois) l-au făcut să-şi piardă umorul, inteligenţa, bunul-simţ ?

Samama mi-a dat... un sfat : să nu mai evoc... „faptele" (acestea fiind referatele cerute şi obţinute de Blanchard, pe timpul cînd era şefa Julliard-ului !), fiindcă (şi mi-a surîs topitoriu) „în actualul context v-ar deservi"...

Pentru că e prea frumoasă, n-am răspuns la aceste măgării (nu ale ei, dar ea le colporta) decît prin clătinături din cap. Şi prin plecare fără alte cuvinte, decît salutul...

Uite de cine şi ce am ajuns să depind ! – de certurile lor, de excluderile lor, de nazurile lor administrative !

Aşa că mă aflu la cheremul (şi încă ne-binevoitor) al lui Nabokov. „Convorbirea" din 27 ianuarie – cînd m-a invitat să-mi caut alt editor, dacă nu-mi place la ei – nu-mi dă pace. Cam tot atunci am văzut-o la televizor (şi mai ales : auzit !) pe inomabila creatură numită Yves Berger, şef-literar la Grasset şi, cică, mare-făcător-de-premii (şi de premianţi).

Acum vorbesc de Berger – cel de la tembelizor :

Rar am văzut un individ atît de umflat cu aer, cu băşini, cu rîgîieli ; mai obraznic ; mai bou. S-a plîns, pe platou (în fapt : a acuzat !), i-a acuzat, deci, pe autori că... „nu visează decît bani şi glorie" ! Şi că „nu ţin seama (autorii) de cei care *fac* să fie şi bani şi glorie – pentru autor"... Măgarul ! Cum să nu viseze la bani autorii : doar ei asudă, ei fac cărţile şi trăiesc de azi pe mîine, fiindcă adeseori, „avansul" (cu care mulţi rămîn ca „plată integrală") abia dacă ar acoperi un singur dejun – adevărat : invitat : autorul... – al editorului...

Acest băşinos obraznic se prezenta pe platou nu ca editor, ci ca... autor ! (Cică a comis şi el, bergeru' !) Şi a anunţat că el vorbeşte ca... autor ! Păi, boul ! – cu fizionomia lui de tovarăş d-al nostru, din bobor, îndrumător pe la C.C. – a vorbit apoi despre „autori" – uitînd că adineauri pretinsese că şi el face-parte-din... – ca despre nişte cerşetori ; şi despre nişte insolenţi (mai ales cînd cer şi cer bani – dar nu explica, javra, că autorii aceia „cer şi cer şi cer" bani, fiindcă nu primiseră la prima cerere, nici la a doua, şi nu pentru că li s-ar fi dat, iar ei mai cer, mai cer...) ; de aici „conflictul autori-editori !", a enunţat vita. În continuare, ne-a explicat, iar Pivot nu numai că nu l-a oprit din delir, ba chiar încuviinţa şi din cap şi din limbă (ah, Pivot ! ce dezamăgire...) că „autorii îi împiedică pe editori să-şi facă munca", atenţie : „de care profită şi ei, autorii" ! Iar Pivot n-a mişcat ; n-a zis nimic !

Aceşti „făcători de scriitori" (a rostit de mai multe ori : „Je suis un faiseur d'écrivains !") au o mentalitate de manageri de boxeuri, de catcheuri, de cîntăreţi, în fine, de „star"-uri.

El îşi imaginează că un scriitor este „acelaşi lucru" : el, managerul, îi explică ce să facă şi cum – şi „mînzul" execută ! Deci meritul (şi banii) îi revin, prioritar, lui... Vita ! Vitele din jur, care au tăcut, au aprobat din cap (ce, să se pună rău cu un editor, cu un cunoscut „făcător de scriitori" ?), cînd animalul povestea cum „a făcut" el şi „cu un autor" un premiu ! Berger i-a dat ideea, Berger i-a povestit „trama", Berger l-a supravegheat pe cînd scria (interzicîndu-i să copieze ?) – „şi el, autorul, care a dat doar numele, a primit premiul !"

Ca să vezi ! Nu i-au dat lui Berger premiul pentru prostul satului şi (simultan) pentru obraznicul judeţului !

Azi am fost la Tavernier, la PEN. Să vorbesc despre Dinescu. Mă pregătisem conştiincios, cu „dosarul" lui Dinescu" – însă dragul de Moş Tavernier, probabil enervat de culoarea dosarului (oranj), m-a întrerupt, zicînd :

„Aşadar, pe cine cooptăm azi, dintre români ?"

Şi pe dat' l-a(m) cooptat pe Mirciulică.

Mi-a pus însă o condiţie : să anunţăm cooptarea nu imediat, ci după 3 zile – răstimp în care se va întruni de urgenţă comitetul lor operativ (cel care face cooptările).

Cu Blancharda aş fi putut să mă înţeleg cum mă înţeleg cu dragul de Tavernier : prin sferturi de frază.

Am vorbit la telefon cu Jean Stern (Schiller) de la *Libération* (mîine apare al doilea text al lui Dinescu) să introducă, în prezentare, că autorul „este în curs de cooptare în PEN Club".

Am mai re-dactilografiat cîteva pagini din *RI*. Nu mare lucru, dar se umflă, se umflă (sper ! nu ca Berger !).

Marţi, 28 martie 1989

Azi am reuşit să (scuzaţi cuvîntul :) bag în PEN şi pe Deşliu. Mărturisesc : îmi pare bine, mai bine pentru Deşliu decît pentru Dinescu. Motivele – evidente : Deşliu este *unicul* scriitor român care, după ce a făcut rău, a recunoscut public – şi n-a mai făcut. Mai rău – sau tot atîta, de unde un cîntar pentru porcării ? – a făcut Beniuc : nu numai că nu regretă ce-a făcut, dar pretinde că bine a făcut ;

Jebeleanu – nici o vorbă despre trecut, Nina Cassian : ce-oi mai fi vrînd – „autocritică ca la comuniști ?" Acum, că e în America, refugiată și ea... ; Banuș – nici atîta... Cît despre Preda... O fi fost convins că *Delirul* e o carte anticeaușistă !

Imediat după ce l-am împins pe Dinescu în PEN, mi-am reproșat că îl „uitasem" pe Deșliu – ar trebui psihanalizată „uitarea". Așa că, diseară, la *Europa liberă*, Deșliu are să se simtă mai puțin singur ; mai puțin urît de confrați – pentru că își recunoscuse erorile...

Vineri, 31 martie 1989

Ieri am terminat partea I din *RI*. Circa 175 de pagini.

Azi am început II.

Tot ieri am fost la PEN, la Tavernier : am dus „fișele" cooptaților, am pregătit terenul și pentru „viitorii" (dea Domnul să fie atît de mulți, încît s-o țin numai într-o navetă la PEN !) și, desigur, să-i mulțumesc – pentru prezent și pentru... viitor.

Tot ieri, scrisoare de la Tudoran. Seara, la telefon, tot el ; vrea un interviu pentru azi, la ora 16, ora Parisului.

Trebuie să mă pregătesc.

Luni, 3 aprilie 1989

Azi, la *Europa liberă* : masă rotundă în jurul *Calidorului* în românește (apărut la Solacolu !) : Monica și Raicu.

Vorba lui Caragiale către Mihalache Dragomirescu :

„Am auzit că ai scris despre mine, nu crezi că m-ai lăudat din cale-afară ?", și cum Mihalache tăcea, neștiind ce să zică, Nenea Iancu a continuat : „Eu nu cred..." (iar ăsta a fost un banc).

La cafiné Alain a venit cu ideea unui text de susținere a lui Dinescu, a lui Deșliu. Ca de obicei : îl facem... la telefon, adunăm semnături tot prin telefon.

După două, trei zile de vară-vară, azi : iarnă de-a binelea. Brrr !

Fîs-fîs – cu partea a II-a din *RI*. Ce-oi mai fi vrînd ?

A murit Nicu Steinhardt – Monica mi-a spus. Dumnezeu să-l ierte. Cică ar fi murit de inimă, după ce a constatat că în ultima sa carte cenzura *a introdus fragmente*. O întreb pe Monica : ce fel de fragmente și din care autor ? Nu cunoaște amănunte, așa i s-a transmis. Eu nu cred că *așa* s-a întîmplat. Iar dacă da, atunci *ar fi pentru întîia oară*.

Joi, 6 aprilie 1989

De ieri am lăsat oleacă *RI* și m-am apucat să dactilografiez, pentru o eventuală publicare în *Dialogul* lui Solacolu, *Patimile*...

Aseară, cu Ana, la Marie-France. Ionesco tot mai obosit – *il en a marre*...

Vineri, 7 aprilie 1989

Am mai dactilografiat ceva (pînă la noua pagină 15/25) din *Patimi*...

Cu textul de protest pe care adunăm semnături – o poveste...

Povestea șade cam așa : de acord, îi apărăm pe persecutații Dinescu, Deșliu, Petrescu, A.D.M. (Monica îi dă mereu cu Blandiana, Blandiana, că și ea e foarte persecutată, sărăcuța de ea, mai s-o arestuiască băieții lui Nicu ; ori ai lui Gogu). Am făcut textul de protest, adunăm semnături... Dar, zic unii (semnatari) : există mai multe categorii de persecutați – patru (zice altul), nu una singură. Ar trebui să facem alt text de protest di-fe-ren-ți-at ! Și să se deschidă dosare, să consemnăm acolo care, cît, cum, cînd, pe unde, a făcut el bine... O aiureală. Le-am spus că eu am să protestez pentru toți persecutații : uniform – dimpreună cu Moș Tavernier, iar cei care fac dosare nuanțatoare să facă bine să nu-mi telefoneze, că nu le răspund !

Mai cinstit Ion Omescu. El a refuzat să semneze ! Cică el nu semnează „pentru Deșliu" ! Alain – el încercase să-l convingă să semneze – după ce și-a epuizat argumentele, l-a făcut pe Omescu... bășinos (rămîne de aflat : în franțuzește, cum presupun, ori în românește ?) – de aici mare tragedie, mare ! Omescu s-a supărat „definitiv" („Am ajuns să ne certăm pentru Deșliu ?", a clamat Ion), Alain i-a trimis o scrisoare de scuze... Acum așteaptă rezultatul răspunsic.

Bietul Alene : are parte numai de buni-prieteni de genul acesta, abia i se cicatrizase rana pricinuită de iubitul și tovarășul său de credințe legionaro-comuniste Bernea (care refuzase să semneze Apelul nostru împotriva distrugerii satelor și bisericilor – în fapt, semnase, de ochii lumii, apoi revenise și-și „retrăsese" semnătura – din pricină de... „un cumnat"), că uite-l acum pe punctul de ruptură cu Omescu. Îmi pare rău pentru el, dar îi atrăsesem atenția că Omescu n-are să semneze – nu „pentru Deșliu", ci așa...

Foarte obosit. De mîine înapoi la *RI* – *Patimile* mă enervează.

Duminică, 9 aprilie 1989

Acum (ora 15,00) am încheiat „campania-pentru". Am redactat textul de protest, i-am pus în ordine alfabetică pe semnatari : 50 pînă acum – or să mai fie, mai cu seamă sașii și șvabii care vor veni în masă („valuri-valuri", vorba lui John Vinocour).

Obosit de moarte. Biata Monica : și ea, strivită de slalom, de eforturile de a ține seama de fiecare din cei persecutați, de a ține seama de nazurile unor semnatari... Îmi comunică ultimele vești-din-țară :

1. Blandiana tare ar vrea să fie și ea apărată, cooptată și ea în PEN Club – dar... ea să nu știe ! Să facem noi în așa fel încît bestiile de la București să nu știe că ea, Blandiana, știe că... a fost apărată-cooptată-etceterată...

2. Pleșu : vrea și el să fie apărat (dar ce face Monica : *îi întreabă* dacă vor să fie apărați ? Mai în sînge, mai *à point* ? Cu sau fără garnitură ? – ei, mai dă-o dracului de persecuție din asta !). Dar, trimis la Bacău – se duce, nu se poate opune (chiar nu se poate ? ori i-e lene ?). Cică are să scrie el de-acolo un text și mai „tare" decît al lui Dinescu ! (Ce fac băieții : concurs ?)

3. Bogza : a semnat un fel de „memoriu" – dar :

a) numai pentru uz-intern (să nu care cumva să fie scos din țară și difuzat la *Europa* !) ;

b) protestează – dar numai à propos de Dinescu – cerînd să fie reprimit la *Romlit* (Dinescu, nu Bogza). – De ce numai Dinescu ? *Dixit* Marele Geologza cel Plopatic (și pe Ceaușescu pupîncuratic) : „Dinescu a folosit metafora, nu ciomagul, ca Deșliu !" (ca să vezi ! și nu l-am pomenit pe acest ticălos bogzic la cei care, deși mîncaseră mult căcat comunist, nu au recunoscut și nu au regretat – ca Deșliu) ;

c) „știrea (precum că Bogza cel Mare apără slujba lui Mircea cel Mic) să fie dată întîi unei agenții neutre, în nici un caz la *Europa liberă*" ! Dacă ne-am lua după Meridianul Sovietic, ar trebui să încredințăm știrea Tass-ului (dar și ăsta s-a „stricat" – e-he, ce timpuri, timpurile lui Stalin pe care Bogza îl slăvea „umil"...).

Marele memoriu in-te-ri-or (mult s-au scremut – dar și cînd a ieșit, ce-a ieșit : un fîs administrativoid – dacă-i pe așa, de ce nu-l vor fi semnat și Manolescu și Iorgulescu și Dimisianu ? că tot nu iese memoriul din normele Uniunii Scriitorilor din RSR ?) ! – a fost semnat, deci, de : Bogza, Doinaș, Hăulică, Paler, Paleologu, Pleșu, Șora.

Ăștia măcar au semnat. Ceea ce nu e puțin lucru la un scriitor român, căcăcios din tată-n fiu.

Monica îmi spune : Buzura... s-a internat în spital, de frică.

Înainte de a se băga sub țol, i-a transmis Monicăi (prin Dimisianu ?) rugămintea-din-urmă : „Doamna Monica să-mi facă numai critică estetică" ! Ceea ce înseamnă că psihiatrul maramureșean a învățat și cuvîntul „estetic" – de unde : de la Gogu Rădulescu ?

Ah, scriitorul român cotidian !

Marți, 11 aprilie 1989

De două zile scriu puțin : nu mai pot suporta poziția așezat (nici în-picioare). Am dureri mari în coloană.

Am zis : „nu pot suporta poziția așezat", dar culcat e și mai rău, în ultimele două nopți n-am putut dormi de durere.

Ieri, la telefon, Samama : Odille așteaptă referatele (*les rapports*) „de la Lyon". De ce de la Lyon ? întreb eu, dar dulcea telefonică nu știe decît că răspunsul acela are să vină pe la sfîrșitul lunii.

Luni, 17 aprilie 1989

Am scris, de mînă, capitolele III și IV, azi am început capitolul V.

Dureri persistente, supărătoare (nu insuportabile). Nu știu ce e, de unde vine și nici nu vreau să știu : abia atunci am să fiu bolnav, bolnav...

Frig, ploaie. Cumplit de obosit. Trăiesc ca în ceață. Și mi-e frig.

Aflu (dar nu de la Monica – Doamne ferește !) :

„Unul dintre semnatarii protestului a semnat... aici, la Paris ! Hăulică ! Hau-hau !"

Bine-bine, Hăulică a fost de cînd îl știu eu (1965) o javră, un unsuros – de asta a și putut face atît de bună revista ceea, *Secolul 20* : o garanta el, cu „dosarul" (gurile rele vorbesc de epoleți).

Da, da. Da – dar acest Hăulică *a semnat*, totuși. Nu ca marele anticomunist Bernea – care și-a retras semnătura. Nu ca Iorgulescu, Manolescu, Eugen Simion, Dimisianu, Liiceanu...

Sîmbătă, 22 aprilie 1989

Să bat în lemn ; m-au mai lăsat durerile din coloană. Ceea ce nu înseamnă că am devenit mai bun, mai luminat : tot prost scriu – ba, dacă mă iau după mine : și-mai-prost !

Cică Deșliu ar fi fost internat la Spitalul nu. 9.

Săraca Monica : s-a dat de ceasul morții pentru ca *Libé* de azi să scrie cîteva rînduri despre Deșliu – a scris : puțin, dar... greșit ! Ce hahalere, jurnaliștii ăștia (și, ca în România, abia știu să scrie franțuzește). (...)

Acum mă doare carnea (sau poate pielea ?) pe spate. Ah, de ce nu m-o fi durînd pe mine-n cur – de toate ale altora ! ?

Rău de tot în România – dar să vezi în Basarabia !

Ca să-și... procure *rădăcini* și *frați*, nefericiții mei de basarabeni îi îmbrățoșează, îi slăvesc, îi pupă (le pupă și mîna – de recunoștință !) pe tîrîturi ca Păunescu, D.R. Popescu, Ioane Alexandre (ăl cu cădelnița și cu straița), Bășin Sălașa, inegalabilul boticellian-oltean, pe Plămădeală, această borîtură basarabeană (păi nu suntem noi,

basarabenii, români ? Ba da !), pe alde Almaş, Silvestru, Silvestri (nu contează : tot pseudonime) – toată pleava, drojdia, mîlul „di pisti Prut" (din punctul de vedere al lor).

Cînd l-am întrebat pe Druţă cum se face că scriitorii basarabeni sunt prieteni la cataramă cu tot ce-i mai puturos, mai jegos, mai suspect în România propriu-zisă, el mi-a răspuns, comunicîndu-mi jumătate de adevăr :

„Ei, nu alţii au venit la noi şi ne-au bătut pe umeri şi ne-au luat în braţe şi ne-au spus : Măi fraţilor ! Şi voi sunteţi Români ! – ei, nu alţii..."

Am zis : jumătate de adevăr – fiindcă cealaltă jumătate i-am spus-o eu (după ce mi-a spus – în fapt, reproşat, că nu m-am dus şi eu la Chişinău, să-i asigur pe fraţii mei că şi ei sunt români...) :

„Fiindcă numai *ei* primeau paşaport pentru Basarabia – nu alţii cum zici. Uite, mie mi-au dat paşaport pentru Franţa, Germania Federală – dar nu pentru URSS – mi-au şi spus de ce : fiindcă sunt născut în Basarabia şi aş putea provoca... tulburări... N-au primit paşaport pentru URSS nici alţi basarabeni : Leonid Dimov, Marcel Mihalaş, Grigurcu... – De ce ? Fiindcă ei nu prezentau garanţiile pe care le prezenta un D.R. Popescu ; un Păunescu ; un Nichita Stănescu ; un Ion Alexandru..."

„Da, măi frate", a acceptat Druţă, „aşa o fi, cum zici – dar dacă aiştea au venit la noi şi ne-au mîngîiat şi ne-au încurajat !"

Acestea fiind circumstanţele, poţi să le reproşezi că s-au înfrăţit cu dracu' ? În naivitatea lor, ei cred în „sinceritatea" unora ca Păunescu, Alexandru, Plămădeală (acest securist caracterizat), „fraţii" lor, ai oropsiţilor care nici alfabet n-au (!) şi care, în disperarea lor de înecaţi, în lipsa unui colac de salvare, se agaţă şi de hoituri plutitoare – ca aceiaşi Păunescu, Bălaşa, M. Diaconescu, Iacoban şi alte „valori". (...)

Miercuri, 26 aprilie 1989

Ieri, Ana a avut genialnica idee (după ce a dejunat cu Dominique, amica ei de la Ministerul Culturii şi cu încă un tip de la Externe) : să-i scriu lui Lang, făcîndu-i cunoscută situaţia scriitorilor din România. Să-i sugerez („cum ştii tu", mă flatează nevasta) ca, pentru a-i proteja, să-i invite la Bicentenarul Revoluţiei – iar acolo, la Bucureşti, să fie invitaţi la toate manifestările Ambasadei franceze, ale Bibliotecii etc.

Aşa am făcut. Nu complet – mai am nevoie de o zi.

Am scris tîrîş-grăpiş şi capitolul VII (de mînă). (...)

Joi, 27 aprilie 1989

Am mai scris trei pagini din capitolul VIII. Greu.

Mîine, la 10, mă duc la o expoziţie René Char, organizată de Chirac. Tot mîine, la 12,30, dejunez cu vechiul meu prieten (vechi, din 1977, de la Bucureşti !) Charles Mitchelmore de la *Newsweek*.

Durerile în spate persistă (...).

În drum, pun la poştă scrisoarea către Lang. Sper să facă ceva.

Miercuri, 2 (sau 3 ?) mai 1989

Mi-e rău, rău. Spatele, sufletul.

Astă seară Monica îmi telefonează că i-a telefonat Tudoran. Fosta soţie (?) a lui Deşliu a vorbit cu bărbatu-său : cică n-ar fi el chiar internat (?), dar e păzit.

Monica intră în panică : „Trebuie să corectăm informaţiile date presei – cele în care am afirmat că e internat !" Mi-a spus că înainte telefonase, îndelung, la *Libé*, dar nu dăduse de Schiller...

Îi spun că eu nu cred că „trebuie" să corectăm informaţiile. Că noi nu trebuie să jucăm cum ne cîntă Securitatea : mai tare, mai moale... Îi spun că eu sunt sigur – chiar fără „informaţii de primă mînă" : *Deşliu a fost adus la telefon*, ca să-i comunice nevesti-sii (în fine, fostei) că el e bine-mersi – şi ia să nu spună cum i se sugerează...

Monica zice că nu se poate, doar a vorbit „în clar" cu nevastă-sa, trebuie s-o credem pe ea...

Eu îi atrag atenţia : a fost întreruptă convorbirea cu Deşliu ? Nu. Deloc, deloc. Atunci ? Monica nu pricepe, nu vrea să priceapă. În continuare, Deşliu a zis – după relatarea nevesti-sii – că el o duce bine, că a renunţat la greva foamei („aveam tulburări de vedere", cică ar fi zis).

Azi nu m-am înţeles deloc, deloc cu Monica. Parcă n-ar mai fi de-a noastră, cu care te înţelegi, fără să fii nevoit să explici îndelung, îndelat, fiecare fleac. O sperie mai cu seamă povestea cu „internarea" – informaţie dată de noi (de ea) jurnaliştilor şi care, acum, se dovedeşte falsă... „Nu se dovedeşte falsă", zic, „Securitatea vrea să ne împingă să dăm dezminţiri !" Monica nu e convinsă de ceea ce cred eu. Îmi pare rău pentru ea, dar asta-i.

Sîmbătă, 6 mai 1989

Ieri am avut o convorbire telefonică neplăcută cu Alain :

Îmi adusese încă de marţi partea a II-a din *Arta*... Am citit, n-am găsit nimic de obiectat... pînă cînd mi-am dat seama că suprimase un sfîrşit de capitol („răpiţii" din retragerea de după 28 iunie 1940). Ieri i-am telefonat, i-am spus că găsesc bună traducerea, că am observat

suprimarea aceea (de la stînă), cu care nu sunt foarte în dezacord, însă nu sunt deloc de acord cu suprimarea „răpiților".

Stupoare ! Alain mi-a răspuns iritat : că să nu-mi imaginez că scriu doar pentru mine și *pentru cititorii români care nu există*, ci pentru cititorul străin, care nu înțelege „amănunte", „fleacuri din astea"... Am încercat să discut calm. Alain s-a enervat, la un moment dat a zis de „românii care or să-ți sară-n cap"... Am întrebat ce fel de români, să-mi explice ; el a refuzat – și a încheiat pe un „îndemn prietenesc" : să scriu ca mai înainte – „nu-ți dai seama că te înfunzi din ce în ce ?"

Am oprit discuția aici, promițînd că o vom continua cu alt prilej – oricum, eu cred că pasajul cu „răpiții" nu trebuie eliminat.

Afacerea se încurcă pe zi ce trece – să nu uit : a zis la un moment dat că *Arta...* e prea lungă ! Cum să nu fie prea-lungă pentru el, care a devenit de nerecunoscut (*așa* să îmbătrînească Alain ?) ? (...)

Miercuri, 10 mai 1989

Am terminat de dactilografiat ce manuscrisesem.

Așadar : din partea a II-a, pînă azi : nouă capitole, 125 de pagini.

După masă, la 5, vine pe la noi Antonio Stango, radicalul. Cică vine cu un jurnalist.

Vineri, 12 mai 1989

Am pierdut trei zile (socotind-o și pe aceasta) cu Stango ; cu articolul pentru jurnalul lor, radical (altfel simpatic), cu faimosul jurnalist care, deși s-a prezentat ca interesat de literatură, tot la porcării măgarice m-a tras : cică să i-l povestesc eu lui pe Pacepa ! – l-am invitat *a circolare* ! (...)

Luni, 16 mai 1989

(însemnare dezvoltată în *Jurnal de căldură mare*)

Miercuri, 24 mai 1989

Nu pot dormi noaptea – și din pricina căldurii care bîntuie de zece zile, dar și din pricină că mă cert (în gînd) cu editorii.

Ieri, 23, l-am căutat la telefon pe Nabokov (dar unde e Rusul ? În Americaaa !) ; secretara zice că s-au întors referatele (adică au venit, de întors, *Sabina* s-a), că sunt bune toate, dar trebuie să vorbească cu noua șefă, venită în locul Blanchardei...

„Cînd ?" întreb. „Nu știu – în curînd. Dar de ce vă grăbiți ? Oricum, nu înainte de a fi primit traducerea de la Paruit..."

Am întrebat-o ce legătură e între *Arta refugii* – traducerea – și comunicarea rezultatului în legătură cu *Sabina* ? Mi-a răspuns că nu știe – și a rîs ; era fericită că nu știe !

Mama lor de tembeli !

De vreo săptămînă bat pasul pe loc cu *RI*. Nu merge. Îi ziceam Anei, mai deunăzi :

„Dacă-mi iese cartea (*RI*), are să fie o carte... ieșită !"

Ha-ha-ha ! Am spus un banc !

Nici o veste de la Lang. Am să-i rescriu.

Am recitit *Hieroglifele* lui Koestler. Utile. M-a frapat (?) opinia lui despre Thomas Mann, consemnată în 1953 :

„Bătrînul domn, în 1937, vorbea despre sine ca Goethe pentru un Eckermann – ceea ce treacă-meargă. Dar după război a cochetat cu Germania răsăriteană și a dat niște interviuri inadmisibile – însă erau admise de cei ce-i citiseră *Jurnalul*."

Koestler simplifică lucrurile, exagerînd, nu... ținta, ci viteza cu care el, K., ajunge la ea, fără menajamente. Eu simplific și mai mult :

Thomas Mann, tipul „intelectualului șovăielnic" (a avut nevoie de trei ani încheiați ca să dea o declarație *publică* împotriva regimului național-socialist, cel care-l alungase din țară, la urma-urmei). Atît de pătruns – și de preocupat – de extraordinara lui valoare, nu atît universală, cît pentru spiritualitatea germană, încît concepea libertatea ca libertate... a lui, Thomas Mann, și numai a lui. De a face ceea ce făcea (și cînd făcea – după ce îndelung șovăia), de a zice ce zicea el (cum zicea : prețios și perfect ambiguu) – dar mai ales... „libertatea mea de a nu fi criticat"...

Elogiile la adresa Germaniei sovietice (în 1952 !) nu sunt minciunile ordinare ale comuniștilor abia-alfabetizați ori emanația fiziologică a fricii-la-tovarășii-de-drum. Noi nu avem un echivalent, un omolog – în această chestiune : nici unul dintre marii noștri scriitori – aflați „dincolo", la adăpost, în Occident – nu s-a trezit vorbind-scriind asemenea *ticăloșii*. Mai degrabă : imensa, cubica prostie nemțească ; răbufnirea unui om – cine ar fi crezut ? – foarte, foarte prost. Și structural imoral.

Hai să citez din Thomas Mann :

„În RDG domnește cel mai mare respect pentru tot ceea ce ține de spirit, în măsura în care acesta (spiritul ! – nota mea) nu exprimă un punct de vedere ostil regimului" (*Tagliche Rundschau* – Berlin-Est, 2 noiembrie 1952).

În scrisoarea (dată apoi publicității) adresată jurnalistului suedez Paul Olberg – care îl „pișcase" – Th. M. scrie : „În zona Est n-am

văzut o singură scrisoare de insultă, nici un singur articol de injurii – cum «din întîmplare», dar nu «din întîmplare» apar în Vest (...). Violenţa este, se înţelege, un rău şi lagărele de concentrare un teribil mijloc de propagandă (de agitaţie – în sensul «pedagogic» – nota mea), însă tentativele de a realiza socialismul fără violenţă, ca Beneş, n-au reuşit nici ele."

În 1949, adresîndu-se scriitorilor maghiari :

„Toată admiraţia mea pentru avîntul cultural al democraţiilor populare şi satisfacţia de a vedea libertatea totală acordată spiritului creator în regimul de democraţie populară" (*Stuttgarter Nachrichten*, 9 februarie 1949).

De ce această plecăciune ? Fiindcă... tocmai îi apăruse, în ungureşte, *Doktor Faustus*.

Dar mă întorc la prima parte a scrisorii către P. Olberg :

„Vorbiţi prea mult despre libertăţile politice şi civice acordate poporului din zona germană de Vest – şi uitaţi să spuneţi ce folosinţă se dă acestor drepturi : o folosinţă (întrebuinţare, uzaj – nota mea) neruşinată. Statul autoritar popular are părţile sale neplăcute, dar aduce *această* binefacere : prostia şi neruşinarea sunt puse cu botul pe labe (li se închide pliscul – nota mea)."

Ei, da ! Dacă ar fi după tine, cititor, scriitor în admiraţie, i-ai admira numai „opera" şi i-ai ignora cu voioşie „viaţa".

Dar nu se poate. Chiar şi el, Marele Thomas Mann, a scris totul cu o singură mînă...

Cei care încearcă să-i găsească circumstanţe atenuante (dar ar îngădui el, Thomas Mann, să i se... îngăduie asemenea circumstanţe umilitoare ?) pretind că nu putea refuza „Premiul Goethe" (chiar Goethe !) acordat de Academia cu acelaşi nume, avînd sediul în Berlin-Est şi condusă de frate-său, Heinrich Mann... Cică... frate la frate trage...

Futèze ! ca s-o dau pe franţuzeşte. Fraţii nu s-au înţeles niciodată, apoi ar fi o totală necunoaştere a lui Thomas presupunerea că a fost nevoie de Heinrich pentru ca Thomas să accepte premiul acordat de comunişti – în chiar momentul cînd erau arse cărţile confraţilor săi (dar avea Thomas Mann confraţi ? accepta el că mai există un *alt* scriitor viu ?). A acceptat, pentru că i se oferise încă un prilej de elogiere a lui – nu-l interesa de unde, dinspre cine şi de la ce venea elogiul.

Nu este adevărat că, la bătrîneţe, oamenii devin mai înţelepţi.

Nu : devin mai proşti (acum vorbesc şi de Thomas Mann). Fiindcă există o prostie (imensă) la marii „deştepţi", orgolioşi ; am observat asta la Ivasiuc.

Koestler crede că Mann era aşa fiindcă îi lipsea „la charité" – citez din traducerea franceză. Asta ar fi *mila* pravoslavnică. Mai ştii ? Poate că Koestler care ştia ruseşte se gîndea la dostoievskiana milă – refuzată lui de... Goethe bis ?

Sîmbătă, 27 mai 1989

Azi terminat partea a III-a din *RI*. Încă n-am dactilografiat ultimul capitol, nici nu merită : e prost, prost. Totul : prost.

Citesc, recitesc traducerea (fără ultimele douăzeci de pagini, pe acestea le mai are de lucrat) adusă de Alain. Bună. Bun traducător Alain. Chiar excelent, cînd nu e rău...

Luni, 29 mai 1989

Nu-mi vine să dactilografiez capitolul XII din II. Aşa, nu-mi vine.

Azi am început un fel de *Fals jurnal de exil*. Mă rezem pe însemnări din acest caiet. În el am să dezvolt ceea ce, fatal, în caiet consemnez (cînd consemnez) pe fugă. O să văd ce iese, după zece-douăzeci de pagini ; şi dacă merită să zici pe larg ceea ce poate fi spus pe scurt. Sau : deloc.

Miercuri, 31 mai 1989

Aseară a trecut Alain pe la noi. Să vorbim despre traducere. Am făcut eforturi grozave, ca să nu-mi dau drumul – a observat şi Ana, chiar cu glas tare, în timpul „discuţiei" cu Alain.

Focul a luat proporţii de incendiu cînd i-am semnalat pasajele eliminate din traducere. Cum am spus : pentru că Alain mi-e prieten bun ; pentru că ţin la prietenia cu el ; pentru că ne cunoaştem de aproape douăzeci de ani, pentru că la traducerile făcute de el după venirea noastră în exil *am colaborat* – în sensul că am discutat, ne-am „tîrguit", în perfectă bună credinţă... De aceea mi-am semnalat cu sinceritate (ca între prieteni, nu ?) obiecţiile ; şi am făcut-o cu ton neutru, ba chiar uşor povîrnit spre glumă – ca de obicei, din 1977 încoace !

El însă era capsat de mult (de cînd ?) şi puternic (de ce ?).

Am înţeles din discursul său că îşi repetase „interpelarea", o va fi făcut în discuţiile cu altcineva (cu cine ?). Reproşurile lui la adresa mea :

De la o vreme, nu vreau să mai ţin cont de cititorul francez şi de sfaturile prietenilor – francezi, care-i cunosc pe cititorii de franceză din Franţa... Că, în scris – de la o vreme – mă repet, mă repet, mă repet ; nu numai în cartea asta, dar în general, în toate (?). Şi că să

nu mă mir dacă cei de la Julliard nu de florile mărului au spus că mai întîi să vadă cartea asta, *Arta refugii*, înainte de a se angaja în cheltuieli cu următoarele...

Nu l-am întrerupt, deși aș fi făcut-o – aveam „contre" la fiecare cuvînt ! El a continuat – pe text :

Cutare pasaj e „insuportabil" (lagărul de la Slobozia, amintit în tren). Cutare pasaj e „insuportabil" (cel cu Kiraly Iozsi).

Monologul lui mînios a durat vreo jumătate de oră. Cînd s-a oprit – singur – eu am trecut la semnalarea celorlalte pasaje.

La cel cu „limba lui Paszty", Alain a justificat astfel : din moment ce mai înainte, în dialog, nu putuse traduce în franceză „reaua vorbire" a lui Paszty, ce rost să mai vină explicația naratorului, cu limba-lui-Paszty ? Am zis : De acord : nu s-a putut traduce dialogul, dar pasajul „indirect" trebuie tradus. De ce ? Fiindcă așa cred eu, autor ; că trebuie tradus.

La pasajul cu Femeia și Ioji la cîrciumă – a spus că pe acesta nu l-a tradus pentru că ar fi trebuit să pună note în subsol (și a spus *cîte*, la acest pasaj, cîte în total – cică peste o sută de note explicative). Eu am spus că data trecută vorbise de șapte note mari și late, de unde au ieșit o sută ? Alain s-a înfuriat, m-a somat să spun eu cum aș traduce în franceză *Bidöșoláh* și jocul de cuvinte în jurul lui Kiraly. I-am răspuns că el știe și ungurește și franțuzește, să găsească el echivalențe – cît despre note : nu-i nevoie de nici o notă, în text se explică ce înseamnă fiecare...

Alain nu s-a lăsat. De parcă ar fi fost viața lui în joc – nu l-am văzut niciodată în asemenea stare de *ostilitate* (și nu era beat !) – și nădăjduiesc din toată inima să fie ultima oară.

La un moment dat a spus :

„Nu vreau să-mi mai reproșeze jurnaliștii că am tradus cum am tradus această carte !"

Perfect confuză fraza. I-am spus că n-am înțeles absolut nimic din ce-a spus. Mi-a întors-o :

„Ești chiar atît de prost ?" – însă nu cu iritare, ci cu *ură*.

„Chiar atît-de – nu", a intervenit Ana, zîmbăreață. „Cam ca tine – da."

Alain a înghițit gălușca. Am revenit, întrebîndu-l :

„Cine, cînd ți-a reproșat ție, traducător, slăbiciunile de fond ale cărților mele ?"

„N-am zis «de fond» !" m-a stopat Alain. „Și dacă am zis «mai» – am greșit, nu mi s-a «mai» reproșat – dar nu vreau să mi se reproșeze..." – însă n-a spus ce anume.

Minute în șir am dat amîndoi tîrcoale adevărului. Pînă cînd Ana a zis :

„Dar spune, Alain, că Paul e antisemit !"

„N-am zis niciodată așa ceva..."

„Atunci ce te-a deranjat : că-i pișcă și pe unguri și pe țigani ?" a întrebat Ana.

Alain a negat cu putere. Cu îndîrjire. Însă felul în care nega spunea adevărul. După o vreme, Alain o trîntește :

„Eu credeam că Ioji diblașul e țigan..."

Stupoare. Ana cunoștea nu numai cartea, ci și personajele reale – i le-am povestit de atîtea ori, încît ar fi putut ea scrie această carte.

„Ioji diblașul e ungur, nu e țigan...", am zis eu, prostește.

„Eu așa citisem", a făcut Alain, răsfoind... traducerea.

„Nicăieri nu e scris că e țigan", am zis, bătînd cu palma într-un exemplar în românește.

„Am înțeles !" a zis Ana. „Te deranjează că Ioji e țigan – dar dacă e ungur ? Așa îți convine ?"

Intervenția Anei a favorizat alunecarea în... glumă.

Minute lungi am bătut apa în piuă, dînd tîrcoale adevărului – pe care Ana, cu instinctul ei (dublu) îl desemnase la început.

Cînd am ajuns la final – în care, la sugestia lui, termin cartea pe vorbitor, însă nu renunț la pasajul cu mama fetelor săsoaice și nici la fostul final (parțial) – iar ne-am luat la harță. Fals : fiindcă numai Alain a vorbit : că mă repet, mă repet, mă repet. Că am mai spus *asta* – de zece, de o sută, de o mie de ori...

Apoi, spre miezul nopții, am discutat, pașnic, despre altceva. La un moment dat și-a cerut iertare că a fost „atît de dur".

A venit vorba despre Eliade. Alain a spus că Eliade era infinit mai înțelegător ; avea totală încredere în sugestiile lui, ale lui Alain – iar cînd se întîmpla să nu fie de acord, venea cu argumente – nu ca mine...

Ana a intervenit, spunînd că eu sunt incapabil să-mi apăr propria carte „cu argumente" à la Eliade. În primul rînd, nu sunt Eliade, în al doilea... nu se face să-ți aperi propria carte – ei, o carte a altuia, e altă poveste... Singurul „argument" pe care Paul îl produce – față de tine, prieten al lui – este : „Fiindcă eu țin la..." – personajul, pasajul în chestie...

Ne-am despărțit tîrziu... buni prieteni. Ce să zic...

Astă noapte n-am putut dormi.

Singura mulțumire a mea (mai ales datorită Anei și a intervențiilor sale oportune – apoi de „laudă" la adresa mea, că nu mă las dus de mînie, ca de obicei) e că m-am stăpînit (de aceea nici n-am putut dormi !) : nu i-am reproșat lui Alain nimic ; n-am ridicat tonul, nu l-am repezit, nu l-am... prostit (cum a făcut-o el cu mine, pentru întîia oară !). Într-un cuvînt : nu m-am lăsat tras pe terenul pregătit

de el (se vedea, se simțea : de cum a intrat, am știut că el, Alain, prietenul meu, vrea să-mi facă o nefăcută...), *ca să ne certăm*, eventual să o rupem.

Acum, că m-am mai liniștit : cred că bine am făcut (dar cît costă o asemenea „înțelepciune" ! nu-i mai simplu și mai economic să-ți dai drumul mîniei ? ca Ahile cel peleian ?). Bine am făcut, chiar dacă Alain a păcătuit față de mine, cenzurîndu-mă, suprimîndu-mi pasaje, dînd explicații aiurea, și care nu explică decît reaua-credință a lui din acest moment greu pentru el. Așa că bine am făcut că nu i-am aruncat în obraz adevărul-și-cauzele.

Greu, greu și pentru el. Lucrează ca o vită, va fi tradus binișor peste 30 de volume, apoi cartea asta a mea... I-am spus și lui ceea ce pînă atunci numai mie îmi spusesem :

„*Arta refugii* e o carte blestemată, o carte cu ghinion, și pentru editurile mele – le-am schimbat –, și pentru editorii mei (m-au schimbat, s-au «schimbat» înde ei) și pentru prieteni ca Gabriela Adameșteanu și Lucian Raicu, acum pentru prietenul și traducătorul meu, Alain..." (...)

Mîine mă duc la Angers.

Ceea ce am scris din *RI* : nu doar prost, ci și inutil.

Duminică, 4 iunie 1989

Am fost la Angers cu Madame Combes și cu Dinu Zamfirescu, iar alaltăieri la colocviul organizat de Fondation du Futur, la Marea Adunare Națională.

Aseară, cînd m-am întors, am găsit scrisoarea de răspuns de la Lang (firește, e de acord) – în seara precedentă Monica îmi telefonase ca să-mi spună că s-a difuzat o depeșă a AFP cu hotărîrea Ministerului Culturii de a invita la Bicentenar 11 scriitori români din România. Ca să vezi : fiindcă n-am știut adresele lui Cangeopol și ADM, ei n-au fost invitați în primul eșalon, sper. Deci Lang s-a ținut de cuvînt. A înțeles că astfel, „răsplătind" pe cei curajoși, chiar și „prudenții" vor prinde curaj, ar cam fi timpul, fie și pentru scriitorii români...

Nu mai știu nimic de Alain de marți, 30 mai, cînd a fost la mine, să „discutăm" traducerea. O să aflu, poate, azi.

Sunt îngrijorat – Alain a contribuit la „însămînțarea" neliniștii : i-au scăpat niște vorbe despre editură : le-aș putea interpreta (dar nu le interpretez !) ca „semnale, avertismente" (că nu mă port frumos ? că mă scobesc în nas ?), altfel nenea Alain mă bate la palmă și-mi suprimă... editura... ? Prea sunt numeroase – și tulburi imbricațiile – atît cu persoanele de la Gallimard, Albin Michel (referatele), cît și

cu proaspătul Julliard... Sau Alain a vrut să se laude cu „influiența" lui ? Dar nu era nevoie, el știa că eu știu : el este foarte *influient* !

Extrem de obosit. De multă vreme n-am mai făcut atîta efort – pentru atîtea „cauze". Măcar de-ar ieși ceva din astea.

25 iunie 1989

N-am mai notat de atîta vreme, pentru că scriu *Falsul-jurnal*.

Am comis pînă acum vreo sută de pagini dactilo.

Îmi merge... convenabil. Mă simt ca peștele în apă – cînd sunt rău... (...)

(Însemnările următoare au intrat în *Jurnal de căldură mare.*)

Vineri, 30 iunie 1989

Ca un făcut : abia am pus pe hîrtie (în *Fals-jurnal*) discuția despre o eventuală Uniune a Scriitorilor în exil (idee aruncată la cafiné, după masa-rotundă de apărare) că, iată : Țepeneag și Nedelcovici se aștern pe organizatorìe ! (...)

Monica și Alain : cică Țepeneag s-ar fi dus la Budapesta, ca să reînvie *Les Cahiers de l'Est*. Foarte frumos din partea lui că vrea să reînvie revista, dar ce-o fi avînd prefectura cu Budapesta ?

Să nu uit : prin 24 sau 25 ale lunii a fost pe la mine Ara Kovács cu încă doi unguri-unguri. I-am dat *Calidor*, *Patimile* și ultima carte a Oanei Orlea. Ara Kovács a recidivat, a venit și a doua zi să vorbim. Ne-am înțeles bine, numai că chestiunea rămîne : cît timp va dura libertatea în Ungaria ? Kovács se teme că nu prea mult. Eu cred altceva : cînd cineva (adică și un popor) a plătit tribut de sînge pentru a avea libertatea aceea – așa, șchioapă cum e – nu e ușor să i se... ia. Numai românii, cei care sunt convinși că totul li *se dă* (deci : și libertatea) pot gîndi că altul o pierde ca și ei : i se ia înapoi. A. Kovács e ungur, dar a trăit în România, de aceea... (...)

Ieri, ziua mea onomastică. Mi-au telefonat ca să mă felicite Maria Brătianu și Marie-France Ionesco. Seara, la „Coupole", cu Ana și cu Marie-France. (...)

Duminică, 2 iulie 1989

Începînd cu solstițiul de vară (mai exact : de la 20 iunie), colaborez la *Europa liberă* – să auzi și să nu crezi ! Ratesh, în ciuda... referințelor foooarte prietenești ale prietenilor („băiat bun, dar apucaaat" – eu fiind acela !), mi-a propus ; eu am răspuns : „Să facem o probă..." Se pare că am trecut proba aceea, deci am fost acceptat...

Pînă acum i-am trimis două articole a cîte patru pagini fiecare și un altul de trei și jumătate. Azi am mai scris unul, am să-l trimit mîine.

Mărturisesc, surprins : fac treaba asta cu plăcere, deși din greu : fiecare text îmi cere trei-patru-cinci variante... N-or fi geniale, dar după opinia lui Ratesh, îmi ies „binișor" – încurajatoare încurajările maestrului Ratesh...

N-am mai colaborat la *E.l.* demult, nu-i plăceau lui Vlad Georgescu textele mele, le găsea „prea violente" și prea mă amestecam eu în „istorie" (asta însemnînd că-i atacasem pe căcănari, pe lingăi ca Dinu Giurescu, Condurache, ori mă dădusem la prietenul său, Larry Watts) ! Cum din luna mai 1988, cînd Focke s-a îmbolnăvit, n-am mai colaborat nici la *Deutsche Welle* (lăsînd locul tovarășului Băleanu, recent adus de la Casa Scînteii, devenit „Herr" și „comentator politic")...

Sper ca Ratesh să nu mă găsească „violent", vreau să spun : americanii să nu mai creadă că lovind în Ceaușescu, lovesc în ei...

Chiar dacă un text de patru pagini îmi ia o zi întreagă de trudă, ce nu face omul pentru o bucată de pîine... După ce am recunoscut că o fac pentru bani, să re-recunosc că o fac și din plăcere : mă împotmolisem în scrisul meu, mă apucase sațul. Nu mai vedeam pe unde calc – romanul-intim, falsul-jurnal... Pauzele umplute cu o treabă utilă (și aducătoare de ceva bănuți) mi-ar face bine. Oricum, las dracului *RI*, dacă mai scriu ceva pentru sufletul meu, apoi numai false-jurnale – în cîte volume oi putea. E cea mai leneșă manieră de a face literatură, nu ? Ba da.

Azi s-a anunțat că în Rusia se publică *Arhipelagul Gulag* !

Ce va fi zicînd (dacă n-o fi zis deja) autorele ? În sinea lui trebuie să fie tare bucuros, las' că și în... sinea altora (ca mine...).

Mărturisesc, spășit : și eu aș fi bucuros dacă mi-aș vedea tipărită în românește cartea *Patimile* ; și *Gherla* ; și *Ostinato* ; și... Măcar Soljenițîn și-a văzut fiecare din cărți imprimată mai întîi în rusește, iar rușii lui au putut, clandestin, lua cunoștință de ruseasca lui. Pe cînd eu... Bineînțeles, comparație forțată, dar...

De la o vreme a început să-mi fie teamă de o eventuală tipărire. Asta o fi ca și prea multă pușcărie (care te face să nu mai dorești libertatea de afară). Mă tem că scoaterea la lumina limbii române are să fie o deziluzie pentru toată lumea (în ea mă includ și pe mine) ; și că „legenda" a fost alimentată de traducerile bune, pe care detractori și binevoitori le bănuiau superioare originalului.

În stare normală (situație normală), scrii cît scrii la o carte – după ce o publici, o consideri „fără întoarcere" și nu te mai ocupi de ea, mergi înainte, la alte scrisuri, la alte publicate.

Eu, dac-aș fi fost publicat, n-aș fi căzut în mania variantelor, uneori pînă la stricare. Nu e deloc de exclus : orfevrul migălește lucrușoare, pentru că este incapabil să facă sculptură.

Cu cît mă apropii de sfîrșit (care vine, vine, vine, calcă totul în picioare), mă văd în România ; „pentru o carte – una mică" (sau două ; sau nouă). În România, dar numai pentru asta ; pentru atît. Nu mai am ce face în țara mea. Prietenii, cîți mi-au fost : parte la cimitir, parte la exil. La ce, pentru *cine* m-aș întoarce – în cazul în care ar fi posibilă întoarcerea ? Și *unde* – în România ? Cu excepția lui Raicu – și el Jidov Rătăcitor, ca mine – toți ceilalți plecați mai au pe cineva, mai au ceva-ceva în țară : care un părinte, care o soră, o verișoară, un petic de grădină, o casă în care ar putea fi adăpostit, ca între neamuri – dar eu ? Eu n-am nici *la*, nici *în* țară. Prietenii care mai trăiesc se... desprieteniseră de mine încă de pe cînd eram în România (ca să nu aibă necazuri). Apoi între noi a coborît ca un zid : timpul. Și nu doar timpul – al nostru, paralel ; al fiecăruia, separat – dar mai ales resentimentele. Ei : geloși pe mine – că am plecat, i-am abandonat ; eu : gelos pe ei – că au rămas, astfel abandonîndu-mă. Ei au rămas acolo – cu cărțile lor, cu apartamentul lor, cu slujbulița lor, cu chefurile lor căcăcioase, cu cărțile lor – pocite de autocenzură, schilodite de cenzură, otrăvite de întrecenzură – dar cînd ei îți arată obiectul (tipărit) zic : „Uite ce-a rămas..." – chiar dacă nu este adevărat : a rămas... mai mult decît fusese inițial – dar e carte, tipărită. *Ce* să vorbim, cînd ne-om întîlni ? „*Ce să mai vorbim* !" vom spune cu toții, în cor și pe rînd, în „ecou". Și ne vom despărți, ușurați, bucuroși că scăpăm ieftin – dar mai geloși, mai ranchiunoși, mai resentimentari : fiindcă „celălalt a avut noroc (nu ca el) ; și-a făcut viața (nu ca el, stricat-o) ; că celălalt are o nevastă nasoală, dar fidelă (nu ca a lui, curvă)".

Luni, 3 iulie 1989

Scriu în continuare, dar pentru că am trecut de miezul nopții, am pus data corectă (?). N-am putut adormi, nu pot dormi, iar acum suntem în 3 iulie, orele 1,30 fix.

Și, uite : nu mai am ce spune. E-he, cîte ai de spus atunci cînd ai terminat de spus totul...

Adevărul : Filip m-a trezit (ațipisem), trîntind ușile. Acum bietul băiat (care nici el nu putea dormi) citește în salon.

„Am insomnii", îmi explică el. „N-ai un somnifer și pentru mine ?"

Nu, n-am somnifer : eu nu-dorm și fără somnifer. În schimb (?), i-am oferit o carte de-a mea, ultima apărută : *Calidorul*, în franceză. Filip n-a apreciat defel, defel umorul meu devastator...

Îmbătrînim, îmbătrînim și nu mai sfîrșim...

Filip m-a întrebat dacă eu nu mă plictisesc niciodată – că el se plictisește uneori. I-am răspuns că... nu mă întrebasem niciodată, însă acum că mă întrebase el, răspund : nu.

„De ce nu te plictisești ?", m-a întrebat.

N-am știut ce să-i răspund. Și nu i-am răspuns. Am ridicat grăbit din umeri și am șters-o, ca un laș.

Ce era să-i spun ? Într-adevăr, nu mi-a venit niciodată această „idee" : că nu mă plictisesc. Iar la *de ce* ? ce să-i răspund ? Că un scriitor nu se plictisește (el îi plictisește pe alții) ? Chiar de este adevărat, nu se spune.

Ce întrebări idioate ! Încă una : „Ce te-ai face dacă ar fi să iei viața de la început ?" Firește : „Tot aia !" (nu : asta, ci aia).

(...) Ora 2,15 dimineața – mă duc la culcare.

Vineri, 21 iulie 1989

Au venit bestiile de la URSAF (?), ne-au luat televizorul, pick-up-ul, amplificatorul, radioul.

Ieri am vorbit cu Nabokov. Apoi cu Madame Gilles, venită în locul Blanchardei (vine de la Flammarion, unde l-a editat pe Breban ; înainte de a-mi spune asta, am simțit că n-o să ne înțelegem).

Am scris *Jurnal de căldură mare* (*Encore un effort, Roumains !*).

Acum îl umplu cu umplutura cea umplùtică.

Sunt bolnav, stors. M-a epuizat Monica și al ei „complot", apoi *Căldura mare* ; apoi așteptarea căcănarilor care ne-au fu-rat lucrușoarele – unde mai pui că nu erau ale noastre : televizorul, al lui Alain, pick-up-ul de la Monica, amplificatorul și radioul de la Cristovici (și el le primise tot de la Monica...).

Și dacă m-aș pune pe jos și-aș deceda ? Da, și să mai răcesc, dracului...

Duminică, 23 iulie 1989

Ieri, la telefon, Cornel Dumitrescu de la *Lumea liberă*, New York. Îmi cere „o carte", s-o publice în foileton. I-am propus (și îi trimit mîine jumătate din) *Culoarea curcubeului.* De asemeni mi-a cerut încuviințarea de a reproduce textele de la *E.l.* difuzate : „O sfîntă indignare" și „Barbara Hendriks". I-am dat cu bucurie.

Azi dimineață, Solacolu : îmi cere pentru *Dialog*... articolele de la *Europa*... Te pomenești că or fi bune – sau oamenii gentili. Mi-a mai

zis că, dacă bat la mașină „altă carte", el mi-o publică ! „Dar să nu fie mai groasă decît *Calidorul*, că nu se-ndoaie !" (la agrafat). Drept care azi am pus *pamblică* nouă la mașină și am început a bate *Arta refugii.* Am făcut cinci pagini „speciale-Solacolu". Presupun că au să fie două caiete (volume, deh !)

Căldură mare. Îngrozitoare. Azi-noapte n-am putut închide ochii din pricina ei. Probabil nici la noapte. (...)

Miercuri, 26 iulie 1989

De trei zile : bolnav. Gripă-de-căldură ! Abia azi a început a se mai domoli vipia. Ține de mai bine de o lună. O s-o regretăm noi în restul anului.

Transcriu, pentru Solacolu, *Arta refugii.* Cu mare bucurie, în ciuda efortului de a scrie „pagină-Solacolu". Am făcut treizeci și trei de pagini. (...)

Sîmbătă, 29 iulie 1989

Ieri am fost la Julliard. În sfîrșit, am cunoscut-o pe Madame Gilles. Am dejunat cu ea și cu Nabokov. Am făcut contracte pentru *Astra* și pentru *Sabina.* Ușurat (am să-mi pot cumpăra ochelari).

Nu se mai poate face nimic anul ăsta cu *Arta refugii.* O publică în februarie 1990. „Dar", zice ea, „nimeni nu ne împiedică să publicăm *Astra* în toamna lui '90." Așa să fie ? Așa să fie !

Acum soarta mea atîrnă de traducător. Și cum lui Alain în mod cert n-are să-i placă deloc *Astra* (căci ce face ea, *Astra* ? – repetă, repetă, repetă... repetiri insuportabile lui).

Am copiat, pentru Solacolu, cincizeci și cinci de pagini din *Arta refugii.* Azi și mîine termin prima parte (circa șaptezeci de pagini).

Luni, 31 iulie 1989

Telefon de la Cornel Dumitrescu, de la N.Y. A primit mss-ul : din octombrie începe să publice *Cutremurul*... Încearcă să publice „și carte". Vrea să-i ceară lui Solacolu 20-30 de exemplare din *Calidor*, să le vîndă în America...

Zi proastă altfel. Nu mă mai difuzează la *Europa liberă.*

Ratesh s-a dus în concediu, în America, am vrut să vorbesc cu Stroescu – am renunțat : *ce să vorbesc cu Stroescu* ? Oricîtă nevoie de bani aș avea, „prețul" e din cale-afară de pipărat – pentru mine.

Cornel Dumitrescu mi-a spus că a auzit : la *Europa liberă* vine director Botez. I-am spus că nu cred. Și nu cred.

Sunt bolnav, bolnav. Cred că și de mînii : din pricina *Europei libere.*

Lui Alain nu i-a plăcut *Jurnal de căldură mare* – zice :
„Nu cred că Monica a spus la telefon exact ce relatezi tu."
„Foarte bine, nu crede – nu pentru Monica ți-am dat să citești – ci pentru tine. Am relatat exact ce am vorbit cu tine la telefon" – i-am zis-o.

A schimbat vorba. A luat să citească *Astra*. Nu-mi fac nici o iluzie. Nu-l poți obliga să-i placă – ce nu-i place (înainte de a citi !).

Am recitit paginile din *Arta refugii* publicate de Tudoran în *Agora* : proaste. Și străine.

Marți, 1 august 1989

Bolnav, indispus ; am copiat puțin la mașină. Am renunțat.

Nu-mi găsesc locul, totul mă nemulțumește, mă doare capul, îmi vîjîie urechile...

Bine-bine, astea sunt semne de boală trupească. Dar eu știu ce-mi dă mie simptomele de boală trupească : sufletul !

M-a indispus, m-a iritat Virgil Duda.

I-a trimis lui frate-său, Lucian Raicu (din Israel, unde a emigrat de curînd), un manuscris. Un eseu.

Straniu animal, acest eseu – ca o sirenă : cap de femeie, trup de pește... În primele părți explică (convingător) caracterul românilor ; și inacțiunea scriitorilor. Cînd am zis : convingător, n-am spus că m-a convins și pe mine...

Pînă aici, toate bune. Numai că mai departe Duda se ia cu o violență de neașteptat de... disidenți ; de „dătătorii de sfaturi de la *Europa liberă*". În final, Duda propune instituirea unui fel de tribunal care să judece crimele criminalilor – care ? Nu se înțelege.

Iar eu nu înțeleg cum de Raicu mi-a dat să citesc asemenea bazaconie. Citesc, paralel (și pentru „medicație"), *Gogol* al lui Raicu. Și mă întreb : nu cumva s-au... gogolizat și ei ? Altfel de ce au pierdut busola, simțul realității, simțul orientării (în spațiu) ?

Duda a stătut frumos, pe fesele sale, fără să crîcnească, în România. Cum a ajuns în Israel, a prins glas ! Cică în România a suferit cumplit de... umilința sfaturilor de la *Europa* !

Doamne, că mare-i lumea. Chiar și Țara sfîntă...

Miercuri, 2 august 1989

Azi-dimineață l-am condus pe Filip la gara Montparnasse : pleacă băiatul pentru patru săptămîni la Plougasnou, în Bretagne, la un stagiu de *voile*. El fiind primul mariner din familiile noastre reunite.

La întoarcere am copiat trei pagini ; am abandonat. Am chiar „ambalat" manuscrisul și l-am pus bine, separat de dactilogramă. Asta vrînd să spună : am luat hotărîrea să mă odihnesc măcar trei zile în care să mă plimb (cît mă țin picioarele – care nu mă mai țin), să casc gura la case, la oameni, mai ales la femei (gura, nu sufletul meu cel curat !)...

Și chiar m-am plimbat ! Am făcut vreun kilometru întreg, după care am dormit ca un nou-născut, trei ore în șir ! Cînd m-am trezit, hotărît să recidivez, am constatat, în talpă, bășica triestină !

N-am noroc în deciziile mele hotărîte de a rupe pentru totdeauna cu sedentarismul !

Bun : m-am hotărît să nu scriu ('camdat'), dar ce fac în locul scrisului ?

Ce pacoste pe capul meu : eu nu știu să nu-fac-nimic.

Așa că sufăr ca un cîine de bășică-în-labă ; de inactivități, vorba lui Guliman al meu.

Că tot n-aveam ce face, m-am apucat de refăcut *RI*. De la început. De la prima pagină.

Nu-mi dau seama ce-o fi de capul meu, ce-oi fi sperînd : să iasă o carte bună ? Din, ăsta, zi-i pe nume ? Da, domnule : sper. Sau poate că altceva urmăresc eu – prin refacere : s-o stric definitiv ! Ori : să intru-n ea, de astă dată de-a dreptul, pe calea cea bună dintr-o mișcare ?

Nu-mi dă pace eseul lui Virgil Duda. Mă întreb dacă omul nu va fi vătămat, după traversarea... Mării, *în tăcere*.

Părerea mea umilă : tăcerea nu e bună ; amnezia : și mai rea. Ba de-a dreptul imorală. Virgil Duda vrea să uite ceva. Nu ceva mare, grav, el n-a făcut mari-rele, poate nici mici, n-a avut prilejul, nu a vrut să le facă – dar ceva-ceva tot îl macină pe el, acum, abia acum, că a ajuns în Eretz : vrea să uite că acolo (în România) a trăit ca un viitor amnezic – așa ceva. Că a supraviețuit, cu gîndul la Ieșire – iar cînd privirea și sufletul ți-s ațintite numai la mal, nu poți percepe și frumusețea apei... Duda nu va fi avînd mari păcate (sigur : nu) – pentru un ne-scriitor. Însă amnezia cu program este un greu păcat la un scriitor (altfel de ce e scriitor ?).

Mă irită, mă irită V. Duda. Am cvasicertitudinea că el vrea să uite ceva, însă dă vina pe alții – că au uitat...

Foarte frumos din partea lui că face elogiul poporului român (va fi fost pregătit textul ca răspuns la primirea în Academie ?) – că suferă, bietul... (deși eu nu văd ce *calitate* ar fi suferința animală) ; că afirmă : poporul român nu este un popor antisemit (în primul rînd : ce-i aceea : popor ? ; în al doilea : să fie românii un popor ?). Pledoa-

rie lăudabilă ; și tușantă – cu condiția să fie și adevărat ceea ce pledează.

Apoi povestea cu „disidenții" – cei de pe plaiurile carpatine sunt cu toții de neluat în seamă, iar dintre cei ruși numai... Nadejda și Ossip Mandelstam – măi, drăcie disidentă !

Joi, 3 (în fapt, 4) august 1989 (orele 1,30)

Nu pot dormi, deși, începînd de pe la ora 14 (ieri !), eram rupt de oboseală. Am agonizat așa pînă la 22,00, cînd m-am culcat ; și m-am sculat – dacă nu pot dormi.

În astă seară (ieri) eolienele mele dragi n-au mai fost de ajutor. Morile de vînt ale mele n-au mai dat din aripi. De asta (povestesc povestea /începutului/ nebuniei cu eolienele – în vara lui 1979).

Joi, 10 august 1989

N-am mai notat.

Între timp : am primit avansul de la Julliard – pe *Astra* și *Sabina*.

Azi, Jean Herskovits, fratele lui Alain, mi-a adus un televizor. Alain îmi spusese că e o ocazie, Jean mi-a spus altceva, ca să aflu că Alain, Monica, Marie-France au făcut chetă (și Cristovici !). Ce băieți grozavi, fetele noastre !

Am dus *RI* pînă la capitolul VII (inclusiv). Rescriind, au fost momente – nu pasaje ! – în care îl găseam „bunișor", vorba cuiva. Ba chiar bun (vorba numai a mea). Azi însă, nu știu de ce (ei, ba nu !) mi s-a arătat inutil.

Raicii n-au mai dat semne de viață, or fi prinși cu nepoata din Israel (fata lui Duda).

Alain iar mi-a comunicat că *Jurnalul de căldură mare* l-a lăsat rece, că e așa-și-așa spre prost – oricum, zice Alenul nostru, „eu nu cunosc amănuntele, așa că nu-mi cere să mă pronunț".

„Dar nu te pronunța, soro – dacă nu cunoști... amănuntele !", îi zic – i-am zis de vreo trei ori.

În schimb, Monica, aseară, la telefon, găsește că „e foarte bun, dar inegal – mai ales unde vorbești despre mine". Și că „în nici un caz nu trebuie publicat înainte de 50 de ani", dar că „trebuie să corectezi acele inexactități care sar în ochi..." „Care ?" întreb, cu mîna pe creion, să iau notă. „Păi, uite", zice Monica, „de pildă aceea că Nedelcovici n-a primit Le Prix de la Paix, cum zici, ci Le Prix de la Liberté". „A, da ? Am notat, am să corectez – altceva ?" „Altceva : Nego nu și-a cerut iertare de la Țepeneag, Țepeneag a recunoscut că a greșit atunci cînd l-a condamnat pe Nego pentru articolul acela..." „Dar asta cînd ați aflat-o, fiindcă atunci așa mi-ați spus : că

Nego v-a spus..." „Da, așa ne-a spus atunci Nego, acum Țepeneag mi-a spus că nu..." „Și eu ce corectez ? Ce a spus Nego atunci sau ce a spus Țepeneag de curînd ?" „Mai bine ai suprima pasajul...", mă sfătuiește Monica.

Alte „inexactități" ? „*Europa liberă* nu-i chiar așa cum o prezinți – te rog să corectezi, să suprimi... Nici Vlad Georgescu, Dumnezeu să-l ierte – că, pînă la urmă a fost pozitiv, nu-ți spunea că te iubește ?... De Geta Dimisianu ce să mai spun, ești total nedrept, fata asta a jucat un rol cu totul și cu totul pozitiv – și dumneata pretinzi că nu știu ce, cu Vasile Nicolescu... Zău, nu se face, fata a adus imense servicii... Și te rog să modifici cuvîntul «unsuros» cu care l-ai caracterizat pe Hăulică – dar nu-i deloc unsuros, e un om care a adus mari servicii... Și să știi : reiese că noi, Virgil și cu mine, ne-am fi temut poziția la *Europa liberă* – n-a fost deloc așa, dar dacă te gîndești că am investit ceva în literatura din România..."

De asta o iubim noi : e pasionată, copilăroasă și, la o adică, de ce n-ar confunda borcanele ?

Dacă ar fi fost să-mi comunice *simultan* impresiile ar fi fost :

1) „Să nu pună Barbu mîna pe *Jurnalul* dumitale, că face cum a făcut cu al lui Caraion." 2) „Trebuie să-l corectezi tot, să suprimi multe inexactități – să-l publici după 50 de ani..."

Draga de ea ! La un moment dat, cînd m-a întrebat : „De ce m-ai făcut atît de isterică ?", eu, prins cu piciorul în aer, am bălmăjit : „Și încă am atenuat..." – Doamne, ce gafă ! Dar nu s-a supărat.

Totuși, totuși... „Și dacă răii din România au să se slujească de *Jurnal*, cum s-au slujit de al lui Caraion... ?" Eu atrag atenția : „Ați spus că abia peste 50 de ani să-l public..." „Bineînțeles, peste cincizeci sau niciodată, că-i tare rău – și uite : Păunescu iar ne-atacă, dacă ar ști de *Jurnalul* dumitale..."

Formidabilă, Monica ! Total deformată (sau : formată) de literatură. Pentru ea realitatea există în măsura în care șade scrisă – jurnalele : după 50 de ani (dacă...). Uită ce a spus și că a spus... Ba nu uită deloc, nu uită că întîi mi-a spus despre *Jurnal* că nu e de publicat înainte de cincizeci, dar îmi cere, „corecturi imediate" ca la un roman – în fine, ficțiune... Dacă ar putea să exprime simultan ceea ce are de spus (atunci s-ar anihila reciproc...), dar vai : noi cei ce folosim cuvîntul suntem robi ai succesiunii în timp...

A citit și Virgil. Nu știu ce crede el. El mormăie. Eu cred că Virgil nu a citit decît, eventual, titlul. El se ocupă de poezie, de proză se ocupă Monica. De aceea mormăie Virgil. A aflat din interpretările Monicăi – și acum a foarte mormăitor.

Firește, Monica mi-a spus și ce i-a plăcut : pasajele cu mormintele bătrînilor ; cu Turnul Montparnasse – „pagini antologice, dar pe

mine tot isterică m-ai scos !" ; apoi chestia cu Breban, „impresionantă – numai de n-ar da peste *Jurnal* Eugen Barbu" ; și încă : „intrarea d-tale în partid, povestea Ivasiuc – oricum, nu-l poți publica în timpul vieții..."...

Cristovici – mi-a telefonat aseară – zice că i-a plăcut. „Tot ! Da, domnule ! Că bine le-ai mai zis-o – și lui Bujor și lui Bombonel și lui Brezianu și lui Vlad Georgescu – eu le-am spus Monicilor de mult, nu m-au luat în seamă"... ; „Încă de cînd a fost înscăunat Vlad" ; „nepotul abuziv" (Sorin Alexandrescu)... Și încă : „unsurosul Hăulică", copiii lui Barnes : Ivasiuc, Breban, Pintilie, Matei, Ionel Vianu... Domnule, m-a uns la inimă veninul gurii tale !"

Acum bucurii casnice. Din banii de la Julliard : Ana și-a luat pantofi – ba chiar și un Yardley ! (Eh, amintiri din tinerețea și a ei, săraca. Oarescum în curu-gol a umblat de cînd am luat-o, promițîndu-i că are să fie o văduvă tînără și bogată... Ba nu : eu nu i-am promis nimic – ea și-a promis ; dar eu : nimic...). I-a cumpărat lui Filip o canadiană cu o mie de buzunare, cum îi place lui – cloșca ! Mi-a luat și mie un aparat de radio JVC – fabricat în Singapore și soldat (de la sold).

De la o vreme îmi vîjîie urechile. Probabil de la tensiune, dar încă nu mi-o iau, ca să nu mă sperie și să mă facă să chiar am.

Alain pretinde că n-a început să citească *Astra.* L-am mirosit prin telefon : a citit-o, dar încă nu știe ce să-mi pretexteze ca să nu traducă (dacă nu-i place...).

Am frunzărit *Jurnalul* de față. Încă o dată : nu contează *ce* scriu în el că am de gînd să fac și să dreg în viitoarea carte – știu că planul n-are să fie respectat. Romanul-roman se scrie singur. Altceva am vrut să spun : că romanul se face nu urmărind un plan, o schemă – ci scriindu-l. În funcție de clipa de față, cea a scrierii. Nu. Dar cum ? Nu știu.

Și încă (am scris-o în *Bonifacia*) : romanul nu este „umflarea" unei schițe.

Și încă : de aceea scriitorii de romane sunt fericiți : ei *fac* viață ; *fac* lume. Nu re-produc, ci fac de la început, ca Dumnezeu. Sunt fericiți romancierii – în ciuda nefericirii lor, bieții de ei (am zis-o !), pricinuită de boală, de sărăcie, de bătrînețe – fiindcă ei contribuie (participă) la facerea eternității. Chiar și noi, care nu vom rămîne în timp.

Sîmbătă, 12 august 1989

S-a făcut : Alain m-a anunțat : nu poate traduce *Astra.* Că nu poate, scurt. Știind că eu nu am obiceiul să-i cer amănunte, nu mi le

dă singur : nu traduce fiindcă nu-i place *Astra* ? ori fiindcă nu are timp ?

A zis că... îi venea să se „flingueze" în timp ce traducea *Arta refugii*... Frumos spus. Eu, în locul lui, n-aș fi zis asta.

Duminică, 13 august 1989

Rafală : nici Cristo nu poate traduce – de altfel îmi spusese înainte de a-i da originalul : n-are timp. Asta-i, nu alta.

Alain – fără să-l întreb : „De-acum, vreme de doi ani, sunt complet !"

Luni, 14 august 1989

Acum (ora 23,45) ne întoarcem din oraș. Am cinat cu Monicii, dată fiind dubla sărbătorire a Leului : Ana și Virgil (Ana : azi, Virgil : mîine). Ne-au invitat ei la „La Chope d'Alsace" ; i-am tras temeinic cu Sauerkraut Münzer și Bier așijderi. Poire William în încheiere.

Discutat *Jurnalul* meu, ofurile noastre. Ca de obicei, Virgil mai aproape de mine : „Dacă se constituie Uniunea lor, ne ducem la constituire, spunem ce avem de spus și plecăm !"

Monica : „Virgiiiil ! Nu, nu, nu ! Ne ducem, ca să rămînem ! Să nu-i lăsăm să facă prostii !"

Asta îmi amintește de „filozofia bucureșteană" vînturată de Breban și de Ivasiuc : „Intrăm în partid și îl săpăm pe dinăuntru !" (nu lipsea nici făcutul cu ochiul).

Cît despre Monica, ea e cu „tactica".

Greu, cu mulți, dar și mai ușor cu puțini ! – asta am ouat-o eu acuma.

Ne-am numărat : suntem, mari și lați, patru : Monica, Virgil, Tudoran, eu. Nici măcar zece, ca în Gomora. Păi tomna' d-aia a fost distrusă : că nu s-au găsit nici măcar zece drepți !

Vai de steaua noastră de „drepți"...

Miercuri, 16 august 1989

Citesc Nina Berberova – de la Monici, cadou pentru Ana de ziua ei aniversară. Terrrribilă. Terrribil exil al lor, al rușilor „vechi". Știam, asta mă mai încurajează cînd mi-e... insuportabil ca sărăcie, ca disperare, ca dor de țărișoară...

Am vorbit cu Monica la telefon despre Berberova. Cînd am zis : „Le-a fost teribil de greu rușilor în exil, în primul rînd pentru că, în 1917, anul catastrofei, ei erau cu multe leghe culturale, literare, spirituale – înaintea europenilor de noi...", Monica m-a amendat... prin tăcere. Apoi ea : „Cînd ei îl aveau pe Gogol, noi pe cine aveam ?"

„Pe Asachi, pe Heliade-Rădulescu – chiar și pe Donici !" „Vorbesc de prozatori..." „Asachi a scris și proză, Heliade-Rădulescu la fel..." „Lasă-mă cu Heliade-Rădulescu !"... Apoi, cînd am zis : „Artistic, din 1910-1912 rușii erau și înaintea Occidentului", Monica a zis : „Adevărat !".

Adevărat. Cine-i mai de plîns : cel care a avut și a pierdut – ca Rusul ? Sau cel care n-a avut, n-a pierdut – dar a fost oprit, ba chiar dat înapoi din evoluția firească ?

Bineînțeles, păgubașul cel mai păgubit : noi...

Joi, 17 august 1989

M-am programat pentru mîine la un doctor de pe ulița noastră.

Nu se mai poate : tensiunea.

Poate că ar fi mai bine dacă aș lăsa copierea *RI* și aș trece la al doilea jurnal. Nu se știe niciodată.

Vineri, 18 august 1989

M-am programat eu, dar nu era suficient : cînd m-am înființat la ora convenită (17) la cabinet, Domnul Doctor plecase... de azi dimineață ! – în uichend (așa s-o fi scriind la București ?). Trebuie să aștept lunea.

Nu mi-e bine. Dar deloc. Totul e ruinat în mine : picioarele, coloana vertebrală, mîinile, capul cu ochii, urechile – și inima.

Nu apuc eu nici vîrsta tatei : 67 de ani.

Dacă mai trăiesc pînă atunci, nu-i mult : trei ani – termin *RI* și *Jurnalul de căldură mare.*

Mă întreb dacă n-ar fi înțelept să mă apuc mîine de el. Nu am lucruri noi de comunicat – dar ce, în roman aveam ? Numai Alain își imaginează că „repetiția" nu e... noutate (știu de ce : pentru că e total afon – rar un evreu fără auz muzical).

Dimineața mă scol relativ ușor, cu chef de lucru. Îmi fac toaleta lung-lung (în jur de o jumătate de oră) : ca să-mi dau motive (sau pretexte) să nu mor azi (n-ar fi păcat : după ce m-am spălat cu atîta grijă peste tot, peste tot, ba m-am și pieptănat ?). Însă după trei-patru pagini, dau în bot (ca să fie rimă :) de tot, de tot. Transpir mult – și, de la o vreme : puturos, sudoarea mea a căpătat un miros nu doar urît, ci și străin ; nu-i al meu, nu eu secret asta, oricît aș fi de tolerant (cu mine însumi). Nu pute ca sudoarea de după liberarea din '77 : aceea avea ațe de migdale amare (a, nu, a, nu : era altceva !) – asta însă duhnește mai degrabă a animal decît a vegetal.

Și mă doare capul, mai ales pe la tîmple, unde am văzut la alții cum pîlpîie (gata-gata să pocnească ori să se stingă ; ori întîi una, apoi cealaltă) neprotejate de pielea capului, groasă... Urechile îmi vîjîie de vreo lună de zile, auzul însă mi-a slăbit de vreo șase, ca să nu mai vorbesc de vedere.

Începînd de azi, beau cafea decafeinată. Mîine Ana are să-mi cumpere sare fără... sare. Se zice că tensiunea e păcătoasă, dar nu e chiar cancer și nu mori din pricina ei, dar nici viață nu se cheamă cea de-regim.

Eu n-aș avea nevoie de prea mult timp : doi, trei, patru ani ; hai cinci sau șapte ; zece-cincisprezece – nu mai mult ! Bine, atunci măcar unsprezece, să apuc anul 2000, să mă piș, ca pe paralela 33, apoi să mai văd eu...

Am intrat în panică – n-am intrat în panică. Stările se succed, nu se succed ; sunt, nu sunt simultane. *Este* una singură : mă tem – nu mă tem (și mai încetează cu alintatul !).

Noapte bună, copii.

M-am întors. Nu pot dormi. Nici nu mă uit la ceas, ce să văd : că sunt bătrîn ?

Re-noapte bună.

Luni, 28 august 1989

Am terminat de rescris partea I din *RI* – 228 de pagini (început în 2 august).

Vinerea trecută am fost la alt doctor, la spitalul din apropiere. Duret se numește. Mîine mă duc să-mi ia sînge, iar vineri, 1 septembrie, din nou la el, să interpreteze analizele.

Mă simt obosit, nefericit, deprimat.

Da, domnule : boala nu vine de la... boală, vine de la inimă-rea. Iar eu am o inimă neagră-neagră : din ea curge melanholia.

Miercuri, 30 august 1989

A venit toamna și, la vremuri noi, jurnale noi.

Canicula de astă vară nu a trecut fără urmări – cel puțin pentru mine : pompa nu mai pompează – dă rateuri, gîfîie. Sunt în curs de a-mi face analizele medicale, se pare că nu e chiar moarte ; dar nici viață.

Nu a contribuit la punerea mea la pămînt doar povestea cu Uniunea, eram deja epuizat, dar aceasta din urmă i-a dat un bobîrnac de ajutor. Și așa cum simțeam (cum simțea și Monica, dar niciodată nu a recunoscut față de mine), s-a încheiat o epocă, începe alta. Ciudat însă : eu, care prinsesem în cuvinte *sfîrșitul de domnie* și l-am

acceptat ca pe ceva logic, ca pe o fatalitate, în sinea mea nu accept modul în care se face – *fiindcă se face*. Și, în jur, cu excepția Monicilor, *toți ceilalți* găsesc că, la urma urmelor, de ce nu s-ar crea o Uniune a Scriitorilor ? Adevărat, maniera în care Țepeneag și Nedelcovici (cu, în spate, Breban) o „edifică" nu e acceptabilă, dar... Dar ! Am băgat de seamă : criteriile etice pe care eu le invoc nu-i impresionează, ei trag spre o organizație culturală, literară – deci politică – așa că etica nu are ce căuta aici...

Am început și eu să mă întreb dacă nu cumva ei au dreptate. Vreau să spun : dreptatea lor, fiindcă, iată, există mai multe, ca în marxism. La urma urmei, ce știu eu despre deliciile structurilor în care oamenilor le este mai cald, mai bine, mai sigur ? Și ce ar fi imoral în faptul că ei doresc o structură profesională, profesionistă, alcătuită din profesioniști ai condeiului ? Eu, cînd vorbeam de „exil ca opțiune etică, nu ca o schimbare de domiciliu", în fapt introduceam un criteriu de selecție (gîndire de cadre), nu mai bun decît al lui Raicu („criteriul valorii") ; ba mai rău, fiindcă amestecam mere cu cartoafe, etica cu estetica, literatura cu politica, de-făcutul cu de-nefăcutul.

Fiindcă, dacă stăm strîmb și judecăm drept : scriitorul român, chiar dacă nu a fost „în fruntea contestației", nu are vînă de militant, dintre toate categoriile sociale, profesionale, intelectuale, el s-a arătat a fi cel mai puțin supus, chiar cel mai puțin fricos – atît acolo, în România (dar oare de ce ? *Oare dacă nu ar fi existat Monica Lovinescu și Virgil Ierunca, la* Europa liberă, *lucrurile s-ar fi petrecut tot așa ?* – pe mai tîrziu dezbaterea), cît și în exil, scriitorul român, cu toate păcatele lui, cele mai multe puse în circă de ne-scriitor (mai român decît papa), și-a irosit trei sferturi din energie, acolo, în România, cu probleme ne-scriitoricești : cenzurile (aici intrînd : cenzura îndurată ; cenzura aplicată altora, colegilor ; autocenzura), administrația – și e normal ca atunci cînd, într-un tîrziu, și-a scos la mal o carte ciopîrțită (dar pentru care „s-a bătut", a făcut ceva concesii, însă „a smuls" și celuilalt concesii), să fie, totuși, mulțumit, să fie satisfăcut (că a cedat numai „atîta" – față de alte dăți, față de alți scriitori).

Iar dincoace, în exil, ce să mai vorbim : protestul cu semnături a dovedit că scriitorul român, în cvasitotalitate (cu două excepții – ce contează, la peste o sută ?), este nu numai moral ; nu numai că poate deosebi binele de rău, dar e și curajos ! – fiindcă semnătura lui, pe un protest ca acela, ar putea să-i aducă tare mari necazuri ! Ei bine, am mai spus în celălalt jurnal[1], repet : scriitorul român exilat s-a dovedit a fi – din nou : în comparație cu ne-scriitorii (dacă asta este

[1] În *Căldură mare.*

o comparație) – temerar ; asumător de riscuri. Poate pentru că, o dată ajuns în exil (despre care el nu-și făcea iluzii), a constatat că, într-adevăr, „acolo" nu se mai putea ; că „acolo" s-a sfârșit pentru el, nu se mai poate întoarce (dintre scriitorii plecați unul singur s-a întors : Mariana Costescu – și nu sunt deloc sigur că fata ceea, ajungînd în Occident, ceruse azil politic). Dacă ar avea unde să publice în exil, dacă ar exista reviste, edituri, scriitorul s-ar exprima total – vreau să spun : fără rețineri autocenzurătoare (fiindcă așa e scrisul, în exil : nu-i poți impune zăbală – și, uneori, nu e bine).

Scriitorul în general și cel român în special (fiindcă de el vorbesc) e sătul de sfaturi. Mai ales cel care, acolo, în România, s-a ținut bine, nu a făcut concesii (majore), și-a păstrat demnitatea lui de scriitor, a îndurat sărăcia lui de scriitor... Nu a fost el bătut la cap o viață întreagă cu „sfaturi" politice dinspre Putere, mai ales dinspre cenzură ? Să mai vină (pe unde scurte...) și alte sfaturi dinspre, în principiu, scriitori de-ai lui ? De la oameni care se declară împotriva sfaturilor cenzurii, dar nu se pot împiedica să-i dea și ei sfaturi ? Situație insuportabilă !

Asta am înțeles-o, mărturisesc, abia de curînd ; mai precis, la sfîrșitul lunii iulie, cînd Raicu mi-a dat să citesc manuscrisul fratelui său, Virgil Duda, *Patria furată*, un eseu.

Bun, excelent pe alocuri, eseul – în prima lui parte. Chiar dacă nu ești de acord cu „tezele" lui :

a) supușenia, inacțiunea, resemnarea poporului român nu este un cusur, ci o calitate – și e impresionantă pledoaria unui evreu în favoarea „valorilor" românilor ;

b) nu există antisemitism la români (autorul, precaut, spune, repetă : „Eu nu am întîlnit") ! – și nu poți să nu apreciezi patosul pledoariei.

Foarte frumos ; acesta este „poporul român" – „valoros", „neantisemit"... Însă despre disidenți...

Citez (p. 155) :

„Sigur este că nu pot suferi aerul de superioritate, uneori simpla obrăznicie a celor ce-și arogă dreptul de a încrimina restul «rătăciților». Ei șterg, dintr-un condei, stima sau admirația de care s-ar fi bucurat în ochii oamenilor de bine dacă ar fi reușit doar «să nu se dea în stambă». Alcătuind ei o nouă inchiziție, alte liste de ezitanți, ajungînd să reia în forme personale metodele sistemului pe care și-au dedicat viața să le condamne, încît n-ai cum să nu te întrebi (nu pe ce listă ar fi mai bine să figurezi, nici așa) dacă n-ai datoria să lupți din răsputeri pentru a nu fi înscris nici colo, nici colo. Un erou care nu iartă altora faptul că nu sunt și ei eroi (ipoteza cea mai favorabilă), «nu știe să-și țină rangul», consideră starea de martir ca

stare naturală a omului, confundă planurile. Chiar cînd socotesc că eroarea se cuvine trecută sub tăcere, în viscere tot se produce un spasm."

Perfect adevărat ce scrie V. Duda. Apoi : dreptul sfînt al lui să pună pe hîrtie ce crede. Încă un citat (p. 155) :

„Suntem cu toți implicați și vinovați, iar cînd uităm asta, degeaba spunem răspicat ce gîndim." Și încă unul (p. 156) :

„Care sunt disidenții admirabili ? Să fie numai aceia care au murit, în lagărele unora și altora ? Cine a spus că martiri sunt numai morții ? (...) Oricum, doar la ei ne putem raporta, noi, lașii, antipoliticii, ei, disidenții activi, întreaga lume. Au devenit, cu sau fără intenție, criteriul. Nu sunt eroi pentru că au murit ori pentru că se află «în afara oricărei bănuieli»" – aici șirul se întrerupe, deși ar fi cerut continuare – în fine, în ochii lui V. Duda „disidenții admirabili" sunt doar Nadejda Mandelstam și... Ossip Mandelstam.

De aici încolo (eseul are în total 199 de pagini), V. Duda nu va înceta să se războiască cu „disidenții" – o să vedem mai departe și cum anume... Mai citez, pe sărite :

„... în schimb, scriitorii erau făcuți albie de porci pentru tăcere și nu de către contabili raionali, ci de înseși persoanele pomenite (și mai ales de către soțiile acestora)" (p. 166).

„Cînd puterea n-a mai vrut să joace pe cartea libertății relative de exprimare, trecînd la represiunea generală pe calea înfometării, concedierilor, arestărilor etc., mîrîiala anti-scriitoricească – alimentată și de unii disidenți deziluzionați – a luat un aspect neplăcut" (p. 167).

„Denunțînd pe cei nemulțumiți de slăbiciunile literaților, nu am avut în vedere decît pătura de inși care cîrtesc dintotdeauna și pretutindeni împotriva altora" (p. 168).

Desigur, V. Duda are tot dreptul să exprime părerea unuia dintre cei „interiori" ; are dreptul și mai departe, să-și mărturisească iritarea, agasarea pricinuită de acei „eroi care nu iartă altora că nu sunt eroi" ; este îndreptățit să-și manifeste nemulțumirea față de *Europa liberă* (în fapt, numai față de Monica Lovinescu), tribună de la care s-au dat „sfaturi" și „note"... ; are dreptul chiar să sară peste cal, afirmînd că „mîrîiala anti-scriitoricească – alimentată și de unii disidenți deziluzionați – a luat un aspect neplăcut" – nu are dreptate, însă, asta-i situația : V. D. scrie rapid, adeseori confuz, *uneori voit confuz.*

V. Duda, din cîte am înțeles din text, în România se simțea aproape de scriitori ca Radu Petrescu, Sorin Titel, Gabriela Adameșteanu, Marius Robescu... Buni scriitori, unii chiar foarte, oameni de meserie și care s-au străduit din toate puterile să nu se lase murdăriți

de contingent, să nu se lase supți, apoi călcați în picioare de „politică". Foarte bine. Însă, oricît de minunat a fost (și a fost) omul Radu Petrescu (V.D. nu-i dă numele, dar el este cel cu care discută, pe Calea Victoriei, despre genocid), după umila mea părere, rămîne emblematic pentru îndîrjirea cu care unii scriitori români, opunîndu-se contemporaneizării – ca să le poată fi publicate cărțile, le-au... ușurat de „probleme" ; s-au retras, nu într-un oarecare (și permis de cenzură) trecut delimitat, ci într-un nicăieri-niciodată ; din grupul lui Radu Petrescu fac parte – cu același program, cu aceleași rezultate : Mircea Horia Simionescu și Tudor Țopa – singurul mai-puțin-dotat dintre ei, Costache Olăreanu, i-a... trădat în cîteva rînduri, tocmai pentru că era mai puțin programat(ic). Apoi Sorin Titel... Am admirat și la fratele lui V. Duda, Lucian Raicu, fidelitatea în prietenie – à propos de S.T. – am citit ce scrisese, mi-a povestit agonia bietului Sorin... Dar un lucru nu pricep și n-am să-l pătrund vreodată : cu patru-cinci luni înainte de a muri (și știa că e bolnav și știa că e fără vindecare), purul Sorin Titel, apoliticul Sorin Titel, și el un agasat de zarva disidenților, și el apostol al literaturii nemaculate de politic, a scris, totuși, un articol despre Canalul Dunăre-Marea Neagră. Cînd am discutat despre asta cu Raicu, el mi-a spus că, cine știe, Securitatea îl va fi prins pe Sorin cu „ceva de-al lui" ; sau că s-a aflat el, Sorin, într-un moment de slăbiciune... Da, totul este posibil, totul se poate lega de orice – însă... există atîția scriitori care *nu* au scris despre Canalul Dunăre-Marea Neagră – bineînțeles, nu doar din acest motiv ar trebui să-i iubească V. Duda – dar de ce îi urăște ? De ce nu-i iartă pe cei care *nu* au făcut concesii ? De ce îl irită acei scriitori care... uite așa, *nu* au cunoscut astfel de „slăbiciune omenească" ? A, da : pentru că aceia îi aruncă în obraz faptul că ei au putut să reziste presiunilor, au putut chiar ceva mai mult, să ridice glasul – acolo, în România, nu la adăpost, în Israel (dar voi reveni la această uluitoare, incredibilă schimbare la față a lui V. Duda). Mai departe : printre prieteni, și Gabriela Adameșteanu – nici ei nu-i dă numele, dar amintește de *Dimineață pierdută* (chiar așa : de ce nu dă numele lui Radu Petrescu, nici al Gabrielei Adameșteanu – în schimb, citează ca „texte de care aș fi fost mîndru să se ivească de sub pana mea", „articolele doctorului Ion Vianu"... ? – o să revin și la acest criteriu de selecție, la o scară de valori operată de... cel care s-a străduit să ne convingă că poporul român nu este antisemit...). Excelent scriitor, Gabriela – probabil cel mai important din generația noastră (prin efracție, intru și eu în ea) ; fată bună ; om minunat ; nu a făcut nici o porcărie – cel puțin nu știu eu să fi făcut (și aș fi aflat dacă da). Ei, da, o ființă plină de toate calitățile, inclusiv aceea de a fi în bune relații cu D.R. Popescu și cu Țoiu și cu Bălăiță – și pe care

îi mai și apără (nu e singura : și Ileana Mălăncioiu o face, însă acum vorbesc numai de Gabriela). Și, dacă ne gîndim că a pașnic conviețuit cu Marius Robescu... Or, se cunoaște lunecoșenia „bătrînului" Marius, Dumnezeu să-l ierte...

Pe Duda nu-l cunoșteam, în România – am dat mîna cu el, însă nu cred să fi schimbat mai mult de cinci cuvinte. Știam că e fratele lui Lucian Raicu, credeam că e inginer – fiindcă era autorul unui roman cu (sau despre) șantier ; apoi am aflat că nu e inginer, ci jurist (a-ha, mi-am zis, atunci se explică de ce un alt roman se intitula *Anchetatorul apatic*, eroul principal fiind un ofițer de Miliție) ; mai știam că se află în bune relații cu Geta Dimisianu – care îi zicea : Rubin – și cam atît.

Este adevărat : viața scriitorului este opera și autorul trebuie judecat după scris, nu după viață ; dar cum și reciproca este valabilă, cum și opera e viață a scriitorului...

Să rezum : Virgil Duda, cît timp a trăit în România, nu a făcut rele (ceea ce e mare lucru, laudă lui), dar nici bune (ceea ce nu înseamnă o condamnare) ; a scris ce-a scris și cum a scris – și a publicat : un roman de-șantier (cred că se chema *Catedrala*), un altul, *Anchetatorul apatic* – apoi altele. A dus o viață de scriitor mijlociu, presupun că bogat n-a fost, dar asta nu-i o raritate și sunt convins că a fost un om demn, care nu a făcut compromisuri... compromițătoare. Încă o dată : laudă lui.

Ceea ce nu înseamnă deloc că era un mulțumit – și nu vorbesc de nemulțumirea față de regimul de acolo (fiindcă, dacă și-ar fi manifestat-o în vreun fel, s-ar fi auzit, nu ? am fi auzit și noi !) – ci de acea nemulțumire devenită obsesie, în întregime venind dinspre *Europa liberă*.

Despre cărțile lui – adică despre viața lui – nu s-a prea vorbit de la microfonul „Tezelor și antitezelor la Paris". Eu îmi amintesc o singură cronică a Monicăi (va fi fost nu doar una, însă V. Duda nu făcea pagina-ntîia nici în bine, nici în rău).

Pe acest prim strat de nemulțumire, de sentiment de nedreptățire (Gadameșteanca știe despre ce este vorba, dar e și vina ei : nu a catadicsit să-și trimită volumul sau volumele la Paris – nici chiar Marius Robescu, tovarășul ei de viață, în ultima sa călătorie nu le-a adus, iar despre ceea ce nu există nu se vorbește...), a venit și iritarea stîrnită de obrăznicia „disidenților" (V. Duda nu dă nume, așa că eu, deși totdeauna am refuzat această etichetă simplificatoare – și dăunătoare mie – tocmai pentru că nu mă numește, îmi asum... calitatea de disident, numai în această împrejurare), de „sfaturile" lor nerușinate, de apucăturile lor inchizitoriale...

O zicală populară (și trivializată) zice că adevărul supără. Iar adevărul l-a supărat cumplit și pe Virgil Duda. Dacă nu ar fi fost adevărate reproșurile „disidenților", de ce s-ar fi supărat ? Iar dacă se călăuzește după o concepție atît de „apolitică" (în eseu amenință că următoarea lui carte, scrisă în exil, are să se intituleze, original, nevoie mare, *Confesiunile unui apolitic*), nu ar fi avut nici un motiv să se supere ori să se bucure, dacă pe el nu-l ating „astea". Iată însă că pe el îl ating „astea", care sunt adevărate. Frumoasă, tușantă pledoaria pentru poporul român, cel doar „aparent resemnat", cel „injust acuzat de inacțiune" – dacă eseul s-ar fi oprit acolo, toate ar fi fost bune, ne-am fi spus : „Ia te uită, domnule, un punct de vedere interesant, cu atît mai mult, cu cît vine de la un evreu" (ca să nu mai vorbesc de „ne-antisemitismul românilor"). El însă, cu intenție sau ba, prin acea primă parte (tolerantă) și-a pregătit intoleranța exprimată abia în exil, aceea a superagasatului de sfaturile și de reproșurile disidenților, de „tăcerea" *Europei libere* în privința lui. Prin asta, secțiunea cu poporul român (care, nu-i așa, nu trebuie acuzat fiindcă, zice V.D., „se acuză el singur", ca și cum autocritica ar absolvi, șterge păcatul comis, ca și cum autoacuzația ar ține, aici, loc de... acțiune, de revoltă, fiindcă despre asta era vorba, în ultima instanță, nu despre altceva) își pierde valoarea în sine. E bine scris(ă), cu argumente demne de respect – chiar dacă eu nu împărtășesc deloc această opinie – și autonomia – rostul și rolul ei : să slujească de proteză diatribelor lui împotriva dătătorilor de sfaturi, împotriva noilor inchizitori, într-un cuvînt, împotriva celor care nu pricep nimic din ceea ce se întîmplă cu bietul scriitor român sub vremi, iar dacă au știut cîndva, în mod vinovat au uitat...

Îmi imaginez scena (sau scenele) în care acolo, la București, pe timp de iarnă, în frig, în întuneric, rebegiți și umiliți de ceea ce li se întîmplă, flămînzi și bolnavi și nefericiți, după ce chiar azi sau nu mai departe de ieri niște boi de la cenzură, apoi niște prieteni de la editură le-au cerut tot felul de schimbări – altfel nu le apare cartea – așa, mai îndeseară, ascultă *Europa liberă*. Și, în loc de reconfort, de puțină înțelegere (doar cei de-acolo nu le sunt dușmani, din contra), de un strop de căldură occidentală, de nițică lumină – pe unde-scurte – ce le este dat să audă, la *Europa liberă* ? Că Paler e un important scriitor ! Moralist pe deasupra ! Că Geta Dimisianu doar că poartă alt nume decît Ana Ipătescu, încolo, ce să mai vorbim : leită !

Bineînțeles, la *Europa liberă* s-a mai vorbit și de altcineva decît Dimisianca și Paler, iar despre aceștia în doar două-trei emisiuni, iar ei, cei care ascultă radioul, nu au fost uitați, ba adeseori lăudați – ce importanță !

„Chiar acum, cînd i-e cumplit de greu scriitorului român cinstit, și-au găsit «contabilii raionali (dar mai ales soțiile lor)» să laude pe niște... suspecți, care totdeauna au dus-o bine, totdeauna s-au aranjat – iată, și de astă dată s-au pus-bine cu *Europa liberă* – dar mai este dreptate în lume ? Un strop de decență ? Dar ce știe, Doamne iartă-mă, Monica Lovinescu despre adevărata stare a scriitorilor ? Dar Virgil Ierunca ? Ei sunt plecați din '47-'48 și, oricît s-ar ține la curent, nu pot fi și la zi cu ce se petrece la noi. Vasăzică e suficient ca Dimisianca să dea un telefon la Paris, ca să se declanșeze o adevărată campanie de apărare a «eroinei» de pe malurile Dîmboviței, iar noi, care de ani, de decenii ne ținem rangul, nu ne dăm în stambă, scriem literatură de calitate, suntem demni, rezistăm culturalicește, pe noi ne uită ! ? De noi nu vorbesc nici din greșeală ? Atunci care sunt criteriile «ethice» cu care ne bat la cap amîndoi, mai cu seamă Ierunca ? Un porc de cîine ca Paler, scriitor de mîna a șaisprezecea, fost ștab, și încă mare – și nu oriunde : la *România liberă* și la Televiziune – își întoarce cojocul și scuipă azi ce a pupat ieri, iar *Europa liberă* sare pe ocazie, fiindcă ea vrea cîrtitori, nu scriitori ; disidenți, nu opozanți din interior ; și Dimisianca : o scroafă și o turnătoare, ibovnică a lui Vasile Nicolescu și nevastă a lui Dimisianu (de ce nu se întreabă «ethicii» de la *Europa liberă* ce gîndea și vorbea eroina Geta cînd trăia cu bestia de Vasile Nicolescu ? – și ce făcea, nu doar vorbea ! ?), ei, ce i se întîmplă martirei : ce mare brînză, e mutată de la o editură la altă editură – nu dată afară, nu lăsată muritoare de foame, nu arestată – și uite ce tămbălău, ce campanie de adunare de semnături, ce... emoție la Paris, pentru cine ? Bineînțeles, pentru niște scandalagii, pentru niște non-valori, pentru niște învîrtiți.

Și ca și cum toate astea nu ajungeau, uite-l și pe Goma, martirul de serviciu, dîndu-ne sfaturi, certîndu-ne că nu mișcăm ; că nu ne agităm ; că nu ne amestecăm în tărîțea «acțiunii» (de să ne mănînce porcii) – în fine, Goma n-a mai apărut la *Europa liberă* de cîțiva ani, dar înainte ce făcea ? Că nu mai puteai deschide radioul fără să o auzi pe Monica tămîindu-l, pe Virgil blagoslovindu-l, el însuși ocupînd ore și ore cu «literatura» lui de trei lulele, cu marile lui încercări în viață – ei, na, i-a smuls Securitatea trei fire din barbă și a făcut din asta un stil, o epopee, o epocă literară !..."

Cum să nu fie îndurerați, revoltați scriitorii români cinstiți, auzind asemenea lucruri, asemenea laude la adresa unor ne-scriitori, asemenea clasamente – și predici – la *Europa liberă* ?

„Dar prin ce se deosebesc ei, cei de acolo, de cenzura noastră, de aici ? Doar prin faptul că au un post de radio pe care-l ascultă țara-ntreagă ! Și cum populația pașnică a fost dintotdeauna pornită împotriva scriitorilor, uite-o avînd alte motive de a-i disprețui, de a-i

batjocori : fiindcă nu se pun în fruntea lor, a maselor ! Nu inițiază o rivuluție, soro ! Și ne tratează, pe noi, scriitorii cinstiți, care, împotriva terorii, facem cultură adevărată, care nu ne-am întors cojocul după cum bate vîntul, de lași, de fricoși, de, într-un cuvînt : românii... Așa că nu e nici o deosebire între inchiziții..."

Așa se vor fi petrecut lucrurile, acolo, la București. De acolo, din România, așa se vedeau lucrurile. Ca o cumplită injustiție cu două brațe : unul, cenzura comunistă ; celălalt, nu mai breaz, cenzura *Europei libere*. Iar la mijloc : ei, păguboșii, ei, scriitorii adevărați, autori de texte de valoare – molestați, certați și dintr-o parte și din alta.

O soluție ar fi fost – dar nu era cu adevărat soluție : să scrie ei, autorii adevărați, din România, texte adevărate ; ei, scriitorii valoroși, să scrie texte de valoare și să le trimită la Paris.

„Ei, da, și să o pățească cum au pățit cei care au făcut-o înainte : să fie mai mult sau mai puțin expulzați... Și, ce-or să facă ei în exil ? Exilul românesc nu are reviste, nu are o structură (să zicem : o Asociație a scriitorilor), nu are un Fond Literar care să dea împrumuturi, ajutoare, pensii, nu are o Casă a Scriitorilor, unde să te poți întîlni cu un prieten ca să mănînci, o dată pe săptămînă, o friptură și să bei un vinuleț... Nu, asta nu e soluție : eu, tu, el, ea, noi suntem scriitori de limbă română : în exil s-a terminat cu noi ! – ce să mai faci cu româna, la Paris ? De trecut la franceză e cam tîrziu, și așa am pierdut atîția ani în lupta cu cenzura, cînd o să stăpînesc mulțumitor altă limbă, o să fiu în pragul morții... Apoi, din cîte știm cu toții, editorii nu publică decît cărți cu „probleme", cărți mai mult sau mai puțin „de mărturie" – să mă apuc să scriu acum, la bătrînețe, altfel decît am scris o viață-ntreagă : adică literatură adevărată, domnule, nu... pamflet, nu texte de denunțare a unui regim criminal..."

Așadar, soluția nu e bună.

„Mai bună ar fi dacă o carte deja publicată în România ar apărea acolo, în traducere. Ar mîrîi cenzura, dar pînă la urmă s-ar aranja treburile. Au mai fost cazuri – dar numai cu autori bine-văzuți de regim : Marino, Sorescu, Blandiana, sau de-a dreptul oamenii regimului : Zaharia Stancu, Titus Popovici, Fănuș Neagu, Țoiu, Ivasiuc... Hoțul de Breban, numai el a știut să se așeze în mai multe luntre : publică și aici, primește chiar și premii, apoi dă o fugă să-și viziteze mama, în Germania, să scrie un roman, la Paris – că, de, aici nu are lumină... De ce mama mă-sii să fie făcută lumea așa : ca un scriitor, și de valoare, și cinstit, să nu poată publica în Occident ? Dar asta este o mare pierdere pentru literatura română, o, la urma urmei, falsificare a ei ! – străinii or să creadă că literatura noastră e numai cea prezentată de ștabi și de... disidenți !"

Ajuns aici, scriitorul român cinstit, sătul de mizeria și de cenzura din țară, dar exasperat de faptul că „cei de dincolo" nu fac nimic pentru promovarea adevăratei literaturi (fiindcă se promovează numai pe ei și pe-ai lor), zice :

– Mama voastră – și a unora și a altora ! Las' că ies eu, vă arăt eu vouă cum se face literatura adevărată !

Iar scriitorul român cinstit, dacă este și evreu ca Virgil Duda, se hotărăște să emigreze în Israel.

Doi-trei ani de demersuri, un infarct, spaima permanentă că, în ultimul moment, ar putea interveni ceva – dar nu intervine – și iată-l pe scriitorul român cinstit plecat din România ; ajuns în Țara Sfîntă. Știa, i se spusese, dar nu crezuse că va fi „chiar așa" – de rău, desigur. Bine-bine, un emigrant în Israel este luat în grijă de autorități de la aeroport și chiar dacă nu coboară raiul pe pămînt, i se găsește o locuință, în cele din urmă, nevestei o slujbă, are și el o promisiune de ceva-cumva, o jumătate, fie și un sfert de normă din care cîștigă un ban – nu mult, dar suficient ca să nu aibă grija zilei de mîine (sau chiar grija serii din... astă-seară) – spre deosebire de exilații români-români în Occident – ca să nu mai vorbim de cei de la Paris. Adevărat, partea materială, de bine-de rău este asigurată – dar cealaltă ? Fiindcă dacă omul, în general, se hrănește nu doar cu pîine, dar scriitorul ? Dinspre partea asta – pustiu în Israel. Mai sunt cîțiva scriitori – dar nu și prieteni. Însă prietenii se mai și fac. Și unui astfel de prieten (sau mă înșel eu : îl cunoscuse pe adresantul eseului epistolar dinainte ? – n-are importanță) i se adresează.

Și cu asta ajungem la pagina 179, la „Scrisoarea a X-a : Modestă propunere..."

Dintru început (de capitol), Virgil Duda mărturisește că „independent, nu-mi dă mîna să-l public (...). Firește, dorința mea secretă este ca ideea să devină cîndva publică."

Mai departe, scrie : „N-ar fi exclus ca la vîrsta de paisprezece ani să fi fost ucis în mine un luptător, măcar un gînditor politic. Uneori îmi pare bine că «ei» au săvîrșit această crimă, datorită căreia am devenit (și sunt explicații) ceea ce sunt. Alteori, mi se pare că acel băiat... n-a murit cu totul. *Căci nu mai trăim timpurile cînd poți rămîne deoparte, la masa de scris, înregistrînd cu pasivitate faptul că existența ta și a celor din jur este traumatizată, distrusă de așa-zișii oameni politici. (...) Încă o dată mă întreb dacă e destul să ne mulțumim doar «să criticăm», ori suntem datori «să punem umărul, să ne angajăm, să intervenim direct», așa cum cer adversarii vieților noastre ; dar și, în alt limbaj, ne-o cer insistent oameni dintre cei mai curați*" (subl. mea).

Deocamdată, înregistrez : „luptătorul care n-a murit cu totul" se trezește, brusc, taman după ce a ajuns la adăpost, în Israel (ceea ce

n-ar fi un păcat – mai bine mai tîrziu decît niciodată) ; și să mai rețin că această acțiune i-o cer „insistent oameni dintre cei mai curați" (se înțelege : prieteni, colegi de scris de-ai lui, rămași în România).

Foarte bine. Să vedem mai departe ce propune Virgil Duda, pentru viitor – și el, ca majoritatea exilaților, își imaginează că, pînă în momentul „ieșirii" lor, predecesorii nu făcuseră nimic – dar din moment ce a coborît el în arenă, o să vedem noi ce-o să vedem !

Așadar, Virgil Duda propune crearea unui Institut. În acest scop, „este nevoie de o acțiune generală", fiindcă „nu e de-ajuns să ne plîngem de ce am suferit, să dorim să combatem numai mizeria distrugătoare", ci... Ei bine, Virgil Duda are un obicei... nu doar stilistic, ci și de gîndire : să lase deoparte al doilea membru, să treacă mai departe, fără să spună ce trebuie să facem – față de ceea ce „nu e de-ajuns". În fine, trecem și noi peste...

După ce constată : „Dacă ONU n-ar fi atît de ineficient-jalnic, ar putea constitui «forul tutelar» cel mai adecvat al noului institut" – dar iarăși, uită să spună ce fel de institut, ce scopuri, ce activitate urmează să aibă : scrie, la pagina 182 : „Bestiile nu vor participa". Care fiind „bestiile" ? Cei care, în Occident, vor da eventual bani pentru funcționarea „institutului" ? Sau bestiile noastre, românești ? Sau poate „disidenții" care i-au făcut zile amare, la *Europa liberă* ? Nu se înțelege.

O lungă incursiune în „democrație" (e citat Caragiale, apoi Marquez), dar tot nu ajungem la obiect. În fine, în josul paginii 183, aflăm : (Institutul) „va trebui să aibă cîteva servicii funcționale și de cercetare : a) de *istorie* a politicii, de la începuturi pînă în prezent ; b) de studiere a *doctrinelor* politice (...) ; c) de *organizare internă*, sector ce se va ocupa cu modul de funcționare a institutului (...) ; d) de *relații externe* (...)."

Foarte bine – mai departe ; ce va mai avea Institutul ? Un departament medical ; unul al învățămîntului și educației, în fine, un departament pentru cultură și informații ; am zis „în fine", ca să pregătesc : în fine, „departamentul juridic" – a-ha !

Pornind de la un mesaj al lui Eugène Ionesco transmis Forumului de la Paris în 1987, Virgil Duda mărturisește : „Mulți au văzut în «ideea» scriitorului o propunere de natură să stîrnească zîmbete de complezență. Nu e cazul meu" (p. 189).

Așadar, ce ar urma să facă Institutul (pardon : departamentul juridic) ? Ei bine, să-i condamne pe marii criminali politici ! Și ce să mai facă Institutul juridic ? Să-i reabiliteze pe nevinovați, fiindcă, zice Virgil Duda, la pagina 192 : „Să aștepți ca un poet curajos să putrezească două decenii în carceră (...) și să recurgi doar la mani-

festații de protest (bune și ele), în care oricine urlă orice, scrie lozinci și pancarte aiurea etc., este insuficient, jenant, deh."

Cu asta se încheie, în fapt, eseul – ultimul capitol dă seama de obiecțiile corespondentului. Și chiar dacă se termină pe o notă de autozeflemea, nu-l putem urmări pe Virgil Duda în veselia sa.

De ce am citat atît de copios din *Patria furată* a lui Virgil Duda, eseu scris în Israel, după emigrare, și trimis la Paris, întru publicare în franceză ? Am ceva de împărțit cu Virgil Duda ?

Am mai spus : în România abia îl cunoșteam, după plecarea mea din țară nu auzisem de faptele lui, iar ceea ce știu, știu de la fratele său, Lucian Raicu – nu mare lucru : că „pleacă" și el ; că are formularele mari ; că a făcut un infarct, în așteptare ; că, în sfîrșit, „a ieșit"...

Îl cunosc abia acum, prin manuscris. Iar ceea ce aflu despre autor nu este de natură să mă bucure.

Nici să mă revolte – deși, la prima lectură m-am simțit și eu lovit de acuzațiile lui împotriva disidenților, a dătătorilor de sfaturi, a Inchiziției de la *Europa liberă* etc.

Revin la vechea mea obsesie : omul-nou nu a putut fi fabricat la Pitești, în ciuda torturilor inimaginabile : din lipsă de timp... Și iată, ceea ce nu au reușit în „doar" trei ani, cu tortură zi de zi, ceas de ceas, minut cu minut, secundă cu secundă, au izbutit – în timp. Fără tortură directă. Dar menținîndu-i în mizerie, obligîndu-i să creadă că ei, individual, sunt „oameni curați", dar instilîndu-le, pe lîngă frica de celălalt, frica în general ; și ura – nu găsesc alt cuvînt și nici nu caut, acesta este cel mai potrivit – ura față de aproapele care a îndrăznit să se plîngă cel puțin, oricum urlînd tare, *a făcut* ceva, a acționat, s-a opus. Dar el, omul-nou, nu s-a opus ; el s-a crezut „curat", doar pentru că nu făcea rău ; a îndurat, a suportat totul – și să nu-mi spună Virgil Duda că și această atitudine este „curată" ; și să nu pretindă că și inacțiunea este „un fel de acțiune" : fiindcă nu este, nu poate fi adevărată, decît în mentalitatea lor, a „oamenilor curați" în căutare de alibi.

Dacă Virgil Duda ar fi un caz, treacă-meargă. Cazuri am fost și noi, dătătorii de sfaturi, Tudoran și cu mine, și am fost „rezolvați" într-o manieră... curățică – de autorități, însă cu complicitatea în tăcere a colegilor noștri, a prietenilor noștri, curații. Adevărat, nu i-am consultat și pe ei înainte de a ne da în stambă, vorba lui, așa că ei nu avuseseră de unde să știe că se apără pe ei înșiși, apărîndu-ne pe (măcar solidarizîndu-se cu) noi. Fiindcă, la urma urmei, în legătură cu ce făcuserăm noi gălăgie ? Contra a ce protestasem ? – acolo, în România, asumîndu-ne riscurile cunoscute – ca, apoi, o dată în Occident, să... dăm sfaturi și să-i ofensăm pe curații de ei ? Întîmplător, exact împotriva acelui ceva care i-a turtit și pe ei, curații, i-a îmbolnăvit, i-a scîrbit pe vecie, i-a obligat să părăsească o țară care era și a lor ; iar atunci cînd ne-am manifestat, acolo, pe loc – și încă o dată : am riscat – în ochii lor... nu făcusem bine ; fiindcă nu așa, cu urlete, cu proteste se rezolvă situația ; ba, noi urlînd și protestînd, le făceam rău și lor, liniștiților, cuminților, curaților, care făceau numai cultură, numai literatură, nu „politică" – dar, spre deosebire de noi, agitații, ei făceau literatură adevărată, de valoare ; n-a fost bine nici cînd, o dată în Occident, i-am bătut la cap să încerce să fie ceva mai demni (că n-o să le cauzeze... ; ceva mai verticali – că n-o să le dăuneze, din contra) ; să înțeleagă odată că nu mai au nimic de pierdut (pierduseră deja totul și nu de ieri, ci de... răs-alaltăieri) – fiindcă, nu-i așa, îi jigneam, le provocam spasme în viscere cu această... eroare.

Care eroare ? Că le-am adus aminte că sunt ceea ce sunt : scriitori, deci „să-și poarte rangul" ? Că i-am culpabilizat, acuzîndu-i mereu și mereu că nu sunt și ei (ca noi...) martiri ?

Asta înțelege Virgil Duda prin *normalitate* : o atitudine de „erou", un destin de „martir" ?

Dacă ar fi numai atît, n-ar fi grav : aș zice că Virgil Duda este ca atîția alții (ca masele-largi), care nu suportă să le arunci adevărul în față. Poate am greșit și noi, „disidenții", sigur, am ridicat glasul, i-am somat să fie... eroi și martiri.

Dar Virgil Duda nu este doar supăratul pe cei care-i dau sfaturi, lui, scriitorului – care nu are nevoie de „sfaturi subtile" (citat de la p. 187), ci... nu știu dacă să spun : mai mult, sau : mai puțin.

Încă o dată : V.D. tace mîlc, în România, suferă cumplit – nu de oprimarea comunistă, securistă, ci de sfaturile disidenților (cei care nu tăcuseră, ca el, mîlc, în România) și deschide gura numai după ce ajunge în Israel, la adăpost – ca să spună ce, în afara diatribelor contra „noilor inchizitori" ? Că el ar vrea un Institut care, printre altele, să-i judece pe marii tirani ai omenirii, să-i condamne ; pe de altă parte, să-i reabiliteze pe cei ce au suferit pe nedrept. Iar aici (ca și în alte exemple), nu găsește în România vreun caz, vreo victimă nevinovată dintre poeți, se duce tocmai în Cuba, la Armando Valladares (el este, deși nu-l numește). Să fi privit în jurul lui, avea destule exemple de colegi de-ai lui care făcuseră pușcărie pe nedrept – pe el nu-l interesează ceea ce se petrece în jur, adevărul de la îndemînă, dar care nu servește argumentării lui.

Și acum, dînd modestia la o parte : chiar dacă nu are strop de prețuire pentru valoarea prozei mele, totuși, cinci dintre cărțile mele fuseseră scrise acolo, în România, trimise în Occident, dar eu aflîndu-mă, în continuare, în România – și tot în România făcusem și

închisoare – adevărat, nu douăzeci de ani ca Valladares, dar cum să spun, exemplul (meu) i se găsea la îndemînă. Ei bine, nu exist pentru V.D., decît cu un citat din nu mai știu ce articolaș publicat aici, în Occident, despre România, ca țară de azil (altădată). În schimb (iar în cazul lui Virgil Duda, „în schimb"-ul nu este deloc întîmplător), este pomenit cu admirație „doctorul Ion Vianu, autor al admirabilelor articole" – pune la plural și chiar dacă oarecum corijează ulterior, reiese că Vianu ar fi publicat în *Viața Românească* „o sumă de articole incendiare, dinamitarde, revoluționare" (și un amănunt : chiar dacă poartă alt nume de litere decît frate-său, parcă nu se făcea să-l „aprecieze", în scris – chiar dacă Lucian Raicu merită aprecierile).

Virgil Duda este amnezic. Nu-și mai aduce aminte – nu numai ce și cum era el, în România și cum și cît de „curajos" se vădește – după ce a emigrat în Israel ; însă nu-și mai aduce aminte ce a scris în prima parte a propriului său eseu. Dar ce face el, propunînd acel Institut ? În prima parte, exact ceea ce... nu doar propuseseră, dar chiar făcuseră exilații dinaintea lui ; iar în problema „departamentului juridic", să mă ierte Dumnezeu, dar n-aș vrea să fiu în pielea tiranilor judecați și condamnați de Virgil Duda – după ce a ajuns în Israel ; și, mărturisesc, nu mă tentează nici situația de deținut reabilitat – din moment ce el nu cunoaște nevinovați (și poeți) printre românii atît de dragi inemii lui și se poartă peste mări și... mări, tocmai la Valladares...

Ce vreau să zic și nu-mi vine să zic și tare aș zice-o și parcă n-ar fi rău s-o tac ?

Că, în ultimii opt-zece ani (în mare, de la 1980 încoace), s-a petrecut ceva urît, ceva de compătimit (cînd ai putere să abandonezi acuzația de-a dreptul) cu sufletul oamenilor. S-a rupt ceva și a rămas așa. Această ruptură se numește, din grecește, *skisis* – și dă o boală cunoscută și teribilă.

Nu vreau și nu am dreptul să pun diagnostice prietenilor, colegilor care au venit în exil în ultimii cinci-șase ani. Dar nu mă pot împiedica să mă întreb : cum este posibil ca un om *să uite* de la mînă pînă la gură ?

Și pentru că Mazilu (altă tîrîtură) a fost, totuși, bun prieten cu amîndoi frații, îl citez pe el : „Uite că poate !"

Marți, 5 septembrie 1989

Aș fi vrut să scriu despre altceva, de ceva care mă privește numai pe mine – dar pot ? Nu-mi dă pace Virgil Duda cu a sa *Patrie furată*.

Să fi scris eseul doar așa, dintr-un prea-plin reținut atîta timp – pînă la frontieră ? Și asta, și asta. Însă dacă ar fi fost așa, s-ar fi văzut, simțit prea-plinul, peste tot, nu doar în prima parte, cea atît de... admirabilă.

S-ar putea să nu fi fost doar atîta ; ci și ranchiuna acumulată în decursul anilor de tăcere, de inacțiune. Ciuda împotriva celor care, la urma urmelor, îl acuzau și pe el de inacțiune.

Să mă întreb cum aș fi reacționat eu în locul lui – inutil. Dar dacă aș forța naturalul – ce aș fi făcut ? Probabil aș fi scris acest eseu în țară ; l-aș fi trimis, din țară – aș fi avut măcar scuza că dinăuntru *așa* se văd lucrurile : strîmb, drept, nu contează, din moment ce realitatea de acolo, din țară, e strîmbă, strîmbată – și noi o dată cu ea. Mi-aș fi zis că măcar în ceasul al doisprezecelea risc și eu ceva – ei, ce mi s-ar fi întîmplat ? Aș fi fost dat afară din țară ? – dar tot avea el de gînd să plece în Israel !

Am impresia că am mai scris asta, nu contează, repet : s-ar putea ca V. Duda să-și fi construit conștient eseul astfel : vasăzică, trei sferturi din text pregătește terenul tezei : va fi luat în serios, nimeni nu-i va contesta ceea ce va mai spune, din moment ce a spus deja, pe multe pagini, că inacțiunea Românului, dacă nu este chiar o calitate, atunci nu este nici cusur ; și după ce a spus, în lung și-n lat, că poporul român nu este antisemit, nu va risca să fie tratat de „antiromân" atunci cînd... scriitori și opere sunt citați de el, după criterii de... rasă[1] ; și nici nu va fi acuzat... cînd îi va acuza pe „disidenții români", în totalitate români.

[1] Abia de curînd, citind, în ultimul număr al revistei *Agora* (iulie-decembrie 1993), textul Ilenei Vrancea : „Sensul unic al amneziei selective – secvențe israeliene", mi s-a făcut lumină... retroactivă în cap : Leon Volovici (pe care Ileana Vrancea îl acuză de falsificare a citatelor – deci de falsificare a adevărului despre masacrarea evreilor români în timpul guvernării Antonescu) este un vechi prieten al lui Lucian Raicu ; probabil și al fratelui său, Virgil Duda – oricum, atunci cînd acesta din urmă a ajuns în Israel, l-a găsit pe Volovici acolo și desigur, au discutat...

În esență, I. Vrancea îl acuză pe Volovici de a-i fi atribuit lui Th. Lavi, istoric onest al pătimirilor evreilor, citate din notoriul colaboraționist al Bucureștilor, Jean Ancel – întîlnindu-se astfel (iată că și evreii au „thracii" lor !) cu... I.C. Drăgan ! atunci cînd „îndulcește" antisemitismul românilor, ba despre Mareșalul Antonescu spune (cu adevărat : Ancel și nu cum pretinde Volovici : Lavi) : „adept al unui antisemitism ponderat și ne-rasist în esență..." – asta ca să se facă plăcut regimului Ceaușescu, și, desigur, următorului : Iliescu...

De la Volovici va fi luat Duda „teoria antisemitismului ponderat și ne-rasist în esență" – al poporului român...

Blegul de mine : ar fi trebuit să simt încă din 1972 – cînd aici, la Paris fiind, dactilografiasem pentru *Ethos* eseul semnat de Nicolae Niculescu : *Secretul Scrisorii pierdute*. Numai că, atunci (în 1972) eseul cu pricina mi se părea doar prost – i-am spus și lui Cușa (care a rîs), Monicăi și lui Virgil (care au protestat cu putere) – nu însă și suspect. Abia prin 1988 – oricum, după moartea lui Steinhardt, Monicii mi-au divulgat marele secret : Nicolae Niculescu este... Nicu Steinhardt – însă atunci mi se ștersese impresia eseului...

Miercuri, 6 septembrie 1989

Am irosit întreaga zi de ieri, recitind textul lui V. Duda. La ce bun ? Ca să vorbesc cu... Raicu ? De proza lui frate-său, despre care, la sfîrșitul lui iulie, imediat după ce citisem prima oară, îi spusesem de bine ? Chiar promițînd un demers pe lîngă editura Julliard ?

N-ar fi mai bine dacă m-aș ocupa de proza... mea ? Și de ale mele ?

Tot ieri, umblînd prin hîrtii, am dat de o scrisoare a mea adresată lui Nego și neexpediată în care, cu ocoluri, cu ezitări, începusem a-i spune oful meu. Am renunțat, acum nu știu de ce atunci am renunțat să trimit scrisoarea – dar asta-i.

Problema mea : că orice-aș face de-acum încolo, tot nu devin scriitor român. La urma urmei : scriitor. Nu dau vina pe evenimente, ci doar le amintesc :

În fine, cînd am citit minunatul *Jurnal al fericirii*, am constatat că evreul Steinhardt era... suspect de tolerant cu românii (în general) ; nu numai că nici el nu se plîngea de antisemitismul lor, ci, de ce nu : îi zugrăvea ca adevărați filosemiți din tată-n... Decebal ! – de aici „omenia" cu care îi copleșește, pe Caragiale și pe toți românii, în eseul pomenit, dar și cochetarea lui cu legionarismul (dacă spun : antisemit, comit un pleonasm).

Însă la frații Duda-Raicu funcționează, cum am spus despre cel mic, „balanța" exclusivismului ; simțind că... prea a făcut-o de oaie, lăudînd „omenia românească", atunci cînd e să citeze nume ale celor *discutați*, pune în mișcare o „compensație" abuzivă, operează o strictă selecție... unilaterală – dacă se poate spune așa ceva. Așa cum Duda, vorbind de „adevărații" disidenți, îi găsește numai în persoana Mandelstamilor, iar cînd este vorba despre scriitori care au suferit pușcăria (nu-i pomenește nici măcar din greșeală pe unii mai de la stînga : Ștefan Popescu, ori Nisipeanu – fost milițian – ori Caraion – ce să mai vorbim de Gyr, Crainic, Voiculescu, Noica, Paleologu, Balotă, Marino, Dimov ș.a., și alții...), se ostenește să caute taman în Cuba, pe Valladares (nu va fi știind că acesta devenise, în pușcărie, poet creștin ? – și catolic pe deasupra !?) ; deci, așa cum Duda, invocînd pe autorii de texte români, găsește unul singur : Ion Vianu... – așa și frate-său, Lucian Raicu : pentru el, singurul scriitor care a zugrăvit universul penitenciar este... Primo Levi... Am observat în cîteva din textele de la *Europa liberă* aceste... preferințe exclusiviste care nu-i fac onoare lui Lucian Raicu – iată ultimul, tot din *Agora*, din care am mai citat :

Executîndu-l – pe bună dreptate (și cu argumente !) pe Al. George, pentru acel idiot text despre disidenți, opozanți și rezistenți – publicat, cum altfel : la Manolescu în *România literară* (2/93), – Lucian Raicu, fără să pomenească un singur nume din cele incriminate de „rezistentul" Al. George (nici în rău, nici în bine), îl trimite pe cititor la... Bronislaw Geremek. De ce la Geremek ? Vorba lui Paul Barbăneagră : „De ce nu ? !" Jumătate din text îi este consacrată acestuia – Al. George nu-l pomenise – ce contează ! Îl pomenește Raicu – „ apărîndu-l" de Al. George...

Acum ce „pretenții" să avem : să vorbească (sărindu-le în apărare) despre Tudoran ? Despre Dinescu ? Despre Goma ? Bine, dar ăștia sunt și scriitori și români și colegi de breaslă cu el, cu Lucian Raicu – ce să spună despre ei : că aceștia protestaseră deschis, pe cînd el, Raicu (dimpreună cu fratele său, Duda) tremura – și tăcea ? Nu-i mai bine să dea exemplu de... departe ? Care exemplu să nu-l atingă pe exemplificator nici măcar cu o aluzie ? Și, bineînțeles, sub pana lui Duda, autorul de texte „disidente" cel mai important din România este Ion Vianu ; pentru frate-său, Lucian Raicu, cel mai abject atac al „opozantului" Al. George era... cel împotriva lui Geremek – deloc pomenit, dar evreu și el (n.a. din nov. 1993).

Așadar, debutez în decembrie 1966, cu povestioara *Cînd tace toba* (titlu găsit de Sânziana Pop și de Gica Iuteș, „nașele" mele) ; mai public fragmente, chiar din *Ostinato* – dar nu din *Ușa*, cronologic, următoarea, ci din *În Cerc* ; în august 1968 îmi apare volumașul *Camera de alături*, despre care au scris Valeriu Cristea și Lucian Raicu. Eram o „promisiune".

Or, promisiunea nu s-a confirmat, s-a întîmplat *altceva* : autorul a făcut ceea ce încă nici un scriitor român nu mai făcuse pînă atunci, „s-a mutat" cu publicatul în altă parte, în alte limbi, el continuînd să scrie în românește și continuînd să-și aibă domiciliul stabil în România.

În 1971, în octombrie, mi-au apărut, simultan la Gallimard și la Suhrkamp, traducerile în franceză și germană din *Ostinato*. Dacă pînă atunci mai existau „speranțe" (de publicare, în România), o dată trecut acest pîrleaz, nu a mai existat întoarcere. Culmea : autoritățile, atotputernicele, n-au fost în stare să mă pedepsească așa cum știu ele (și cum știam eu, pe pielea mea, că se pricep să o facă). Adevărat, din martie-aprilie 1970 nu mai aveam dreptul să public – nici fragmente de proză, nici articole, nici măcar traduceri (în toamna lui '70, șpalturile la *Pe patul de moarte* al lui Faulkner ziceau că traducerea are un singur traducător : Horia Florian Popescu, numele meu dispăruse ca prin farmec. „Greșeală de tipografie", zice Gafița ; „Lasă, monșer", zice Preda, „că nu Faulkner te-a făcut pe dumneata – și ce dacă nu-ți apare numele ca... co-traducător ?" Am ținut-o pe-a mea, dar cartea tot n-a apărut, în România, decît în absența mea, în vara lui '72, primele exemplare mi-au parvenit în Germania, la Editura Suhrkamp) ; apoi, după întoarcerea din Occident, în '73, am aflat că fusesem dat afară de la *România literară*. Dar atît. Atît, în sensul că nu m-au și arestat... Am rămas membru al Uniunii Scriitorilor, pînă în '77...

Bun, astea sunt evenimentele. Firește, în primii ani de ilegalitate – să zicem, din aprilie '70, cînd am publicat pentru ultima oară în România (ba nu : ultima oară am publicat – și tot în *România literară*, articolul *Pămînt de flori* – după cutremur, prin 25 sau 27 martie 1977...), în primii ani, zic, nu am simțit, resimțit această *lipsă* ; pentru că era o compensație colosală, în ochii românilor : să publici în Occident ! Și nu oriunde, ci la Gallimard ! Ce-ți mai păsa dacă ești sau nu publicat și în românește ?

Nu-mi păsa. Deși mă gîndeam că cine știe, poate-poate ; că odată și-odată... voi publica și în românește – dacă nu la București, atunci la Paris, la editura lui Cușa...

Fiindcă Ioan Cușa îmi promisese, se jurase că îmi publică în românește, cel puțin *Ostinato* ; încă de pe cînd eram la Paris, în '72,

el făcea „preparative" în vederea editării... De ce nu l-aș fi crezut ? Cum aș fi putut să mă îndoiesc de cuvîntul lui ? Din acest motiv, de cum m-am întors în România, în iunie 1973, am început să aștept... și cartea românească, publicată de Cușa.

Între timp, mi-au apărut – în franțuzește, e drept – *Gherla*, în 1976, la Gallimard ; știam că e gata traducerea în suedeză a aceleiași cărți, la Coeckelberghs ; era gata de publicare și *În Cerc*, ba chiar și *Gardă inversă* – tot la Gallimard ; dar nu și în românește. Cînd am venit în exil, în '77, am înțeles că... n-are să fie prea curînd ; apoi prin '80, cînd Cușa, deja bolnav, mi-a mărturisit că n-a putut, că n-a avut voie (!) de la camarazii săi, legionarii, să mă publice...

Cred că după moartea lui Cușa am început să sufăr, de *asta*. O licărire de speranță : cînd Focke și-a făcut editură – mi-a publicat *Patimile după Pitești*, însă în germană (drept care s-a ruinat materialicește – adevărat, și din pricina revistei *Contrapunct*), nu în românește...

Cînd am înțeles că doar dacă o să cîștig la loterie o să pot să mă public în românește...

Cu excepția Monicăi și a lui Alain, toți cei cărora le mărturiseam „visul" meu credeau că mă alint, că fac pe interesantul : să ai, publicate, atîtea amar de cărți, în Occident, în traduceri și tu să te plîngi că n-ai măcar una în românește – dar e indecent ! E o obrăznicie, o bătaie de joc la adresa celorlalți scriitori români, care publicaseră, în România, în românește, nu puține cărți – ei și ? Atîta vreme cît Românul nu publică în Occident – mai ales la Paris – nu-i scriitor !

Ei uite, eu văd lucrurile vițăvercea : dacă nu ai publicată în limba în care gîndești și scrii măcar o carte, nimica nu ești. Așa că au dreptate barbii și titușii de la București, atunci cînd spun că nu sunt scriitor ; ori sunt : un fel de scriitor-fără-cărți...

Nu e un alint. Să încerc să spun de ce anume :

Joi, 7 septembrie 1989

Am înțeles – și înțeleg, în continuare – scrierea prozei ca un permanent dialog cu ceilalți (firește, mă gîndesc la critica literară). Nu neapărat (nu, deloc) așteptînd dinspre ea sfaturi : ce să fac în viitor, ce să nu mai fac – dar ca să nu am senzația că sunt singur pe lume, că scriu în gol, că vorbesc în pustiu. Un romancier, cred eu, se poate retrage din lume, fără nevoie de confruntări, abia după ce a atins o vîrstă și o experiență (și o obișnuință a dialogului cu semenii) ; însă nu ca mine, chiar de la început ; și nu ca mine, structural doritor de dialog. Încă o dată : nu așteptam, nu căutam sfătuitori, nu neapărat, ci doar confirmatori ai incertitudinilor mele, în scris. Rare

au fost prilejurile în care am aflat, de la celălalt, vreo „noutate" (în da și în nu) ; și chiar atunci, „revelația" nu mă făcea să execut, pe dată, corecturile, ajustările, „ideile" acelora. Însă îmi erau necesare : auzindu-le (eventual, citindu-le – dar de unde norocul acesta ?), le înregistram, în general, le acceptam, mental, dar tot mental, simultan cu discursul celuilalt, îmi fabricam o nouă variantă sau doar o altă vedere a aceleiași laturi. Profit am tras și din „dialogurile" cu cenzorii – ei îmi dădeau o sumă de „idei" – iar eu, pe vițăvercea, re-veneam pe manuscris, re-făceam, re-potriveam. Dar, repet, cu cenzura : numai pe din-contra – ceea ce va fi fost „curajos" din partea-mi, mai ales că pierdusem speranța că manuscrisul are să fie publicat vreodată, chiar fără din-contrele sugerate de înșiși cenzorii, cu atît mai puțin cu ele...

Despre scrisul meu au dat seamă doar Raicu și Valeriu Cristea, am mai spus-o. În toamna lui 1968, în legătură cu *Camera de alături*. Au fost cronici în general elogioase, prevăzînd un „viitor" autorului, însă, chiar atunci și pe loc, resimțeam o surdă nemulțumire : *Camera de alături* nu era doar un pasaj obligat al meu, un prim volumaș cu care debutantul român își deschidea cariera, viața, scrisul – și numai după acea probă (sau vamă) putea trece mai departe, la „adevărat" roman, ci, din capul locului, un fals contract pe baza căruia făcusem o falsă muncă și primisem o falsă răsplată. Era o chestie inutilă, pe de o parte, pentru că, cronologic, prozulițele din volumul publicat erau ulterioare romanului *Ostinato*, pe de altă parte, nu mă simțeam deloc în largul meu în piesele de mici dimensiuni. Însă cedasem „cerințelor", mai degrabă sociale decît politice, adică „legii" potrivit căreia un prozator își face clasele și armele în proza scurtă – schiță – apoi trece la „o fază superioară" (ca dimensiuni, se înțelege, legea cu pricina fiind una cantitativă) și abia după ce dă dovadă la această *sui generis* muncă-de-jos, are dreptul să... pună pe șantier un roman (și el, de mari dimensiuni...). Or eu, chiar dacă fusesem student la Fabrica de Scriitori, unde ni se băgase în cap și această scară a valorilor (!), simțeam, credeam că „proza scurtă" este un gen de sine stătător ; că există o structură de „schițist", deosebită de aceea de romancier și chiar dacă existau exemple de scriitori buni care scriseseră bine, „scurt" ; apoi bine, „lung" – eu simțeam că exemplele nu sunt exemplare în ceea ce mă privește. Mă gîndeam mai cu seamă la Caragiale și la Cehov : scriitori mari, geniali scriitori, ei erau ce erau (printre altele) prin prozele lor scurte, model al genului – dar nici unul, nici altul nu erau și... romancieri. Aveam și o explicație : și unul și celălalt erau dramaturgi : o piesă de teatru se scrie, avînd, de la început, o vedere de ansamblu a întregului, nu ca romancierii, pornitori la drum neștiind unde vor ajunge...

Din această pricină, cu toată simpatia pe care o nutream față de onirici, nu puteam subscrie și la programul lor „exterior", adică, în proză, mizînd pe moment, pe schiță, eventual pe „micro-roman" ; și nu eram deloc de acord cu cei care susțineau (Sorin Titel, de pildă) că proza scurtă este nucleul unui viitor roman ; eram convins că un asemenea roman, fie și de o mie de pagini, va păstra caracterul schiței (o cred și acum, Țepeneag fiind emblematic din acest punct de vedere, „romanele" lui sunt dilatări artificiale a ceva-altceva).

În viața mea normală, de scriitor normal (care a durat de la sfîrșitul lui '66 pînă la începutul lui '70 – în mare, fiindcă includ și „preludiul" de... debutant – despre care, în general, nu se scrie, se așteaptă primul-volum ; de asemeni, perioada '69-'70 în care, deși publicasem un volumaș, deși continuam să public fragmente de romane în periodice, eram deja un... suspect care-și trimisese manuscrisele refuzate de cenzura românească în Occident – deci, nu se scria despre scrisul meu !) și care a durat, în mare, trei ani, iar în realitate, doar vreo trei luni : cele de la sfîrșitul lui '68, atunci gustasem și eu din „normalitatea" vieții de scriitor : avusesem două cronici (!) ; bune... Însă și mai important, pentru mine : puteam discuta, normal, cu amicii scriitori : la redacție, la un pahar, la mine, la ei, la plimbare... Discutam despre ale noastre, despre ale lor, despre ale mele. Și ce bine era ! Pe atunci mi se încredințau manuscrise, încredințam manuscrise, și aveam ce discuta. Și profitam de discuții.

Or, din '69, de cînd am anunțat, în plină ședință a Uniunii Scriitorilor, că am trimis manuscrisele refuzate de cenzură în Occident (le trimisesem din... '68, dacă nu chiar din '67), amicii au început să fie foarte... ocupați ; să nu mai aibă „disponibile" manuscrise de-ale lor, să nu mai aibă timp de-ale mele. Vorbesc acum de Dana Dumitriu. Cu ea mă înțelesesem cel mai bine ; și ea scria proză – în plus, scria și critică... Apoi era între noi o compatibilitate fertilă, speram, de ambe părți. Numai că Dana fusese amică intimă a lui Nichita Stănescu ; a lui Țoiu ; a lui Tomozei – și chiar dacă în acel prezent relațiile cu ei erau doar de prietenie, ceva-ceva rămăsese la ea, în ea, din bărbații care trecuseră prin casa ei (așa gîndeam atunci, nu mi-am schimbat părerea între timp). Dana avea un acut simț al „pericolului social", așa că, după „declarația" mea de la Uniune, chiar dacă era, în continuare, amabilă, chiar caldă, la redacție, nu mai puteam reveni la... intimități – firește, prin asta înțeleg numai încredințarea de manuscrise... Cu Lucian Raicu nu eram în relații atît de bune nici înainte, așa că, după, nu am înregistrat vreo schimbare (deși, cînd l-am solicitat, a dat, fără ezitare, un referat favorabil pentru *Ostinato*, la editură).

În afară de Mazilescu – care a rămas, în continuare, disponibil după '69 – am mai putut da manuscrise la citit doar lui Valeriu Cristea și lui Sami Damian. Cristea, fără să-mi ceară, direct, mă întreba dacă am mai scris ceva. Și așa, din... întrebare în răspuns, îi dădeam. Cu Sami Damian situația era oarecum diferită. Relațiile noastre erau bune, dar... rele. Eu eram redactor la secția proză, el adjunct și responsabil cu proza publicată în *România literară* – iar cînd a venit Breban șef-mare, Sami a devenit brațul lui drept. Aveam cu el conflicte aproape săptămînal : în sertarele mele zăceau, de luni, uneori de ani, proze bune – însă el nu le publica : erau prea... „așa"... Adică, bune prozele, nimic de zis, autorii au talent, dar prozele lor nu sunt... bune ; fiindcă nu e momentul... Sami publica, consecvent, „protejați" de-ai lui, Radu F. Alexandru, Simu, Andru, Schwartz, Giugariu – autori și texte fără-probleme, dar nu ar fi „riscat" în ruptul capului să publice texte bune-rele...

Cea mai grea vină a lui Sami Damian a fost nepublicarea Gabrielei Adameșteanu. Manuscrise de-ale ei (fragmente din prima ei carte) zăceau în sertarul meu de peste un an, Sami citise, Sami plăcuse – Sami nu publicase. Zicea Sami-Sămițu rîzînd și roșind ca o fată mare (ce-a rămas) : „E foarte bună Adameșteanca, dar prea scrie ca tine"... Eu negam vehement – ce-i aia : scrie *ca* mine ? – apoi o răsuceam : „Dar eu, totuși, public (încă mai publicam – asta se întîmpla înainte de martie '70) – de ce n-ar publica și ea, dacă scrie... ca mine ?" La care Sami : „Fiindcă ea încă n-a publicat nimic, iar de debut – nu-i momentul... Poate-ți dă alte proze, cu mai puține probleme." Naiv, crezusem că-l scurtcircuitez pe Sami dacă mă adresez direct lui Breban. Breban, uluit la culme : „Dar cine-i asta, Adamescu, ori cum îi mai zice ? N-am auzit de ea !" „Dacă o debutăm, o să auziți de ea", am zis. S-a uitat pieziș la mine : „În revista mea debutez numai valori, numai oameni cunoscuți !" „Și cum rămîne cu debutanții care așteaptă de luni, de ani de zile – pînă și dumneavoastră, tovarășe redactor-șef, ați fost cîndva debutant", i-am zis. Breban s-a încruntat, a făcut un gest de... respingere a unei asemenea bănuieli (debutant, el ? Niciodată !) și m-a expediat : „Revista mea publică numai consacrați, necunoscuții să se adreseze la *Luceafărul*" !

Nu din pricina recomandării-prețioase a lui Breban am dus manuscrisele Adameșteancăi la *Luceafărul*, dar de ce să le mai blochez și eu ? Gica Iuteș și Sânziana Pop au publicat aproape numaidecît – restul se cunoaște.

Așadar, înapoi, la Sami Damian. Pe Sami voiam să-l... pedepsesc, băgîndu-i pe gît manuscrisele mele. Se apăra cum putea, dar... nu putea refuza. Le lua. După aceea îmi comunica, roșu ca sfecla :

„Domnule, dar scrii, aicea, niște chestii..." „Ce chestii, Sami ?", îl provocam eu. Sami însă nu se mai lăsa dus : „Ei, parcă nu știi ce ai scris... Ți se face părul măciucă... Nu e bine, zău că nu e bine să scrii așa... Scrie și tu mai..." „Mai cum, Sami ?" „Mai... publicabil."

Ei, uite, eu nu puteam scrie „publicabil", vorba lui Sami – care, sunt convins, îmi voia numai binele.

Și uite cum au ajuns lucrurile, după ani, după decenii : Gabriela Adameșteanu, devenită între timp celebritate, recunoscută ca „unul dintre importanții prozatori" (eu cred că cel mai important), face, de cîțiva ani, pe avocatul lui Sami pe lîngă mine, nu contează în legătură cu ce, e o chestie mai degrabă administrativă...

Dar nu despre asta este vorba ; vorba fiind despre mine, care nu m-am bucurat de normalitatea relațiilor cu confrații, cu prietenii, decît prea puțină vreme – cu mare îngăduință, cinci-șase ani, în fapt, cel mult un an...

Pentru că, oricare ar fi fost relațiile mele (apropiate) cu unii dintre scriitorii români, bună, foarte bună era prietenia, dar eu aveam nevoie și de altceva (nu doar de altceva, dar *și*) : de un răspuns scris la întrebarea mea, scrisă. Chiar dacă ar fi fost defavorabil mie.

Or, acest răspuns, scris, nu-mi putea parveni decît după ce aș fi publicat o carte. L-am avut, în septembrie-octombrie 1968, dinspre Raicu și Cristea. Însă – atît. În anul următor, 1969, de cum am anunțat că am trimis manuscrise în străinătate, nu s-a mai scris nimic despre mine. Nu știu dacă a fost un ordin de sus (mai degrabă, nu), dar cum... oameni suntem cu toții, cum toți vrem să trăim și, dacă se poate, bine (vorbesc de prezentul de atunci), criticii, chiar dacă ar fi avut ce spune, se abțineau ; iar în cazul că nu s-ar fi abținut, s-ar fi însărcinat responsabilii de publicații să-i... abțină. Și chiar de n-ar fi fost prudența unor oameni care, la urma urmelor, credeau că ar putea avea ceva de pierdut, scriind despre mine, dacă nu încă marginalizat, cu un statut, totuși, deosebit (o făcusem de oaie, îmi dădusem în stambă, vorba lui V. Duda), ca urmare a trimiterii manuscriselor în străinătate : despre ce să scrie ? Merita oare *Camera de alături* să se scrie despre ea ? Dar eu însumi declarasem că „nu mă reprezintă" – atunci ? Și că mă reprezintă romanul *Ostinato* – foarte bine, să așteptăm să apară romanul cu pricina – atunci, da, atunci mai stăm de vorbă... Și cum *Ostinato* n-a apărut nici în ziua de azi[1]...

Dacă sunt de acord cu mine însumi, să spun că mi-am început activitatea literară, *grosso modo*, în 1965, înseamnă că am 25 de ani de... asemenea activitate. Dacă o socotesc și pe cea din România, vine

[1] Adică în 1989. Va apărea în 1992, la Univers.

de se pălește așa, că am publicat unsprezece titluri (douăsprezece cu *Arta refugii*[1], la primăvară), dar, în acest sfert de veac de meserie și douăsprezece cărți publicate în mai multe limbi, m-am aflat, nu în margine, ci aiurea – oriunde, dar nici măcar prin vecinătate. Vasăzică, am scris mereu în românește – fără nici un reper în românește. Dacă pentru primele trei-patru cărți am mai avut cîte un cititor-doi, pentru următoarele – mai ales de cînd am venit în exil – n-am avut nici unul. Bineînțeles, Ana – dar Ana mi-e nevastă și oricît de pertinente ar fi observațiile sale, ea este prea aproape ; bineînțeles, mai sunt Monica și Virgil – dar ei au altă treabă, ei se ocupă de literatura din țară și, oricît ar fi de binevoitori (cu lectura), nu au timp, nici disponibilitate, pentru cărțile mele, scrise totuși în românește ; bineînțeles, a mai fost Alain – dar Alain le citea numai ca traducător.

Și cam atît. I-am epuizat pe cititorii mei de românește. Să-l pun și pe Cristovici, care a mai citit, dar tot așa, în fuga mare, în vederea unui referat sau a unei traduceri.

În ultima vreme, doar Nego m-a citit cu ochi de profesionist – nu contează ce a scris, asta este altă poveste, contează că am ajuns pînă la el, în românește, el a înțeles ce a înțeles și a scris ceea ce a scris. Mare satisfacție, firește. Numai că e prea tîrziu.

În ultima vreme, la profesioniști s-a adăugat și Raicu. Însă el este, totuși, un cititor... infidel, pentru că e prea amabil – și oricum și el vine prea tîrziu pentru mine.

Fiindcă, dacă admitem că la debut „promiteam", mutîndu-mă, brusc, pe altă planetă, am devenit altceva, nici eu nu mai știu cum să-i zic creaturii monstruoase din mine. Deja acolo, „înainte", aveam o înclinare naturală spre patetic și spre... nu morală, ci moralizare – tot scriind în românește și tot publicînd în ne-românește, m-am stricat di tăt... Iar acum, la 54 de ani și la halul de epuizare, de terminare în care m-am adus (fiindcă nimeni altul nu a făcut-o în locul meu), greu de presupus, chiar imposibil de acceptat că mai am vreo șansă de „ameliorare".

Sunt sfîșiat între senzația (dar oare nu mă înșel ?) că fac bine ce fac și cum fac ; și semnalele care mi-au venit, o dată de la *Bonifacia* (pe care Alain o consideră ratată), a doua oară de la rateul *Roman-intim*, cel de acum trei ani (pe care și eu îl consider o eroare) și, recent, *repulsia* resimțită de Alain față de *Arta refugii*. E adevărat, de pe cînd se chema *Din gară*, textul a fost rău primit și de Monica și de Adameșteanca (în trecere prin Paris unde, neavînd altă treabă...) – dar mai departe ? *Astra* ? *Sabina* ? (amîndouă acceptate de Julliard, dar necitite de Monica ; nici de Alain ; nici de nimeni – în afară de

[1] A apărut în franceză, în 1990, la Julliard, în românește, în 1991, la Dacia.

Ana). Ca să nu mai vorbesc de cel la care lucrez anul acesta, *Roman-intim*, și din care am scris peste jumătate, iar în luna din urmă am rescris în întregime toată prima parte, 222 de pagini... ? Și dacă avea dreptate Alain cînd zicea că m-am înfundat – și, în plus, cu încăpățînare ?

Poate că da. Dar dacă poate-că-nu ?

Vineri, 8 septembrie 1989

A rămas și Mircea Iorgulescu. Era pe drumul de întoarcere în România, undeva, prin Germania, s-a oprit și s-a întors (nici nu mai știi ce valoare să dai cuvintelor : ducere, întoarcere, rămînere, acolo, aici, dincolo – așa am ajuns). El zice : „Liberat". Liberat, te duci, nu te întorci, nu rămîi – decît dacă s-au clătinat din temelii și cuvintele...

I-am spus, la telefon, că nu am ce să zic ; el a răspuns că nici el. Așa mai zic și eu dialog. Monicăi, cu care a stat mai mult de vorbă, i-a explicat (ce-mi explicase și mie) că nu a semnat împreună cu ceilalți, fiindcă voia să iasă. Este și asta o explicație. Și că era bolnav – și asta este o explicație. Într-adevăr, dacă ar fi semnat cu ceilalți, ar fi fost, ca ei, blocat în România. Nu mai știi să spui ce e bine și ce e rău. Cică Deșliu frecventează Casa Scriitorilor „ca o floare" ; zicînd că el a făcut cît a făcut, mai mult nu putea ; și că nu a trimis nici o scrisoare de dezicere – chiar dacă au ajuns unele la *Europa liberă*. Așa o fi, nu așa o fi, nu mai contează, acolo s-au amestecat lucrurile în asemenea hal, că nu mai știi ce e bine, ce e rău, ce e alb și ce, dimpotrivă, e albanez, nu mai există vreun criteriu, deci și cei ca Iorgulescu, alegători de libertate, nu au acționat decît din panică, din grija de a se prezerva pe ei înșiși, cu orice preț (lui Iorgulescu i-a rămas în România o fată de 21 de ani, or, numai minorii pot fi recuperați...).

A avut gură daurită (sau spurcată) cel care a spus, la cafiné, după emisiunea cu pricina, că s-a mutat Uniunea Scriitorilor... Poate chiar eu, poate altul să fi spus asta, nu contează : s-a mutat inteli-ghenția țării. Fiindcă nu mai este loc nici de descurcare – și la așa ceva ne pricepem noi, românii, doar și noi suntem oameni. S-a atins pragul imposibilității aranjamentului cu puterea, cu viața, „reușitele" (cărțile publicate, aici, în exil) fiind fructul acțiunilor individuale, al prieteniilor, al relațiilor personale – nu al vreunei structuri. Fiindcă nici nu putea fi vorba de vreo „structură", pe atunci.

Or, în ultimii trei-patru ani, „populația scriitoricească în exil" s-a dublat, triplat, cvadruplat. Iar noii-veniți au venit în exil și cu dorința, declarată, de a-l organiza (Culcer) ; de a se-organiza. Au venit cu tot cu structura – mentală, administrativă – din țară și vor

s-o implanteze în exil. Fiindcă noii-veniți, în cvasi-totalitate, nu au trecut, în România, măcar printr-o „carantină de plecare" ; ei, acolo, nu s-au opus, nu s-au manifestat-dimpotrivă, în nici un fel, eventualele „persecuții" suferite fiind persecuții-la-grămadă, nu pedepse aplicate, personalizate și care (pedepse) să-i singularizeze, să-i prefacă și interior în „cazuri". În România ei se aflau într-o structură – uniune a scriitorilor, asociație, redacție, editură etc., iar dacă au cunoscut și ei „dificultăți" – erau dificultățile întregii bresle (adevărat, împărțite pe cap-de-scriitor). În cvasi-totalitate, noii-veniți au venit... pentru că nu *se* mai putea – iar impersonalul spune exact care era, care este, în continuare, *motivul* exilului. Cu toți : erau în România persoane-onorabile, scriitori profesioniști, autori de cărți, laureați ai unor premii prestigioase, voci-autorizate, membri ai unor structuri – și nu doar membri oarecari, ci și ai Consiliului, ai Biroului (Uniunii Scriitorilor). Unii trăiau, materialmente, la limita mizeriei (ca Raicu), alții se descurcau, pe de lături (Iorgulescu), dar tot în cadrul structurii ideologice – radio, televiziune, cinematografie (Nedelcovici) – sau doar așa, fiind din fire descurcăreți, nedînd mare importanță relațiilor cu prim-secretarii de județ, cu șefii Miliției, ai Securității (Culcer), spunîndu-și că nu mijloacele contează, ci scopul, iar dacă scopul era o revistă, o carte, de ce nu ? Chiar dacă mulți dintre ei nu împărtășesc opinia lui Noica, o aplică : Românul nu se impune prin istorie (fapt moral), ci prin cultură (faptă spirituală).

Am un nou stilou – Ana mi l-a cadorisit, ca să nu mai plîng de pe urma înțepăturilor lui nenea doctoru'.

Am rămas la Iorgulescu – pe cînd Dimisianu cu tot cu Geta ?

În vizită, Gabriela Adameșteanu – tot așa : dragă și aburită.

La 1 septembrie am fost la doctor. Tensiunea : 11/18. Iau un medicament care mă... nu poci pentru ca să explic ce-mi face el mie, oricum, e de încercare, și încerc să mănînc nesărat – nici o dificultate : nesărat am fost din fragedă junie.

Am schimbat și cafeaua.

Sîmbătă, 9 septembrie 1989

N-am ce nota – asta notez.

Ba aș avea, dar n-am nici un chef. Și dacă aș, ca să zic așa, sucomba ? (care o fi infinitivul lung : sucombațiune ?).

Duminică, 17 septembrie 1989

Nu-i bun medicamentul ăsta : nu-mi scade tensiunea, din contra ! În schimb îmi provoacă o stare de tîmpizare totală. Dorm mult

și greu și gros, dar nu profund, mă trezesc obosit. Iar cînd sunt „de veghe", trag în jug la veghea aceea. Niciodată n-am simțit că pămîntul e atît de greu și că mă apasă de jos în sus (ceea ce e cumplit !) și mă înghioldește în călcîie.

În plus, m-am ales cu o bronșită. Alte medicamente, altă căciulă.

N-am fumat de ieri, de la orele 14,00 (azi e 12,30).

Turbez, noroc că n-am putere...

Marți, 19 septembrie 1989

Ieri, 18 septembrie, am fost la Dr. Metzianu. El a ieșit demult la pensie, însă pentru „băieții săraci" acordă consultații.

Extraordinar acest doctor-fără-arginți (am apelat la el în alte rînduri, o dată a venit la noi, nu a cerut o centimă) !

Mai întîi : m-a ținut, menținut, reținut mult timp în cabinet, întins pe masă, în vederea luării tensiunii. Mi-a luat-o. A mormăit : „Ești prea agitat – nu te mai gîndi la cauză, acum ești la mine în cabinet ! Să mai încercăm o dată..." După o pauză substanțială, mi-a luat iar tensiunea : „Hm, hm. Chrrr, fhrrr... Ceva mai bine, dar tot proastă..." și iar mai stăm de vorbă și iar îmi ia tensiunea...

Mă uitam, de jos în sus, la figura lui de șobolan jumulit pe la mustăți și simțeam cum încep să iubesc șobolanii.

„Domnu' doctor", am zis la un moment dat, „luîndu-mi tensiunea, ce faceți : constat sau tratament ?"

S-a supărat – de formă, presupun. M-a repezit :

„Dumneata vezi-ți de cărțile dumitale, nu te amesteca în cardiologie !"

Am băgat de seamă că nu a zis „medicină" ci, precis, „cardiologie".

Am oftat, de altfel oftatul, la mine, a devenit de multă vreme un tic... ne-nervos. Așa, din alint. Apoi din obișnuință.

„Știi de ce oftezi ?", m-a întrebat doctorul Metzianu. „Din lipsă de oxigen. Știi de ce ai lipsă de oxigen ? Fiindcă fumezi !"

Nici nu m-am ostenit să-i răspund. De fiecare dată cînd îl consultasem, îmi ceruse să suprim tutunul – știam că asta o cere tuturor pacienților, chiar celor care nu vin la el pentru că ar fi bolnavi, ci așa, ca să-și facă un examen periodic.

Bineînțeles, eram pregătit să-l aud interzicîndu-mi fumatul.

Și pregătit să-i răspund că tutunul este una din cele trei bucurii care mi-au mai rămas pe lume... Apoi : cu două zile în urmă oprisem țigările, o zi și jumătate, dar azi dimineață uitasem și fumasem iar...

După a zecea (dacă exagerez, apoi în minus) oară, mi-a zis să mă ridic de pe masă, dar să rămîn așezat : mi-a luat tensiunea doar de trei ori.

„Trebuie să suprimi tutunul ! Știu-știu-știu ce-ai să zici : că ĕ una din puținele plăceri rămase. Ascultă la mine : dacă nu suprimi tutunul, *acum*, azi, nu apuci Crăciunul, și-atunci n-ai să mai ai nici o plăcere din cele rămase !"

M-a impresionat amenințarea, desigur. Nu apuc Crăciunul ?

Dar nu mă puteam lăsa așa, cu una-cu două. Am zis că am să reduc numărul de țigări ; că am să aleg cele mai ușoare țigări existente pe piață ; că am să retrec la pipă...

„Nu ! Fumatul se lasă ori nu se lasă, nu există jumătăți de măsură. Ori continui, și-atunci..." – și doctorul Metzianu a deschis ușa spre salonul de așteptare, i-a făcut semn lui Filip să intre, i-a pus mîna pe cap... „și-atunci băiatul ăsta rămîne orfan de tată – pînă la Crăciun, am zis !... Ori încetezi fumatul acum ! Pe loc !"

Ca să scap – ce șantajist, Moș Metzianu ! – am zis că... Bine nu mai fumez ; deloc, deloc. Și promit să mă plimb. Mult-mult. Și promit să slăbesc, sunt prea gros !

Am promis totul. El mi-a scris rețeta. Filip rămăsese în cabinet, Metzianu și-l păstra la îndemînă...

I-am mulțumit, ne-am luat rămas bun. Am repetat promisiunile.

„Jură că te lași de fumat, din clipa asta !" – ținea clanța ușii, nu ne lăsa să ieșim.

Eram într-o situație încurcată. Nu-l puteam da la o parte, ca să ies. Dar nici să jur...

„Bine, jur...", am zis.

Ne-a condus pînă la lift. Pînă să vină, m-a pus să re-jur că mă las de fumat, azi ! Altfel, pînă la Crăciun...

A venit liftul. Doctorul a fost mai sprinten. A deschis ușa liftului și a ținut-o cu amîndouă mîinile : „Jură pe capul copilului că nu mai fumezi, începînd din acest moment ! Jură pe capul copilului..."

La început am încercat s-o dau pe glumă – glumă cu Metzianu ?

„Jură pe capul copilului..."

Începuseră să se audă bubuituri în cușca liftului, chiar glasuri supărate. Ne cereau să lăsăm liftul, dar doctorul îl ținea pe loc :

„Nu dau drumul liftului, pînă nu juri pe capul copilului !"

Metzianu era într-o ureche : ce-mi păsa mie de supărarea colocatarilor *lui* pe faptul că *el* ținea liftul. Însă...

Bietul moș : avea o figură atît de neajutorată, de jalnică, ținîndu-se el cu mîinile amîndouă de ușa liftului...

Filip m-a luat de mînă. A început să mă strîngă... Moș Metzianu a întins o mînă, împreună cu a lui Filip a luat-o pe a mea, a înălțat-o pînă în creștetul băiatului...

„Jură. Hai, jură... Pentru băiat, te rog eu..."

„Jur", am zis.

„Acum puteți pleca !" s-a înviorat pe dată Moș Metzianu, ne-a împins în cușcă, a strigat spre cei care strigau să aibă răbdare, că nu dau... – nu cred că a zis : tătarii, necunoscuți în regiment...

În timp ce coboram, l-am văzut cum ne făcea semn cu mîna : de parcă i-am fi fost nepot și strănepot.

În lift pufnisem, zisesem că ce chestie, ce figură, doctorul ! – Filip era insensibil la observațiile mele. Ajuns în stradă, am zis :

„Ai văzut cum m-a obligat să promit ? Ba chiar să jur ?"

„Pe tine nu te obligă nimeni să faci ce nu vrei tu" – mi-a ars-o Filip.

Am bălmăjit că da, că oarecum da, dar să vezi, că, uneori...

Și, pentru că oricum scăpasem din ghearele doctorului, am dus mîna la buzunarul drept, am scos pachetul de țigări, am luat o țigară ; din buzunarul stîng am scos bricheta...

„Ai jurat. Pe capul meu."

M-am trezit. Într-adevăr, jurasem – dar nu oricum (bestia de Metzianu !). I-am întins lui Filip pachetul și bricheta – țigara neaprinsă am lăsat-o pe jos.

„Dacă am jurat..." – și m-a podidit rîsul. „Pe capul copilului meu... Ce șantajist, acest car-di-o-log !"

Acasă, am așteptat-o pe Ana să se întoarcă de la slujbă – ca să-i povestim : alternativ, simultan ! La urmă, cum se întîmplă în familia noastră, ne-a povestit și Ana ceea ce noi nu știam : cum mă pusese Metzianu să jur – pe capul copilului ! – că nu mai fumez !

Și nu mai fumez, dacă am jurat (pe capul copilașului...).

Eu cred că și aparatele îi erau traficate ; sau le „dirija" el. Avea din acela, mare, de perete, puteam vedea și eu : de la 18,5 cu 13, doctorul-fără-arginți a tras, a tras, pînă a (am !) ajuns la 16 – „Dacă mai rămînem, te aduc la 15 !"

Măcar de-ar fi adevărat...

Ar trebui să fiu ajutat în... jurămînt de bronșită. Am una ca pe mînă. Tușesc, îmi țiuie, vîjîie urechile, mă doare capul, mă doare sufletul. Nu pot lucra. Nici citi.

Sîmbătă, 23 septembrie 1989

Mă simt ceva mai bine, cu toate că am palpitații, îmi vîjîie cumplit urechile (încît mă trezesc din somn). Dacă nu iau în seamă „accidentul", înseamnă că nu mai fumez de o săptămînă !

Și cînd te gîndești că am fumat vreme de 40 de ani (cu pauza obligatorie din timpul pușcăriei) : cea mai îndelungată activitate a mea.

Copiez. Cîte două-trei pagini pe zi din *Pitești*, pentru Solacolu. Încă n-am ajuns la jumătate.

Luni, 25 septembrie 1989

Azi i-am dat lui Daniel Pujol *Astra* s-o citească și să facă vreo douăzeci de pagini de traducere-probă. Poate că el va fi noul traducător.

Vineri, 29 septembrie 1989

S-ar părea că azi împlinesc 2 (două !) săptămîni de cînd nu mai beau tutun. Nu-mi dau seama dacă medicamentele luate îmi fac bine, ori dimpotrivă, dar suprimarea tabacului e te-ri-bi-lă !

Fiindcă nu pot lucra !

Luni, 2 octombrie 1989

Gurile rele guresc : am 54 de ani. Să-mi fie de cap !

N-a fost bine că am dat *Jurnalul* la citit în jur : mari supărări – deși pe toți i-am menajat (dar pot să le spun asta ? Am să pot !).

Și cum ar fi fost mai bine ? *Să tac ?* Probabil.

Duminică, 8 octombrie 1989

Aseară, la Monici, am cunoscut doi „moldoveni", așa-și zic ei, un scriitor, Malarciuc, și Scutar (?), cineast ; impresie mai bună decît Druță, dar tot atît de lirici (ca să nu spun : plîngăcioși). Săracii de ei, ce săraci sunt... Chiar mai săraci decît mine.

Luni, 9 octombrie 1989

Palpitații, eretism (erezie...)... Am fost la spitalul de alături, Notre-Dame de Bon Secours – dar n-am obținut „loc" – pe loc – abia în 20 ale lunii. Of ! Că mulți bolnavi mai erau (bolnavi) înaintea mea !

Sîmbătă, 14 octombrie 1989

Ieri am avut un schimb viu de cuvinte cu Alain : după ce că abia-abia găsesc traducător (de altfel, el mi l-a recomandat pe Pujol), cînd acesta lucrează mai... cu spor, Alain îi bagă pe gît, de tradus urgent, niște texte trimise de Sorin Alexandrescu, marele cunoscător al literaturii române cotidiene – printre ele Nedelciu, bun, dar pupincurist încă de la stagiul de... pionier, Titus Popovici... Alain, foarte subtil :

„Cine-i ăsta, Titus Popovici ? Cel care a scris *Bijuterii de familie* ?"

L-am rugat să nu facă pe prostul : știe foarte bine cine e Nedelciu, cine e Titus Popovici. Dacă se ia după Salex Amsterdamescu, n-are decît să promoveze literatura tituspopoviciană în Occident, dar eu îl rog pe el, cel ce mi-l recomandase pe Pujol : să-l lase în pace, să traducă ce are de tradus, prin contract...

După masă : îmi telefonează Maria Mailat : a petrecut seara de azi-noapte cu Alain și... S-a îmbătat rău de tot (îmi pare rău pentru el) și a rostit o diatribă de vreo oră împotriva mea : cică sunt antisemit feroce, am influențat-o și pe Ana, mai sunt : antimaghiar, antițigan, anti... – și că, lasă, că mă aranjează el ! O opresc pe Mailata și o rog să nu mai continue, fiindcă n-o cred.

Din păcate, Mailata a dat anume amănunte pe care, de la sine, nu le-ar fi putut inventa – trimiteri la *Arta refugii*, Paszty, Kiraly, Engelman... Ce se întîmplă cu Alain ?

A mai apucat să spună Maria Mailat că Alain „merge, acum, cu Țepeneag, cu Breban"...

Seara, mi-a telefonat Alain. A început cu „Ce mai faci ?" A trecut la : „Ești mulțumit de Pujol ?" – la asta nu i-am răspuns. M-a asigurat că e bun traducător (fiindcă îl cunoaște pe taică-său !), eu am rîs, crezînd că a fost o glumă, Alain s-a mîniat și mi-a trîntit, grămadă : *Jurnalul* (*Căldură mare*) – unde-l beștelesc pe Țepeneag (de parcă nu l-am fi beștelit împreună !) ; încăpățînarea mea „de a scrie mereu, mereu, despre aceleași lucruri care nu interesează pe nimeni", structura mea „intolerantă față de minorități", cărora le-am zis : „minorități înlocuitoare" – și alte păcate. I-am zis :

„Bine, Alain, bine, mai vorbim mîine, văd că azi încă nu te-ai trezit din beția de ieri, cu Mailata."

Mi-a închis telefonul ! Și eu aș fi făcut la fel.

Luni, 16 octombrie 1989

Am terminat de copiat *Pitești*, pentru Solacolu. Au ieșit 162 de pagini „speciale-Dialog". Așadar, am dactilografiat acest text *între 9 septembrie și 16 octombrie.*

Pujol înaintează în *Astra*, cu traducerea.

Marți, 17 octombrie 1989

Am condus-o la gară pe... Miorița Jecu (Barbu). A îndrăznit să telefoneze la mine ! N-ar fi îndrăznit nici de data asta (a mai fost la Paris), dacă n-ar fi obligat-o prietena ei, nemțoaica.

Ne-am găsit defazați. Vreau să spun : eu i-am găsit (a vorbit și de Silviu), ea nu mi-a spus cum mă găsește...

Miercuri, 18 octombrie 1989

De ieri am reluat corectarea *RI.* Capitolul XI din I. Azi am început capitolul XII. Sper ca în acest an (mai am două luni și jumătate) să definitivez (ce expresie de pe la noi !) prima parte (vreau să zic : I și II...).

Sîmbătă, 21 octombrie 1989

Trudesc la copierea ultimului capitol, XII, din *RI.* Cred că mîine îl dau gata (și el pe mine).

Și ca și cum n-aveam eu destule hibe pe la trup-și-suflet : ieri, curățîndu-mi urechea stîngă, mi-am înfundat-o de tot. Pînă acum toate tentativele, toate mijloacele : apă caldă, ulei special, topitori de cerumen, aer – n-au dat rezultate. Îmi vîjîie și mai cumplit urechile (și eu care credeam că mai rău nu se poate, se vede că și eu tot de la Râm mă trag – rîmînd...), mă întreb dacă nu cumva, tot scormonind (tot așteptînd ! ha ! citit mai sunt !), nu-mi voi fi spart hymenul stîng-urechic...

De la Monica citire (ea de la clandestinitatea scriitoricească vizitîndu-i, pe burtă, tîrîndu-se pe fundul șanțurilor din al 19-lea arondisment) : încă de acum 4-5-6 luni Țepeneag și Breban s-au manifestat... în România. Au imaginat ei (pentru *Temps Modernes*) un fel de anchetă, de altfel curat-literară ; au trimis – ori a adus Breban, călătorul, de la București răspunsurile (duse, desigur, tot de Breban). Unii scriitori, ca Manolescu, aflînd care este punctul de pornire (adică Breban-Țepeneag), au declinat invitațiunea. Dar „tinerii", schimbul-de-mîine-crescut-la-*Flacăra*-lui-Păunescu-și-la-*Amfiteatru* – dar mai cu seamă „băieții lui Breban" au acceptat. S-au întreturnat, Securitatea a intervenit : l-a luat din scurt pe cel mai brebanist – Buduca.

Cică l-ar fi scuturat zdravăn. Groșan, alt necondiționat al lui Breban, ajuns aici, la Paris, umblă cu Moș Ajunul, anunțînd că „Tot tineretul vrea uniune cu dom' Breban și cu dom' Țepeneag în frunte !" (acest Groșan, bun scriitor, se zice că e o mare țoapă).

Firește, comentariile îmi aparțin. Monica mi-a dat numai informații brute. N-a mai zis nimic de Țepeneag, aproape în silă îl pomenea și pe el, ca a cincea roată la căruță... Monica și „tactica" ei ! Asta îmi miroase a... împăcare cu Țepeneag – foarte bine, am să le trimit o telegramă de felicitări !

Acum, à propos de Alain :

Breban nu a renunțat la visul lui de putere (contrariul m-ar fi mirat). Este convins și o spune în jur : „après Ceaușescu", cum se fasolește el, pă franțozește, el are să fie „solicitat" ! Chemat de cei de acolo, ca salvator ! Nu merge pînă la a pretinde rolul de Salvator-General (al PCR), dar de planul doi, sigur ! De astă dată și l-a asociat pe Țepeneag – cum făcuse acum cîțiva ani cu Tănase. Și, ca și atunci, Breban... distribuie portofolii, posturi, funcții...

Cum și Țepeneag iubește puterea (hahalera de Tănase : sunt convins că el nu vrea puterea *asta* – fiindcă, spre deosebire de Țepeneag, el are talent, măgarul !) ; cum Țepeneag a... primit-o de la Breban (cum ar veni : nivelul trei, de sus în jos),... bietul Alain, fascinat de eventuala posibilitate de a face ceva – firește ceva bun, ceva util – *pe lîngă* Țepeneag...

Deducție – din comportamentul lui Alain din ultima vreme : Țepeneag, primindu-l pe „trădătorul" Alain (nu a fost el, tot timpul „complotului", în tabăra noastră ?), îi va fi pus anume condiții : îl ia cu el (îl bagă la meci...), dacă se desparte de ceilalți ! Însă cum „ceilalți" au început a fi tot mai puțini (Monica ? de ea depinde munca lui la *Europa liberă* ; apoi Monica, în ultima vreme se apropie de Țepeneag ; Marie-France ? bine-bine, dar ea a fost supărată – în timpul „complotului" – numai pe o „scăpare" a lui Țepeneag, nu pe el însuși ; apoi fiind bună prietenă cu Mona Țepeneag...) – rămîn eu. Singur.

Numai că... Alain, om-al-cărții, ca orice evreu ce se respectă după ce a călcat în străchini (și nu doar din pricina beției), și-a adus aminte de... Uite că e bun la ceva *scrisul... Jurnalul* pe care el nu-l... iubește (ba din contră) – de ce ? Fiindcă acolo stă *scris*, zi cu zi, care a fost „mersul omului" în timpul crizei cu „complotul". Și acolo șade scris că Țepeneag făcuse nu doar gafe, ci comisese erori – acestea aflate din gura lui Alain (refuzul de a semna, în primăvară, Apelul în apărarea scriitorilor ; „conspirativitatea" în care organizase întîlnirea de la Nedelcovici ; excluderile : Monicii, Raicii, eu – și el ! ; apoi comportamentul lui Țepeneag față de el, de Alain, în timpul

vizitei lui Shafir la Țepeneag : Alain era bun doar să francizeze textele lui Țepe, Țepe însă neîmpărtășindu-i secretele – împărtășite cu Shafir...). Asta îl va fi făcut ca în ultima vreme să-și modereze... ostilitatea față de mine (nu se spune : frica păzește pepenii ?).

Probabil așa se explică faptul că de cîteva zile a devenit... ca înainte, ba poate mai mieros (ca să compenseze !). M-a întrebat :

„A doua carte e liberă ?"

Am zis că nu înțeleg : care „a doua carte" – el, care le cunoaște pe toate mă întreabă așa ? Și ce înțelege prin „liberă" ?

„Vreau să te întreb dacă *Sabina* ți-o traduce cineva."

Cred că am făcut o greșeală. Supărat fiind, am zis :

„Da, tot Pujol" – ceea ce era neadevărat.

La care Alain, supărat :

„Bine, dar nu așa ne-a fost vorba ! Eu am zis că nu traduc *Astra*, n-am zis nimic de *Sabina* !"

„N-ai zis nimic de *Sabina*, într-adevăr, numai că... O clipă, să iau jurnalul unde am notat totul... În 13 august ai zis : «De-acum, vreme de doi ani, sunt complet !»."

Alain zice că n-am înțeles eu bine... Îi recitesc zisa din 13 august. Zice că nu, că el a spus de un an – că e complet – sau poate că a vrut să zică...

Nu, nu e totdeauna bun adevărul. Viața e făcută mai ales din minciuni, din minciunele și din mincinoaie. Viața nu e făcută din „fleacuri" ca adevărul și, la urma urmei, ce-i acela adevăr ?

Luni, 23 octombrie 1989

Azi am început refacerea, recopierea părții a II-a din *RI*.

Nu mă simt deloc, dar deloc „acasă" : din pricina medicamentelor luate, din pricină că nu mai beau tutun (din cela bun !), în fine, pentru că îmi vîjîie urechile, de mă înnebunește, mă... asurzește, iar surditatea mă izolează de lume – și în același timp mă oferă tuturor agresiunilor (văzute și nevăzute...).

Vineri, 27, am oră la doctor, pentru un bilanț. După care începem o altă... încercare (cică așa-i cu medicamentele contra tensiunii, uneori nu se nimerește nici din a cincea încercare ! – și eu, care sunt abia la prima...).

Nici o veste din jurul meu imediat.

Azi : la radio, la TV, în ziare : Ungaria. Ungurii culeg (cît de tîrziu, Doamne – dar tot a venit și clipa asta !) roadele sîngelui vărsat în 1956. 33 de ani, vîrsta lui Isus.

Poate din cauza medicamentelor (care mă deprimă, în sensul propriu al cuvîntului), dar, de fiecare dată cînd aud, citesc vestea

asta – plîng. Ca un cîrnat, ca un copil, ca un bou. Dar nu mi-e rușine (și așa nu mă vede nimeni...). Plîng de bucurie pentru unguri (care ce oameni sunt, bestiile !) ; plîng de rușine – pentru ai noștri, ca brazii (cu mucii pe chept ! – cum se zicea pe Tîrnave). Mai știi : mă podidește plînsul, fiindcă și eu mă simt puțin ungur – în măsura în care m-am solidarizat (și eu, printre atîția alți studenți : „ungariștii") cu ungurii din '56...

Deci – ungurii : un popor – asta se știa (numai românii, mai cu seamă ardelenii n-o pot accepta, deși ei, dintre toți românii, se află cel mai aproape de... pragul de trecut pentru a deveni popor) ; pînă și nemții din RDG se agită, riscă, spun tare ce-i doare și ce vor – și mai ales ce *nu* vor ; și bulgarii (ei, da : bulgăroii, cu ceafa lor groasă, sunt mult mai serioși decît concetățenii Luceafărului Eminovici), ei cu pretextul... ecologiei...

Numai românii – nimic. Nici măcar cu pretextul... ecografiei !

Românii așteaptă. Ce așteaptă românii : să treacă apa ; să treacă totul – să treacă și ei înșiși (care-și imaginează că rămîn nevătămați după atîta înțelepciune pietrică).

Dracu' să ne ia. Suntem niște mișei – cum spunea Horia Stamatu. Un neam de mișei, de robi – nu vor fi greșind cei ce pretind că noi, românii, ne tragem (direct) nu din romani, ci din romi ! Măcar țiganii au geniul muzicii, țigăncile pe cel al dansului (de-a-n-picioarele, de-a-n-gardulea), dar noi ? Nici să ne ștergem la gură, după ce mîncăm căcatul, nu suntem în stare !

Futu-ne mama noastră de mișei ! De sub-țigani !

La urma urmei, așa ne trebuie – pentru *nemișcare.* O să dispărem de pe fața pămîntului, iar supraviețuitorii au să... supraviețuiască chiar și întrebării esențiale :

„De ce, domnu' ? De ce, Doamne ? De ce dai, dom'ne ?"

Joi, 2 noiembrie 1989 (ora 7 dimineața)

Ziua de naștere a lui Filip, are băiatul moșului 14 ani !

Peste două ore plec la Blois. Tot a folosit la ceva scrisoarea mea către Jack Lang : pornind de la invitarea (că n-a venit nici unul – altă căciulă, dar *s-a știut că aceia fuseseră invitați la Bicentenarul Revoluției Franceze* !) – așadar, pornind de la scriitorii români, Lang a organizat la Blois (unde e primar !) o întîlnire cu scriitori, 'telectuali din toate țările sovietizate. Am reușit să provoc invitarea, din America, a lui Tudoran. De asemeni, să-l „bag" pe Iorgulescu între... disidenți (poate că așa, să-și facă pîrtie, să-și poată recupera fetele din România) !

Uf ! De-abia aștept să mă-ntorc acasă – ce am eu cu Lang, cu Iorgulescu-disidentul (încă o dată : eu l-am făcut, așa că să-mi țin

fleanca !), cu cauze-mari, cu idealuri-înalte...? Eu vreau doar să-mi cumpăr un pantalon și să beau o țigară (imposibil) !

Salut, pe cît mai curînd !

Sîmbătă, 4 noiembrie 1989 (ora 7 dimineața)

Aseară m-am întors de la Blois... – triumfant ! Am reușit să-l împingem (Tudoran și cu mine) pe Iorgulescu în față. Ba chiar foarte în față. I l-am prezentat Doamnei Monique Lang (soția soțului), apoi Doamnei Danielle Mitterrand (consoartă a consortului elyseic).

Din păcate, nu l-am „instructat" (cum aș fi putut, fără să-l jignesc ?) ; nici nu mă gîndisem la așa ceva. După ce am rezumat „starea" lui Iorgulescu față de D-na Mitterrand, l-am lăsat pe el – să o amănunțească. M-am îndepărtat puțin, cînd m-am uitat îndărăt... Doamne-Dumnezeule ! Mircea Iorgulescu era numai curbete și plecăciuni, se închina în fața D-nei Mitterrand cu o viteză de păpușă mecanică ! Combinație între „plecăciunea demnă" de stil Breban (cea diagonală...) și mătanie țigănească de cea mai pură extracțiune. Madame Mitterrand se agățase cu amîndouă mîinile de propria-i poșetă, se tot uita îndărătul ei, căutînd salvare... Oricît aș detesta-o pe această famă (socialistă, doar pentru că partidul comunist i-a dat sarcina să se... deghizeze), m-am apropiat – cînd m-a văzut, a venit repede-repede, m-a luat de braț și a promis că „se vor rezolva toate" în cel mai scurt timp !

În tren încoace am încercat să-i spun lui Iorgulescu, cu cîtă delicatețe am putut, că „aici" sunt rău-primite închinăciunile la propriu. I-am zis – are să mai aibă de a face cu francezi : să *solicite,* fără închinăciuni, fără aerul că cerșește ; să-și țină corpul drept și sufletul... convins că își cere un drept, nu se milogește pentru cine știe ce favor...

Iorgulescu a înțeles pe dată ce spuneam. A glumit, galben (în fapt, vînăt) :

„Dar oare am să pot să stau drept și să solicit, nu să cerșesc ?"

L-am asigurat că... omul se obișnuiește cu orice – apoi am discutat – pînă la sosire – despre revista pe care o vom face – și despre care îi vorbisem lui Lang în două rînduri, la Blois : promisese că se face !

Ah, dacă s-ar face ! Măcar trimestrială ! Atunci n-aș mai simți (corectez : nu m-aș mai plînge de...) lipsa tutunului...

Am întîlnire, luni, cu un consilier tehnic al lui Lang, Richard Boidin. Pe luni, deci !

Tîrziu, noaptea – poate dimineața de duminică :

Acum mă întorc de la Monici. Împreună cu ei, cu Iorgulescu și cu Raicu am discutat despre... cioara din par : revista !

Ce grozavă, revista noastră !

Vineri, 10 noiembrie 1989

Ora 19,30 : în 30 de minute Zidul Berlinului va fi găurit !

Moment istoric ! – vorba celuia.

Moment isteric – ce n-aș da ca această „isterie" să cuprindă și România (mai ales că rimează : Românìa/ isterìa !) !

Alain : mi-a suprimat finalul din carte ! Că el a vrut să mi-o a-me-li-o-re-ze ! A suprimat, fără să-mi spună !

Dă-o dracului de carte ! Parte să avem !

Marți, 14 noiembrie 1989

Tot trăim în istorie din 10 noiembrie. Și ce bine, domnule ! Poci pentru ca să spun : *eu am fost contemporan cu 10 noiembrie '89 !*

Prietenii :

Alain mi-a suprimat finalul cărții. Cică a vrut să mi-o amelioreze. Cică... „M-am consultat și cu Mălina – ea a fost de acord", la care eu – foarte supărat :

„De ce cu Mălina ? Ea e autorul ?"

La aceasta, Alain, fire sucită, s-a supărat :

„Te rog să n-o insulți pe Mălina !"

Ca să vezi ! Nici nu mai pot discuta cu Alain : înțelege totul anapoda – eu cred că, știindu-se vinovat, face pe mai-prostul.

I-am spus – la telefon : impresia, convingerea mea : el, Alain, n-a comis o gafă (cum ni se întîmplă tuturor să comitem), el a făcut ce a făcut, cu *Arta refugii*, în dușmănie ; deliberat.

Singurul răspuns al lui Alain : că sunt prost !

Și acum Monica, Monica noastră : vorbim zilnic la telefon, de cîte zece ori, dar nu a suflat un cuvințel despre... întîlnirea ei de sîmbătă (11 noiembrie) cu Țepeneag. Nici azi nu mi-ar fi spus ea, dacă n-aș fi întrebat eu (aflasem de la Alain care, într-un moment de... ripostă, mi-a zis : „Nu vezi că ai rămas singur în atitudinea ta ! ? Uite, Monica tratează cu Țepeneag formarea Uniunii !").

Cînd îmi telefonează Monica (pentru istorie), eu îi servesc povestea cu Țepeneag ; Monica, în panică :

„De unde știi ? Cine ți-a spus ?" – și, imediat : „Și doar era vorba să rămînă între noi..."

„Care, noi ? Pe mine mă cheamă Goma, doamnă Lovinescu, nu Țepeneag !", am spus.

Explicație încurcată (în toate accepțiile). Eu îi aduc aminte că ea singură, nu la cererea mea, spusese, și încă de multe ori, că, dacă Țepeneag vrea să „trateze" cu cîte unul dintre noi, acela să-l anunțe că noi nu avem secrete, „tratativele" să fie deschise, cu participarea tuturor... personajelor, și acum ?

Monica zice că nu-și mai aduce aminte și, la urma urmelor, ea n-a cedat nimic ! De ce oi fi eu atît de a-pu-cat ! ?

De ce ! De-aia !

Peste o oră mi-a telefonat din nou : să mă întrebe dacă m-am calmat. Cu care prilej aflu că... „întîlnirea de pe Elba" între ea și Țepeneag fusese aranjată de vreo lună, „dar n-am acceptat să fie prezent numai el și cu Breban – am cerut ca, în acest caz, să fie prezent și Goma !" Cum Țepeneag n-a acceptat prezența lui Goma...

„Vasăzică Breban a știut de întîlnire", zic. „Dar Goma nu."

Monica nu pricepe :

„Ai ajuns să te compari cu Breban ?"

O las moartă. Și... supărată...

Azi am fixat întîlnire cu tipul de la Relații Externe, pentru revistă : 20 noiembrie.

Azi terminat capitolul X (fost XI) din *RI*. Mîine încep transcrierea lui XI, apoi scrierea ultimului.

Dinspre partea asta, relativ mulțumit. (Ah, Monica ! Prietenă, prietenă, dar „tactica"-i pe... Pe ce ?)

Joi, 16 noiembrie 1989

Ieri a venit Pujol cu primul capitol tradus din *Astra*. E crud încă, dibuie, școler. Cred că, pînă la urmă, are să meargă. Mi-a spus că și el e interesat să meargă – cred și eu !

Seara, la 18,30 : manifestație în fața Ambasadei RSR. De astă dată, am rămas strictul necesar. Cînd era greu-greu, mă duceam cu aproape plăcere (în obligativitate). Acum, cînd se simte sfîrșitul și al lui Ceaușescu... foarte mulți bravi românași, pînă acum cu capul sub țol (să nu-i vază de la ambasadă că ei sunt... anticomuniști – că ei sunt foarte anticomuniști, dar ei au în România familie !), au ieșit din bîrlog, din peșteră – din stîna mioratică. Să-i vezi *acum* ce curajoși sunt ! Unul – pe care nu l-am văzut în cei 12 ani de exil (e vechi, după mutră), s-a apucat să strige (bine acoperit de un altul) spre Ambasadă :

„Bă, Ceaușescule ! Te bag în mă-ta de găinar ! Ești un găinar, dom'le, ascultă-mă pe mine !"

Asta suntem noi, românii : ne dăm după tufiș (dar cînd ? cînd simțim sfîrșitul) și strigăm spre criminal că e... găinar !

Ba găinari suntem noi !

Culmea : manifestații anti-Ceaușescu au avut loc la Varșovia, la Berlin Est, la Moscova !

Dar nu la București – ce, s'tem proști ?...

Am fost azi la Julliard. Mi-a ieșit coperta la *Arta refugii*. Superbă – reproducere după Tobiasse. Numai că desenul foarte încărcat riscă să fagociteze titlul cărții și numele autorului.

Madame Gilles a fost de acord cu mine, are să vorbească cu graficianul.

I-am vorbit și de revistă, n-ar fi dispus Julliard (în fine, Presses de la Cité) să o ia sub aripă ? A promis că are să vorbească cu Bourgois.

Mai am două, trei, patru, cinci pagini din *RI* II. Îl încep pe III, sper să fie și ultimul.

Ciudată Monica ! Acum îmi telefonează mereu, ca să-mi explice că... n-am înțeles eu bine ce a fost cu „întîlnirea cu Țepeneag".

Eu, politicos, tac. Asta o nemulțumește.

Azi se împlinește săptămîna de cînd am aflat ce porcărie mi-a făcut Alain cu suprimarea finalului. Mai grav, pentru el, nu pentru mine, că nu recunoaște în ruptul capului că ar fi făcut ceva ce nu se face. („M-am consultat cu Mălina, ea a fost de acord", ei bravos, națiune !)

Nu recunoaște – să fie sănătos. Eu nu mă mai întorc. De ce : ca să confirm că ceea ce a făcut el este *bine* făcut ? Și să facă în continuare – mie, altor traduși – încurajat fiind de „iertarea" mea ? Ei bine, mie îmi ajunge.

Vineri, 17 noiembrie 1989

Azi dimineață am terminat II, adică 190 de pagini (total I + II = 430).

Luni, 20 noiembrie 1989

Mă chiar miram să meargă povestea cu revista ! Tipul de la Ministerul Culturii îmi cere un proiect de buget.

Capac peste pupăză : Ceaușescu se laudă – cu izolarea !

Ieri am refuzat (politicos) un interviu cu Annie Daubenton ; ce să-i spun : că noi, românii, „culegem" ce-am semănat : că-cat ?

Marți, 21 noiembrie 1989

Telefon de la Raicu, mă întreabă :

„Vrei să-ți telefoneze Țepeneag ?"

Am nevoie de secunde bune ca să... întreb : ce întrebare-i asta ?

„Fiindcă dacă nu vrei, nu-ți telefonează", îmi explică Raicu.

„De ce nu telefonează direct ?" întreb, ca prostul.

„Și dacă tu nu vrei să vorbești cu el ?" – Raicu cel deștept.

„De unde pînă unde chestia asta ?" – dar mai mult nu știu să spun – nici timp nu am, Raicu închide.

Nu se poate : se întîmplă ceva cu mine. Am înnebunit, de cînd nu mai fumez (s-au mai semnalat cazuri). Numai că, stai : înnebunisem înainte de a mă lăsa de tutun ! Și nu doar eu – ci, oarecum și alții – în chestia cu „complotul", apoi cu „eseul" lui Duda – toate astea fuseseră înainte !

Acum și Raicu ! Ce să se întîmple : exilul provoacă nebunie ?

Și dacă am venit nebuni de-acas', din țărișoară ?

Sîmbătă, 25 noiembrie 1989

Adineauri mi-a telefonat Alain. M-a întrebat dacă să traducă finalul. Că dacă eu zic da, el traduce, însă a discutat cu Madame Cutare (corectoarea) și aceea a găsit că e bine așa !

I-am repetat toate cîte aveam de reproșat – acum corectoarea ! Dar de ce nu-l întreabă și pe autor, de ce se consultă el ba cu Mălina, ba cu Madame Cutare, corectoarea ?

La acestea Alain mi-a replicat :

„Boala a trecut de la Țepeneag la tine" (nebunia).

Adevărul fiind că, de la o vreme, Alain nu numai că a obosit, dar și-a luat-o și în cap : fiindcă Eliade, cît a fost în viață, a fost foarte „înțelegător", era și departe, nu putea să negocieze fiecare „licență" a lui Alain (iar de cînd Eliade a murit, Alain literalmente își face de cap cu textele lui : le „compune" după cum îl taie pe el capul), el crede că... și eu sunt mort. Ca ultimul prost al clasei se justifică față de mine cu... faptul că s-a consultat (despre cartea mea, cînd putea să-mi dea un telefon, sunt acasă toată ziua), cu cine : cu Mălina ! Iar acum, cu corectoarea de la Julliard ! Nu este vorba, aici, de incompetența lor – corectoarea cu certitudine o are – ci de bunăcuviință ; la urma urmei de un obicei statornicit între noi, prietenii, cale de alte șase cărți traduse.

Ce-o fi în capul lui ? Cine-i va fi băgat în cap că traducătorul este cel mai important om din cîți fac o carte ? Vita de Yves Berger de la Grasset este convins că editorul *face* cartea ! Vasăzică autorul, bietul de el, nu mai cîntărește în ochii lui Alain nici cît cîntărește Mălina Vornic – firește, vorbesc de... cartea mea, nu de altceva ?

Pe deasupra este înspăimîntător de orgolios : nu și-ar cere scuze, Doamne ferește ! Fiindcă el, nu-i așa, niciodată nu greșește !

Culmea : mi-a reproșat că... eu greșisem, pentru că nu-i cerusem să citesc și cele douăzeci de pagini cîte mai rămăseseră de tradus. Ei, bravos ! Îmi reproșează că... I-am și spus :

„Vasăzică vinovatul sunt eu : că am avut încredere în tine !"

La acestea Alain m-a pus cu botul pe labe :

„Spui prostii"...

Ei, da.

Luni, 27 noiembrie 1989

Am fost la Julliard, să restitui șpalturile. Surpriză : Alain trecuse pe-acolo și lăsase „cele două pagini și jumătate"...

Ce să mai discut cu corectoarea : să aflu că ea este de acord cu Alain ?

Am zîmbit, am privit pe pereți, m-am ridicat și, așa în treacăt, i-am comunicat corectoarei că... să lase cartea așa cum este – fără paginile aduse de traducător : mai mult ar încurca...

Miercuri, 29 noiembrie 1989

După-amiază am fost la Nabokov. I-am propus *Gogol* al lui Raicu, cartea lui Tismăneanu (gata-depășită – cine l-a pus să se facă, dragă-Doamne, politolog, adică acea persoană care prevede trecutul ? – nu-i mai bine să scrii romane ?). Am vorbit și despre revistă. El nu crede în șansele de reușită aici – editura mai întreține *Lettre Internationale*, manipulată de încleioșatul Liehm...

Să vedem ce-o să spună Bourgois.

Miercuri, 6 decembrie 1989

M-am apucat să copiez la mașină... *Ostinato* – nu se poate, nu pot nici copia. Nu pot nimic-nimic-nimic.

Nu fac nimic. Ba mai bine ar fi să spun : fac nimica.

La drept vorbind, aștept. Aștept să se petreacă și în România inevitabilul.

Și nu se petrece nimic în România.

Pentru că în România – acolo, la Porțile Orientului – totul fiind posibil, e posibil ca inevitabilul să fie... evitat.

Căcănari ce suntem ! Români-de-viță-veche ! Hrăniți cu minciuni de abecedar, cu Poveștile Sfîntului Sisoe despre Sarmisegetuza, despre Podul Înalt, despre Călugăreni... Citim din abecedar și ne e de-ajuns – păi n-a spus Sfîntul Noica Păltinișanul că noi nu avem nevoie *să facem* istorie, pentru că noi... avem istorie ?

Ce istorie ! Istoria lui Noica (cataplasmă pe sufletul de slugă al Românului) !

În jur lumea trosnește din încheieturi, se pre-face, se re-face, numai la noi : nimic. Neantul mioritic. Ce să aștepți de la neant ? Doar „să moduleze verbul a fi", vorba aceluiași vorbăreț.

Căcănari ce suntem ! Oieritici ! Miorițoși !

Cum s-a banalizat *răul* – acum și *istoria* se banalizează.

Nu mi-e deloc bine. Nici la trup, nici la motor, nici la omul călător. Ba chiar o infinită greață – de românie.

Vineri, 8 decembrie 1989

La Beaubourg, „serată Dinescu" (au tradus Paruit, Țepeneag, parcă Pujol). Reușită.

Marți, 12 decembrie 1989

Iar am abandonat *O.* Întors la *RI.* În România : nimic(ul).

Carp zicea că românii au noroc, ce le mai trebuie politicieni (sau istorie) ? Uite, nu mai au nici noroc.

Luni, 18 decembrie 1989

Umblă vorbe că ar fi fost ceva în România. Dar ce ? Unde anume ?

Marți, 19 decembrie 1989

Ieri s-a aflat : ceva-ceva se petrece în România, dar occidentalii se miră că nu pot fi obținute informații „credibile" – cum adică ? Adică... de sursă oficial-guvernamentală ? Și dacă guvernul a căzut (iar noi dormeam, după obiceiu-ne) ?...

Miercuri, 20 decembrie 1989

Se petrece, se petrece. Timișoara. Cluj, Sibiu. Atît ?

Joi, 21 decembrie 1989

Se petrece ! Nu mai scriu, istoria se scrie singură. Ca să vezi : „Cea mai lungă noapte – devine zi" (dat fiind momentul, pot spune gogomănii).

Vineri, 22 decembrie 1989

Ora 7 dimineața : MASACRU. Nu credeam că Ceau e atît de sîngeros.

L-am văzut ieri la TV : un nebun încolțit. Și fricos.

Ora 23 : VICTORIE – amară : 4 600 de morți. Mulți, prea. Prea-ul începe cu *unu*. Dracula ne-a „oferit" mii. ȘI NU S-A TERMINAT !

ALEGERI ÎN APRILIE.

La prînz am fost pe Canalul 5, cu Filip. Mă chemaseră pentru prînz. Am plecat cu Filip. L-am rugat să-și ia și aparatul de radio (cel greu), ca să ascultăm în drum ce se întîmplă. Din nefericire, în metrou nu se aude radioul. Cînd am ieșit la suprafață, Ceaușescu era... alungat ! – și noi umblam în metrou, soro...

23 decembrie 1989

Miezul nopții : acum mă întorc din tîrg ; am umblat pe la France Inter (cu Monica și cu Marie-France), la Antenne 2 – însă peste tot cu Filip, la Europe 1, la RTL, la... nu mai țin minte, mă luau de la un studio „doritorii", mă duceau la ei : acolo veneau alți doritori, mă duceau la ei.

Cînd m-am întors acasă, Ana m-a întrebat :

„De ce l-ai bătut pe rus – pe platou ?" (la Antenne 2).

N-am înțeles ce întreabă. Mi-a arătat, mi-a mimat...

Pînă la urmă s-a... lămurit : la discuție participa și un consilier al Ambasadei URSS la Paris, Fedorovski. Eu îl „invitasem" : dacă are necazuri cu ai lui (URSS-iștii), să vină „la mine, în Basarabia" : primește azil politic... (acestea se și auziseră, la TV). Însă, după încheierea dezbaterii, sunetul fiind tăiat, imaginea m-a arătat „repezindu-mă, năpustindu-mă la Fedorovski..."

Nu, nu ca să-l bat, ci ca să repet „invitația..."

Din asta, a ieșit... un fel de alianță : l-am neutralizat (și, ca la ruși : cîștigat) pe Fedorovski, spunîndu-i că eu sunt basarabean, pe mine nu mă poate cumpăra-minți cu „traducerea" cuvintelor ticăloase ca *glasnosti* – și i-am tradus în franțuzește ce înseamnă cu adevărat *glasnosti*. Fedorovski s-a uitat în dreapta, în stînga (să nu audă alții ce înseamnă *glasnosti* !) – drept care ne-a condus cu mașina... pînă acasă.

Duminică, 24 decembrie 1989

E bine, e bine.

Atît că exilații care au ținut să trimită mesaje în România prin *Europa liberă* – mesaje pentru familii – se cred obligați să plîngă.

Și la TV franc. (Biserica română) : toți românii, de cum se îndreaptă camera spre ei, se porneau pe plîns !

Noi, românii, suntem, în general, nasoi – de ce ne-om fi urîțind și mai mult, plîngînd ? Sau asta-i „esența" noastră ?

Grozav : în România *tinerii* fac ce fac. *Și numai ei* – dar *nu și scriitorii*. Adulții și scriitorii (care-s cei mai bătrîni români din România) așteaptă. Și plîng.

Luni, 25 decembrie 1989

Asta era. Nici măcar ca Africa Centrală. Bokassa a avut proces. A fost judecat, condamnat.

Noi, românii, nu suntem în Europa. Noi ne aflăm pe altă planetă, Ana zice : „Planeta Maimuțelor". Măcar de-ar fi adevărat.

Marți, 26 decembrie 1989

Greață, greață. Aseară a fost ultima „prestație" TV, radio.

Nu mai vreau nimic – ce să răspund ? Să spun că NU AȘA SE ÎNCEPE : CU O CRIMĂ ?

Scîrbit, înfricoșat. De parcă și pe mine m-ar fi *împușcat pe la spate*.

Văzut la TV : un surdo-mut luat drept „terorist".

Orele 0,20 : am văzut la TV „procesul". INADMISIBIL. RUȘINE.

Oricît de vinovați erau (și cum !), trebuia respectate „detaliile", legile (chiar cele ale RSR).

Am notat, în dezordine :

1) procurorul *îi tutuia* !

2) procurorul : semianalfabet (auzindu-l, i-am auzit pe ai mei, din 1956, din 1977) ;

3) tot tovarășul procuror – făcea „ironii" cu ea – să fi făcut cînd era ea mare și tare, nu o biată (da : biată) babă ;

4) întîi au pronunțat sentința, abia *după* au făcut rechizitoriul (să fi încurcat casetele ?) ;

5) avocatul – mai păduchios decît procurorul, care era doar un proletar bășinos – avocatul era, în fapt... *acuzator* !

6) insuportabilă legarea mîinilor. Glasul ei. „Măi copii"...

O RUȘINE ! ! !

Miercuri, 27 decembrie 1989

Mi-e rău. Mă bucur, mă bucur – vine ca o ghilotină amintirea „procesului".

Nu m-am dus la *Europa liberă* pentru mesaje – ce mesaje să transmit eu : să-mi arăt mușchii abia *acum* ? Ca Pintilie, care a apărut taman în 25 decembrie pe Canalul 5, după ce primise voie de la ambasadă ? Las' să se mesajească, felicite „rezistenții" de după revoluțiune. Și să plîngă...

Duminică, 31 decembrie 1989

Dumnezeule, ce an, ce an !

Început prost, continuat catastrofal, sfîrșit în apoteoză.

Din 22-23 decembrie am fost convins : s-a sfîrșit cu comunismul în România. Încă nu vedeam (cum aș fi putut ?) că s-a sfîrșit pe tot globul – și asta datorită cui ?

Trebuie să-mi fac autocritica. Mi-o fac.

În acest moment : promisiuni de pluripartism, desființare a cenzurii, economie liberă etc. Țara : o ruină. Profitorii, oportuniștii s-au repezit (oportun) la profit.

Nu contează, din moment ce toți oamenii sunt liberi.

1990

1 ianuarie 1990

Îngrijorător. Vești din ce în ce mai proaste :

– Ilieștii pregăteau o lovitură de stat pentru 24 decembrie, dar la Timișoara, iar 21-22 decembrie la București le-a(u) luat-o înainte ;

– în guvern : aceleași moace ;

– „omul cu barbă" : Gelu Voican ! Ca să vezi unde ședea „revoluționarul" ! Dimpreună cu Sergiu Nicolaescu, de altfel.

Am vorbit cu Victor Lupan, întors din România (unde l-a... „piejat" pe Iliescu, într-un interviu pentru *Figaro Magazine*, aducîndu-l să spună că el este, în continuare, comunist). El e sigur de ceea ce spune – fiind singurul jurnalist „străin", *dar care știe românește*, deci nu l-au putut trage-n piept securiștii de ambe sexe, de ambe tabere... *Complot securist*, nu știe încă dacă manevrat de ruși, dar sigur cu ajutorul logistic al lor.

Monica, foarte supărată pe Lupan : „A insultat revoluția română", zice ea. „Basarabeanul dumitale !", îmi aruncă.

Eu : îndoit. Inima îmi merge la... revoluție, ne-inima îmi spune că securiștii sunt... sforarii. Și profitorii. Au tremurat două-trei zile – acum încep a ieși din găuri. Bineînțeles că la Timișoara și la Cluj și la Sibiu a fost *revoluție*, dar asta-i viața : răsturnarea lui Ceaușescu s-a petrecut la București. Și, cum spune Lupan, *„masele" care l-au huiduit erau, în bună parte, pregătite. Și înarmate.*

Ce surpriză – pentru mine (dar oare e surpriză, pentru mine ?) : Dinescu s-a dovedit o hahaleră. Poate își vine în fire, după ce se mai răcește fierbințeala revoluțiunii...

Sunt neliniștit în privința lui Paleologu : are să devină și el lichea ? Are stofă, are – Conu' Alecu... Vom trăi și vom vedea.

Nu mai jur pentru nimeni dintre cei buni-buni.

Miercuri, 3 ianuarie 1990

S-a întors Marie-France Ionesco din România. A dus o mulțime de cărți, printre ele și *Le Tremblement des Hommes* și *Les Chiens de mort*. I le-a dat lui Pleșu, iar Pleșu :

„Foarte bine, o să facem o expoziție la Sadoveanu !"

„Atît, că librăria Sadoveanu e închisă", adaugă Marie-France.

Și ea are o impresie stranie, că „băieții noștri", cei pe care-i apărasem noi de-aici, de cum s-au atins de putere (putere !), cum s-au... Marie-France, îndelicată, zice doar : „murdărit"...

Ce se întîmplă cu „băieții noștri" ?

Să mai așteptăm.

Joi, 4 ianuarie 1990

Ieri am trecut pe la *Europa liberă*. Lumea bucuroasă, bucuroasă. Monica, și ea. Dar atît de supărată pe Lupan (articolul lui din *Figaro Magazine*), încît..., în fapt e supărată pe mine !

Uluitor transferul ! Zice, în direcția mea :

„Nu-i adevărat că rușii și Securitatea au făcut revoluția română !"

Cei aflați de față mă privesc cu uluire (cei mai mulți mă cunosc) : am putut eu afirma așa ceva ? De două-trei ori, am rîs, am privit în spatele meu (că adică nu mie mi se adresează Monica).

Însă ea nu se mai poate opri. De fiecare dată cînd trece pe lîngă mine repetă chestia cu „Nu-i adevărat că..." M-am supărat :

„Dar spuneți, doamnă, cine este autorul afirmației, de ce arătați spre mine ?"

Să cred eu că o impresionez pe Monica. În loc să spună : „Bineînțeles, vorbesc de Lupan, el a scris asta – și cum Goma e și el basarabean, am făcut un banc..." – așa ceva. Ei bine, Monica a „corectat" astfel :

„Parcă nu știe toată lumea cine-a spus !"...

Drept care m-am supărat și am plecat.

După masă : a venit la noi Philip Freriks, jurnalistul olandez.

Am vorbit vreo cinci ceasuri (cu întreruperile telefonice de rigoare).

Duminică, 7 ianuarie 1990

Am scris zece pagini din capitolul trei (III) din *RI*.

Mîine mergem toți trei la Prefectură, ca să ne prelungim pașapoartele de... refugiați politic. Ne ducem cu durere, dar ne ducem. Fiindcă...

Luni, 8 ianuarie 1990

Am fost la Prefectură, am schimbat pașapoartele, ne-a dat altele, ultimul tip. Scrie și pe astea, *la două săptămîni după revoluția anticomunistă din România* că, în continuare, putem călători... *„în toate țările, cu excepția României"* !

Ce să spun : sunt trist – și mulțumit. Ana, Filip : mimează veselia cu o rău ascunsă tristețe.

Asta este : dacă francezii ar fi știut că, într-adevăr, în România comunismul a fost abolit – nu ne-ar fi prelungit azilul *politic* (ne-am așteptat la un astfel de răspuns, pînă în ultimul moment).

Miercuri, 10 ianuarie 1990

Turtit. Mă simt din ce în ce mai... abandonat, în fapt, uitat... Uitarea „băieților noștri" prinde, ca să spunem așa, nu doar contur, ci relief. Da, da. Uitare care e „uitare".

Ceea ce doar intuisem că s-a petrecut cu Duda, se adeverește a fi un fenomen general ; la scară națională (în fine : dacă reducem România la tagma scriitoricească).

Nici Monica, nici Virgil, nici eu – nu (mai) existăm. Noi ne-am făcut treaba, gata ! Ca în gura lui Ostap Bender : „Ți-ai terminat treaba, pleacă !"

Cică și Dan Petrescu ar fi ministru (adjunct) al Culturii.

El, Petrescu, și cu Dialogul (grupul ?) au făcut „cooptări" în Uniune : Botez, Sorin Alexandrescu, azi-mîine au s-o coopteze și pe Nadia Comăneci, că vorba ceea... Dar noi nu. Dacă nu merităm !

Joi, 11 ianuarie 1990

Am vorbit la telefon cu Monica. Ea :

„N-ai dreptate ! Nu-i adevărat că rușii și Securitatea..."

Ce să fac : să închid telefonul ? Nu se face să faci o asemenea facere unei cucoane – mai ales Monicăi. Înghit.

A văzut nr. 2 din *România literară* : „A, mult mai radical !"

O fi. Mai. Radical. Mult-mai – mai, decît ce, cînd, cum ?

Fac băieții exerciții (dictare în clasă) de libertate. Măcar de n-ar face greșeli de ortografie – că cele de altă natură...

Mi-a telefonat Anne Planche. Cică Paraschiv mă așteaptă la Ploiești, să facem noi un sindicat... De ce nu : în doi...

Azi, dejunat cu Madame Gilles. Nesărată. Mîine îl văd pe Bourgois. N-am să-i zic nimic de revista proiectată, deși pentru ea îi cerusem întrevederea. Pentru cine, revista ? Pentru Dinescu ? Pentru Dan Petrescu, au poate pentru însuși Pleșu(l) ?

Cred că am găsit numele „sindromului". Nu : „sindrom", da, dar n-am găsit mai departe al cui, mă gîndesc la fenomenul Duda : amnezie + prostire + complex-de-inferioritate-devenit-de-superioritate...

Să-i zic : sindromul mioieritic ? Sindromul Păltiniș, căci de acolo se trag chiar cei ce nu se trag, vorba lui Crainic ?

Am să mai caut, de-acum am tot timpul...

Sîmbătă, 13 ianuarie 1990

Ieri (12 ianuarie) am primit semnalul cărţii. A unsprezecea publicată în Franţa.

Tot ieri : întîlnire cu Christian Bourgois. Pentru prima oară în viaţa mea, un „partener" vorbeşte mai mult decît mine ! Fiind şi eu de faţă, el (auzi !) a acaparat, a colonizat, a totalizat discuţiunea ! Mi-a povestit – el mie, măgarul ! – cum a fost el în „Jeunesses communistes" dimpreună cu Le Roy Ladurie şi cu... Chirac !

N-am mai vorbit de revistă – încă o dată : pentru cine ? Doar nu pentru mine aş fi făcut-o.

Am vorbit de „poche"-ul lor, 18/24. A zis că tocmai se întreba (*tu parles !*) dacă n-ar putea cumpăra drepturile de la Albin Michel pentru *Calidor* – ca prima din ciclul autobiografic... Urmează să mai vorbim, să vorbească el cu Albinii cei Micheli...

Azi : între 10 şi 13 : o jurnalistă de la *Die Welt*.

Telefon de la Monica : ei au fost primiţi „membri de onoare" ai Uniunii Scriitorilor. Sunt foarte fericiţi. Eu : fericit pentru ei. Ei – într-un tîrziu :

„Dumneata n-ai nevoie, ai fost reprimit !" (Monica).

„Ştiţi dumneavoastră ?" întreb. „S-a scris undeva ?"

„Cred că da – trebuie să se fi scris – nu, Virgiiil ?"

(„Daaaa, Moniiic'", se aude, îndepărtat, răspunsul plictisit-confirmativ al lui Gigil, cum îi zice Filip.)

Ei, bravos ! Dacă trebuie-să-se-fi-scris-nu-Virgil, atunci e în regulă, pot pentru ca să dorm în pace, Monica veghează.

Ora 22 : Monica la telefon : că i-a telefonat Liiceanu să-i trimit *Cutremurul oamenilor*, în vederea publicării în editura (fostă Politică), acum a lui.

Nici o dificultate : manuscrisul aşteaptă din... 1978.

Luni, 15 ianuarie 1990

Azi am făcut prima parte a serviciului de presă la *Arta refugii* (*L'art de la fugue*, cum a ieşit în franţuzeşte).

După masă : la fotograf (Ulf Andersen, celebrissimul).

Tot după masă, la *Europa liberă*, cu exemplare de dat.

Am dat, acolo, pentru : Monica şi Virgil, Alain, Sanda Stolojan, Mircea Iorgulescu, Cella Minart, Papilian, Sanda Lavastine.

Iorgulescu cică a vorbit cu Paler care vrea să publice, în *România literară*, ceva proză de-a mea. Cu cea mai mare plăcere, ca să zic aşa.

Marţi, 16 ianuarie 1990

A doua parte a serviciului de presă. Cumplit de obosit – să scrii atîtea dedicaţii în franţuzeşte... Nu mă plîng, Doamne fereşte, să am parte anual de asemenea ocazii de istov, las' că mă odihnesc eu...

În nr. 2 din *România literară* : un dialog Paler-Pleşu.

Eu ştiam că Pleşu este un mare-neruşinat, dar nu şi un gros pros'. Ce nesimţit ! Ce porcalău – răspunzînd la întrebarea lui Paler : „Ce-i de făcut cu scriitorii din exil ?", Ministrul (care nu-i Suzana Gâdea, noooo !) răspunde :

„*Vor fi publicaţi, imediat ce vor fi traduşi*" (subl. mea).

Ce băşinos acest Pleşu ! Şi ce ignar ! Vasăzică, „scriitori în exil", în capul lui de ucenic-ascultător al generalului Hăulică, sunt : Ionesco, Cioran, Vintilă Horia, V.C. Gheorghiu, Petru Dumitriu – dar nu Eliade (care şi-a scris toată proza în româneşte) ! ; dar nu Monica Lovinescu, nu Virgil Ierunca, nu Papilian, nu Nedelcovici, nu Oana Orlea – şi nu Goma !

Ce înseamnă să fii bou de deştept !

Miercuri, 17 ianuarie 1990

Azi după-amiază : Yan Plougasnou – pentru *L'Événement de jeudi*.

Înainte : un fotograf, în fapt – o doamnă destul de înaintată în vîrstă, care spune că m-a mai fotografiat.

Vineri, 19 ianuarie 1990

Ieri, pe la 16,30, Monica la telefon : că aseară (şi azi-noapte) fusese la ei Liiceanu ; însoţit de Berindei şi de fata Cornii, Combes. „Au stat toată noaptea – dar am lucraaat...", zice Monica.

Au lucrat – adică, în ceea ce mă priveşte, au hotărît ei care dintre cărţile mele să fie publicate mai întîi ; şi au ales ei – printre acei *ei* fiind şi Berindei şi Andriana cu acelaşi nume.

Dar autorul, ioc !

Mă întreb dacă Monica nu e soră cu Alain : şi ea crede că autorul unei cărţi este un individ cu totul secundar.

Că Liiceanu, că Berindei nu s-au gîndit să-mi telefoneze măcar (ca viitor autor al editurii al cărei portofoliu îl perfectau) – ei, bine, nu s-au gîndit (de ce s-ar fi gîndit ?). Dar Monica Lovinescu ? Dar Virgil Ierunca ?

Am înregistrat. Asta-i ca şi întîlnirea cu Ţepeneag – secret desăvîrşit ! A, *după aceea*, îmi povesteşte ea !

Mi-a făcut foarte-foarte rău această „tactică" nesuferită.

M-a sunat Julien Weverbergh de la Anvers. Se duce în România, are să treacă și pe la Paris, în 28 ianuarie.

Marți, 23 ianuarie 1990

În ordine :

Vineri (19 ianuarie) Daniel Pujol s-a întors din România cu cîteva ziare pentru mine. Am fost la el (șade lîngă Monica !) și am luat : *România literară, Libertatea, Adevărul, România liberă...*

Nemaipomenită surpriză : Gabriela Adameșteanu vorbește despre mine pe o pagină întreagă din *Romlit* !

Sîmbătă (20) : am citit presa din România.

Duminică : am fost la Villette, la un colocviu. Înainte de a fi vorbit mi s-a făcut rău, rău, rău.

Coincidență : cu zece minute înainte Kazimirz Brandys – cu care mă întreținusem vreo oră, în așteptare – *a căzut* (și a fost transportat la spital) ! Mă întreb dacă eu nu am făcut-o... din simpatie... Deși organizatorii bănuiau sala (hala) cu mocheta, cu mobilierul – din plastic...

Luni : un fotograf de la Gamma ; a venit *Lumea liberă* din New York, a lui Cornel Dumitrescu. Au început să publice, în foileton, *Cutremurul...*

Azi a telefonat Liiceanu : că vrea să mă publice. Cică Manolescu este șef la Editura Eminescu.

Sîmbătă, 27 ianuarie 1990

După-amiază, la 16,30, mă duc la FNAC Montparnasse, pentru Dinescu. *În 1977, în 25 noiembrie, acolo am dat conferința de presă.* Dinescu cică a venit de marți la Paris. La Monica a fost de două ori – sunt gelos : mie nu mi-a dat măcar un telefon.

Mîine, duminică, între două trenuri, vine Weverbergh, ca să ia manuscrisele mele (dragul de flamand !).

Ora 13 : a telefonat Gabriela Adameșteanu ! Cere un interviu.

Ea nu va face parte din „lotul" invitat aici, de Fabius.

Păcat. Poate cu altă ocazie.

Duminică, 28 ianuarie 1990

A fost Julien Weverbergh și a luat patru manuscrise (dactilograme) : *Ostinato, Chassé-croisé, Bonifacia* și *Patimile...*

Rezum :

– am mai trimis, prin Lupan : *Gherla* și *Cutremurul...*

– prin Rodica Iulian (care va fi la București după 3 februarie), *Gherla* și *Patimile* – să fie... În total : 6 titluri, 8 exemplare.

Ieri după-amiază la FNAC. Nici nu vreau să-mi aduc aminte.

Luni, 29 ianuarie 1990

Jurnalist de la *Valleurs actuelles.*

Vineri, 2 februarie 1990

Ieri, la orele 18,00 : cocktail la Presses de la Cité.

– La orele... următoare : Asambleea Națională Francă – românii aduși cu avioanele la Paris, să ne povestească nouă, exilaților, cum și cînd și pe unde au rezistat ei comunismului, pe cînd noi beleam prazul. Greață. Pleșu, Oroveanu-Grohoveanu (cu Anca lui), Buzura – și alții...

Necazuri cu impozitele, cu chiria, cu slujba Anei, toate deodată (evident : și „rezistența" lui Sorescu, a lui Hăulică, ce să mai vorbim de a lui Manolescu...).

Luni, 5 februarie 1990

Dimineața : am fost la France Info – Philippe Valet.

La 16,00 : La RTL, la Mazerolle.

Miercuri, 7 februarie 1990

Ieri, marți : după-amiază, la noi, Manolescu. Am vorbit mult și cu folos. I-am spus că scriu acum despre Sibiul și al părinților lui. Mi-a spus că pe mama lui o cheamă Sabina...

La 19 ne-am dus la Monici. În metrou (în gură, la Danube) l-am întîlnit pe Ciocîrlie, atunci l-am cunoscut.

La Monici : întîi dialog cu Ciocîrlie, foarte-foarte bun ; apoi dialog cu Manolescu – surpriză : foarte-foarte prost. Excesul de prudență cauzează la... inteligență. Încercînd să evite „capcanele" (care : cele întinse de Monica, protectoarea lui ?), Manolescu a căzut mai jos de banalitate...

Joi, 8 februarie 1990

Vorbind cu Monica despre cei doi. Și ea : Ciocîrlie – impresie excelentă. Despre Manolescu... Se întreba dacă nu carecumva îi pusese întrebări „vicioase", iar el, încercînd să le ocolească, a (s)căzut, pînă la a se tîrî.

Eu n-am găsit nici un cusur... întrebărilor Monicăi – i-am spus. I-am mai spus :

„Din contra : pe măsură ce răspunsurile lui se făceau tot mai inconsistente, și întrebările Dvs. se luau după Manolescu..."

Monica s-a simțit atinsă. Am încercat s-o liniștesc :

„Numai din grijă de cloșcă pentru puiul Dvs., doamnă..."

Sîmbătă, 10 februarie 1990

Aseară, la Pivot, Zinoviev și Elțîn. Dintru început mi s-a părut un mariaj forțat – ce au în comun cei doi, în afară de faptul că amîndoi sunt ruși ? Ei bine, Pivot era de părere că au : amîndoi sunt... autori de cărți !

Este adevărat că Zinoviev (deservit de glasul lui subțirel, plîngăcios, de văduvă bătută de-un vecin), de la început a declarat că el nu vede ce are în comun cu „celălalt". Iar „celălalt" i-a răspuns : că nici el. Teribilă impresie a produs Elțîn cînd a zis că, da, auzise că Zinoviev scrisese multe cărți, dar el n-o citise decît pe asta (în fapt : *astea*, fiind două, însă E. a spus „asta..." și nu mi-am dat seama spre care anume arăta, indica : spre autobiografie ori spre *Katastroika*). Mai puțin impresionant a fost Zinoviev cînd a spus că nu-l interesează peste poate Elțîn – fiindcă el, Zinoviev, nu crede în perestroika lui Gorbaciov (pe care o consideră, cum indică titlul cărții : katastroikă), iar Elțîn ce vrea, dacă nu să accelereze ritmul ? și să „moralizeze" politica – chestie imposibilă...

Hai să zicem că de astă dată Zinoviev a spus mult mai puține tîmpenii ca de obicei. Da, dar, chiar dacă se afla pe platoul unei emisiuni literare (hai : doar culturale ; hai și mai jos : o emisiune cu producători de cărți), deși este un foarte important scriitor, a ieșit strivit, umilit, desconsiderat. Și nu doar fiindcă Pivot, mai mic și mai jurnalist ca de obicei, l-a tratat pe scriitor... amical (deh, ca între scriitori !), însă pe Elțîn ca pe... viitorul țar al Rusiei ! De altfel a și spus ceva în acest sens – ceva penibil : nu cumva Pivot o fi român (chemîndu-l... Țăruș) ? Ci pentru că... Pentru că nu aduni mere cu cartoafe.

Nu știu dacă Zinoviev a realizat că dialogul, confruntarea, înfruntarea nu i-a fost favorabilă (favorabilă, cum, după ce criterii ?) Și nu sunt deloc sigur că și alți privitori ai emisiunii sunt de părerea mea. Nu contează, eu am văzut ce am văzut și am înțeles ce am înțeles – anume :

– Nu pui alături (ori : față-n față) (categorii de) oameni atît de deosebiți ; contradictorii : scriitori (și nu orice fel de scriitor, ci romancier) și politicieni. Îi desparte, definitiv, chestiunea de *morală*.

– Chiar dacă tu, scriitor, ești pus în fața unui politician și susții alte puncte de vedere, nu începi fiecare „argument" cu scuza negație : „Știți, eu nu sunt om politic...". Departe de a cîștiga încrederea martorilor, o pierzi : dacă nu ești, ce mai cauți aici, discutînd politică ? – uite, el, politician, nu se bagă în literatura dumitale și nu suferă din această pricină...

– Trebuie să știi că, în public, politicianul este un perfect demagog (oare numai în public ?), meseria lui și vocația : să-i asigure pe oameni că totul *are să fie* bine într-un viitor foarte apropiat ; or, scriitorul, prin natură este un sceptic, el pretinde că *în momentul de față* este (foarte) rău. Limpede pe cine „alege"... alegătorul. Fiindcă nu este deloc adevărat că „poporul" ar fi însetat de adevăr – cu atît mai puțin de un adevăr crud ; doar nu e masochist, poporul...

Nu e nici o contradicție între timpii verbelor (numai ?) : politicianul lucrează cu prezentul și pentru el, atunci cînd pretinde că viitorul are să fie de aur ; scriitorul, constatînd că prezentul este mizerabil, lucrează pentru viitor.

În continuare, o observație : dacă Zinoviev a fost în dreptul său să spună că el reprezintă ceva pentru literatura rusă, deci responsabilii cu literatura, cultura, din Rusia, să ia măsurile potrivite – în sensul recuperării lui – cred că a greșit grav cînd, în continuarea ideii (dar și a frazei), a zis :

„Uite, Soljenițîn este publicat – de ce nu sunt și eu publicat ?"

Dacă este – și este ! – atît de sigur de dreptul, de valoarea sa, de ce să se raporteze la altul ? Ca un elev pîrîcios (și plîngăcios ? – impresie dezagreabiă accentuată și de glasul lui nesuferit de babă).

Spre deosebire – mai exact, din contra – Elțîn, cu vocea lui de bas bine timbrat, cu statura lui masivă, cu sănătatea lui obraznică, de guvernator al unei provincii siberiene, l-a strivit pe bietul, pe amărîtul, pe neînsemnatul interlocutor, mare, tare, doar atunci cînd ți se adresează mijlocit, prin carte – mai ales prin primele două, cele de ficțiune, nu prin următoarele.

Și chiar dacă nu am citit nici una din cele două cu care se prezenta în emisiune, desigur, eu trag spre „autobiografie", oricît de... autobiografică, tot ficțiune fiind și deloc, dar deloc spre „eseul" *katastroikin*...

De aici reiese... reiese ce am eu interes să reiasă : anume că trebuie să mă țin mai degrabă de cărțile (cartea ?) autobiografice decît de roman-intim (oricît aș declara eu că e „intim", că e autobiografic, tot ficțiune este, în sensul rău al cuvîntului, adică foarte-foarte laborios lucrat).

Acum, de ieri, 9, mă aflu într-o stare deloc bună și, ca de obicei, materia dă tonul (ni s-a tăiat telefonul, ni s-a interzis să mai emitem

cecuri). De aceea. De aceea, ce ? Consolațiunea cu gloria (și îndestularea materială) *postumă* este oare o adevărată consolare ?

Duminică, 18 februarie 1990

Aseară : Raicii la noi. Ne-am disputat pe chestia Dinescu. Și pe chestia Monica. Și pe chestia Tudoran. Și pe chestia...

Dracu' să ne ia !

Vineri, 23 februarie 1990

Ieri a fost la noi Annie Daubenton. Acum lucrează la France Culture, am făcut un dialog, urmează să mă programeze în studio.

Vorbit la telefon cu Gabriela Adameșteanu : Manolescu nu a luat manuscrisele mele (pe care el se oferise să le ducă !) ; nici fotografiile ; nici răspunsurile mele la întrebările ei (telefonice). Ce dracu' va fi făcut Manolescu : le-a pierdut, ori le-a lăsat la... Nedelcovici (la el a stat) ?

Gabriela zice că Liiceanu mă publică în... „3-4 săptămîni" *(Cutremurul)*. Așa să fie ! Tot ea zice că ei, la Cartea Românească, au să publice *Patimile după Pitești* în 2-3 luni – „dacă se ocupă cineva de carte", zice Gabriela. „Ocupă-te !", zic eu, prompt în sfaturi cu profit (mie)...

27 februarie 1990

La France Culture și la Suisse Romande (în 26 și azi).

În 12 martie particip la emisiunea „Océaniques" a lui Pierre Boutang, pe FR 3, la orele 21,30.

Joi, 8 martie 1990

Trec zilele, trec, accentuînd impresia de irealitate.

Dacă în primele zile, hai : săptămîni, impresia era : de incredibilitate, între timp (?) s-a stabilizat. Da, așa cred : s-a așezat, devenind, și acolo, și aici, obișnuință.

Teribilă istoria trăită ; probabil așa a fost totdeauna, în timpul marilor schimbări, răsturnări : unii provoacă evenimentul, îl îndură, îl plătesc (uneori, cu viața) ; alții sar din mers în tramvaiul dorit și, cînd ajung ei în locul vatmanului, nu mai lasă pe nimeni să se apropie, să urce ; alții, în fine, se întreabă, naiv și imbecil, de ce oare cele două categorii numite, cînd au făcut istoria, cînd au profitat de ea, de ce nu s-au gîndit și la ei, predecesorii...

Mărturisesc, acesta a fost simțămîntul meu, din ce în ce mai amar, mai acut, pornit mai cu seamă după 1 februarie. Habar n-am de ce această dată, poate să nu fie una a calendarului „revoluției",

doar a mea, personală. Ceea ce este mai grav, pentru mine, această „amărăciune", această „tristețe" venea din... frustrări (zic eu), dacă nu strict materiale, atunci și-materiale. Întrebarea (pe care Condiescu, mai... sculptor, o punea, brutal : „Cum, domnule, de ce el, nea cutare, să ajungă ministru și eu nici măcar director adjunct ?").

Ei, da : de ce cutare da, și eu nu ? Firește, nu lipsesc motivațiunile – invocăm „meritele" : „Ca ce chestie cutare primește – iar eu nu ?"

Cutare acela fiind, în ochii tăi, dacă nu un colaboraționist, atunci un fricos, un laș, un căcăcios. Înseamnă că nu se mai răsplătește curajul, cinstea, sacrificiul de sine ? Firește, nu, domnește aceeași „selecție inversă" : cine s-a descurcat înainte se descurcă și acum – cu exact aceleași mijloace – de unde concluzia : nu merită, domnule, să riști ; ce rost are să dovedești curaj ? E o prostie să te sacrifici (și dacă ai face-o numai cu tine, dar antrenezi în suferință și nevasta și copilul și neamurile – și prietenii, dacă ți-au mai rămas...). Pentru cine să faci toate astea : pentru cei care, acum, că se face împărțeala, nu numai că nu-ți oferă și ție ceea ce pe drept ți se cuvenea, dar nu-ți lasă nici o bucățică, măcar de leac ?

Cum să ofere, ei, cînd lor nu le ajunge ? Iar cînd se gîndesc (le trece prin minte, asta da) că tu ai putea să te apropii, să revendici parte (sau partea), dar mai bine să nu-și aducă aminte... că mîrîie !

Cum se explică textul Gabrielei Adameșteanu în *Romlit* din 18 ianuarie '90 ? Păi, s-ar explica prin... confuzia care domnea atunci, pentru că de-atunci, e-he, s-au schimbat multe... A fost scris (cu inima, adevărat), drept care, atît autoarea articolului, cît și restul „breslei" a(u) considerat că și-a(u) făcut datoria și au trecut urgent la alte cestiuni arzătoare ale lor, fiindcă au, nefericiții.

Aseară, pe Canalul Antenne 2, la Fred Mitterrand, scriitorii, la București. Penibili, ardelenii : Blandiana (dădea mereu din gene, ca o fetiță, te apucau fiorii, fiindcă luminile reflectoarelor de televiziune sunt nemiloase, în privința cuconițelor) și Buzura (care nici mai mult – nici mai puțin reproșa francezilor că... nu fac efortul să priceapă literatura codificată scrisă în România...). Ca de obicei, căscat, Dinescu (a început să devină prost-obraznic). Vulpescu, umil și inconsistent, dar revendicativ (el este opozant, domnule, nu disident !). Bun, Sorescu, bunicel Manolescu (îl simt inconfortabil *în* scaunul pe care el l-a ales), Hăulică unsuros, țiparnic, descurcăreț ca totdeauna. Singurul care m-a pomenit, și încă de două ori, a doua oară și cu *La Cellule...*, a fost un necunoscut mie, Al. Călinescu de la Iași.

Care era marea lor problemă – le-o pusese Mitterrand, gata-numită : „Sindromul Saura" : or să poată, ori ba să scrie – fără cenzură ?

Sorescu a dat cel mai rezonabil răspuns (nu-l mai țin minte care, fiindcă a repetat imaginea cu scafandrul și cu „presiunea"), dar cred că el – și ca poet și ca oltean inteligent – are să scoată foarte bine cămașa. În general, poeții. Așa-și-așa eseiștii, criticii, istoricii (nu-s de plîns), de plîns fiind prozatorii din evantaiul Buzura – H. Simionescu. Și degeaba promitea (își promitea, își dădea curaj) Buzura zicînd că de-abia așteaptă să poată scrie un roman... irealist. N-o să-l scrie. Nu te dezbari atît de ușor de obișnuințe căpătate în 25 de ani de scriere-după-dictare. Și nu este vorba doar de „obișnuințe", ci de întregul sistem de gîndire, funcționînd codificat, aluziv, șopîrlaic și perfect obedient.

La întrebarea lui Mitterrand, repet, afirmativ răspund poeții – prin natura lor și a poeziei – și eseiștii. Prozatorii, ba.

Așa că, în această privință...

Eu am ce publica. Fiindcă am scris în totală libertate (nu în stare-de-libertate, ci în : conștiință-a-libertății) și cînd eram acolo și, desigur, după ce am plecat.

Asta ar fi una : libertatea cu care am scris – de cînd scriu, adică de 25 de ani (din 1965).

A doua : libertatea ar fi putut să o cîștige și alți prozatori români exilați, dar nu pot fi luați în seamă decît cei care au continuat să scrie în românește : Papilian, Nedelcovici, Mailat (presupun), Manea. Ceilalți – Tănase, Țepeneag, Orlea, Iulian – trecînd la franceză, au ieșit din joc, vreau să spun : acest „joc" – a avea sau a nu avea cărți de publicat, *pe loc*, la (un eventual) București. Pentru că aceștia vor avea nevoie... de traducere în românește.

O întîrziere deliberată în publicare (la București), dacă va fi penibilă, pentru mine (care, vai, nu sunt etern...), nu va fi neapărat în folosul celor de acolo : oricît m-ar întîrzia pe mine, ei tot n-or să aibă timp material să scrie, peste noapte, așa cum eu am scris de la bun început – încă o dată : este vorba de libertate. Cine știe : poate că le va fi mai ușor celor din generația următoare, „textiliștilor", să treacă la o proză rezolut liberă, decît „realiștilor" de tip Buzura.

De astă vară, de cînd am citit eseul lui Duda, mă tot întreb cum să numesc acest sindrom (mi-ar fi foarte la îndemînă să-i zic pe numele scriitorului – dar nu-mi vine). Și care, iată, nu-i atinge numai pe cei exilați (care abia după ce se asigură că se află la adăpost, încep să-și plătească polițele), ci și la cei ne-exilați, dar cărora le-a căzut în cap... adăpostul ; deci reacționează exact ca Duda.

Vineri, 9 martie 1990

Între timp, am vorbit cu Monica la telefon despre emisiunea lui Fred cu scriitorii. Ana a văzut astă-noapte partea a doua, cu „forțele vii" – se înțelege : politice, dar cu „pregătire". Au participat miniștrii Pleșu, Șora, apoi Liiceanu, doar atît a apucat Ana să-mi spună :

– Nu știam noi, aici, dar ei, acolo, au rezistat, cu toții !

Și Monica zisese cam așa ceva, despre scriitori :

– Dar toată lumea a rezistat, în România – începînd cu Vulpescu...

Asta o fi „problema" noastră, a românilor – la urma urmelor, una de compatibilitate a timpurilor (și gramaticale) : cum să facem și să dregem noi ca, după ce ne-am aranjat o viață întreagă cu puterea, să iasă, să reiasă că... i-am rezistat (ca Vulpescu) ; că am făcut opoziție – ca Șora ; Ana mi-a povestit că tembelul de Frédéric Mitterrand era cucerit, strivit de faptul că Șora, în 1947, se întorsese din Franța în România, după ce publicase o carte la Gallimard...

– Cum să nu se întoarcă în România, dacă fusese expulzat, ca spion în slujba sovieticilor ! zice Ana.

Judecînd după rezultatele imediate, merge treaba, se rezolvă acea problemă tricoloră : se vede că este suficient ca cel în cauză să închidă ochii și să se arunce în... hai să nu-i zic minciună, doar neadevăr... – pentru ca totul să meargă, uns : nimeni din jur, de alături, nu-l pune la punct – *oare de ce* ? Nu pentru că fiecare are ori va avea de apărat minciuna lui ? Și pentru că nimeni dintre prezenți nu fusese cu adevărat *prezent*, în timp, cînd alții („Poporul") aveau nevoie de el ?

Și merge, merge mistificarea, automistificarea. Merge ca trenul, ca o coadă la ceva care există. Merge ca un bulgăre de zăpadă, pentru că fiecare își spune :

„De ce nu și eu – din moment ce X, pe care-l cunosc bine, pretinde că a rezistat ? Din moment ce Y zice că el a fost un adevărat opozant (știu eu bine cum s-a «opus»...) – de ce eu să fiu prost și să nu profit ? Ce, n-am suferit destul, pîn-acum – și eu și neam de neamul meu..."

Abia acum înțeleg luminoasa gîndire a lui I. Rațiu care, într-un articol-prezentare din al său *Român liber*, scria negru pe alb, despre Dinu Giurescu, cam așa : „Este adevărat că, în România, a făcut și el concesii – cine nu le face, acolo ? – dar, o dată ajuns în Occident, a demascat impostura comunistă ! El nu e disident, e opozant."

Asta era greșeala mea : eu eram disident, nu făcusem, acolo, concesii – or, asta nu se iartă ! Ăsta e păcatul meu de moarte : acolo,

în România, nu m-am aranjat, nu m-am strecurat, nu am așteptat, pe burtă, să treacă apa (dacă avea să treacă vreodată).

Vineri, 15 martie 1990

Nu mai lucrez demult. În zilele din urmă am făcut un fel de inventar, deocamdată am adunat ce mai am din articolele scrise pentru *Europa*, pentru *Deutsche Welle*, pentru unele publicații românești și ne-românești.

M-am îngrozit : în 12 ani am scris circa două sute de articole ! Totalizînd vreo 1 500 de pagini.

Și stai, că n-am terminat : mai sunt și scrisorile, numai cele ale căror copie am păstrat-o (vorbesc numai de cele avînd un interes general) ; apoi scrisorile-deschise ; apoi interviurile, încă vreo 2 000 de pagini.

În 12 martie am fost la „Océaniques" de Boutang, pe FR 3.

A fost bine, bine. (Mi-a telefonat pînă și Ion Ghika – să-mi spună că a fost... „o surpriză" : „Eu credeam că ești comunist !")

Ei, dacă Ion Ghika credea... De ce nu, vorba lui Paul Barbăneagră (și el mi-a telefonat, să mă felicite – că am zis de Iliescu, Roman, Brucan, Militaru etc. – că sunt niște criminali... ca și cum aș fi emis cine știe ce noutate...).

Joi, 22 martie 1990

Întrebare : de ce nu te-am auzit pînă acum ? De ce n-ai deschis gura în aceste luni (trei) ?

Răspuns : am deschis-o, dar numai în străinătate – iar aici, deloc după 25 decembrie '89 (execuția Ceaușeștilor), pînă cînd a început interesul pentru *Arta refugii*. În România... bineînțeles, (m-)am tăcut. În primul rînd pentru că, în România, eu nu deschid gura decît atunci cînd există riscul de a mi se închide (pe veci) – ceea ce nu mai este cazul. În al doilea : eu am tot vorbit, am tot dat din clanță – dau de 20 de ani. În al treilea : chiar de-aș vrea să vorbesc și eu, n-aș mai avea loc de vorbitorii-cu-voie-de-la-miliție. Începînd de la 22 decembrie au început să vorbească toți muții, amuțiții, tăcătorii.

Acesta este miracolul revoluției române : la fluieratul gardianului, care a anunțat că „este voie", toți patrupezii s-au prefăcut în... canguri țopăitori ; toată mutimea românească a prins a trăncăni, fricoșii au devenit cei-mai-temerari-opozanți-ai-comunismului, turnătorii pretind că ei s-au sacrificat pe baricade... neintrînd în partidul comunist (evident : intrînd în slujba Securității...). Chiar și oamenii cumsecade dinainte de 22 decembrie au devenit, rapid, lichele.

Vineri, 23 martie 1990

Salonul Cărții. Mare-înghesuială-mare. Are să trebuiască să revin mîine – la Auditoriu : marii-rezistenți-români.

Duminică, 25 martie 1990

Ieri, la Le Grand Palais, în Auditoriu.

Delir. Românii sunt nebuni. Toți românii suferă de sindromul Duda.

Au urcat la tribună : Sorescu – un mincinos și o javră – s-a lăudat că el a rezistat ! Pippidi : și el – foarte umflat acest băiat : sunt convins că... conține spumă (multă !). Surpriza a venit de la fostul meu coleg de facultate, Sorin Mărculescu : ăsta timp de vreo jumătate de oră ne-a povestit cum rezistase el împotriva comunismului – neintrînd în partid ; făcînd cultură. I-a tras o copită lui Țepeneag (coleg de școală ?) – fără să-i dea numele, dar zicînd : „Cînd am venit ultima oară la Paris, am constatat că prietenul meu era stîngist : zicea că polițiștii francezi sunt niște SS...". Doamne, ce nerușinare !

Singurii rezonabili : Mircea Martin, care a rostit cîteva fraze și a tăcut, precum și un sas cu nume turcesc – Hodjak...

Doamne, Doamne...

Alaltăieri : seara la Jean-Manuel Bourgois (fratele lui Christian). Acolo de cine dau ? De inevitabilul Sorescu ! Zic :

„Ce cauți tu aici ?"

El, uitîndu-se în dreapta, în stînga :

„Dacă tu zici să plec, eu plec !"

Exact, dar exact așa a răspuns Ilie Năstase pe care, în seara de 25 decembrie '89, pe platoul Canalului 5, îl întrebasem :

„Ți-au dat voie de la Dinamo ? Pînă acum de ce n-ai deschis gura, să spui ce se petrece în România ?" Guillaume Durand, animatorul, înțelegînd că se petrece ceva între noi, românii, venise repede să întrebe ce se întîmplă (cu o zi înainte îl luasem la trei păzește pe „disidentul Mircea Burada", de care nimeni nu auzise înainte), iar bietul Ilie :

„Dacă ziceți să plec, eu plec..."

Atunci auzise Pintilie (venise și el, *tot pentru întîia oară*, adus de Țepeneag). M-a întrebat, glumind :

„Să plec și eu ? Nici eu n-am deschis gura pînă acum..."

Credea că eu am să protestez pe dată : Vai, dar se poate una ca asta ? Dumneata, Pintilie, ești *altceva* decît Ilie Năstase...

M-am uitat la el, m-am uitat, am deschis gura... În acel moment Marie-France Ionesco mi-a apărut drept în față : speriată de ce am să-i zic lui „Lucian".

Nu i-am zis nimic.

Dincoace, la Jean-Manuel Bourgois, l-am cunoscut pe Jiri Na9inec, traducătorul lui Eliade în cehă. Vrea să traducă și ceva de mine. E directorul Editurii Univers a lor (Globus ?).

Vineri (23), Victor Lupan : ar vrea să facă un film cu mine, dar numai în Basarabia. M-am uitat la el... „De ce numai acolo ?" Așa, n-ar ști să spună („Nu ț-oi spune...", cum spune basarabeanul).

Marți, 27 martie 1990

Ieri (luni, 26) l-am căutat pe Liiceanu la hotelul lor.

L-am găsit. M-am despărțit de el nu mai lămurit decît intrasem.

Ieri seara (la 22,40) am fost pe FR 3, „Tempsion" (invenție lexicală a lui Chancel) – cu Boutang.

Azi, la ora 16, a venit Pujol cu traducerea.

Mîine, la *Europa liberă*, despre *Arta refugii* în franceză, cu Monica, Raicu, Iorgulescu.

Tot mîine, la Ministerul Culturii, recepție pentru participanții la Salonul Cărții.

(Sîmbătă, 31 martie : Lupan se duce din nou în România.)

Duminică, 1 aprilie 1990

Treisprezece ani de la ultima arestare...

Cine ar fi crezut : mă simt despovărat că ai mei compatrioți (Liiceanu, Mărculescu, Sorescu – căruia, în cele din urmă, i-am dat să publice la Scrisul Românesc *Gardă inversă* – atîta a insistat Monica...) au plecat. S-au întors în patrie – patria lor, nu și a mea. Fusese mai a mea pînă mai adineauri (22 decembrie '89), atîta timp cît eu, de afară, mă gîndeam mereu cum să mă întorc, iar ei, dinăuntru, se gîndeau cum să scape „afară"... Încet, dar sigur, am fost expropriat și de trecut și de fapte și de România. Mi-a rămas Basarabia – pînă cînd ?

Azi după-amiază am dormit de la 12 la 18 ! – de parcă m-aș fi întors de la coasă ; ori de la război.

În 29, la *Europa liberă* i-am cunoscut pe Bittel și pe Horasangian. Bittel mi-a fost colegă (o știam doar, niciodată n-am schimbat vreo vorbă). Horasangian era prea tînăr cînd am plecat eu – dar îl știu din scris (păcat că s-a textilit).

I-am încredințat lui Lupan o scrisoare deschisă adresată Gabrielei Adameșteanu. Să vedem dacă o publică la 22.

De aici, întrebare : de unde știa Liiceanu că îl „atacasem" pe Horia Bernea „pentru prapuri" ?

Răspuns : de la Manolescu – Manolesexu' a deschis scrisoarea, a citit răspunsurile mele cerute de Gabriela și... le-a povestit (dar n-a luat scrisoarea, nici fotografiile, nici manuscrisele – „le-a uitat", uita-l-ar relele pe Niki al Monicăi !).

Am corectat traducerea lui Pujol (*Astra*). Zece capitole și jumătate. Părți bune alternînd cu altele inadmisibil de neglijent traduse. Of ! Unde-i Alènul *d'antan* ?

De-abia aștept să mă întorc la sculele mele.

O să fiu publicat în *poche*-ul ăstora, îi zice : 10/18 (și nu : 18/24, cum scrisesem în altă parte).

Sîmbătă, 14 aprilie 1990

Să repet statutul meu de cea de a cincea roată la căruță :

– Traducătorul Alain se consultă cu Mălina, cu corectoarea – dar nu cu autorul aflat la îndemînă (îndemîna telefonului).

– Editorul Liiceanu se consultă cu Berindei, cu fata Doinei Cornea – și, desigur, cu Monica Lovinescu, dar nu cu autorul (aflat la îndemîna telefonului) în privința cărților ce urmează a-i fi publicate.

– Noul șef al *României literare*, Manolescu, se consultă cu javrele care l-au ajutat să cîștige alegerile (contra lui Paler) : Țoiu, Băran, Pardău, Silvestru – dar nu cu mine, în legătură cu publicarea în foileton a *Patimilor* – de unde pînă unde *Patimile* ? Eu nu-i dădusem nimic spre publicare !

– Gabriela Adameșteanu se consultă cu... dracu' știe cine, îmi trimite șpalturile scrisorii deschise... *după* apariție – ce să mai spun de „colaborarea" la care s-a dedat fără pic de rușine – tăind, dar și adăugînd !

Ce e cu românii ? Ce s-a petrecut cu scriitorii români – *cei mai buni* ? Sau poate eu sunt într-o ureche ?

Posibil. Pînă una-alta, eu sunt singur – ei sunt... toți ceilalți. Deci, ar urma să mă duc să mă culc – dacă-s beat...

Joi, 19 aprilie 1990

Azi am condus-o pe Rodica Iulian la Madame Gilles, la Julliard, pentru cartea ei. Am lăudat-o cu moderațiune (fiind scrisă în franceză, cucoana editoare poate să-și dea seama pe moment). Sper din toată inima să o accepte. Din partea mea, am să întreb din cînd în cînd, am să întrețin presiunea.

Vineri, 20 aprilie 1990

Ieri am primit partea a II-a a șpaltului scrisorii deschise (Annette Laborey mi-a trimis-o). Numai că eu primisem chiar... originalul (în fine, fotocopii după...) de la Shafir...

Tot Shafir mi-a trimis *Azi* – organul Bestiei (menționat Buzura ca red-șef ! dar el cică neagă...).

La *Contemporanul* : director a devenit Breban, cum așa – numai atîtica ? Nici – măcar – ministerul Culturii ?

I-am telefonat azi Elisabethei Gilles : am întrebat-o ce impresie i-a făcut Rodica Iulian.

„Foarte bună ! De altfel i-am acceptat cartea ! Dar nu-i spune autoarei nimic pînă marți, atunci va fi definitiv avizul !"

Foarte bine ! Mă arde să-i telefonez Rodicăi, dar dacă, Doamne ferește, marți n-o acceptă (se întîmplă și din astea) ?

Aseară, tîrziu, telefon de la Manolescu : zice că mi-a publicat trei fragmente din *Patimile* (auzisem), pe care Gabriela i l-a încredințat. Că nu e sigur de situația editorială, din pricina lui Bălăiță. Că el ar putea să treacă romanul la Eminescu, unde e Negrici. L-am rugat să aștepte... puțin.

Copiez de zor la *Sabina.* Am făcut pînă acum nouăzeci de pagini.

Duminică, 22 aprilie 1990

Azi la prînz am condus-o pe Lulu la aeroport, pentru București. I-am spus ce să facă (i-am dat și o împuternicire legalizată).

Mi-a telefonat Miron Kiropol. Că Ileana Mălăncioiu îmi transmite să-i trimit „de publicat". Draga de Ileana : ne asemănăm mai mult decît ar vrea ea... Și ea e țăcănită-foc. Ca mine.

Miercuri, 25 aprilie 1990

Ieri toată ziua la un colocviu France Culture, într-un castel (Ferrière en Brie). Păcat de castel...

Vineri, 27 aprilie 1990

La prînz – telefon de la Lulu :

1. *Ostinato* e la Cartea Românească, la Magdalena Popescu ;
2. Mihai Sin (șef la Albatros) cere „ceva" – i-am spus lui Lulu să-i propună *Calidorul* ;
3. *Patimile* se află la tipografie (Cartea Românească).

Nici o veste dinspre Liiceanu.

Miercuri, 2 mai 1990

Ieri am fost cu Ana la Monici – întorși din România. Obosiți, zăpăciți de ce-au văzut (după atîtea decenii...). Se duc iar în septembrie.

Mi-au adus o scrisoare de la Gabriela Adameșteanu : aiurită ; aiuritoare – și scrisoarea și scriitoarea. N-am înțeles nimic.

Încolo, zice că *Gherla* apare în „2-3 săptămîni" (s-a mai... publicat și tot în 2-3 săptămîni – dar ce contează). „Și, la două săptămîni, *Cutremurul...*"

Le-a trasat sarcină să-l aleagă – la 20 mai. Monica este foarte optimistă : „Cîștigă ai noștri cu 80 %, cel puțin !". Și eu sunt optimist, cît să nu-i amărăsc pe Monici.

Mie mi-e cam frică, nu atît de categoria bestiilor care, oricum, vor vota cu Securitatea și cu partidul (care-n veci nu moare – măi to'ar'șe !) ; mi-e teamă de... „ai noștri ca brazii" : cine-i vede cu cine votează ei în izoloar ? Sigur, nu cineva din „opoziție" – ci Securitatea eternă... Și-atunci... Dar nu le spun nimic Monicilor. Bine-ar fi să fie bine...

Azi am fost la Prefectură pentru pașaportul lui Filip.

Tot azi – la Julliard : Pujol a predat *Astra* tradusă – va apărea în ianuarie-februarie 1991. Pujol a primit asigurări (deocamdată verbale) că el va traduce și *Sabina.*

Joi, 3 mai 1990

Mă simt rău. E foarte cald, zăpușeală, respir greu, îmi vîjîie urechile – și sufletul. Sunt melancolic... (ce-am ajuns !).

Breban ne atacă – fără nume – Țepeneag ne atacă nominal.

Țepeneag : un mare măgar, dar n-am să-i răspund, deocamdată.

Îi miros tactica : vrea să ne atragă în hărțuială, în ceartă peste gard, care să dureze o veșnicie și să ne mănînce nervii – dar mai ales timpul. Am să-i „răspund" în *Jurnalul* acesta – cînd îl voi publica (după 50 de ani, vorba partenerei lui de tactică, Monica noastră dragă și fidea).

La urma urmei, sunt nedrept cu scriitorii din România : nu pentru că i-aș fi „trădat" (cum ?), ci pentru că, odată, i-am... umilit prin atitudinea mea generală (și normală !) ; a doua oară i-am ofensat direct, reproșîndu-le că au fost lași.

Cu ce drept ?

Luni, 7 mai 1990

Ora 8,20 dimineața : în curînd plec la Geneva, cu Filip.

Televiziunea lor – ceva mai lung, în jurul *Artei refugii.*

Am visat azi-noapte că Julliard îmi scosese... *Ostinato* în românește ! Era, chiar în vis, o surpriză plăcută. Însă cînd, răsfoind și ajungînd la exemplele muzicale, am constatat că lipsea un portativ, un exemplu, dar asta nu era nimic față de rest : cartea *mea* era tipărită într-o limbă care nu există ! Vagi sugestii de românească, dar o grafie fără vocale, de tipul sîrbei, cehei... Singurul exemplu rămas : *cr* (însemnînd : care...).

M-am trezit, înspăimîntat.

Marți, 22 mai 1990

De ce mă temeam... Românii noștri, „cei mai anticomuniști din tot lagărul sovietic", au votat cu partidul comunist (bine-bine : Ilieștii au furat, au fraudat, dar *atît ?*).

Îi bag în mamele lor de boi ! Și de vaci...

Dar mai ales pe scriitori – ei sunt autorii morali ai catastrofei actuale : ei, directorii de conștiință, ce-au făcut ?

Cultură au făcut, „cultură" culeg.

Joi, 24 mai 1990

Mă consolez cu... *Sabina* : o rescriu, de-i merg fulgii !

Joi, 31 mai 1990

Ieri și astă-noapte : cutremur în România. Din fericire, nu sunt victime – Lulu ne-a telefonat.

Cică săptămîna viitoare va apărea *Culoarea curcubeului – cutremurul oamenilor*, în editura lui Liiceanu.

A trecut pe-aici Sorin Cruceru, redactorul *Gherlei.*

Sîmbătă, 2 iunie 1990

Am primit prin poștă:
1) *Patimile după Pitești*, editat de Solacolu – 24 de exemplare ;
2) *Calidorul* în engleză, editat de Readers International.

Luni, 11 iunie 1990

Mihai Botez. Viorica Oancea, sora lui – la Litera.

14 iunie 1990

Asta-i : legătură directă cu „alegerile". Boii de români, „alegîndu-l" pe Iliescu, au încurajat Securitatea să treacă la atac.

Ieri au început devastările. Și azi.

De ce nu pricep românii că nimic nu se obține fără măcar a cheltui un strop de curaj ? De ce s-au căcat pe ei – la 20 mai ?

15 iunie 1990

Grozăvie se petrece în România. *Am văzut* la televizor.

În acest timp, cu ce mă ocup eu ? Cu fleacuri : ieri am terminat *Sabina I* (322 de pagini) !

Luni, 18 iunie 1990

Ar fi apărut semnalul *Culorii curcubeului.*

Miercuri, 20 iunie 1990

Ieri, începînd de la 18,30, mare manifestație anticomunistă în fața Ambasadei RSR.

S-a strigat : „Jos Iliescu !" dar și „Jos Ceaușescu !"

Doamne, ce-au făcut „minerii" lui Iliescu și ai lui Voican !

Sîmbătă, 23 iunie 1990

A venit Gabriela Adameșteanu – nu era în România în momentul minerilor.

Liiceanu e la Paris de multă vreme, dar... se ascunde – de ce se teme Liiceanu ? De ce se temuse Raicu ?

Am impresia, convingerea, că românii iștia se prefac a le fi frică – un alt alibi... „Mi-a fost atît de frică..."

Marți, 26 iunie 1990

S-au limpezit multe între timp (ori s-au tulburat, definitiv).

Liiceanu, venit prin 15 iunie („fugit", după expresia Monicăi), mi-a dat de știre abia după o săptămînă („e șocat de ceea ce i s-a întîmplat", zice Mihnea). Ca din întîmplare, în ziua în care Gabriela Adameșteanu a aterizat și ea, venind de la Oslo (ori de la Stockholm). Drept care duminică, 24 iunie... ne-am dus, cu Ana, cu Gabriela, la el, în vizită.

Șade la Glucksmann. Bine. Pînă la 1 ale lunii august.

În ordine cronologică, uimirile mele – și convingerea, din ce în ce mai solidă, că eu sunt nebun, că eu trebuie să tac și să mă duc să fac nani :

– *Chestiunea Plămădeală* : eu amintesc de primul număr al 22-ului și de reportajul și de poza cu pricina... Liiceanu zice că, da, domnule, ce alunecos, individul – însă că între ei au fost schimbate scrisori de amor (mai tîrziu, L. va vorbi de scrisori ale lui – de

amor...). Nu, habar n-avea de trecutul legionar al lui P. ; nici de securista activitate externă, ca vicar comunist – deşi noi i-o demascasem (aşa crezusem noi !) încă din 1978 ; nici de obrăznicia cu care „polemiza" cu Papa Ioan Paul II, în chestiunea catolicismului (şi urmarea : activismul pe tărîm ecumenic). Şi, în general, habar n-avea de adevărata faţă a lui Plămădeală.

– *Chestiunea... utilităţii manifestaţiilor în faţa Ambasadei* : la un moment dat, cu toate că nu am pus întrebarea ce-mi stătea pe buze : „Cum se face că nici el, nici Paleologu nu au fost prezenţi la manifestaţia din 19 iunie din faţa Ambasadei ?" – aşadar, cu... de la sine putere, doar în urma unei fraze oarecare (a, da : à propos de Mihnea, şi de mine, pierzători de timp în faţa Ambasadei), Liiceanu pune întrebarea :

„Mă întreb dacă are vreo utilitate... Dacă au vreo utilitate manifestaţiile în faţa Ambasadei..." (subl. mea).

Era, vădit, o scuză preventivă. Dar era, tot atît de vădit, ca şi în cestiunea Plămădeală, o... întrebare sinceră. Fiindcă, în mod sincer, *nu ştia* (dacă are vreo utilitate), el însă înclina spre nu...

– *Chestiunea (generală) a ceea ce păţise el, în timpul minerilor* : într-adevăr, ostilitatea maselor-largi mie mi-e necunoscută, însă „efectele" : scrisori de ameninţare, telefoane etc... Mă aflam într-o situaţie penibilă : el, povestitorul, pătimitorul, nu-mi era doar editor al cărţii pe care eu o credeam (după expresia lui Dan Petrescu, acum trei-patru ani :) „îndreptar", dar şi printre primii cititori : în 1984, cînd a fost pe la mine, cu Pleşu, cu asta a început : cu *Le Tremblement*... Şi acum... Relata, ca şi cum *numai* lui primul, dar şi ultimul, i se întîmplase „una ca asta..."

Se vede că experienţa este netransmisibilă. Doar şi eu am spus, am scris, mai cu seamă în ultimul ciclu, à propos de basarabeni, acest lucru.

Iar ca o consecinţă, întrebarea – retorică ? nu numai :

„Se mai poate trăi (azi), în România ? Cum ?"

Excedată, la un moment dat, Ana a zis :

– Cum aţi trăit şi pînă acum, puişorilor...

Dar Liiceanu nu a auzit. Vreau să spun : nu a înregistrat ce auzise ; fiindcă el nu întreba ca să afle, el îşi căuta argumente (!) rămînerii, cît mai mult timp, în Occident.

În concluzie (provizorie, îmi dau eu curaj...) :

„Mă întreb, eu, dacă a avut vreo utilitate ce am făcut, în aceşti treisprezece ani de exil, inclusiv participarea la manifestaţii în faţa Ambasadei..."

Din celelalte întrebări reiese că nu, n-a avut nici o utilitate ce am făcut noi, aici, în exil.

Aseară (în timp ce priveam la televizor România-Irlanda), am avut o... viziune ; o imagine în timp şi în spaţiu :

– Noi, cei din exilul „activ", mai cu seamă cei din Franţa (cu osebire la Paris), încercăm şi uneori reuşim să ţinem pasul cu *prezentul* României – în trei cuvinte : *suntem la zi*...

– Exilaţii vechi şi, în plus, îndepărtaţi în spaţiu (aflători în Americi, în Australia etc.), fatalmente sunt şi dataţi – în patru cuvinte : *au rămas în urmă*...

– Cei din ţară, şi vorbesc de cei ce au participat la evenimentele făcătoare de, la urma urmei, viitor, dau aceeaşi senzaţie : că, în realitate, *au rămas foarte în urmă*.

Această *rămînere* o percepusem mai demult, însă numai în legătură cu... bibliografia, cu adică doar cărţile-şi-revistele, obiecte care nu ajungeau la ei din motive ştiute. Acum înţeleg şi altceva : că la ei – şi vorbesc de cei buni, de cei dragi, de cei apropiaţi – nu ajungeau nici informaţiile (generale) transmise prin *Europa liberă* ; nici informaţiile transmise prin rarii călători, prieteni şi ai lor şi ai noştri.

Oare de ce ? Presupun :

Ei, acolo, în... spaţiul carpato-dunărean, atîta se retrăseseră în ei înşişi, încît se chirciseră ; se rotunjiseră ca o piatră (rotundă, peste care apa trece) ; ca o ţestoasă, baricadată în carapace-cochilie-celulă-mormînt. Iar acolo nu ajungeau nici probe-materiale, nici probe-nemateriale. Fiindcă... nu voiau ei, cei dinăuntru, să le primească ; le-ar fi făcut şi mai rău – prin comparaţie. I-ar fi făcut să sufere.

De aici, senzaţia acută – a noastră, a exilaţilor „activi" – că prietenii noştri de acolo, întîlniţi acum, fiind printre cei mai buni şi mai drepţi şi mai puri – Liiceanu şi Adameşteanu – sunt nişte... inocenţi (ca să nu spun, de-a dreptul : analfabeţi). (Aici intră şi „obsesia" Gabrielei, cu Yalta : a aflat, de curînd, despre ea şi... îi place ; Yalta ceea „răspunde" la absolut toate întrebările ei de... istorie.)

Între paranteze : nu ştiam de ce mă irită, mă scoate din fire noul obicei din ţară de a se domnì tot timpul : „domnul X", „domnul Y", ajungînd pînă la chestii comice – dacă nu ar fi invers. Am citit undeva, de pildă : „domnul Zaharia Stancu" – or, se ştie, despre morţi, numai bine, nu se mai domnesc ; ori sunt domniţi tovarăşi în toată legea, ca Brucan (de Iliescu nu mai vorbesc), Maurer, Bârlădeanu – chiar şi „domnul Drăghici" ! Soarta lui Niculescu-Mizil a fost... oscilatorie, o vreme a fost „domn", apoi, după ce a intervenit arestuirea lui, şi-a pierdut domnia (după cum îşi pierduse Mizilul pe timpul lui Ceauşescu), acum fiind... „fără-de"...

Continui între-parantezele : comuniştii, de cum au pus mîna pe putere, i-au obligat pe toţi cei „curaţi" să se apeleze cu *tovarăşe* ; pe funcţionarii de stat (dar erau altfel de funcţionari ?) îi obligau să se

tovărășească – în schimb, „dușmanilor" le interziceau „cuvîntul scump nouă tuturor"... De altfel, se mai zicea : „Domnii-s la pușcărie !" De acord : „Domnii" se aflau între patru-ziduri. Între patru-ziduri, domnii-bandiți se adresau tovarășilor-nebandiți securiști : „Domnule" (la care securistul îi răspundea, în cel mai bun caz cu : „Bă !" – fiindcă putea să zică : „Bă bandit'le !" și mai putea să zică : „Băga-te-aș..." și se mai putea – frecvent – ca adevăratul tovarăș al societății, „domnul" securist, să-i ardă „domnului bandit" și un ciomag peste țurloaie ; ori două-trei labe bine proptite ; ba și un picior în cur).

De unde se vede că, după „revoluția" lui Iliescu-Roman-Brucan, s-a abolit doar apelativul „tovarășe", s-a impus (da, s-a impus) apelativul „domnule", așa că în momentul de față ești aproape obligat să zici : „domnul general Pleșiță" – ceea ce mie, unul, îmi face o plăcere deosebită, una aproape estetică (un personaj de roman, acest Pleșiță !), ori, culmea ! – „domnul academician Bârlădeanu !" Bestiei de securist, cînd îi zici : „domnu' Pleșiță", merge, te simți la anchetă, dar „domnul Bârlă" ? Nu merge. Deloc.

Îmi aduc aminte cu mult drag de primele decepții :

Printre primii băieți care au venit la Paris „după revoluție" : Dan Petrescu. Cu tot cu nevastă. A fost la Monici în vizită – am aflat că a fost... atunci cînd demult nu mai era. Monica : „Îi era foarte rău, după greva foamei..." Poate din această pricină n-a găsit un minut ca să-mi telefoneze, cum a făcut Liiceanu.

Al doilea : Mircea Dinescu. Și el omul nostru, nu ? Ne mobilizasem pentru el, manifestasem, eu mă dădusem pe lîngă răposatul Tavernier, îl cooptasem în PEN Club, ceilalți se străduiseră să-i publice un volum de versuri, să-i organizeze o seară la Beaubourg... Unde mai pui că prin '84 (?) mă vizitase, la Paris, adus de urechi de nevastă-sa – ca să-și ceară scuze pentru măgăria din 1974 (ori '75 ?), cînd, la Casa Scriitorilor, avîndu-i de-a dreapta și de-a stînga pe Fănuș Neagu și pe Băieșu, strigase :

– Goma ! Scriitorul român (sau : marele scriitor român) fără cărți !

Mărturisesc : atunci, în '74, nu pusesem la inimă întîmplarea.

Citatul din Eugen Barbu putea fi și în glumă spus... Deși glumești cu prietenii – or, Dinescu nu-mi era așa ceva... Oricum, în '84, numita Mașa pusese lucrurile la... timp.

Și iată-l pe Dinescu la Paris. La FNAC ! Mare conferință de presă mare ! Și, la intrare, ca în urmă cu 13 ani, mai exact, ca în 25 noiembrie 1977, la conferința de presă a mea, băieți de-ai lui S. Manoliu distribuiau afișete în care era... demascat Dinescu, „creație a lui Goma..." Bun : n-am putut să-l contactez pe MD înainte... – deși l-au

contactat Papilian, Alain, Mihnea, Marie-France, Monica... O să-mi vină și mie timpul să-i strîng mîna, mi-am zis. N-a venit. Îmbulzeală, grabă – cu toate că, după, s-a băut un pahar într-un salon, n-am avut cinstea să-i strîng mîna proaspătului și provizoriului (atunci, de atunci s-a permanentizat) președinte al Uniunii Scriitorilor – și a mea, urma să fiu re-primit, nu-i așa... ?

Ba așa-i. Și am așteptat, cuminte (și înțelegător) o altă ocazie de a ne vedea (să nu uit : la FNAC, povestea a fost sîmbătă, 27 ianuarie).

Acolo (la FNAC) fiind, am întrebat unde-s Raicii, nu-i vedeam. Nici prin gînd nu-mi trecea că Raicii ar putea absenta. Ei bine, absentaseră. Și erau, pe bună dreptate, furioși : nimeni nu-i invitase ! Adevărat, pe mine mă invitaseră... organizatorii, însă nu le puteam spune că o făcuseră (cu mine) ca... „președinte al PEN Clubului în exil". Eu știam că oricine poate intra la FNAC, nu s-au cerut cartoane de invitație la intrare, din cîte îmi amintesc... Sau poate că da, oricum, Raicii știau de FNAC, dar n-au venit.

S-a lămurit ceva mai tîrziu de ce : Monica făcuse „lista" celor ce urmau să fie invitați. „Și cum Raicu era în carnețelul negru..." – sau cel–mic, sau cel–celălalt... Greșeală, negreșeală, Monica avea și alte chestii de făcut, iar Raicii, dacă știau – și știau – ar fi putut veni și fără invitații scrise. Da, dar... Îi înțeleg și pe ei : eu aș fi procedat la fel.

Așadar, supărați : pe mine... mai puțin, dar pe Monica : foc !

În fine... Aflu, la telefon (după vreo zece zile) că, totuși, se întîlniseră cu Dinescu (probabil cu prilejul altei călătorii a Președintelui). Îi invităm la noi. Ei vin cu bucurie... în 17 februarie (îmi consult, pentru date, agenda).

Ne povestesc cum totul a reintrat în normal (cu Dinescu) : fusese pe la ei, apoi trecuseră alături, la Kiropol (care-i tradusese și publicase din buzunarul lui un volum)...

Eu zic, așa, că veni vorba :

– Aș fi vrut și eu să-l văd...

Iar Raicu :

– Cum să-l vezi ? E supărat pe tine !

Ei, uite, la acest răspuns nu mă așteptam ; la un asemenea răspuns venit dinspre Raicu – chiar că nu mă așteptam.

Am bîiguit :

– Bine, dar de ce... ?

Lucian Raicu mi-a răspuns. L-am pus, atunci, să repete ; l-a repetat, de aceea l-am memorat întocmai și întocmai îl reproduc :

– (Dinescu) e supărat pe tine, fiindcă Dorin Tudoran a spus la *Vocea Americii* că tu (adică eu) l-ai primit în PEN Club, de-au rîs de el securiștii.

Nu am folclorizat o virgulă. Atunci, pe loc, n-am înțeles, n-am vrut să înțeleg – ce era : o glumă de-a lui Raicu ? O defectuoasă exprimare a lui ? O (mai probabilă) defectuoasă receptare din parte-mi ? L-am rugat să repete. A repetat. Sonia dădea din cap, a conformitate.

Am întrevăzut... altceva. Am început uimirea cam așa :

– Bine, dar cum ?... De ce ?

La care Sonia :

– Lasă, că și Tudoran : e un intrigant...

Iar Lucian :

– Știi foarte bine ce mi-a făcut la început : m-a acuzat că n-am curaj, că sunt un laș...

I-am întrerupt : povestea cu Tudoran era veche – și bilaterală, adică între ei doi, nu vedeam de ce-ar fi fost supărat Dinescu (el fiind... „oaia" la care trebuia să revenim) pentru ceva ce zisese Tudoran despre Raicu (dar supărat pe mine, nu ?). Am luat-o „metodic" :

– Bine, dar ce are Tudoran cu... ?

– Cum, ce are ! Nu e prietenul tău ?

– E prietenul meu, dar de ce Dinescu se supără pe mine și nu pe prietenul meu Tudoran ?

Aici a urmat o nouă derapare – în legătură cu Tudoran, cu păcatele lui. Am mai întrebat :

– Ziceați de niște securiști, că ar fi făcut mișto de Dinescu – securiști de la Rahova ? A fost arestat Dinescu ? Nu știam...

– Securiștii de la poartă, cei care-l păzeau.

– Tot nu înțeleg, n-am înțeles eu, în continuare. Dinescu discuta cu securiștii de la poartă ? Cu securiștii ?

– Ei, da, discuta cu ei. Ei l-au anunțat, primii, că fusese primit în PEN Club...

Era ceva care nu se lăsa pătruns... de lipsa mea de pătrundere. Bine-bine, Dinescu ar putea să se supere pe mine : necunoscîndu-l, admit că ar fi putut avea asemenea reacții de tolomac... Dar Raicu ? Și nu numai el, Lucian, ci și Sonia ? Ei nu-mi doar transmiteau (supărarea lui Dinescu), ci supărarea lor, personală – amîndurora.

După ce i-am pus să-mi re-repete, după ce am înțeles (în sfîrșit !) că nu era o glumă, l-am înjurat pe Dinescu. De mamă. Și, atunci în 17 februarie, de „golan" – pe atunci nu era o glorie...

– Băga-l-aș (eufemism) ! de golan, am zis.

Raicii s-au îmbățoșat pe dată. De parcă pe ei i-aș fi înjurat ; mi-au atras atenția că M.D. este prietenul lor și că ei nu îngăduie... Nu l-am mai înjurat – dar seara era stricată.

I-am condus la autobuz. Lucian îi dădea înainte, cu supărarea lui – că nu fusese invitat la FNAC. A zis :

– Cum adică ? În timp ce eu muream de foame, la Paris...

Am fost destul de brutal – i-am zis :

– Și eu am răbdat foame – și la Paris și la București. Dar, spre deosebire de tine, eu, așa murind de foame, îi recomandam pentru publicare, pe Nedelcovici, pe Papilian, îi recomandam pentru invitații de călătorie pe scriitori români, îi recomandam să fie cooptați în PEN Club – ca Dinescu...

A tăcut. I-am condus, au plecat. După aceea, am înțeles că se supăraseră cu adevărat pe mine. Credeam că nici n-au să vină la masa rotundă organizată de Monica, în legătură cu *Arta refugii* – au venit în 28 martie ! Au mai trecut alte șase săptămîni (pe lîngă cele șase), ca să ne vedem în 12 mai...

Sîmbătă, 23 iunie, cînd ne-am revăzut, cu prilejul venirii Adameșteancăi, Raicu m-a anunțat că e supărat pe mine, fiindcă, unu : i-am spus lui Tudoran că e un intrigant ; doi : nici vorbă să recunoască adevărul celor spuse despre... supărarea lui Dinescu pe mine. Ca și în cazul manuscrisului lui frate-său – însă acela... din el am reprodus citate, nu poate nega. (Ei, ba nu ! Poate !)

Am înțeles : și el, cu toate că a venit de trei ani, tot român de-al nostru ; tot din cei cu memorie selectivă.

(Și tot n-am găsit un nume sindromului aceluia – pornit de la eseul lui Virgil Duda, fratele lui Lucian Raicu.)

Luni, 9 iulie 1990

În sfîrșit ! A dat Dumnezeu ! A găsit orbul Brăila, dar eu n-o – pînă ieri. *Ieri, 8 iulie, 1990*. Adică la peste șase luni de-la – dar nu la mai mult de nouă luni... Consolare...

Ieri a trecut Gabriela Adameșteanu pe la noi. Ca de obicei, cu mare întîrziere (ieri, doar de o oră și trei sferturi – am fost foarte fericiți, chiar onorați, flatați de această/atîta considerație) ; ca de obicei, ne-am disputat – ca de obicei, am fost măgar și violent, cu toate că de cîteva zile îmi propusesem să nu mai deschid gura, s-o/să las în plata Domnului.

A venit vorba de ultimul număr din 22 primit de mine, cel cu psihiatria în scopuri politice. I-am spus : foarte bun dosarul, bune, sfîșietoare mărturiile, bună și intervenția doctorului Vianu etc., etc.

„Numai că", am continuat eu, modest... „poate că ar fi trebuit menționat și faptul că prima demascare publică a regimului Ceaușescu, cel care folosea psihiatria, s-a întîmplat în 26 februarie 1977 : atunci am telefonat la Paris, după-amiază, iar seara, la 19,10, *Europa liberă* a transmis bomba. Și, ca urmare a acestei vești, a doua zi, în 27 februarie, s-a constituit, la Paris, Comitetul francez pentru apărarea drepturilor omului în România..."

Gabriela Adameșteanu mi-a replicat, cu bun-simț :

– De unde vrei tu să știm noi toate astea ?

Aici am șovăit. Însă mi-am luat inima în dinți, am scos din raft *Le Tremblement des Hommes*, am căutat pasajele cu pricina, i le-am arătat – mai ales pe acelea despre Paraschiv...

– Ce păcat că n-am știut, a zis Gabriela. Dacă știam, le băgam în revistă...

Aici am fost imprudent, am zis :

– Bine, dar cartea asta a mea...

– E prima oară cînd o văd, m-a întrerupt Gabriela. N-am citit-o. De unde s-o citesc ? – parcă nu știi cum era la noi... Ți-am citit aici, la Paris, trei sau patru cărți, dar asta nu, de unde să știu... ?

Am încercat să nuanțez :

– Bine-bine, romanele... dă-le dracului, sunt romane, dar cartea asta... Eu credeam că, fiind mărturie, este istorie, or, istoria nu-i doar a mea, ar fi trebuit...

– Ar fi trebuit ! N-am citit-o și gata ! Cred că nici n-am văzut-o.

– De acord, am cedat eu jumătate de teren. Tu n-ai auzit de ea, n-ai citit-o...

– Am spus că n-am văzut-o, nu că n-am auzit de ea – te rog !

– Bine : ai auzit de ea, dar n-ai citit-o. Nici n-ai văzut-o. Tu – dar Liiceanu ? I-am dat manuscrisul în românește în urmă cu șase luni...

– Care, șase luni ? a sărit Gabriela.

– Chiar mai mult de șase – am trimis manuscrisul prin Lupan lui Lulu, or, Lupan a fost în România prin 26, 27 decembrie '89...

– Lui Lulu, poate, dar la Liiceanu... ? Nici nu exista pe atunci editura lui.

– Bine, așa e, am cedat eu încă vreo zece kilometri de teren bun, mănos, cernoziomic, numai bun de săpat morminte de-ale noastre, în general, al meu, în special. De acord : pe la jumătatea lunii ianuarie am vorbit la telefon cu Liiceanu, el m-a sunat, mi-a cerut *Le Tremblement*...

– Fii serios, nu putea să-ți ceară așa ceva ! a zis Gabriela, sigură de ea și de ceea ce știa ea, mare-romancieră. Și chiar dacă ți-ar fi cerut, nu mai poți pretinde că sunt șase luni de-atunci – numai patru...

– Cum, patru ? cad eu în capcană. Adevărat, nu șase în cap, dar cinci și jumătate...

– Vezi ? Vezi ? ! jubilează Gabriela.

– Am vrut să spun că... Bine, romanele mele, dă-le dracului, nu de ele vorbesc, ci de cartea asta de mărturii... – am arătat-o.

– Dar ți-am spus că-mi pare rău – ce mai vrei ?

Chiar așa : ce mai vreau ? ! Totuși, fiind vorba de... munca mea, îi dau înainte, doar-doar...

– Oricum, cartea asta a fost publicată în franceză acum unsprezece ani, mi-am sacrificat lansarea ei – la care veniseră să mă susțină Ionesco și cu Arrabal – a fost transmisă la *Europa liberă*, de mai multe ori...

– Dar ți-am spus că eu nu ascult *Europa liberă*...

– Bine, tu – dar ceilalți ? Nu s-a găsit un singur om normal care...

– Uite, acum chiar mă supăr ! a zis Gabriela.

– Nu mai vorbi așa ! m-a somat și Ana. Și ești, ca de obicei, nedrept cu Gabriela, care...

– Dar nu sunt deloc nedrept – am dreptul să mă întreb cum de o carte de-a mea, carte de mărturii, la urma urmei, care acoperă o pată din istoria noastră, e ignorată de...

– Ignorată ! mă maimuțărește Gabriela. Ce să zic... Ce pretenții mai ai ! De unde să te știe lumea, dacă nu-ți cunoaște cărțile ?

– Vezi că vii la vorba mea ? zic. Vezi că avea dreptate Dinescu, acum 15 ani, cînd striga după mine, citîndu-l pe Eugen Barbu : „Uite-l pe marele-scriitor-fără-cărți !"

– Lasă-l pe Dinescu...

– L-am lăsat pe Dinescu – avea dreptate Raicu, atunci cînd spunea anecdota cu rabinul și cu ne-crezutul...

– Lasă-l pe Raicu – în fond, ce vrei tu ? mă ia Gabriela din scurt. Că n-am pomenit în ancheta asta de cartea ta ?

– Nu de car-tea mea ! De fap-te-le noastre, de acum 13 ani !

– Faptele – ce să zic..., zice Gabriela Adameșteanu, altfel excelent romancier.

– Tu trebuie să accepți că ești un uitat, în România, zice Ana.

– Ana are dreptate, zice Gabriela. Românii urmează să te redescopere...

– Să te, de-a dreptul, descopere ! zice Ana. De ce nu înțelegi ?

– Ba înțeleg – cum să nu înțeleg ?

Asta am zis-o atunci. Dar nu înțelesesem – ba înțelesesem pe loc și fulgerător, însă cum se întîmplă în viață : nu-ți vine să crezi...

Așadar, asta era.

Așadar știa el Eugen Barbu ce zicea atunci cînd scria în *Săptămîna*, ca să împrăștie în România sămînța cea bună a bunului adevăr securist – iar poetul Dinescu, june și talentat și mai ales simțind adevărul, îl reprodusese, strigînd după mine ceea ce a strigat.

Așadar, poporul nu-i bou cînd zice : „Ai carte – ai parte". Bine-bine, el se gîndește la știința de carte, dar aici se potrivește. Și se mai pălește în limba română și cînd zici despre cineva că are carte de vizită : carte-carte...

Eu n-am. N-am că n-am, vorba mamei.

Cu toată gelozia, invidia, chiar ura (sau poate : din pricina ei) : că eu am atîtea cărți traduse-la-Paris, uite că „avantajul" s-a întors pe cealaltă față a lui : „O fi avînd el cărți în-traducere, dar cine poate garanta că nu sunt opera traducătorului pînă nu avem, la mînă, originalul, în românește..."

Gîndeam altfel, eu ? Firește, nu atît de cu ură – dar cam tot așa.

Greșeala mea – dar este oare o greșeală ? – este că am spus în multe rînduri, am și scris, că, din România, mă interesează numai scriitorii. Or, uite, scriitorii din România : se dau îndărătul... lipsei mele de carte, ca să-și acopere „uitarea". Ne-scriitorii se pare că nu m-au uitat, oare ? Nu cumva îmi fac alte iluzii ?

Iar dacă așa stau treburile, repararea lor se află la îndemînă : aștept publicarea cărților – scurt ! Indiferent cum vor fi primite de confrați (cum, după ce i-am făcut cu ou și cu oțet în scrisoarea între-deschisă ?), ele vor exista. Deci nu vor putea fi ignorate. Chiar de nu vor fi citite de meseriașii întru ale literelor.

Sîmbătă, 21 iulie 1990

Nu mai am inima la *Jurnal*.

Oricum : miercuri, 18 iulie, mi-au sosit *Gherla* și *Cutremurul*...

Ti-pă-ri-te ! În românește !

Doamne, ce *bucurie de debutant* !

I-am mulțumit cum se cuvine lui Liiceanu.

La 20 iulie, la 18,30, pe France Culture, cu Olivier-Germain Thomas (cu care fusesem pe platou, în primăvară, pe FR 3, la Boutang) : în toată modestia : o bună emisiune (mai ales datorită lui, care a știut să mă facă să mă simt în largul meu). În legătură cu *Arta refugii*.

Vineri, 27 iulie 1990

Rezum :
- sîmbătă 21 : jurnalistul Behr, la noi ;
- duminică 22 : actorul Mihai Fusu (de la Chișinău), la noi ;

- luni 23 : la cafeneaua de lîngă Europa liberă : AM BĂUT DEBUTUL ! – cu Monica, Alain, Paleologu, Țeposu, Țepoasa ;
- miercuri 25 : întîi Fusu (cu Fusa), apoi Liiceanu la noi (el mi-a sugerat un volum de scrisori și articole).

Miercuri, 1 august 1990

Înainte de masă : o lungă înregistrare pentru France Culture („Nuits magnétiques").

„Între timp" lucrez la alcătuirea volumelor de scrisori și articole. Luni și marți – am fotocopiat la Julliard. Am să mă mai duc mîine, poimîine.

Sîmbătă, 11 august 1990

La aeroportul Orly, ca să-i duc lui Liiceanu volumele de scrisori (500 de pagini) și articole (circa 1 000).

M-am întors la *Sabina*.

Miercuri, 29 august 1990

Luni (27) mi-au sosit cele (cîte) 20 de exemplare din *Culoarea* și *Gherla* editate de Liiceanu la Humanitas.

Ieri, marți – mi-am scos *DINTELE* (incisivul stînga sus).

Sunt un nenorocit, dar nu se mai putea : îmi bălăngănea...

Iar acum șuier, stropesc – cînd vorbesc. Singura soluție : să tac, dracului din gură : nu se vede că sunt știrb, apoi au pace și confrații – cei rezistenți-prin-cultură (chiar și prin castraveticultură).

3 septembrie 1990

Am internat-o pe Ana. Infecție severă.

Mîine – operația – Doamne-ajută.

Vineri, 7 septembrie 1990

Vasăzică : luni, 3 septembrie, am internat-o pe Ana ; marți a fost operată (peritonită – din fericire, spun cu toții) ; azi dimineață, la prima vizită, am găsit-o... bînd ceai, semn bun, se înțelege.

Asta fiind partea neagră a tărcatei : boala Anei ; și lipsa de parale, cronică.

Altfel, raiul pe pămînt !

Să nu păcătuiesc : anul acesta, 1990, mi-a adus mie satisfacții pe care nu le-a adus altora (vorbesc de cei din categoria mea : scriitori *și* exilați) : pînă acum mi-au apărut două cărți, la Humanitas de sub

Liiceanu : *Gherla* și *Culorile...* ; urmează să apară – poate înainte de sfîrșitul acestui an – *Chassé-croisé* (trebuie să-i găsesc un titlu în românește) ; apoi, la Cartea Românească, *Patimile* ; la Sorescu, la Scrisul Românesc, *Gardă inversă* – și, în fine, la Forum, la Sin-Dimisianca, *Din Calidor*.

Ceea ce face, totuși, cinci titluri. Dacă mai pun : *L'art de la fugue* la Julliard și *Calidorul* în englezește... – și *Patimile...* în românește, la Solacolu... Face, nu ? Face !

M-ar bate Dumnezeu dacă m-aș arăta nemulțumit. Ba sunt foarte, foarte mulțumit. Am și spus-o, în interviuri – la *France Culture*, lui Olivier-Germain Thomas, lui Țeposu, pentru *Cuvîntul*, Rodicăi Palade, pentru 22... Cu atît mai foarte-mulțumit, cu cît (și asta am spus-o, dar nu strică s-o repet) nu credeam că mai apuc momentul în care să-mi văd măcar un titlu publicat în România, în românește. Deosebirea față de alții : eu recunosc, mereu, constant, această... deficiență, această „orbire" : nu, n-am văzut venind libertatea în România...

Așadar, sunt bucuros... în sine (în mine !) : mi s-au publicat două cărți, or să mi se mai publice, sunt sigur că am să-mi fiu... contemporan cu aparițiile, în România.

Dumnezeu știe cum s-a nimerit (dar oare s-a nimerit ?), însă, de data asta, cîștigătorul sunt eu, etern-păgubosul : în general, fiindcă eu *am ce publica* – și nu una-două, cincisprezece-șaisprezece (cred că la anul are să apară, tot la Humanitas, volumul-volumele de scrisori-articole), în special... În contextul exilului, ca prozatori, doar trei (hai patru) continuasem să scriem în românește, ceilalți „trecuseră" – ceea ce n-ar fi fost mare tragedie, dacă această trecere n-ar pune acum probleme de... traducere. Ei, da : Țepeneag și Tănase și Oana Orlea și Rodica Iulian (cea mai nefericită, pentru că nici măcar nu a apucat să publice o carte), aceștia vor fi obligați să se re-traducă dacă vor să fie publicați în românește.

Încă o piedică în calea celorlalți : o vreme încă se va pedala dacă nu pe etică, atunci pe... ne-estetică (nu-i același lucru, firește). Așa că.

Avînd eu toate avantajele lumii (măi-măi !), iată că am descoperit și descoperirea (de acum trei luni, față cu Gabriela Adameșteanu, apoi prin cronicile apărute în legătură cu cărțile mele) :

a. nu numai că fusesem uitat – cum credeam eu, în primele luni ale acestui an – dar... nu se știa (aproape) nimic despre mine ;

b. apariția celor două cărți – cărți-cheie pentru înțelegere – nu a rezolvat nimic, nu a umplut vreun gol (de neînțelegere), ci :

c. ei, cei din România, au constatat (dar nu-mi dădusem seama) că eu vin din altă lume, cu alte obiceiuri, cu altă manieră de a scrie etc.

Într-un cuvînt : deosebirea dintre noi este nu doar consecința îndepărtării geografice (așa credeam eu că este exilul – față de ne-exil...), ci una mentală. Nu doar altfel acționăm (în funcție de împrejurări), ci acționăm altfel, fiindcă altfel gîndim.

Asta am constatat după primele cronici. Nu mă opresc la cea de-a dreptul ostilă a lui Al. Dobrescu (atacat fiind în *Culorile*, se apără atacînd în maniera românească), nici la „deturnările" lui Breban (care îmi reproșa nu că îl atac pe el, pe B, ci că... îl atac pe Ivasiuc !) – ci la cronica, favorabilă, a lui Florin Manolescu : el privește cu uimire – cu aproape neîncredere (deși nu și fără satisfacție) cum „cineva" intră fără să bată în ușa României, cu obiceiuri neobișnuite ; cu faceri de-nefăcut : cu „demascări"...

Sîmbătă, 8 septembrie 1990

Am pierdut șirul, încerc să-l înnod : așadar, cu „demascări", cu pîre... Poate și din această pricină, primul (cronologic) recenzent, Cristian Moraru (biograful lui Ivasiuc, fie spus, în treacăt), în *Contrapunct*, nu știe de unde să mă ia (și unde să mă pună – dacă este obligat, fiindcă, după el, ar trebui să fiu aruncat, departe...).

Să încerc să rezum (și să mă adun pe mine însumi) :

Eu, tot făcînd ce făceam și mai ales : *cum*, ajunsesem să cred că și eu sunt ființă normală – fiindcă fac și eu ca ceilalți... Ei bine, nu : nu ajunsesem la stadiul de ființă normală ; nu făceam „ca ceilalți".

Normalii, ceilalți, cînd încasează un picior în cur, două palme simetrice, un ciomag peste ceafă, în cel mai fericit caz gem („Mamă-mamă..."), ca să nu se supere dom' sergent-major-bătător ; necum să urle cum se urlă – de durere, fiindcă ar fi, nu-i așa, indecent ; ar fi semn de proastă creștere – la noi, românii, bine-crescuții...

Asta în cazul loviturilor puternice venite dinspre autorități : partid, Securitate... Însă dacă se întîmplă (!) să ni se facă „mici măgării", noi, bine-crescuții, le luăm ca pe micile-economii-ale-nevestei caragialești – mai ales că ne vin, acestea, nu dinspre Putere, ci dinspre un coleg, un amic, chiar prieten bun... Cum să-l „torn" eu că mi-a făcut o... mică-turnătorie (de pildă) ? Oameni suntem și români cu toții (nu animale !), cum să ajungem să ne mîncăm unii pre alții ? Apoi, vorba ceea : el m-a turnat *după* ce eu l-am turnat (va fi aflat, cine știe cum, măgarul) ; ori se va fi gîndit ca omul, ca românul : Român la Român nu scoate ochii – nu la propriu, ci doar la figurat, e mai ne-dureros – așa că putem zice că, dacă el m-a turnat acum, a făcut-o fiindcă știa bine că și eu aș fi în stare să-l torn, în viitor, ori să-i fac o figură – dar s-o știm numai noi (și Securitatea).

Am îngroșat, am exagerat, dar cam asta este. Ei se obișnuiseră să nu se plîngă de măgăriile făcute de colegi, prieteni, fiindcă... oameni suntem cu toții ; și cu toții muncim – normal să ne mai și întreturnăm, nu ?

Nu. Adică : nu știu, nu mai știu, de cînd m-am trezit singur. Iar dacă nu două persoane, ci douăzeci de milioane de compatrioți îți spun să te duci să te culci – te duci, nene ! Fiindcă ești beat ca un porc, domnule ! Și ne creezi și nouă tot felul de dificultăți, care de care mai trecătoare, pentru moment însă foarte-foarte serioase ; și dureroase...

Concluzie : eu n-am fost normal niciodată. Nici la Gherla și la Jilava cînd băteam (nu numai eu – ci tinerii) în ușă, pentru alții ; nici mai tîrziu, ca „scriitor" nepublicat în România și care am trimis „în altă parte" manuscrisele. Ca să nu mai vorbesc de profunda-mi anormalitate de mai tîrziu, cînd, lovit fiind, eu îl numeam pe lovitor.

Or, asta nu se face. Nu se cade – sau, cum spune pînă și cel mai favorabil, Fl. Manolescu : „Lucruri care de obicei se comunică abia după moartea unor persoane ne sunt relatate de P.G. fără nici un fel de menajamente..." – chiar dacă, în continuare, spune : „și procedeul se justifică, pentru că ceea ce aflăm este halucinant".

Mă întreb, ca proasta : ce i se pare „halucinant" lui Fl. M. ?

Bine-bine, a precizat : „ceea ce aflăm" – dar ce anume din ceea-ce-află el, ei, este halucinant : ce mi-au făcut porcii mie, ori ce le-am răspuns eu, punîndu-i pe hîrtie, într-o carte, nu într-o „demascare" la Cadre, la Securitate ?

20 septembrie 1990

Ana a ieșit din spital. Operată.

Marți, 2 octombrie 1990

Ziua mea – am 55 de ani (mulțumesc și la mai mare !).

Ieri am primit șpalturile de la *Gardă inversă* ; le-a adus un tînăr, C. Barbu.

8 octombrie 1990

Internarea Anei ; venirea lui Lulu (în 27). Ne-au hăituit cei cu chiria casei – am trăit-traversat o lună de coșmar, și tot n-am terminat.

5 noiembrie 1990

O pată de lumină : am fost la Aix-en-Provence – invitați de Annie Terrier.

Ne-am întors. Ne e rău, ne e bătrîn, ne e sărăcie. Cumplită.

1991

Luni, 4 noiembrie 1991

Încep azi *Jurnalul de noapte lungă*[1] nu pentru că neapărat începînd de azi (4 noiembrie) ar fi început zilele să scadă (și, prin consecință...), ci pentru că abia acum pot scrie. Ocupații diverse, care de care mai „dulce" – din această pricină sugrumătoare, m-au împiedicat pînă acum : două luni și ceva dacă socotesc doar ultima perioadă, în care n-am scris nici măcar scrisori ; doi ani și două luni, dacă socotesc timpul de la ultimul „jurnal", cel de-căldură-mare și de la accidentul inimal, cel în urma căruia nu mai am voie să fumez (și nu fumez : nici măcar un fum, măcar din greșeală – în acești doi ani și două luni !).

Încep azi *Jurnalul de noapte lungă*, din... ultim recurs. Știu că ficțiune n-am să mai pot scrie (cum n-am mai scris, din septembrie '89), decît re-scrieri, re-faceri ; n-am să mai scriu, o vreme, „scrisori deschise", așa că singura nădejde a rămas *Jurnalul* ; mai cu seamă că nu-mi este o manieră nici familiară, nici simpatică de a mă exprima.

Probabil o rațiune există (nemărturisită) : *Jurnalul* este un surogat de publicistică (în care, la mine, intră și scrisorile deschise) ; după cum este un surogat de roman. Cu mențiunea că, în ceea ce mă privește, *surogat* înseamnă înlocuitor-cu-aproape-aceleași-virtuți (cu ale înlocuitului) – ca de pildă „franckafeaua" : în casa noastră de basarabeni nu se bea cafea – las' că nici n-am fi găsit și ar fi fost și peste „puterea de cumpărare" a noastră ; la noi se bea, firește, ceai – de buruieni și de ceai-rusesc – mama a descoperit virtuțile Franck-ului (voi fi scris corect ?). Numai că noi avem un avantaj substanțial față de ceilalți băutori de „francafea" : noi nu băusem „înainte" (eu : niciodată) cafea-cafea, ca să simțim decăderea, degradarea – înlocuirea adevărului-adevărat...

Zic și eu : „avantaj", ca să găsesc o parte-bună-în-rău...

Așadar, încep să explic : de ce scriu, acum, jurnal, ca să pot scrie jurnal... Nu-i de mirare ; to-ot scrii la romane, încercînd să explici (de ce le scrii) și sperînd (că ai să le scrii, în sfîrșit, mai puțin proaste, dacă nu mai bune).

Începusem – nu justificările, ci anunțurile – anunțînd că *Jurnalul* are să fie de Noapte-lungă ; sau de NoapteLungă (dar nu de noapte Lungă). Ciudat : invoc acest... adevăr la mintea cocoșului, tocmai în

[1] L-am început, dar de continuat (și de sfîrșit), abia în 1993, separat.

acest an, '91 ; chiar în această toamnă a anului 1991, cînd n-am simțit deloc, dar deloc lungirea nopților (și, balanță-din-balanță : scurtarea zilelor), începînd, dacă nu de la echinocțiul de toamnă, de la 21 septembrie, atunci de la Echinocțiul meu, cel de la 2 octombrie ; aș fi avut un motiv mai mult – de deprimare : împlineam o vîrstă nerotundă : înșelătoare (de mine, cel ce o port, nu de cel ce o, eventual, află) : 56 de ani... Ce-i aia : 56 ? Ori e 55 (e-he, nu mai e ; și n-o să se întoarcă, fugacii...), ori e vițăvercea (cifric) și arată : 65 !

Necazul e că...

M-am întrerupt o jumătate de oră, așa că nu mai știu care e – sau era – necazul... De-ar șterge întreruperile (fie și de o oră întreagă) necazurile...

Așadar, sufăr fizic, fiziologic, sufăr cu măruntaiele din pricina scăderii zilei ; devin tot mai posac, tot mai posomorît, tot mai abătut : dacă scade ziu(lic)a – și-mi frunza pica... (a, nu ă !) ; urc, la propriu, un munte și mi-e din ce în ce mai greu să înaintez – eh, dac-aș putea să dorm acum și să nu mă trezesc decît la solstițiul de iarnă, să zicem în 22 decembrie, prima zi... mai lungă decît precedenta...

(Așadar), ăst-an n-am simțit, pînă acum, descreșterea zilei, umflarea nopții ; ca broasca ; și ca bivolița. Fiindcă n-am scris, iată explicațiunea. Eh, dacă scriaaaam...

Dar n-am scris. Motivele ? Cel puțin trei : în primul rînd, primul ; în al doilea, nu puteam – uite-așa ; în al treilea, îmi era lehamite.

Să-ți fie lehamite de scrisul tău... Nu de scris, de actul de a scrie, de acțiune, de rațiunea de a fi... Așa-i cînd împlinești aiuritoarea (cifruitoarea) vîrstă de 56 ; nici cal, nici măgar ; nici alb, nici negru ; nici tînăr, nici bătrîn (oare ?).

(Ora zece, am început la opt-trecute-fix, și tot n-am demarat : treburi domestice, neobișnuința de a scrie... Așa că amîn plăcerea pentru mai încolo.)

Marți, 5 noiembrie 1991

O iau de dimineață (șapte și jumătate), poate-poate mă urnesc. Ieri m-am împotmolit (nu fără o secretă satisfacție – aveam altă treabă : hărțile...) și pentru că am fost hărțuit de alte trebi : mărunte, dar diversioniste ; și, în final (vorbesc de finalul zilei de ieri), sabotoare.

Așa.

Ieri am primit fotocopia textului lui Iorgulescu publicat în *R.l.* de acum vreo zece zile. Se cheamă *Bătălia ierarhică* (?).

„Pamfletul" meu, *Capra și Căprarul*, a stîrnit praful : cum spuneam chiar în text, iubiții noștri colegi din țară nu vedeau, nu voiau să vadă cînd erau atacați (de cei răi) și exilații. Monopolul soiei s-a extins și la... victime ale atacurilor nedrepte... Așadar, publicații foarte... prietene, din cale-afar' de aliate, cînd făceau liste de pe-nedrept-atacați, înșirau (alfabetic) : Blandiana, Cornea, Liiceanu, Mălăncioiu, Paler, Pleșu, Șora – eventual, Paleologu – dar Doamne-ferește să pomenească numele lui Ierunca ; al Monicăi Lovinescu ; al lui Negoițescu – de al meu... Vor fi gîndit (fiindcă ei nu muncesc) că mă pot apăra și singur. M-am mirat foarte – și nu doar eu – cînd 22 l-a apărat pe Ierunca împotriva lui Pippidi (răutatea-mi mă împinge să bănuiesc – am și probe... – mai degrabă un conflict intern decît apărarea unui principiu...).

Nici o surpriză, ca reacții. Breban : firește, era normal să sară ca pișcat de viespi ; Țepeneag, era firesc să se tînguiască pe toate drumurile că i s-a replicat, cînd el era convins că nimeni n-are să îndrăznească... Nedelcovici : sobru și penibil – în ciuda aprecierilor din țară („neviolent și la obiect", mi-au scris Ruxandra Cesereanu și O. Pecican) ; Monica – foarte bună, prilej pentru luminații noștri colegi din țară să scrie (în 22) că autorul „dovedește un înalt profesionalism" – măi, descoperire ! Ce se făcea Monica dacă nu i se dădea „titlul" de... profesionist (întru ale scrisului...) ?

Singura surpriză (pentru mine – și numai pentru mine) : atitudinea lui Buduca. În primul număr, cînd a început să publice textul meu, *C. & C.*, chiar dacă în titlu era cuvîntul (în... *Cuvîntul* !) „scandal" – nu m-a șocat, nici măcar nu mi-a reținut atenția. Fiindcă n-am mai citit și „cuvîntul" lui Buduca, după publicarea textului meu. Dar, la urma urmei, nu era un capăt de țară : pe de-o parte Buduca deplîngea (îmi place mie să cred) certurile dintre scriitori, pe de alta, îi lua partea lui Breban... Nici asta nu m-a mirat foarte, deși astă vară, cînd a venit la mine să mă filmeze (pentru arfive...), am înțeles că nu mai este brebanist fără condiții (știam că fusese, nu-i reproșasem, de ce-aș fi făcut-o ?), iar cînd a venit vorba de I. Groșan, care mințise, în scris, după minciuna Șefului (chestia, în fond, minoră, cu bursa... dată lui de Domnul Breban...), Buduca a fost de acord cu mine și l-a condamnat pe Groșan, ba chiar a zis : „Din pricina băuturii, asta îl împinge să facă, nu numai prostii, dar și porcării..." ; ca să termin : nu m-a intrigat, necum lovit Buduca, atunci cînd scrie că folosesc un „limbaj de mahala", ci cînd scrie : „romancierul nr. 1"... Băgau de seamă și Ileana Mălăncioiu și Elena Ștefoi și, parcă, Iorgulescu : Buduca „ar fi trebuit" să fie ceva mai inteligent... Dar, uite : n-a fost să fie... Păcat.

Oricum, eu nu am de gînd să intervin – o lună-trei-șase. A fost prea mult – și pentru ei, și pentru mine. Pînă atunci, două observații. Prima : scriitorul român din România deploră (sincer) scandalul, spălarea rufelor în public... El a fost obișnuit să-și exprime... opinia (sau ranchiuna, vorba lui Breban : „resentimentul"...) pe la colțuri, „în familie", eventual să se... exprime la-cadre, la-direcție, de ce nu : la-Securitate ; el (ca și restul cetățenimii române) își expune opinia... punîndu-l bine pe celălalt – dar, firește : anonim (că, deh ! români suntem cu toții : eu mă prefac că te torn, tu te prefaci că n-ai simțit nimic, te răzbuni pe mine, turnîndu-l pe altul – și uite-așa, într-o armonie de mai mare dragul).

A doua observație : scriitorul român nu respectă *cuvîntul*. Îl consideră doar „material", doar „mijloc" – cam ca formele și culorile pentru plasticieni, ca sunetele pentru muzicieni ; la urma urmei, *indiferent*. Cînd ar trebui nu doar să respecte cuvîntul, ci să-l cinstească. Fiindcă, pe lîngă caracterul sacru, cuvîntul spune (trebuie să spună) *adevărul*. Dacă nu spune (adevărul), nu mai e cuvînt, e ne-cuvînt (de-al lui Nichita Stănescu, cînd scria articole în *Scînteia*, sau versuri – roșii-verticale), e trăncăneală ; și neadevăr.

Miercuri, 6 noiembrie 1991

Înaintez greu, greu ; reînvăț să scriu, dar trebuie să înfrunt, înfrîng, nu doar dezvățarea (de a mai scrie), ci pur și simplu neplăcerea.

Mi-a fost greu să recunosc : nu-mi mai place să scriu ; parcă aș îndeplini o corvoadă : nu din cale-afară de neplăcută, dar ne-plăcută. Și fără rost : ca muncile sisifice din Dostoievski ; ca muncile românice de pe la noi (unele „bune" : mutarea lemnelor dintr-un loc în altul, apoi la loc – la Lătești ; mutarea pieselor dintr-un loc în altul, apoi la loc – la *Rulmentul* din Brașov, asta fiind pedepsirea mea, din propria inițiativă a maistrului Costin, de la secția rectificare).

Pînă de curînd („pînă mai adineauri") scriam *cu plăcere* ; indiferent de rezultat, pe care oricum nu-l puteam afla cu anticipațiune ; scriam cu aproape... avînt, oricum, cu șvung – desigur, vorbesc de primul-jet...

1992

Luni, 22 iunie 1992

Ce dată ! Jur însă că doar întîmplător am terminat chiar azi de rescris *Calidorul*... Nu mă gîndeam decît la „fierbințeala" dejurîmprejuratică, cea care te împinge să continui un anume jurnal... de căldură-mare, se-nțelege.

Așadar : șase luni de zile, hai să facem un bilanț (să tragem linie și să adunăm, cum am propus în noua variantă a *Cronologiei*).

Vrasăzică, în acest an, 1992 :

1. Am pregătit o (eventual) nouă ediție din *Gherla* : am lucrat direct pe vechea dactilogramă (după originalul din 1972). I-am postpus cele 150 de pagini cîte au fost scrise din *Lătești*. I-am pus și *Note*. Acum sunt în curs de a pregăti *Mențiunile critice* pentru toate cărțile care vor fi reeditate.
2. Am pregătit o nouă ediție din *Culoarea curcubeului* – am lucrat pe un exemplar scos la Humanitas. I-am adăugat și acestuia *Note* – *Mențiunile* urmînd să vină.
3. Am scris, pentru *Vatra*, un dialog, de circa 120 de pagini.
4. Pentru *Transilvania*, un altul, de circa 180 de pagini.
5. Am rescris *Bonifacia*, „revizuită și adăugită", nu chiar dublată, dar aproape 328 de pagini.
6. Am scris și *Calidorul*, au ieșit 345 de pagini.

Cantitativ, nu prea rău bilanțul, nu ? Binișor peste 1 000 de pagini, în șase luni...

Marți, 23 iunie 1992

Ieri am terminat de refăcut *Calidorul* ; Ana a isprăvit de fotocopiat *Bonifacia*. Iar pentru că, în acest an, 1992, am mai „revizuit" o ediție (problematică, se vede) a *Culorilor*... și apoi a *Gherlei* – propusă tot lui Cruceru, urmată de cît am scris din *Lătești* – s-ar zice că n-am stat chiar degeaba în acest prim semestru al anului. Dacă mai punem și *Ostinato* apărut la Univers – în februarie – și *Ușa* (la Cartea Românească, acum vreo lună, eu avînd primele exemplare, patru, în mînă abia alaltăieri), pot pentru ca să mă dedau bilanțului.

Care zice... – ce zice el, bilanțul ? Că el este sublim – dar... Fiindcă există multe – și grele – „dar"-uri :

Primul ar fi, de trei luni, sănătatea noastră, a Anei și a mea.

Uneori mă mir că mai supraviețuim.

Al doilea : starea materială – mereu mă mir că încă nu ne-am sinucis.

Al treilea : situația din Basarabia, cu nepotul meu, Ionel Goma, în gărzile naționale, războiul la Tighina... De o săptămînă aștept poșta ; știu că încă n-a avut timp Angela să-mi răspundă, apoi să ajungă răspunsul, dar asta este. Alaltăseară și ieri, la televiziunea franceză : Elțîn amenințînd cu intervenția rusească ; Snegur zicînd că, practic, Moldova se află în război cu Rusia...

În fine, al patrulea „dar" : sănătatea lui Lulu. Avem amîndoi, Ana și cu mine, impresia (deocamdată ne temem să mergem mai departe) că chestiunea e serioasă. Numai că, la telefon, ea vorbește de parcă ar vorbi pe timpul lui Ceaușescu (s-ar putea să aibă ea dreptate) : cifrat, codificat, „optimist"... Ne-a sugerat mai demult să ne găsim (în fapt : să consacrăm, prin împuternicire legală) un alt „legatar" – Niculiță Damaschin, iar de curînd ne-a spus că are de gînd să-mi trimită (la Paris !) manuscrisele nepublicate, ca să fie în siguranță. Ce s-o fi întîmplînd, în realitate ? I se umblă prin casă ? Dacă ar fi să fie hoți obișnuiți, n-ar fi periculoși... pentru manuscrisele mele, fără valoare ; dacă însă există un asemenea pericol – care : Securitatea eternă ? Ei și : ce, nu știe – de patruzeci de ani ! – ce cred, ce gîndesc, ce zic tare, ce scriu negru-pe-alb ? Dumnezeu să știe care-i motivul de înfricoșare, acolo...

De fapt, am început (n-am cum să spun : reînceput) acest *Jurnal* pentru că, așa... De două-trei zile mă simt și mai prost ca de obicei : mai cu seamă amețelile mă îngrijorează. Amețesc pe stradă, cînd ies (extrem de rar) ; în casă, cînd fac doi-trei pași – dar mă încearcă asemenea „amețeli" și cînd stau în cur, la masă, la scris. Poate că nu e decît semnul (!) foarte marii oboseli – în general, iată, s-au făcut zece ani de cînd n-am mai fost în concediu (?), n-am cunoscut măcar o săptămînă de odihnă. Cum am mai notat : în ultimele șase luni am lucrat enorm – nu atît cu spor (ce spor, la „revizuiri" ?), dar cantitatea de trudă a fost însemnată. Apoi, s-ar mai putea să fie ceva, un amănunt (ah, cum ne agățăm noi de paie de salvare...) : de cînd Campionatul de fotbal de la Stockholm, privind la tembelizor, fac și eu ce face tot tembelizatul privitor la tembelizator : mănînc alune-americane : sărate ! Sper, deci, ca doar sarea (nu în bucate !) să fie de vină în starea foarte-foarte proastă a mea.

Încă de ieri, pe stradă – mergînd ca pe sîrmă, ca să nu bușesc, dracului, în gol – mă gîndeam că trebuie neapărat să scriu două-trei cuvinte despre *asta* ; că le-aș putea cu ușurință lega de cele din 1989 – *Jurnalul* cu pricina (căldurică) și – că *asta* n-are să mă mai păsuiască, mai ales că se apropie *scadența* – azi-mîine fac vîrsta tatei.

Bineînțeles, suntem robii literaturii, sclavi ai literaturizării, noi și din bici facem... invers. Și cum *asta* este punctul terminus al tuturor „stîlpilor" literaturizatori, e fatal să sfîrșesc prin asta ; cu asta.

Panica (dulce – nu mă agit, nu mă vaiet, cred că nici nu se observă din afară) a fost, este în continuare, alimentată și de... constatarea că am „rezolvat" cvadratura Românului : cea care mă (și pe mine, dar nu numai pe mine) preocupa, îngrijora, contraria, în vara lui '89 : răspunsul la întrebarea : *ce s-a întîmplat cu ei* ?

Mie unul mi-au trebuit, iată : trei ani încheiați – în care m-am întrebat și pe hîrtie (adesea publicată, hîrtia aceea) – ca să ajung să dau, acum, un răspuns cît de cît acceptabil. Și, cum se întîmplă, în viață, „descoperirea" a fost favorizată de un fleac – în fine, fleac, în raport cu marile-probleme, nu ? Iată :

Începusem să mă supăr : Papahagi, căruia îi scrisesem cu două luni în urmă, propunîndu-i o carte pentru editura lui – nu-mi răspundea. I-am mărturisit iritarea atît Ruxandrei Cesereanu – ea, cu soțul său, Corin Braga, îi înmînaseră scrisoarea (eu necunoscînd adresa lui Papahagi), cît și lui Cistelecan. În fine, acum vreo săptămînă, îmi vine scrisoare de la P. Politicoasă – mai bine zis : *binecrescută-și-indiferentă* (parcă am mai cunoscut eu așa ceva : a, da, la N. Manolescu : acea bunăcreștere superficială, flușturatică). Îmi scrie că se scuză, că a fost foarte-foarte ocupat cu treburile universitare, dar acum, că s-a oarecum eliberat... Nebun fiind, m-am aprins : i-am scris foarte violent...[1]

[1] Însemnare întreruptă, necontinuată.

1993

Paris, marți, 1 iunie 1993

Încercînd să fac o cît de cît ordine pe măsuța mașinii de scris – în vederea „jurnalului" – dau de trei pagini din același, de acum aproape un an (23 iunie 1992). Să mai spună cineva că nu sunt consecvent cu mine însumi : consemnez (uneori anual !) în numitul... jurnal (și dacă i-aș spune : Trienal ? Sau chiar Cincinal ?).

L-am văzut aseară, la televizor, pe Le Clézio. Este pentru întîia oară (realizatorii ne consolează : nu doar noi !). A conversat cu el Olivier-Germain Thomas (care a făcut și cu mine un interviu, la radio France-Culture, în jurul *Artei refugii*) : ca de obicei, în cunoștință de cauză, dar discret ; spunînd lucruri esențiale, însă neajungînd să fie insistent, acaparator, obraznic – vorbesc, în continuare de O-G. Thomas. Astfel confortat, Le Clézio a fost foarte-foarte bun ; în sine, eu necunoscîndu-i și alte prestații.

Avem biografii deosebite, dacă nu chiar... desperecheate. Totul ne separă (el a debutat, strălucit, la 23 de ani, eu la 33 – mai-mult-decît-modestul, ar zice Nichita ; el a umblat – și umblă încă – pe la amerindieni, în căutare de o acasă – eu sunt mulțumit că am găsit o acasă în țara lui ; el scrie în franceză – aici nu e nimic de deplorat, n-a fost niciodată : cu adevărat acasă mă simt în limbă). Dar „dincolo" ne întîlnim – mai degrabă, chestie de vîrstă...

Oricum, m-a reconfortat auzindu-l spunînd că el nu are nevoie de „imaginație" – din moment ce are memorie... De asemeni, m-a bucurat să aflu (o bucurie geloasă !) că și el este un olfactiv, în general, un adulmecător de femeie în particular (atît că pe el îl fascinează facerea-nașterea – pentru că îl obsedează moartea).

Ascultîndu-l pe Le Clézio, mi-am adus aminte : ca de obicei, la mine, prima impresie este cea bună...

Decembrie 1989 a fost nu doar o ruptură „istorică" în general, ci și o rătăcire a mea. Dar puteam eu oare să nu mă... rătăcesc, în entuziasmul general ? Puteam să nu savurez deznodămîntul la care naivul de mine credea că își adusese și el obolul ?

Eroarea mea, din decembrie 1989 și pînă acum două-trei-patru săptămîni : reintrasem în timp, în prezent, nu doar cu „viața", ci și cu „opera". Nu are importanță, aici, cît de bună, cît de proastă este acea operă – contează că eu am coborît-o, am pămîntenizat-o, am

crezut că fac bine „aducîndu-o", aici la îndemînă, ca s-o pot folosi după plac ; schimba după chef.

Am exagerat puțin, nu mult.

În fapt, cărțile, textele scrise înainte de decembrie '89 au rămas ceea ce trebuie să rămînă : semne, pe hîrtie, în aer, cu miroase ale trecerii mele pe-aici. Deploram nu carnea lor, ci privirea mea asupra lor.

Încă o dată : aș fi putut face altfel ? Sigur : nu. Mai știi : poate că a fost bine, așa – acum pot să vorbesc despre asta...

Ziceam că, la mine, prima impresie se dovedește a fi cea bună ; sau : nu chiar foarte rea...

Așa cum „pornisem" în 20 noiembrie 1977 – cînd, plecînd din România, *am știut* : în viața mea nu voi putea publica în românește, în România – pornisem... corect, chiar dacă dureros. O vreme am crezut că radioul poate suplini, la nevoie, tiparul – nu cunoșteam proporțiile afoniei la români ; o dată cu deziluzia pricinuită de *Europa liberă*, scriind pentru bani și numai pentru bani, la *Deutsche Welle* (iar se va supăra amicul Focke dacă voi spune că *D.W.* este acel post de radio pe care nimeni nu-l ascultă – fiind el ca un profet-nebun), am alunecat, pe nesimțite, în conștiința gratuității (am mai spus : eu primeam plată pentru articolele trimise – dar mă așteptam și la o răs-plată) ; conștiința deșertăciunii (deșertăciunii, toate fiind precum am zis) : la ce bun ? Cui slujește („dacă nu ascultă nimeni", mă consolam, crezînd că dacă m-ar fi chiar auzit confrații, concetățenii, simpatrioții, e-he-he, ar fi fost cu totul, dar cu totul altfel ! – am avut timp, în acești trei ani, să constat *cît* rețინuseră din ceea ce auziseră, la radio, din gura Monicăi Lovinescu și a lui Virgil Ierunca, iubiții scriitori...) ; și, în fine, conștiința postumității.

Corectez pe dată : nu cred nici cît negru sub unghie în „dreptatea postumă" – cine s-o împartă : tot ai-noștri-ca-brazii (sau fiii lor) ? – voiam să spun că ceea ce se cheamă *carte* va prinde... carne abia după ce eu nu voi mai fi în viață.

Recunosc : această (con)științǎ mă făcea profund nefericit : după ce că eram sărac, rupt în cur, făr-de-noroc (și făr-de-țară), să nu pot eu publica măcar o cărțulie, în românește ? – ***atunci la ce bun să mai scriu (în românește)*** ?

Și, în același timp (hai să nuanțez : la puțin timp...) îmi ziceam : „Tocmai de aceea să continui să scriu : fiindcă nu sunt publicat ! În românește, din ce în ce mai... intraductibil, cum se plînge Alain că fac dinadins..."

Atunci, în acele noduri de deznădejde și jubilație, neavînd organ pentru sfințenie, m-am apucat de vocabularul, lista-de-cuvinte indispensabilă oricărui scriitor și care a devenit, prin rostogolire prin

zăpadă, *Alfabecedarul*, monstrul de circa 75 000 de cuvinte „noi" din care am reținut „doar" vreo 42 000 (și am să mai suprim, am să tai-în-carne-vie !).

Miercuri, 2 iunie 1993

Nefericit : în ultima scrisoare I.I.I. crede că... refuz dialogul, pentru că l-am anunțat că renunț la publicarea dialogului nostru ; și că l-am rănit. Și eu m-aș fi simțit rănit – dacă aș fi făcut ca el : de două luni îl tot rog să ia legătura cu Vlasie, în exact chestiunea dialogului.

Despre ce vorbeam ieri ?

Despre marea libertate a... nepublicării în care trăisem pînă în decembrie '89 – atît că eu nu o percepeam ca libertate, ci ca nedreptate ; ca pe o nefericire absolută.

Nu regret „ruperea". Din contra : sunt bucuros că am putut publica. Desigur, aș fi putut „controla" derapajul, aș fi administrat altfel noua stare : ieșirea în public.

Pentru un scriitor normal (normal într-un regim comunist) a fost „anormală" apariția mea – la propriu și la figurat. În literatură se intră încet, încetișor (chiar dacă timpul, la unii, se comprimă, se respectă fazele, treptele de „inițiere"), astfel încît cel care ajunge la o oarecare notorietate, are și o „educație" (a căpătării notorietății) ; și, față de confrați, o legitimitate : ca și în viața civilă, unde „are facultate (la bază)" constituie cununa, coroana, suprema (și definitiva) consacrare. Ei, toți ceilalți „au muncit și au așteptat" – firește, scriind, firește, „bătîndu-se" cu cenzura, firește, negociind cu puterea parcela de adevăr închiriată, năimită. Oricum, chiar „grăbiții", pînă și genialii, au respectat, întocmai, Codul.

Și iată-l pe Cutare dînd buzna în Codul lor, în Țara lor, în Literatura lor ! De unde vine ăsta și cu ce drept ? – fiindcă nu are nici unul !

Nu, nu am nici un drept – să dau buzna.

Și măcar de aș fi bătut la Poarta României Eterne ca Vintilă Horia : cu cărți despre Ovidiu, despre Boetius – eventual despre Dracula Ceaușescu – dar cu „cărți despre Ivasiuc" (aici l-am citat pe Breban, vorbind – în scris, firește – despre *Bonifacia*), „despre Breban", cum am făcut în *Culorile*...? Dacă *Gherla* îl deranjase pe Varlam încă din 1976 (pentru ca în 77, cînd eu eram la Rahova, el, de la Paris, să-mi trimită o scrisoare de protest... la Gallimard), apoi ce să mai vorbesc de *Patimile*, care i-a înfuriat nu numai pe legionarii declarați, dar și pe „liberali", nu mai puțin... fanatici – ca același Varlam, ca Poghirc (!), dar mai ales ca Nae Evolceanu... N-am să pot uita „dezbaterea" despre Pitești de la Sorbona, de acum cîțiva ani (în iarna 1990-91 – fiind organizată cu prilejul venirii încoace a lui Voinea), cînd mi-a fost dat să aud :

„N-aveai dreptul să scrii despre ceea ce nu cunoști direct !"

Iar cînd eu, uimit, l-am întrebat pe vechiul meu prieten Nae :

„Atunci cine să fi scris, dacă cei care cunoșteau-direct nu au scris ?"

La care blîndul, delicatul și din ce în ce mai adormitul Nae Evolceanu m-a pus la punct, cu firicelul lui de glas :

„Să fi așteptat să scrie întîi cei care cunoșteau-direct !"

Asta era. Nae, așa adormit cum este, a sintetizat concepția-despre-lume-și-viață a deținutului român :

„Noi suntem cei mai viteji – fiindcă noi am suferit cel mai mult" – asta fiind una, model de logică românească.

„Noi suntem stăpîni pe suferința noastră, să nu ne-o «scrie» nimeni înainte ca noi, suferitorii, să o descriem !"

Dacă avem cunoștință de această doctrină, nu ne mai mirăm de nimic. Nici chiar de *monopolul* instituit de ei asupra suferinței.